

6935

ਪੰਜਾਬੀ ਆਖਰੀ

10

Department Punjab
Library

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ

69356

“ਚੰਦਨ ਬਾਸ ਭੁਅੰਗਮ ਬੋੜੀ ਕਿਵ ਮਿਲੀਐ ਚੰਦਨੁ ਲੀਜੈ।
ਕਾਢਿ ਖੜਗੁ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਕਰਾਰਾ ਬਿਖੁ ਛੇਦਿ ਛੇਦਿ ਰਸੁ ਪੀਜੈ।

ਖੜਗ ਖਾਲਸਾ

ਅਰਥਾਤ

ਮਹਾਸ਼ਾ ਵਿਸ਼ੰਭਰ ਦੱਤ

ਕ੍ਰਿਤ

“ਖਾਲਸਾ ਮਤਿ ਪ੍ਰੀਖਿਆ”

ਨਾਮੇ

ਪੁਸਤਕੜੀ ਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਉੱਤਰ

ਕਿਤਬ:- ਪੰਡਿਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ “ਸਾਹਿਤਯਚਾਰਯ”
ਦਾਖਾ (ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ)

ਦੂਜੀ ਵਾਰ ੧੦੦੦

ਮੁੱਲ ੨) ਰੁਪੈ

ਪਾਲ ਇਲੈਕਟ੍ਰਕ ਪ੍ਰੈਸ ਚੌੜਾ ਥਜਾਰ ਲੁਧਿਆਣਾ।

† ਅਨੁਬੰਧ

6935 G

ਕਿਸੇ ਨਿਬੰਧ ਦੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਆਦਿ ਦੇ ਕਥਨ ਨੂੰ 'ਅਨੁਬੰਧ' ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ— ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਜਾਂ ਲੇਖ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇ (ਮਜ਼ਮੂਨ) ਕੀ ਹੈ? ਏਸ ਲੇਖ ਦਾ ਮੰਤਵਯ ਕੀ ਹੈ? ਅਤੇ ਏਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੌਣ ਹਨ? ਇਤਿਆਦਿ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸਣ ਨੂੰ ਅਨੁਬੰਧ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਜਾਣੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਲੇਖ ਜਾਂ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕੋਈ ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਕਤ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਨ ੧੯੧੩ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੁਭਰਦੱਤ ਨਾਮੇ ਕਿਸੇ ਦਯਾਨੰਦੀ ਨੇ “ਖਾਲਸਾ ਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼” ਨਾਮੇ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਕੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਲਈ ਵੰਗਾਰਿਆ ਸੀ।

ਉਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿਚ ਸਾਂਗੇ ਪਾਂਗ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮਹਾਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਤੋੜ ਉੱਤਰ ਮਿਲ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਏਸ ਭਾਂਤ ਦੀ ਦੂਜੀ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀਆਂ ਨਾ ਪਿਆ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਰਾਜਸੀ ਲਹਿਰ ਵਲ ਇਕ ਦਮ ਉੱਲਰ ਪੈਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਉੱਕਾ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਇਹ ਮਹਾਸ਼ਯ ਚੌਂਕੜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੋਂ ਅਵੇਸਲੇ ਦੇਖ ਕੇ ਥਾਂ ੨ ਵੰਗਾਰਦੀ ਅਤੇ ਚਿੜਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਐਵੇਂ ਕੁਸੱਤ (ਕੂੜ) ਹੀ ਅਲਾਪੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪੱਖ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਰੁੱਤਰ ਅਤੇ ਬੂਠੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਅਸਾਡੇ ਨਾਲ ਦੰਗਲ ਲਗਾਕੇ ਜ਼ੋਰ ਅਜਮਾਈ ਕਰਕੇ ਵੇਖ ਲੈਣ। ਅਸੀਂ ਮਹਾਸ਼ਿਆਂ ਵਾਂਗ ਕੂੜੇ ਅਤੇ ਕੁਸੱਤ ਦੇ ਦੰਗਲ ਲਾਉਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਦੇ ਭੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਰਖਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਯੁਕਤੀ-ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੁੱਲੜ ਮਹਾਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ, ਖੁਲ੍ਹੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਰਥ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਯੋਗ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਓਸ ਤਰਾਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਧ ਮੂਲ ਮਚਾਉਣ ਤੋਂ ਤੰਗ

ਆਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ “ਖੜਗ ਖਾਲਸਾ” ਦਾ ਦੂਜਾ ਸੰਸਕਰਣ (Edition) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਦਿਤ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਸੋਈ ਏਸ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ “ਸਿੰਘ ਸਭਾ” ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆਰਯਾ ਸਮਾਜੀਆਂ ਨਾਲ ਅਸਾਡੇ ਵਾਕਿ ਯੁੱਧ ਦੇਖ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਸ ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਘਟ ਲੋੜ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੰਨਾਂ ਸੱਜਨਾਂ ਨੇ ਚਾਂਗਲੀ (ਘਨੌਰੀ) ਦਾ ਯੁੱਧ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਹੈ। ੧੯੩੧ ਈ: ਦੀ ਜਨ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ ਫਿਸਲਾਉਣ ਵੇਲੇ ਲੁਦਿਹਾਣੇ (ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਇਕਬਾਲ ਗੰਜ ਆਦਿ) ਵਿਚ ਹੋਏ ਦੰਗਲ ਦੇਖੇ ਅਤੇ ਸਿੰਧ-ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ “ਹਾਲਾਨਵਾਂ” ਦਾ ਮੁਬਾਹਿਸਾ ਡਿੱਠਾ ਅਤੇ ੧੯੩੦ ਈ: ਵਿਚ ਪ੍ਰਯਾਗ ਰਾਜ ਦੇ ਕੁੰਭ ਤੇ ਸਮਾਜੀਆਂ ਦੇ ਪਿਛਲਗ ਪੰ: ਗੰਗੋਸ਼ਰਾ ਨੰਦ ਦੀ ਬੁਰੀ ਤਰਾਂ ਹਾਰ ਦੇਖੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਐਬਟਾਬਾਦ, ਕਰਾਚੀ, ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਕਲਕੱਤੇ ਆਦਿ ਥਾਈਂ ਹੋਈ ਦਿਗ ਵਿਜੈ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸੇ ਬਹਿੰਦੀ ਜੋ ਢਾਇ ਦਯਾ ਨੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਦੇਖੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਗਾੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਜੋ ਅਪਣੇ ਘਰ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਬੰਦਲਾਏ ਹੋਏ, ਮਹਾਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕੁਸੰਗੀ ਲੋਕ ਅਸਾਡੇ ਅਲੁੰਏ ਬੱਚੇ ਹਨ, ਉਹ ਏਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਨ। ਏਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇ-‘ਵੇਦ ਦਾ ਮਨੁਖਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਣਾ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਉਸਤਤੀ, ਅਸ਼ਲੀਲ ਮੰਤ੍ਰ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਮਾਰ ੨ ਕੇ ਯੱਗ ਕਰਨੇ, ਸਿੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਦਯਾਨੰਦ ਨੇ ਜੋ ਅਪਣੇ ਭਾਸ਼ ਵਿਚ ਨਿਯੋਗ ਆਦਿ ਵਿਚ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਲਾਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਵਿਆਕਰਣ, ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਅਲੰਕਾਰ ਆਦਿ ਵਿਦਿਆ ਵਲੋਂ ਅਪਣੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ ਅਸਮਰਥਾ ਦਿਖਾਈ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਰਣਨ ਹੈ।

ਪੰਜਵੇਂ ਝਟਕੇ ਵਿਚੋਂ “ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਕਰਤੂਤ” ਅਤੇ “ਦਯਾਨੰਦ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਪੋਲ” ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਹਿੱਸਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਸਮਝਕੇ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਆਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਜਨ ਏਸ ਤੁੱਛ ਘਾਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਣ ਕਰਨਗੇ।

ਪੰ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ

“ਦਾਖਾ” ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਦਿਹਾਣਾ

੪. ੭. ੫੮.

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਭੂਮਿਕਾ !

੧—ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਕਿਸੇ ਆਚਾਰਯ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਯਾ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਜਦ ਤਕ ਆਪਣੇ ਕਪੋਲ ਕਲਪਿਤ ਅਥਵਾ ਓਹਦੇ ਅਸਲ ਆਸ਼ਯ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਉਸਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ (ਇਸਤਲਾਹ ਯਾ ਸੰਕੇਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼) ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਜਾਣ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਓਦੋਂ ਤੀਕ ਉਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਕਠਨ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ 'ਸਿੰਧੂ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਪਿੰਗਲ ਮਤ ਵਿਚ ਇਹਦਾ ਅਰਥ ੭ ਸੰਖਯਾ ਹੈ, ਕੋਸ਼ ਵਿਚ 'ਤਰਲਨਯਨ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਚੰਚਲ ਨੇਤ੍ਰ' ਯਾ 'ਚੰਚਲ ਨੇਤ੍ਰ ਵਾਲਾ' ਹੈ ਮਗਰ ਪਿੰਗਲ ਵਿੱਚ ੪ ਨਗਣ ਰੂਪ ੧੨ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਛੰਦ ਦੀ ਇਹ ਅੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਂਖ ਆਦੀ ਦਾ ਦਾਰਸ਼ਣਕ ਮਤਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਮਾਦਾ (Matter) ਹੈ, ਮਗਰ ਵਯਾਕਰਣ ਮੱਤ ਵਿਚ 'ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ' ਉਸ ਪਦ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਯਯ ਲੱਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸੇ ਲਈ 'ਪਾਣਿਨੀ' ਮੁਨੀ ਨੇ ਅਪਨੇ ਅਸ਼੍ਰਾਧਯਾਈ ਵਯਾਕਰਣ ਵਿਚ ਉਹਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸਮਝੋਣ ਲਈ 'ਪਾਰਿਭਾਸ਼ਕ' (Technical Terms) ਸੂਤ੍ਰ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਜੈਸੇ:- "ਆਦਯੰਤੋ ਟਕਿਤੋ" ਅਸ੍ਰਾ: ਅ: ੧ ਪਾਦ ੧ ਸੂ:। ਇਹਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਆਗਮ ਦਾ 'ਟਕਾਰ' ਇਤ-ਸੰਗਯਕ ਹੋਵੇ ਉਹਨੂੰ ਉਸ ਵਰਣ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਅਤੇ ਜਿਸਦਾ 'ਕਕਾਰ' ਇਤ-ਸੰਗਯਕ ਹੋਵੇ ਉਹ ਉਸਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ, ਜਿਸ ਲਈ ਆਗਮ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੋ ਜਦ ਤਕ ਇਤਯਾਦੀ ਸੂਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਉਸ (ਅਸ਼੍ਰਾਧਯਾਈ) ਉੱਤੇ ਕਾਤਯਾਇਣ ਰਿਸ਼ੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਤਾਤਪ੍ਰਯ ਨਾਂ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਦੋਂ ਤੱਕ ਪਾਣਿਨੀ ਵਯਾਕਰਣ ਦਾ ਅਸਲ ਤਾਤਪ੍ਰਯ ਸਮਝਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪੁੰਜ ਬਾਣੀ—ਜੋ ਕਿ ਅਦੁਤੀਯ ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਸਾਹਿੱਤਯ ਵਿਚ ਗੁੰਦੀ ਹੋਈ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਹੋਰ ਸਭ ਆਚਾਰਯਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਅਧਿਕ ਸਮਰੱਥ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇ ਜੀਵ

ਦਸਦੀ ਹੋਈ ਪਤਿਤ ਜਹਾਨ ਨੂੰ ਜੀਵਣ ਮੁਕਤ ਅਥਵਾ 'ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ' ਦੀ ਮੌਜ ਦੇ ਉੱਚ ਆਦਰਸ਼ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ-ਦੀ ਪਠਿਭਾਸ਼ਾ, ਲਾਵਨਯਤਾ ਅਤੇ ਅੰਗਾਂ ਤੋਂ ਆਗਯਾਤ ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਅੱਖਰ ਮਾਤ੍ਰ ਤੋਂ ਭੀ ਬੇਖਬਰ ਦਯਾਨੰਦ ਜੈਸੇ ਅਧੁਨਕ ਪੁਰਸ਼ ਬ੍ਰਿਥਾ ਹੀ ਦੋਸ਼ ਆਰੋਪਣ ਕਰਕੇ ਨਿੰਦਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਈ ਸੁਾਰਥੀ ਲੋਕ ਏਸ ਸਰਕਾਰੀ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਮੋਹਰ (ਗੁਰਬਾਣੀ) ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭ੍ਰਾਂਤੀ ਮੂਲਕ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਸਾਂਚਿਆਂ ਦੇ ਘੜੇ ਹੋਏ ਨਕਲੀ ਸਿੱਕਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਕਹਿ ਕਹਿ ਕੇ ਇਸਦੇ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੁਲੰਮੇ ਦੇ ਸਿੱਕੇ ਉਸੇ ਭਾ ਦੇਕੇ ਠੱਗਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਅਰਥਾਤ ਕਈ ਤੁ ਈਸਾਈ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਸਨਾਤਨੀ ਅਤੇ ਆਰਯ ਸਮਾਜੀ ਹਿੰਦੂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਅਤੇ ਅਰਥ ਅਸ਼ੁੱਧ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਸਿੱਟ ਕ ਹੜੱਪ ਕਰਨ ਲਈ 'ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ' ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਕਹੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਜੈਸੇ ਈਸਾਈ "ਜਿਹਿ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਬਾਗ ਮਿਲਖ ਧਨਾ" ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਇਸ ਵਿਚਲੇ 'ਬਾਗ' ਦੇ ਗੱਗੇ ਨੂੰ 'ਰ×ਾਂ' ਬਣਾਕੇ ਇਹ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਜਿਸ (ਈਸਾ) ਨੇ ਬਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ,' ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਈਸਾਈ ਸੇ । ਮਗਰ 'ਖਧਨਾ' ਕ੍ਰਿਯਾ ਦਾ ਅਰਥ 'ਖਾਧਾ' ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦਾ, ਤੇ ਬਾਗ ਦਾ ਬਾਰਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ । "ਦੋਜ਼ਿਕ ਪਉਦਾ ਕਿਉਂ ਰਹੇ ਜਾ ਚਿਤ ਨ ਹੋਇ ਰਸੂਲ" ਆਦੀ ਤੁਕਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਰਸੂਲ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦਾ ਗਲਤ ਭਾਵ ਕਢਦੇ ਹਨ । ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਪਹਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਸੂਲ ਪਦੇ ਪਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੋਰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਪੈਰਾਣਕ ਹਿੰਦੂ ਪਰਮਤਾਨੁਵਾਦ ਆਦੀ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਲੀਆਂ ਪੈਰਾਣਕ ਸਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ 'ਹਿੰਦੂ ਸਾਲਾਹੀ ਸਾਲਾਹਨ' ਆਦੀ ਪਰਕਿਰਤੀ ਵਾਕਯਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਸਮਝ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ੨ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਏਵੇਂ ਹੀ ਆਰਯ ਸਮਾਜੀ 'ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਪੁਕਾਰਣ ਪੋਥੀਆਂ । ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਸਭ ਕੂੜ ਗਾਲੀ ਹੋਛੀਆਂ" ਆਦੀ ਵੇਦ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਲੈਕੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਵਾਹ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਸੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਰੱਖਰ ਭੱਟਾਚਾਰਯਾਂ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਭੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਦ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗੋਪਾਂਗਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਤਾਂ 'ਸਿੱਖ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ' ਪਾਸੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਾਹਿਤਯ ਆਦੀ ਅੰਗ ਪੜ੍ਹੇ ਬਿਨਾਂ ਕੀ ਮਜ਼ਾਲ ਹੈ ਕਿ ਅਪਣੇ ਕਪੋਲ ਕਲਪਿਤ ਅਤੇ ਮਨਘੜਤ ਅਰਥ ਕਰ ਸਕੀਏ ?

ਓਂਵ ਤਾਂ ਇਹ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਅੱਖਰ ਭੀ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਮਗਰ 'ਮਾਰੇ ਲਿੱਚ ਗਿੜਿੱਚੀਏਂ ਨਾ ਧਰਤੀ ਨਾ ਅਸਮਾਨ' ਵਾਂਗ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਲਈ ਉਤਲੇ ਮਨੋਂ ਲਿੱਚੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਟੈਕਟਾਂ ਦੇ ਟੈਕਟ ਲਿਖੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਿਰਾਵੇਦ ਭਗਤ ਹੀ ਸਨ । ਸਜਣੋਂ ! ਇਹ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਨਿਹਾਇਤ ਕਾਇਰਤਾ ਅਤੇ ਕਮੀਨਾਪਨ

ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਆਪ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਉਹਦੇ ਯਥਾਵਥ ਖੰਡਨ ਲਈ ਆਪ ਨੂੰ ਅਸਮਰੱਥ ਦੇਖਕੇ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵੱਡਾ ਮੰਨ ਬੈਠਣਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਤਾਯਾ, ਚਾਚਾ ਕਹਿਕੇ ਉਹਨੂੰ ਫੇਰ ਆਵਾਗੋਣ ਹੀ ਸਮਝਣਾ ਕਿਹੜੀ ਖੁੱਧੀ ਮਤਾ ਹੈ? ਸੂਰਮਗਤੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਮਝੀਏ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਰਹੀਏ ਅਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਵਿਰੋਧੀ ਸਮਝੀਏ ਉਹਦਾ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਖੰਡਨ ਕਰੀਏ, ਮਗਰ ਇਸਤੋਂ ਉਲਟ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸੁਆਰਥੀ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਭ੍ਰਾਂਤੀ ਮੂਲਕ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਸਾਰਥ ਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਕਰਕੇ, ਸਰਧਾ ਪਿਆਰ ਸਰਨਾਗਤ ਆਉਣ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

੨-ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਜੋ ਪੁਸਤਕਾਂ ਏਸ ਵਿਸ਼ਯ ਉੱਤੇ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ:-

(੧) ਕੁਝ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗਾਲੀ ਗਲੋਚ ਦੇ ਸਿਵਾਇ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਜਾਣਦੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ।

(੨) ਬਹੁਤੀਆਂ ਅਵਿੱਦਕ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਾਠ ਅਤੇ ਹਵਾਲੇ ਗਲਤ ਅਰ ਸੁਣੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਫਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ।

(੩) ਬਹੁਤੀਆਂ ਦੀ ਲੇਖਣੀ ਨਿਕੰਮੀ, ਅਤੇ ਯੁਕਤੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਯੁਕਤੀ ਕਿਸੇ ਵਲੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਦਿਤੀ ਗਈ, ਸਭ ਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹੋ ਹੀ ਯਾ ਦੂਸਰੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਉਹੀ ਵਰਤੀ, ਆਪਣੀ ਵੱਲੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ, ਅਤੇ ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਭੀ ਇੱਕ ਨੇ ਲਿਖ ਦਿਤੇ ਪਿਛਲੇ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਪਿਛੇ ਕਰਕੇ ਉਹੀ ਲਿਖ ਛੱਡੇ ਅਤੇ ਅਰਥ ਕਰਣ ਦੀ ਯਾ ਸਮਝਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਤਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਅਗੇ ਚਲਕੇ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਊ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਸਮੇਂ ੨ ਮੂੰਹ ਤੋੜਵਾਂ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸਦਾ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਉਹਦੇ ਹੋਠ ਲਿਖੇ ਕਾਰਣ ਜਾਪਦੇ ਹਨ :-

(ੳ) ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦਾਤੇ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਗੋਚਰ ਉਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ।

(ਅ) ਗਾਲੀ ਗਲੋਚ ਯਾ ਫਜ਼ੂਲ ਜੇਹੀ ਸਮਝ ਕੇ ਉੱਤਰ ਲਿਖਣ ਨੂੰ ਉਦਿਤ ਨਾ

ਹੋਣਾ।

(ੲ) ਇੱਕੋ ਵਿਸ਼ਯ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਕਿਤੇ ਉਹੋ ਜੇਹੀ ਦਾ ਹੀ ਉੱਤਰ ਦੇਣਾ "ਬਹੁ ਬੀਰ ਬਾਰ ਬਹੁ ਬੀਰ ਬਾਰ" ਦੀ ਤਰਾਂ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਮੁੱਕਣ ਦੀ ਅਵਧੀ ਕਦੇ ਨ ਆਉਂਦੀ ਦੇਖਕੇ ਬਿਰਬਾ ਸਮਝਣਾ।

੩-ਏਸ ਵਿਸ਼ਯ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਦਯਾਨੰਦੀ 'ਵਿਸ਼ਭਰ ਦੱਤ' ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ "ਖਾਲਸਾ ਮਤ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼" ਨਾਮੇਂ ਕਿਤਾਬ ਭੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਉਰਦੂ ਵਾਲੀ ਦੀ

ਅੰਤਿਮ ਵਿਨਯ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਾਲੀ ਦਾ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨ ਆਇਆ ਸਮਝਕੇ ਉਰਦੂ ਭਿਚ ਭੀ ਛਪਾ ਕਢੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸਦੇ ਉੱਤਰ ਨਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਰਣ—(ਓ) ਯਾ (ਏ) ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਣਾ ਕੁਝ ਭੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ।

—ਉਕਤ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਪੰਜ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਯ ਸੂਚੀ ਇਉਂ ਹੈ :—

ਪਹਿਲੇ ਅੰਗ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਇਲਹਾਮੀ ਹੋਣ ਲਈ ੭ ਕਸੋਟੀਆਂ ਦੇਕੇ ਸੱਤਾਂ ਪਰਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਇਲਹਾਮੀ ਅਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਇਲਹਾਮੀ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਆਦਿ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਵਿਚਲੀਆਂ ੨ ਤੁਕਾਂ ਲੈਕੇ ਟੀਕਾ ਫਰੀਦ ਕੋਟ ਅਤੇ ਪੰਡਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦੀ ਦੇ ਟੀਕਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਲਤ ਫਲਤ ਅਰਥ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੇਦ ਭਗਤ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਹੈ।

ਤੀਜੇ ਵਿਚ ਵਿਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਆਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਨਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਲੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਕੱਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਵੇਦ ਭਗਤ ਸਨ।

ਚੌਥੇ ਵਿਚ “ਖੁਆਜ਼ੇ ਦਾ ਉਗਾਹ ਡੱਡੂ” ਵਾਂਗ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਵੇਦ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਆਦੀ ਦੇ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਈਕੁ ਯੂਰਪੀਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਵਾਂਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪੰਜਵੇਂ ਵਿੱਚ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਉਤੇ ੧੦ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਮਨੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਲਿਖਕੇ ਸਿੱਟਾ ਭੀ ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ।

ਇਸਤੋਂ ਉਪ੍ਰਾਂਤ ਆਪਣੇ ਲੇਖ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲੈਣ ਲਈ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਿਆ ਹੈ।

੫—ਸਾਨੂੰ ਜਦ ਤੋਂ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਓਸੇ ਹੀ ਦਿਨ ਤੋਂ ਦਿਸਦਾ ਉੱਤਰੀ ਲਿਖਣਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਖੋਹ ਸਕਦੀ, ਪਰ ਤਾਂ ਭੀ ਪੰਥ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਾਭ ਲਈ ਉਕਤ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੇ ‘ਗੁਰਬਾਣੀ’ ਉੱਤੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਅਕਸ਼ਪਾਂ ਦਾ ਕਾਵਜ ਆਦੀ ਦੁਆਰਾ ਖੰਡਨ ਅਰ ਓਸ (ਗੁਰਬਾਣੀ) ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਅਰਥ ਪਰਗਟ ਕਰਕੇ ਦਯਾਨੰਦ

ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਅਗਿਆਨ ਤੇ ਕਪਟਾਇ ਰੂਪ ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ‘ਸੱਤ ਸਿਧਾਂਤ’ ਪਰੂ

ਸਰੰਧਤ ਚੰਦਨ' ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਵਿਖ ਵਿਨਾਸਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਦਾਤਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ' ਰੂਪ ਖੜਗੁ ਅਰਥਾਤ "ਖੜਗ ਖਾਲਸਾ" ਨਾਮੋਂ ਇਹ 'ਗੁੰਬ' ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ "ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਜੱਥਾ ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ" ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ ਸਮਰਪਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਤਿੱਖੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਮਿਥਿਆ "ਖਾਲਸਾ ਮਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼" ਅਤੇ ਬਾਵਾ ਦਯਾਨੰਦ ਦੇ ਫੈਲਾਏ ਹੋਏ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪ ਜ਼ਹਰ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ "ਖਾਲਸਾ ਮਤ" ਦਾ ਪਰਮ (ਯਥਾਰਥ) ਰੂਪ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰੇ।

੬-ਏਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਭੂਮਿਕਾ ਦੱਸ ਕੇ ਫੇਰ ਪੰਜਾਂ ਝਟਕਾਂ ਵਿਚ ਇਸ਼ਤਰਾਂ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ :-

ਪਹਿਲੀ ਵਿੱਚ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਢੰਗ ਪਰ ਮੰਨੇ ਇਲਹਾਮ ਦਾ ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਅਨੰਗੀਕਾਰ ਅਤੇ ਓਹਦੀਆਂ ਹੀ ਦੱਸੀਆਂ ਕਸੋਟੀਆਂ ਉੱਤੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਹਾਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਯੁਕਤੀ ਸਹਿਤ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥

ਦੂਜੀ ਵਿੱਚ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਧ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਅਰਥਾਂ ਉੱਤੇ ਦੂਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਅਰਥ ਵਾਦ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੱਸਕੇ ਸਾਹਿਤਯ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸਲ ਅਰਥ ਅਤੇ ਪੁੰਸ਼ਟੀ ਲਈ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ੩੭ ਪ੍ਰਮਾਣ ਤਿਲਕ ਯਾ ਭਾਵਾਰਥ ਸਹਿਤ ਦੇਕੇ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੁ ਸਾਹਿਬ ਪੈਰ ਪੈਰ ਉੱਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਪੈਰੋਕਾਰੀ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਸੁਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਚਲਦੇ ਹਨ ।

ਤੀਜੀ ਵਿੱਚ 'ਖਾਲਸਾ ਮਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦੇ ਤੀਜੇ ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਅੰਗ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੁ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਵੈਦਕ ਧਰਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਅਰ ਸਾਂਖ ਆਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਤਾ ਤੇ ਨਿੱਤਤਾ ਆਦੀ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥

ਚੌਥੀ ਵਿੱਚ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਅੰਤਮ ੧੦ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਸੰਫੇਪ ਉੱਤਰ ਹੈ ॥

ਪੰਜਵੀਂ ਵਿੱਚ ਵੇਦ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਜੈਸੀ ਉਹ ਹੈ ਸਿੱਧ ਕਰਕੇ ਆਰਯ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਰਤਾ-ਹਰਤਾ ਪੰਡਿਤ ਦਯਾਨੰਦ ਦੀ ਵਿਦ੍ਰੁਤਾ ਆਦਿ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਖੰਡਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਰਯ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਨਿਰਮੂਲ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥

ਹਰੇਕ ਝਟਕੇ ਦੇ ਯੋਗਯ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਅਰ ਹੇਠ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਭੀ ਵਰਤੀਆਂ ਹਨ ॥

Original with:

Language Department Punjab

Digitized by:

Panjab Digital Library

(ਗ)

੭-ਸੌ ਪੂਰਣ ਆਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਪੱਖ ਪਾਠਕ ਗਲ ਲਾਭ ਉਠਾਕੇ ਏਸ ਘਾਲ ਨੂੰ ਸਫਲ
ਕਰਨਗੇ, ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਸੱਜਣ ਕਿਸੇ ਡੀ ਉਕਾਈ ਬਾਬਤ ਯੁਕਤੀ ਸਹਿਤ ਲਿਖੇਗਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰੋਸ ਨਹੀਂ
ਹੋਵੇਗਾ ਸਗੋਂ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਯੋਗਯ ਵਾਰਤਾ ਦਾ ਧੰਨਯਵਾਦ ਪੂਰਵਕ ਮੰਡਨ ਅਤੇ ਅਯੋਗਯ ਦਾ ਫੇਰ
ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ॥

ਦੱਖਾ
੯ ਨਵੰਬਰ ੧੯੨੩

}

ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪਾਤ੍ਰ:-
ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਆਨਰੇਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕ
ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਜੱਥਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ

ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਪਹਿਲਾ ਝਟਕਾ†

ਦੋਹਰਾ

ਬਿਪਤ ਬਿਦਾਰਨ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੀਰਨ ਬੀਰ ਅਖੰਡ ।
ਰਿਦੇ ਧਾਰ ਖਲ ਖੰਡਿਨੋ ਖੰਡਨ ਕਰਾਂ ਪਖੰਡ ॥੧॥

ਸੂਚਨਾ:—ਏਸ ਪ੍ਰਕ੍ਰਣ ਵਿਚ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਕਪੋਲ ਕਲਪਤ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਇਲਹਾਮ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਖੰਡਨ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਸੌਟੀ ਅਤੇ ਪਰਖ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ:— ਜਦ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੇ ਆਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਉਦੋਂ ਹੀ ਅਪਨਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਇਉਂ ਨ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਪਸੂਆਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਆਦਮੀ ਭੀ ਚੰਗ ਮੰਦ ਨੂੰ ਜਾਣੇ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ, ਤੇ ਜੇਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਭੀ ਆਪਣਾ ਗਿਆਨ ਭੇਜਦਾ ਤਾਂ ਉਤਨਾ ਚਿਰਮਨੁੱਖ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿੰਦੇ, ਜੋ ਕਿ ਬੇ ਇਨਸਾਫੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਵੇਦਾਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਘਟ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਆਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਅ: ੧ ਸ਼: ੨੩, ਪਾਤੰਜਲਿ ਯੋਗ ਦਰਸ਼ਨ ਅ: ੧ ਪਾ: ੧ ਸੂ: ੨੬, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮੈਕਸਮੂਲਰ, ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਆਦੀ ਪੁਸਤਕ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸੰ: ੧੬੬੧ ਵਿਚ ਬਣਨ ਕਰਕੇ ਇਲਹਾਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥

ਉੱਤਰ-ਹੁਣ ਇਸ ਕਥਨ ਵਿਚ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਇਕ ਇਹ ਕਿ ਆਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਇਲਹਾਮ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਜਾ ਨਹੀਂ? ਦੂਜਾ—ਜੇ ਸੀ ਤਾਂ ਵੇਦ ਉਦੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਫੇਰ? ਪਹਿਲੇ ਪੱਖ ਉੱਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਕਲਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ:—

੧--ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਪਸੂ ਪੰਖੀ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਭੀ? ਜੇ ਕਹੋ ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਹੀ ਨਾਮ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਝੂਠ, ਜੇ ਕਹੋ ਪਸੂ ਆਦੀ ਭੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹਨ, ਤਾਂ ਵਿਕਲਪ

Original with 'ਖੜਗ' ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਝਟਕਾ (ਧਿਆਉ) ਹੈ।
Language Department Punjab

Digitized by:

Panjab Digital Library

ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਈਸ਼ਰ ਗਿਆਨ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਨਾਂ ? ਜੇ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਦੱਸੋ ਬਈਏ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਤ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਕੋਲ ਕਿਹੜੀ ਈਸ਼ਰੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਆਲ੍ਹਣੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ? ਜੇ ਕਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਈਸ਼ਰ ਨੇ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਕੁਨਿਆਉਂ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਭੀ ਉਸਦੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਏ ਸਨ ? ਜੇ ਕਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਕੰਮ ਸਾਰਨਾ ਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਭ ਕੁਝ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ? ਕੀ ਮਨੁੱਖ ਪਸੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਡੁਬ ਗਏ ਸੀ ? ਜੇ ਕਹੋ ਕਿ ਪਸੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੱਤ ਅਸੱਤ ਨਿਸਚਯ ਰੂਪ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਕਰਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਇਹ ਝੂਠ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੀ ਅਗਿਆਨੀ ਸੀ ਤਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਕੋਲ ਸੱਤ ਅਸੱਤ ਦੇ ਨਿਸਚਯ ਵਾਲਾ ਸਾਧਨ ਕਹਿਣਾ ਵਦਤੋ ਵਜਾਘਾਤ ਦੋਸ਼ ਹੈ, ਜੇ ਭਲਾ ਮੰਨ ਭੀ ਲਈਏ ਤਾਂ ਦੱਸੋ ਉਹ ਬੁੱਧੀ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਲਈ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਫੇਰ ਅੱਡ ਆਪਣਾ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ?

੨--ਈਸ਼ਰੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਪਦ, ਵਾਕਯ ਅਤੇ ਮੰਤ੍ਰ ਆਦਿ ਈਸ਼ਰ ਵੱਲੋਂ ਬਣੇ ਬਣਾਏ ਆਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਯਾ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹੋ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ? ਜੇ ਕਹੋ ਬਣੇ ਬਣਾਏ ਆਉਣੇ ਚਾਹੀਏ, ਤਾਂ (ੳ) ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਕੰਨ ਤਾਲੂ ਆਦੀ ਕਲਪਣੇ ਪੈਣਗੇ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਈਸ਼ਰ ਸਾਕਾਰ ਹੋਕੇ ਆਪਣਾ ਗਿਆਨ ਦਿੰਦਾ ੨ ਕਦੇ ਮਰ ਭੀ ਜਾਵੇਗਾ। (ਅ) ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਸਮਝਣ ਲਈ ਕੋਈ ਬੋਲੀ ਭੀ ਈਸ਼ਰ ਵਲੋਂ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਗਿਆਨ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਅਗੋਂ ਯਾਂ ਪਿਛੋਂ ? ਜੇ ਕਹੋ ਪਿਛੋਂ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਮਝਣ ਲਈ ਬੋਲੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਭੇਜਿਆ ਜਾਣਾ ਹੀ ਬਿਅਰਥ ਹੈ। ਜੇ ਬੋਲੀ ਅੱਗੋਂ ਮੰਨੀਏਂ ਤਾਂ ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਚਿਰ ਬੋਲੀ ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੀਣ ਰਹਿਣਾ “ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਆਦਿ ਕਾਲ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣਾ” ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਹੋ ਬੋਲੀ ਸਿੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤਾਂ ਗ੍ਰਾਮੋਫੋਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਈਸ਼ਰੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਕੁਝ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਈਸ਼ਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਣੀ ਆਪਣਾ ਗਿਆਨ ਭਰਕੇ ਬੁਲਾ ਛਡਿਆ, ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮਝਿਆ, ਨ ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਈਸ਼ਰੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਮਝ ਕਦੇ ਭੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਈਸ਼ਰ ਸੰਬਾਦੀ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਵਿਸੰਵਾਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲੀ ਸਿਖਾਉਣ ਅਤੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਆਦੀ ਦਾ ਚੱਜ ਅਚਾਰ ਦਿਤੇ ਬਾਝ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਿਅਰਥ ਬੋਲ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਦੂਜਾ ਪੱਖ ਲੈਕੇ ਕਹੋ ਕਿ ਈਸ਼ਰੀ ਕਿਤਾਬ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਈਸ਼ਰ ਵਲੋਂ ਯੋਗਤਾ ਹੋ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੈਂਕੜੇ ਵਰ੍ਹੇ ਤਾਂ ਚੱਜ ਅਚਾਰ ਅਤੇ ਬੋਲੀ ਸਿੱਖਣ

ਨੂੰ ਲਗਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਮਾੜੇ ਝੀੜੇ ਰਸਮ ਰਿਵਾਜ ਬਣਨੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ੨ ਧਰਮ ਦੇ ਖਿਆਲ ਪੈਦਾ ਹੋਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਬਣਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਅਤੇ ਫੇਰ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧ ਸੁਧਾਕੇ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰਹੇ ਲਗਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਟੇ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ:--

(੧) ਆਦੀ ਸਿ੍ਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਗਯਾਨ ਦਾ ਈਸ਼ਰ ਵਲੋਂ ਨਾ ਉਤਰਨਾ । (੨) ਭਾਵੇਂ ਯੋਗਯਤਾ ਈਸ਼ਰ ਵਲੋਂ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਮਗਰ ਉਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਬਣਾਛੀ ਹੋਈ ਕਿਹਾ ਜਾਣਾ । (੩) ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰਹੇ ਤੋਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿਣਾ । ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਪੱਖ ਦਾ ਆਪ ਹੀ ਖੰਡਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੩-ਵਿਕਲਪ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਈਸ਼ਰੀ ਕਿਤਾਬ ਉਸਦੇ ਈਸ਼ਰੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪੁੰਜ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਯਾਂ ਪ੍ਰਣਾਮ ? ਜੇ ਕਹੋ ਗਿਆਨ ਪੁੰਜ, ਤਾਂ ਗਿਆਨ ੨ ਦਾ ਹਿਸਾ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਈਸ਼ਰ ਬਿਲਕੁਲ ਅਗਯਾਨੀ ਰਹਿ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਕਹੋ ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਗਯਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਣਾਮ ਹੈ, ਤੇ ਇਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਪ੍ਰਣਮਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਆਪ ਹੀ ਜੜ੍ਹ ਬਣ ਬੈਠੂ, ਉਹਨੂੰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨੀ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਸ਼ਾਦ ਆਉ ? ਤਾਂਤੇ ਸਾਫ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਆਦੀ ਸਿ੍ਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਨਾ ਈਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਗਿਆਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ (ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਖਿਆਲ ਮੁਜਿਬ) ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਲੋੜ ਸੀ । ਹੁਣ ਦੂਜੇ ਪੱਖ ਅਰਬਾਤ ਆਦੀ ਸਿ੍ਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਉਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਅਗੋਂ ਪੁਰਸ਼ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਸਿ੍ਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਆਦੀ ਬਾਬਤ ਕੁਝ ਕਰਨ ਜਾਣਦੇ ਅਤੇ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਕਿ ਨਹੀਂ ?

ਜੇ ਕਹੋ ਜਾਣਦੇ ਤੇ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ, ਜੇ ਕਹੋ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੰਦ ਕਰਮ ਭੀ ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਫੈਲਾਏ ਯਾ ਆਪੇ ਹੀ ਫੈਲੇ ? ਜੇ ਕਹੋ ਵੇਦਾਂ ਨੇ, ਤਾਂ ਐਸੇ ਮੰਦ ਕਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਗਿਆਨ ਦੀ ਈਸ਼ਰ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਗਟਤਾ ਕਹਿਣੀ ਮੁਰਖਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ । ਜੇ ਕਹੋ ਆਪੇ ਹੀ ਫੈਲੇ, ਤਾਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਆਪੇ ਕਿਉਂ ਨ ਫੈਲ ਗਿਆ ? ਅਤੇ “ਵੇਦਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਸੀ ।” ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖੰਡਨ ਹੋ ਗਿਆ । ਜੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਬਿਭਚਾਰ ਆਦੀ ਅਗਯਾਨ ਨਾਲ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਯਾਨ ਭੀ ਈਸ਼ਰ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂ ਆਪੇ ਕਿਤੇ ਆ ਗਿਆ ? ਜੇ ਈਸ਼ਰ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਫੇਰ ਗਯਾਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ? ਇਤਯਾਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਕਰਕੇ ਈਸ਼ਰ ਆਸ਼ਯ ਦੋਸ਼ ਆਯਾ, ਜੇ ਕਹੋ ਅਗਯਾਨ ਆਪੇ ਹੀ ਜੰਮ ਪਿਆ ਤਾਂ ਗਯਾਨ ਦੇ ਆਪੇ ਨ ਹੋਣ ਵਿਚ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ? ਜੇ ਕਹੋ ਕਿ ਜੀਵ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਦੋਵੇਂ ਤਰਾਂ ਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਗਯਾਨ ਵਿਚ ਜੀਵ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੋਈ, ਤਾਂ ਸਾਫ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਆਪ ਹੀ ਗਯਾਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਗਯਾਨ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਵਿਭਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਗਯਾਨ ਰੂਪ

ਕਿਤਾਬਾਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਗਲਤੀ ਕਰ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਕਦੇ ਤਾਂ ਓਹ ਆਪੇ ਹੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਯਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੁਆਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਨੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਯਾ, ਇਹ ਸਭ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤਕ ਹੋਰ ਆਚਾਰਯ ਦਸਦੇ ਸਵਾਰਦੇ ਅਤੇ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਆਏ ॥

੪—ਵਿਕਲਪ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇਸਾਂ ਅਥਵਾ ਇਸ ਦੇਸ ਦੇ ਹੋਰ ਮੱਤ ਹਨ ਉਹ ਵੇਦ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ ਯਾ ਅਨੁਕੂਲ ? ਜੇ ਅਨੁਕੂਲ ਕਹੋ ਤਾਂ ਝੂਠ ਹੈ, ਜੇ ਕਹੋ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ, ਤਾਂ ਦਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਿਥੋਂ ਸਿਖਿਆ ? ਜੇ ਕਹੋ ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ, ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਰੁੱਧ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਕਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਕੱਢਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਵਿਚ ਭੀ ਈਸ਼ਰ ਦੀ ਕੁਝ ਸਹਾਇਤਾ ਹੈ ਯਾ ਨਹੀਂ ? ਜੇ ਕਹੋ ਈਸ਼ਰੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੱਢਿਆ, ਤਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਗਯਾਨ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਗਯਾਨ ਤ੍ਰਿਝਾਕੇ ਈਸ਼ਰ ਨੇ ਕਿਉਂ ਪੁਆੜੇ ਪੁਆਏ ? ਇਹ ਸਿਫਤ ਈਸ਼ਰ ਵਿਚ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ । ਜੇ ਕਹੋ ਈਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਧਰਮ ਸਥਾਪਨ ਕਰ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਪੁਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਦੱਸੇ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣਾ ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਈਸ਼ਰ ਨੂੰ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ? ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇਹ ਗਯਾਨ ਰੱਖਦੇ ਤੇ ਰਖ ਸਕਦੇ ਸੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਆਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਜੇ ਕਲਪ ਲਈ ਜਾਵੇ) ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰਹੇ ਪਿਛੋਂ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜਿਸਤੇ ਆਦਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਮੇਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਬੋਲੀ ਆਦੀ ਜਾਣਨ ਦੇ ਆਦੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚਲੇ ਪਸੂ ਮਾਰਕੇ ਜੱਗ ਕਰਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਵਿਧੀਆਂ, ਮਾਂਸ ਰਿੰਨ੍ਹਣ ਦੀਆਂ ਸਮਝੌਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵੇਗਚੀਆਂ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਸੂਰਜਆਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਅਤੇ ਮਨਘੜਤ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦੀ ਸਿਖੜਾ, ਯਗਯੋਪਵੀਤ ਅਤੇ ਵਿਵਾਹ ਆਦਿਕ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਖੜੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਅਤੇ ਭੂਤਾਂ ਚੁੜੇਲਾਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਅਤੇ ਨਿਯੋਗ ਆਦੀ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤਾਂ, ਇਤਆਦੀ ਤੰਦਣ ਤਾਣਿਆਂ ਦਾ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਝਟ ਪਟ ਹੀ ਜੰਮਦੇ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਜੇ ਯੋਗਯਤਾ ਪੱਖ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰੋ ਤਾਂ ਭੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਨਿਬੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਬਣੇ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਨਿਕੰਮੀ ਸਿੱਖਯਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਿਛਲੇ ਆਚਾਰਯਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਨੇ ਪਏ । ਤਾਂਤੇ ਸਿੱਧ ਹੋਏਆ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਆਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਹੋਣ ਦਾ ਕਥਨ ਝੂਠ ਹੈ । ਜੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਮਨੂੰ ਪਾਤੰਜਲ ਯੋਗ ਦਰਸ਼ਨ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮੈਕਸਮੂਲਰ, ਗਯਾਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਲਈ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ

(੧) ਮਨੂੰ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਹੀ ਸਾਖਾ ਦੇਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਭਲਾ ਜੇ ਮੰਨ ਭੀ ਲਈਏ ਤਾਂ ਭੀ ਇਸਤੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਖੁੱਸਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚ ਮਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਤਿੰਨ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਤਿੰਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਚੌਥੇ ਵੇਦ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਕਰਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਯਥਾ:—

“ਅਗਨਿ ਵਾਯੂਵਿਭਯਸਤੁ ਤ੍ਵੰ ਬ੍ਰਹਮ ਸਨਾਤਨਮ।
ਦੁਦੇਹ ਯਗਯ ਸਿੱਧਯੁਥਮ ਰਿਗਯਜੁ: ਸਾਮ ਲਕਸ਼ਣਮ।”

[ਮ. ਅ. ੧ ਸ਼. ੨੩

ਅਰਥ—ਬ੍ਰਹਮ ਸਨਾਤਨ ਨੇ ਯੱਗਯ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਲਈ ਅਗਨੀ ਵਾਯੂ ਅਤੇ ਰਵਿ (ਸੂਰਜ) ਤਿਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰਿਗ ਯਜੁਰ ਅਤੇ ਸਾਮ ਤਿੰਨੇ (ਵੇਦਾਂ) ਚੋਂ ਲਈਆਂ। ਇਸ ਸਲੋਕ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਮਨੂੰ ਸਿੱਖਤੀ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਅਥਰਵ ਵੇਦ ਬਣਿਆਂ। ਹੁਣ ਦੱਸੋ ਮਹਾਸਯ ਜੀ ! ਅਥਰਵ ਵੇਦ ਦਾ ਹੋਣਾ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਆਦਿ ਕਾਲ ਵਿਚ ਕਿਥੋਂ ਕਢੋਗੇ?

ਜੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪਾਤੰਜਲਿ ਯੋਗ ਦਰਸ਼ਨ ਅ:੧ ਪਾ:੨ ਸੂ:੨੬ ਦਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਭਾਵ ਅਸਲੀਅਤ ਨਾਲੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਇਸਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸੂਤ੍ਰ-ਨਾਲ ਰਲਾਕੇ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂਕਿ ਮੁਲੱਮਾ ਪਾਜ ਉੱਘੜ ਪਵੇ ! ਯਥਾ :—

“ਤਤੁ ਨਿਰਤਸ਼ਯ ਗਿਆਨੰ ਸਰਵਗਯ ਵੀਜਮ।”

[ਯੋਗ ਦਰਸ਼ਨ ਅ. ੧. ਪਾ. ੧ ਸੂ. ੩੫

ਅਰਥ—ਤਿਸ ਮੇਂ (ਈਸ਼ੁਰ ਮੇਂ) ਨਿਰਤਸ਼ਯ ਗਯਾਨ (ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਗਯਾਨ) ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਸਰਵੱਗਯ ਹੋਣ ਦਾ ਬੀਜ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਨਿਰਤਸ਼ਯ ਗਯਾਨ ਉਹਦੀ ਸਰਵੱਗਤਾ ਦਾ ਹੇਤੂ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰੇ ਕਿ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ ਆਦਿ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਈਸ਼ੁਰ ਮੰਨਣਾ ਕਾਹੀਦੇ ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ੇਧ ਲਈ (ਮਹਾਸ਼ਯ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ) ਸੂਤ੍ਰ ਹੈ:—

“ਸ ਏਖਾ ਪੂਰਬੇਸ਼ਾਮਪੀ ਗੁਰੂ: ਕਾਲੇਨਾਨਵਛੇਦਾਤੁ।”

[ਸੂ. ੨੬

ਅਰਥ—ਕਾਲ ਪਰਿਮਾਣ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਸੇ ਉਹ ਈਸ਼ੁਰ ਪ੍ਰਾਚੀਨਾਂ ਦਾ ਭੀ ਗੁਰੂ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੋਯਾ ਕਿ ਜੇ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਰਖ ਸਨ ਉਹ ਕਾਲ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਨ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਾਲ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਅਤੇ “ਭੀ” ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਇਹੋ ਹੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰਨਾਂ ਅਤੇ ਹੁਣਦਿਆਂ ਦਾ ਭੀ ਉਹੀ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਆਦੀ ਮੁਜ਼ਬਕ ਹੋਣਾ ਕਿਹੜੇ ਪਦ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ? ਅਭੇ ਦਯਾਨੰਦ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਰਿਗਵੇਆਦੀ ਭਾਸ਼

ਭੂਮਿਕਾ ਆਦੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਹ ਏਸ ਸੂਤ੍ਰ ਦਾ ਗਲਤ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ ਓਥੋਂ ਲੈਕੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਭੀ ਮੱਖੀ ਮਾਰ ਛੱਡੀ ਹੈ, ਜਿਸਤੋਂ ਉਹਦੀ ਲਿਆਕਤ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

(੩) ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮੈਕਸਮੂਲਰ ਦਾ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਆਦੀ ਪੁਸਤਕ ਮੰਨਣਾ ਆਪਣੂੰ ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ਦਾ, ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਪੈਰ ੨ ਉ-ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਸਿਖਯਾ ਨੂੰ ਨਿਕੰਮੀ ਦਸਦੇ ਹਨ । ਜੈਸੇ ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—“The vedas are twaddle of idiots”, ਅਰਥਾਤ ਵੇਦ ਮੂਰਖਾਂ ਦਾ ਰਾਮ ਰੋਲਾ ਹਨ, ਆਦਿ ।।

(੪) ਗਿਆਨੀ ਗਯਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਇ ਭੀ ਪ੍ਰਬਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਭੀ ਅਕਸਰ ਸੁਣੀ ਸੁਣਾਈ ਗੱਲ ਲਿਖ ਦੇਣ ਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਣਾਏ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਦੇਵੀ ਪੂਜਣਾ ਲਿਖਿਆ, ਤੇ ਫੇਰ ਉਹਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਚਾਹੇ ਇਹ ਕੰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗਯ ਹੈ, ਮਗਰ ਇਸੇ ਤੋਂ ਓਹਨਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਅਟਕਲ ਪੱਚੂ ਹੀ ਲਿਖ ਦੇਣਾ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

(੫) “ਚਾਚਾ ਚਾਰ ਵੇਦ ਜਿਨ ਸਾਜੇ ਚਾਰੇ ਖਾਣੀ ਚਾਰ ਜੁਗਾ ।

[ਆਸਾ ਮ. ੨ ਸ. ੯

ਇਸ ਗੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਹਨੂੰ ਵਿਧੀ ਵਾਦ ਵਿੱਚ ਮੰਨਦੇ ਹੋਣ, ਕਿ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਸਾਜੇ ਹਨ । ਕਿੰਤੂ ਇਹ ਪਰਮਾਤਮਾਨੁਵਾਦ ਰੂਪ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜਿਸਨੇ ੪ ਵੇਦ, ੪ ਖਾਣੀ ਅਤੇ ੪ ਜੁਗ ਸਾਜੇ ਹਨ, ਮਗਰ ਇਹ ਜਾਣੋਂ ਕਿ ‘ਜੁਗ ਜੁਗ ਜੋਗੀ ਖਾਣੀ ਭੋਗੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਪੰਡਿਤ ਆਪ ਥੀਆ’ ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਹਰ ਜੁਗ ਵਿਚ ਜੋਗੀ ਅਤੇ ਖਾਣੀਆਂ ਦਾ ਭੋਗੀ ਅਤੇ ਆਪੇ ਹੀ (ਸਭ ਦੀ ਸਾਰ ਰਖਣ ਵਾਲਾ) ਪੰਡਿਤ ਹੈ । ਸੋ ਇਸ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੱਸੀ ਹੈ, ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਸਾਜਣਾ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ । ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਪਰਮਾਤਮਾਨੁਵਾਦ ਰੂਪ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸਿਧਾਂਤ ਰੂਪ ਹੈ । ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਮਹਾਸ਼ਯ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਆਦੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਹੋਣ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਯਥਾ—

(ੳ) “ਅਗਨੀ: ਪੂਰਬੇ ਭਿਰਿ ਭਿਰੀਡਯੋ ਨੂਤਨੈ ਰੁਤ । ਸਦੇਵਾਂ ਇਹ ਆ ਵਕਸ਼ਤਿ” । ਰਿ: ਅ: ੧ ਅ: ਮੰਤ੍ਰ ੨ । ਅਰਥ:-ਹੇਅਗਨੀ ! ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਅਤੇ ਨਵੀਨ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਤੂੰ ਵਡਿਆਉਣ ਯੋਗ ਹੈ: ਤੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਏਥੇ (ਜਗ ਵਿਚ) ਲਿਆ । ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੀ ਬਨਾਉਣ ਤੋਂ

ਕਿਉਂ ਮਹਾਸ਼ਾ ਜੀ ! ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਆਦੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਕਿਸਤਰਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਇਹ (ਮੰਤ੍ਰ) ਆਪ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਥੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੀ ਰਿਸ਼ੀ ਅਗਨੀ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ? ਕਿਉਂ ਸੁਣੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਤੇ ਲੋਕ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਕੁਝ ਖੋਜ ਭੀ ਕਰਿਆ ਕਰੋ।

(ਅ) ਠਿਗੜ-੩-੩੨-੧। ਅਰਥ—‘ਹੇ ਧਨ ਕੇ ਈਸ਼ਰ ! ਆਪ ਕਾ ਧਨ ਹਮ ਲੋਗੋਂ ਮੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਔਰ ਆਪਕੀ ਗਊ ਕੇ ਹਜਾਰੋਂ ਅਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਸਮੂਹ ਕੇ ਹਮ ਲੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਤੇ ਹੈਂ’, (ਦਯਾਨੰਦ)।

ਕਿਉਂ ਮਹਾਸ਼ਾ ਜੀ ! ਹੁਣ ਦਸੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਈਸ਼ਰ ਹੋਰ ਕਿਸ ਧਨ ਕੇ ਈਸ਼ਰ ਪਾਸੋਂ ਗਊਆਂ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ?

(ੲ) “ਤਵਾਂ ਸੁਤਸਯ ਪੀਤਯੇ” ਗਿਰ ੩-੪-੪੨-੯। “ਹੇ (ਇੰਦ੍ਰ) ਸੁਖ ਕੇ ਦਾਤਾ ਵਿਦਯਾ ਔਰ ਵਿਨਯ ਆਦਿਕੋਂ ਸੇ ਆਪ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਆਤਮਾਓਂ ਕੀ ਰੱਛਾ ਕੀ ਇੱਛਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ, ਹਮ ਲੋਗ ਉੱਤਮ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਸਕਾਰ ਯੁਕਤ ਰਸ ਕੇ ਪਾਨ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ਜਿਸ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਸੇ ਸਿੱਧ ਆਪ ਕੇ ਦੇਵੇਂ, ਵੇਹ ਆਪ ਹਮ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਬੁਲਾਈਏ” (ਦਯਾਨੰਦ)। ਦਸੋ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਏਸ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚੋਂ ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਰੱਛਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ ਹੋਰ ਈਸ਼ਰ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ?

(ਸ) “ਪੁਤ੍ਰ ਮਿਵ ਪਿਤ੍ਰਾ” ਯ: ੨੦-੭੭। ਅਰਥ—‘ਹੇ ਉਤਮ ਧਨ (ਇੰਦ੍ਰ) ਵਿੱਦਯਾ ਅਤੇ ਐਸ਼ਰਯ ਯੁਕਤ ਵਿਦਵਾਨ ਤੂੰ ਬੁੱਧੀਓਂ ਕੇ ਸਾਥ ਜਿਸ ਸੇ ਅਤੇ ਰਮਣੀਯ ਮਹਾਂ ਐਸ਼ਯੀ ਕੇ ਰਸ ਕੇ ਪੀਤਾਂ ਹੈਂ, ਇਸ ਸੇ ਸਿਖਯਾ ਯੁਕਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੁਝ ਕੋ ਸੇਵਨ ਕਰੇ, ਦੋਨੋ ਅਧਯਾਪਕ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਕਵੀਓਂ ਕੇ ਲਿਖੇ ਹੁਏ ਕਰਮੋਂ ਸੇ ਜੈਸੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਪੁਤ੍ਰ ਕਾ ਪਾਲਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਵੈਸੇ ਤੇਰੀ ਰੱਛਾ ਕਰੋ’ (ਦਯਾਨੰਦ)। ਏਸ ਮੰਤ੍ਰ ਤੋਂ ਕਵੀ ਲੋਕ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਅਗੇਤ੍ਰੇ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥

(ਹ) “ਵਿਸਵਾਮਿਤ੍ਰ ਅਰਾਸਤ ਬ੍ਰਹਮੇਂਦ੍ਰਾਯਵਜ੍ਜੇਣ” ਰਿਗ ਅਨੁਵਾਕ ੪-ਸੁ: ੫੩ ਮੰ: ੧੩ ਵਿਚ ਵਿਸਾਮਿਤ੍ਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

(ਕ) “ਤਵ ਦੂਤੋ ਭਾਰਦ੍ਰਾਜਾਯ ਦਾਸੁਸ਼ੇ ਰਿ: ੬-੨-੧੬-੫, ਵਿਚ ਭਰਦਵਾਜ ਰਿਖੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ।

(ਖ) “ਤਵਵਰਣ ਉਤਮਿਤ੍ਰੋ” ਰਿ: ੭-੧-੧੨-੩। ਵਿਚ ਵਸਿਸ਼ਟ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

(ਗ) “ਮਤ ਭ੍ਰਿਗੋਤਮਾਸ: ਰਿ:” ੧-੧੧-੬੦-੫। ਭ੍ਰਿਗੂ ਗੋਤਮ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

(ਘ) “ਸੁਤੋ ਸਾਤੇਨ ਯਦਗਮੇਵਾਂ ਪ੍ਰੀਤਿ, ਵਿਸ਼੍ਵਮਿਤ੍ਰ ਜਮਦਗਨੀਦਮੇ”। ਰਿਗ ੧੦-

੧੨-੬੭-੪। ਵਿਚ ਵਿਸ਼੍ਵਮਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਜਮਦਗਨ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ।

(੬) “ਗ੍ਰਾਣਾ ਨਾਸਜਮਦਗਨ ਵਤਸੂਤ੍ਰਾਨਾਚ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟਵਤ” ਰਿ: ਵਿਚ ਜਮਦਗਨ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਨੂੰ ਉਪਮਾਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ।

(੭) “ਗੋਤਮਾ ਦੇਵਾਸਾਯ” ਰਿ: ੪-੧=੪-੧੧ । ਵਿਚ ਗੋਤਮ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ ॥

(੮) “ਵਿਸ਼ਾਮਿਤ੍ਰ ਜਮਦਗਨੇ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਭ੍ਰਦ੍ਰਾਜ ਗੋਤਮ ਵਾਮਦੇਵਸ ਦਿਗ੍ਰੋ ਅਤ੍ਰਿ ਗਰਭੀ ਨਮੋਭਿ:” ਅਥਰਵ ੩-੩=੧੬ । ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਾਮਿਤ੍ਰ ਜਮਦਗਨ, ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ, ਭਰਦ੍ਰਾਜ, ਗੋਤਮ, ਬਾਮਦੇਵ ਅਤੇ ਅਤ੍ਰੀ (ਰਿਖੀਆਂ) ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਕਿਕਠੀ ਹੋਈ ੨ ਹੈ ।

(੯) “ਯਦੇਪਿ: ਸੰਤਨੂ ਵੈ ਪਰੋਹਿਤੋ ਹੋਤ੍ਰਾਯਵਰਤ:” ਰਿ: ੧੦-੮-੯੮-੭ । ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਟਸੇਣ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇਵਾਪਿ ਅਤੇ ਸੰਤਨੂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਆਇਆ ਹੈ ।

ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਉਤਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ੀ ਤੇ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੰਤ੍ਰ ਉਕਤ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਯਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੁਛ ਸਮਾਂ ਪਿਛੋਂ ਬਣੇ ਹਨ। ਜਿਸਤੇ ਆਦੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਾ ਕਹਿਣਾ ਖੰਡਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਮੰਤ੍ਰ ਈਸ਼ਰ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਏਸਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸ਼ਤਪਥ ਬ੍ਰ: ਕਾਂਡ ੧੧ ਯ: ੩੧-੭ ਅਤੇ ਮਨੁ: ੧-੨੩ ਆਦਿਕ (ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ) ਤੋਂ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀਵੇਦਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਔਰ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕਰਤਾ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ‘ਜੈਨ’ ਚਾਰੁਵਾਕ ਭੀ “ਤ੍ਰਯੋਵੇਦਸ੍ਯ ਕਰਤਾਰੋ ਭਾਂਡ ਧੂਰਤ ਨਿਸਾਚਰਾ:” ਆਦਿ ਵਾਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਥਰਵ ਵੇਦ ਜਾਂ ਉਹਦੇ ਸੰਬੰਧੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਭੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੁਸਤਕ ਅਥਰਵ ਵੇਦ ਦਾ ਨਾਮ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ, ਤਾਂ ਅਥਰਵ ਵੇਦ ਦਾ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਕਿੱਥੋਂ ਸਿੱਧ ਕਰੇਗੇ? ਇਸ ਤਰਾਂ ਜਤ ਅਥਰਵ ਦਾ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਚਹੁਵੇਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਆਦਿ ਕਾਲ ਵਿਚ ਹੋਣ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਬਿਲਕੁਲ ਉੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸੰਖੇਪ ਕਰਕੇ ਦਸਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬਰਸ ਜਾਂ ਆਦੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਬਣਿਆਂ ਕਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਵੀਨ ਖੋਜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ੨੫੦੦ ਬਰਸ ਦੇ ਲੱਗ ਪਗ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ॥

(੧) ਉੱਪਰ ਦਿਤੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਅਤ੍ਰੀ ਭਰਦਵਾਜ, ਗੋਤਮ, ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ, ਵਿਸ਼ਾਮਿਤ੍ਰ ਜਮਦਗਨ, ਭ੍ਰਿਗੂ, ਆਦਿਕ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਰਾਜਾ ਸੰਤਨੂ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਸਮਯ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰ ਬਣਾਏ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਇਆਂ ੨੫੦੦ ਬਰਸ ਦੇ ਲਗ ਭਗ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੋਤਮ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਯ ਅਤੇ ਭ੍ਰਦ੍ਰਾਜ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੋਣਾਚਾਰਯ

ਕੈਰਵਾਂ ਅਤੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਿੱਦਯਾ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸਨ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਗੋਤਮ ਅਰਥਾਤ, ਭਰਦਵਾਜ, ਅਤ੍ਰੀ, ਵਿਸ਼ਾਮਿਤ੍ਰ, ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ, ਪ੍ਰਾਸੁਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਨਕ ਜੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਯੋਗਵਲਕਯ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਨ। ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਯ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਪ੍ਰਾਸਰ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਣਦੇਵਪਾਇਨ ਵੇਦ ਵਿਆਸ' ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਤਰਤੀਬ ਦਿੱਤੀ (ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਭ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਨਾਗਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰਨੀ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਕਾਂਸ਼ੀ ਆਦੀ ਹਿੰਦੂ ਪਰਚੇ ਭੀ ਸੰਮਤੀ ਰਖਦੇ ਹਨ) ਸੋ ਗੋਤਮ, ਭ੍ਰਦਵਾਜ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਭਣ ਲਈ ਵਯਾਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਇਉਂ ਲੱਭਦੇ ਹਾਂ:— ਇਹ ਗੱਲ ਇੱਥੇ ਦੇ ਕਤਬੇ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜੈਨ ਅਤੇ ਬੁੱਧ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ੨੫੦੦ ਵਰਹਾ ਹੋਆ, ਵਯਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੇਦਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅ: ੨ ਪਾਦ ੨ ਵਿਚ ਬੁੱਧ ਅਤੇ ਜੈਨ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸੋ ਵਯਾਸ ਜੀ ਕੁਝ ਚਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ (੨੫੦੦ ਵਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਉ ਰੋ੨) ਹੋਏ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਯ, ਦੋਣਾਚਾਰਯ ਆਦਿਕ ਭੀ ਵਯਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਿੱਧ ਹੋਏ, ਜਾਂਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਾਸਰ, ਗੋਤਮ ਅਤੇ ਭਰਦਵਾਜ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਵਿਸ਼ਾਮਿਤ੍ਰ ਆਦਿ ਰਿਸ਼ੀ ਪੰਝੀ ਸੋ ਵਰਹੇ ਦੇ ਲਗ ਭਗ ਹੋਏ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਰਾਜਾ ਸ਼ੰਤਨੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਕੁਛ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਕੁਛ ਹਿੱਸਾ ਜੈਨ ਆਦਿਕਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਬਣਿਆਂ ਜਿਸਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਜੈਨ ਆਦਿਕਾਂ) ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸ਼ੰਤਨੂ (ਜਿਸਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ) ਦੇ ਸਮੇਂ ਬਣਿਆਂ, ਅਰਥਾਤ ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰ ਅੱਡੇ ਅੱਡੀ ਸਮੇਂ ਆਂ ਵਿਚਾਰਤੇ ਗਏ ॥

(੨) ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਇਹ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਵਿਦੇਹੀ ਦੀ ਸਭਾ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮ ਵਿਦਵਾਨ ਯੋਗਵਲਕਯ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਯਜੁਰ ਵੇਦ ਦੀ ਔਖਿਆਈ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਸੁਕਲ ਯਜੁਰ ਵੇਦ ਬਣਾਈ, ਇਹਦਾ ਸਬੂਤ ਬ੍ਰਿਹਦਾਰਣਕੋਪਨਿਸ਼ਦ ਵਿਚ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਸ਼ਲਾਇਨ ਅਤੇ ਮੈਤ੍ਰੀ ਆਦੀ ਸ਼ਾਖਾਂ ਦੇ ਕਰਤਾ ਅਸ਼ਲ ਅਤੇ ਮੈਤ੍ਰੀ (ਯੋਗਵਲਕਯ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ) ਆਦੀ ਭੀ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਸਨ। ਦੇਖੋ ਬ੍ਰਿਹਦਾਰਣਕੋਪਨਿਸ਼ਦ ਅ: ੬। ਜਾਂਤੇ ਸੁਕਲ ਯਜੁਰਵੇਦ ਅਤੇ ਮੈਤ੍ਰੀ ਆਦੀ ਸ਼ਾਖਾਂ ਭੀ ੨੫੦੦ ਵਰਹੇ ਦੇ ਲਗ ਭਗ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹਨ।

(੩) ਨਾਗਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰਨੀ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਭੀ ਸਾਡੇ ਕਥਨ ਨਾਲ ਸੰਮਤੀ ਰਖਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਲਿਖਦੀ ਹੈ—ਯਥਾ “ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਕੀ ਹਚਨਾਂ ਕੀ ਕਥਾ ਨਿਰੁਕਤ ਤਥਾ ਬ੍ਰਹਿਮਣਾਦੀ ਗ੍ਰੰਥੋ ਮੇਂ ਦੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਸੇ ਯੇਹ ਨਿਸਚਿਤ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਸਭ ਮੰਤ੍ਰ ਏਕ ਹੀ ਕਾਲ ਮੇਂ ਔਰ ਏਕ ਹੀ ਰਿਸ਼ੀ ਕੇ ਬਨਾਏ ਹੂਏ ਨਹੀਂ ਹੈਂ। ਕਿਤਨੇ ਮੰਤ੍ਰ ਤੋਂ ਐਸੇ ਹੈਂ ਕਿ ਜੇ ਰਿਸ਼ੀਓਂ ਕੇ ਸੈਂਕੜੇ ਬਰਸੋਂ ਕੇ ਪ੍ਰੀਸ਼੍ਰਮ ਕਾ ਫਲ ਹੈਂ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਿਸ਼ੀ ਲੋਗ ਗਦਯ-ਪਦਯ ਔਰ ਗੀਤ ਮੇਂ ਨਾਨਾ ਵਿਸ਼ਿਓਂ ਪਰ ਮੰਤ੍ਰੋਂ ਕੇ ਰਚਤੇ ਗਏ ਔਰ ਯੇਹ ਰਚਨਾ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਬਰਸ ਤਕ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਯੇਹ ਕਥ ਸੇ ਅਰੰਭ ਹੁਈ ?

ਇਸਕਾ ਬਤਲਾਨਾ ਤੋਂ ਹਮਾਰੇ ਲੀਏ ਕਠਿਨ ਹੈ, ਪਰ ਹਮ ਯੋਗ ਕਹਿ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਸਭ ਸੇ ਪਿਛਲੇ ਕਾਲ ਕਾ ਜੋ ਮੰਤ੍ਰ ਵੇਦੋਂ ਮੇਂ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਵੋਹ ਸੰਤਨੂ ਕੇ ਸਮਯ ਕਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਹਾਭਾਰਤ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਕੇ ਪਿਤਾ ਥੇ। “ਯਦੇਵਾਪੀ ਸੰਤਨੂ ਵੈ ਪੁਰੋਹਿਤੋ ਹੋਤ੍ਰਾਯ ਵਰਤ:” ਰਿ: ੧੦-੯-੯੮-੭ ਯੋਗ ਮੰਤ੍ਰ ਰਿਗਵੇਦ ਸੰਹਿਤਾ ਕਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਮੇਂ ਰਿਸ਼ਟਸੇਣ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੇਵਾਪੀ ਔਰ ਸ਼ਾਂਤਨੂ ਕਾ ਨਾਮ ਆਇਆ ਹੈ, ਯੋਹ ਸੂਕਤ ਵਰਸ਼ਕਾਮ ਸੂਕਤ ਕੇ ਨਾਮ ਸੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਪਰ ਨਿਰੁਕਤ ਮੇਂ ਯਾਸਿਕਾਚਾਰਯ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ—

ਇਹ ਇਤਹਾਸ ਹੈ:—“ਰਿਸ਼ਟਸੇਣ ਕੁਰੂ ਵੰਸੀ ਰਾਜਾ ਕੇ ਦੇਵਾਪੀ ਔਰ ਸ਼ਾਂਤਨੂ ਦੋ ਲੜਕੇ ਏ, ਇਨ ਮੇਂ ਸੇ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਸ਼ਾਂਤਨੂ ਆਪ ਰਾਜਾ ਬਨ ਬੈਠਾ, ਦੇਵਾਪੀ ਤਪ ਕਰਨੇ ਲਗਾ, ਤਬ ਸ਼ਾਂਤਨੂ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਮੇਂ ੧੨ ਬਰਸ ਪਾਨੀ ਨਾ ਬਰਸਾ, ਪੰਡਿਤੋਂ ਕੇ ਕਹਿਨੇ ਸੇ ਸ਼ਾਂਤਨੂ ਨੇ ਦੇਵਾਪੀ ਸੇ ਖਿਮਾਂ ਮਾਂਗੀ, ਉਸਨੇ ਯਗਯ ਮੇਂ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਬਨ ਕਰ ਆਨਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਆ।”

“ਇਸ ਸੇ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਰਿਗਵੇਦਾਦੀ ਸੰਹਿਤਾ ਜੋ ਅਬ ਮਿਲਤੀ ਹੈਂ ਸ਼ਾਂਤਨੂ ਕੇ ਪੀਛੇ ਇਕੱਠੀ ਕੀ ਗਈਂ। ਯੋਹ ਅਬ ਤਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ਬਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਚਾਰ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਵੰਡਿਆ:— ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ‘ਆਦਿ ਪਰਬ’ ਅਧਿਆਇ ੧੫੦ ਮੇਂ ਯੋਹ ਬਾਤ ਸਾਫ ਲਿਖੀ ਹੈ।”

ਭਲਾ ਜੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਏਸ ਗੱਲ ਉਤੇ ਭੀ ਹਠ ਕਰੇਕਿ ਕਿ ਵੇਦ ਹੁਣ ਦੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨਾਲੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਲਹਾਮੀ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪੁਗਣੀ, ਕਿਉਂ ਕਿ ੨੭੦੦ ਵਰਹੇ ਤਾਂ ਮੁਸਾ ਦੀ ਤੈਰੇਤ ਬਣੀ ਨੂੰ ਹੋਏ, ੪੦੦੦ ਬਰਸ ਪਾਰਸੀਆਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਬਣੀ ਨੂੰ ਹੋਏ, ਅਤੇ ੫੦੦੦ ਬਰਸ ਤੋਂ ਚੀਨ ਦੀ ਪੂਰਨ ਤਵਾਰੀਖ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਚੀਨ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ ਹੀ ਇਲਹਾਮੀ ਹੋ ਜਾਉ। ਅਤੇ ਏਸ ਦੇਸ ਦੀਆਂ ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾ, ਅਤੇ ਪਿਛੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਕਈ ਸਾਖਾਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਣਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨਿਯਮਾਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੈਦਿਕ ਧਰਮੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਕਿਰਪਾ ਹੈ, ਜਿੱਕੂੰ ਸ਼ੰਕਰਾ ਚਾਰਯ ਨੇ ਜੈਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਦਾਨਾਂ ਸਣੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚ ਡੋਬੀਆਂ ਅਤੇ ਫੁਕੀਆਂ ॥

ਜੋ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਇਹ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ੧੬੬੧ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਵਿਚ ਬਣਾਯਾ ਯਾਂਤੇ ਇਲਹਾਮੀ ਨਹੀਂ” ਸੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਯੁਕਤੀ ਵਾਹਾ ਇਹੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਡਿਆਈ ਹੋਵੇ ਉਹ ਚਾਹੇ ੧੦ ਬਰਸ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਵੇ, ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਅਤੇ ਇਲਹਾਮੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਈਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਭੀ ਨ ਹੋਵੇ ਉਹ ਇਲਹਾਮੀ ਨਹੀਂ। ਸੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਤੁਕ ਵਿਚ

ਵਿਚ ਪੈਰ ੨ ਉੱਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਪੂਜਣਾ ਔਰ ਅੱਲਮ ਗੱਲਮ ਭਰਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ੨੫੦੦ ਵਰਹੇ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹੋਏ ਭੀ ਇਲਮਾਹੀ ਕਹਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ॥

ਅਗੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਜੇ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਸ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੜ੍ਹਣੇ ਤੋਂ ਜੇ ਲਾਭ ਹੁਣ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਇਹ ਲਾਭ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਹੜੀ ਪੁਸਤਕ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਸੀ? ਜੇ ਕਹੋ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਕੋਕੀ ਭੀ ਐਸੀ ਪੁਸਤਕ ਨ ਸੀ, ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਿਆਇਕਾਰੀ ਨਾਂ ਹੋਯਾ? ਕਿਉਂ ਕਿ ਐਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹੀਨ ਰਖਿਆ? ਜੇ ਕਹੋ ਕਿ ਕੋਈ ਪੁਸਤਕ ਪਹਿਲਾਂ ਭੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਕਮੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਰੱਖੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਦੇਣ ਦੀ ਫੇਰ ਲੋੜ ਪਈ ॥”

ਉੱਤਰ,—ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਗੱਲ ਨਿਰਨਯ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਕਿ ਈਸ਼ਰ ਨੇ ਮਨੁਖਾਂ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਬਣਾਕੇ ਇਲਹਾਮ ਦਿੱਤਾ ਯਾ ਯੋਗਯਤਾ ਦਿੱਤੀ? ਤਦ ਤਕ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅਰਥਾਤ ਜਦ ਤਕ ਇਲਹਾਮ ਬਾਬਤ ਉੱਤੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਦੋਹਾਂ ਅੰਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਉੱਤੇ ਆਪਦਾ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਸਮਾਨ ਪੱਖ (ਇਤਫਾਕ) ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਦ ਤਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੀ ਬੇ ਫਾਇਦਾ ਹੈ । ਕਿਉਂ ਕਿ ਬਣੀ ਬਣਾਈ ਬਾਣੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਲੋਂ ਆਉਣੀ ਕੋਈ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਜੇ ਯੋਗਯਤਾ ਪੱਖ ਲਈਗੇ ਤਾਂ ਹਰ ਸਮਯ ਹਰੇਕ ਆਦਮੀ ਵਿਚ ਉਹਦੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਅਨੁਭਵੀ ਯੋਗਯਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਰ ਆਦਮੀ ਕੁਝ ਨ ਕੁਝ ਈਸ਼ਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਵੇਦ ਕਰਤਾ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਯੋਗਯਤਾਨੁਸਾਰ ਵੇਦ ਬਣਾਏ, ਮਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਨ ਹੁੰਦੀ ਦੇਖ ਕਰਕੇ “ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਿਓ ਅਰੁ ਵੇਦ ਬਿਚਾਰਿਓ ਨਿਵਲ ਭੁਯੰਰਮ ਸਾਧੇ । ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਸੰਗ ਨ ਛੁਟਿਕਿਓ ਅਧਿਕ ਅਹੰ ਬੁਧ ਬਾਧੇ । ਪਿਆਰੇ ਇਨ ਬਿਧ ਮਿਲਨ ਨ ਜਾਈ ਮੈਂ ਕੀਏ ਕਰਮ ਅਨੇਕਾ । ਹਾਰ ਪਰਿਓ ਸ੍ਰਾਮੀ ਕੇ ਦੁਆਰੈ ਦੀਜੈ ਬੁਧ ਬਿਬੇਕਾ ।” ਇਸ ਮਹਾ ਵਾਕਯਾਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਿਬੇਕ ਬੁੱਧੀ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤ੍ਰ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ॥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਧ੍ਰ-ਪ੍ਰਲਾਦ ਆਦੀ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ-ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੀ (ਪ੍ਰ) ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪੁਰਾਤਨ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂਦਾਰਾ ਹੀ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਸਦਗਤੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਏਸ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ । ਜੈਸੇ —“ਇਹ ਨਿਧਾਨ ਜਪੈ ਮਨਿ ਕੋਇ । ਸਭ ਜਗੁ ਮੈ ਤਾਕੀ ਗਤਿ ਹੋਇ” (ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ) ਪੁਨ-ਗੁਰੂ ਕੇ ਸ਼ਬਦਿ “ਤਰੇ ਮੁਨਿ ਕੇਤੇ ਇੰਦ੍ਰਾਦਿਕ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿ ਤਰੇ ।”

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸੱਤਯ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸਦੀ ਦਾਤ, ਬਿਬੇਕ ਬੁੱਧੀ ਤੋਂ ਜੇ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਕੀ ਅਨਯਾਇ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਉਸਨੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਲੇ ਹੀ ‘ਬੁੱਧੀ’ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ? ਇਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ਰ

ਵਲੋਂ ਬਣੀ ਬਣਾਈ ਕਿਤਾਬ ਆਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਵੇਦ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਆਦਿ ਤੋਂ ਅਥਵਾ ਇਲਹਾਮੀ ਹੋਣੇ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥

ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਉਤਪੱਤੀ ਕਾਲ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਵੀਨ ਖੋਜੀਆਂ ਦੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਜੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਤੱਤਵੇਤਿਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਮੁਖ ਰਖੀਏ ਤਾਂ ਭੀ ਵੇਦ (ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇ) ੭੦੦੦ ਬਰਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਕਿਵੇਂ ਭੀ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਅਥਰਵ ਵੇਦ ਤਾਂ ੨੦੦੦ ਬਰਸ ਦੇ ਲਗ ਪਗ ਦੀ ਹੀ ਰਚਨਾ ਹੈ । ਸੋ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਆਦਿ ਕਾਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ, ਉਹ ਭੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਿਤੇ ਆਖਣਾ ਨਿਰਾ ਬੇ ਸਮਝ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਕਾਂ ਕਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ।

-----o-----

[ਦੂਜੀ ਕਸੌਟੀ]

ਦੂਜੀ ਕਸੌਟੀ ਅਤੇ ਪਰਖ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਇਲਹਾਮ ਉਹ ਇਲਮ ਹੈ ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਲੋਂ ਕਿਸੀ ਆਦਮੀ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਆਵੇ, ਅਰ ਜਿਸ ਇਲਮ ਨੂੰ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਆਦਮੀ ਤੋਂ ਨ ਲਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਨ ਕਿਸੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਤਦ ਹੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਈਸ਼ੁਰੀ ਗਿਆਨ (ਇਲਹਾਮ) ਦਾ ਆਦੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਮਨੁਖਾਂ ਨੂੰ ਹੋਣਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ, ਮੱਧਯ ਸਮਯ ਵਿਚ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਇਲਹਾਮ ਦਾ ਦਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਈਸ਼ੁਰੀ ਗਯਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਬਲਕਿ ਉਹ ਵਿੱਦਯਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ” ਫੇਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪਰਖਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਦੂਜੀ ਸ਼ਰਤ ਭੀ ਵੇਦਾਂ ਉੱਤੇ ਘਟ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਦੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰਾਂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਵਕਤ ਨ ਕਿਸੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿੱਦਯਾ ਪੜ੍ਹਕੇ ਏਹ ਦਰਜਾ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਰ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਅਜੇਹੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ । ਇਹ ਸਭ ਆਰਿਸ਼ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ੪ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਏ ਸੀ । (ਦੇਖੋ ਸਤਪਥ ਬ੍ਰਾ. ਕੰ. ੧੧ ਪ੍ਰਪਾਠਕ ੪ ਬ੍ਰਾ ੧੨ ਕੰ. ੩) ਚੌਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ੀ ਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ, ਬਲਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਬਣਾਯਾ ਹੋਯਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ।

† ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਆਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮੁਬਾਹਿਸਾ ਹੋਣ ਤੇ ਵੇਦਾਂਦਿ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਬਾਬਤ ਜ਼ੋਰ ਬਹਸ ਗੱਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਚਰਚਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਚੂੰਕਿ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈ ਵੀ ਵੇਦ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਾਡੀ ਇਸ ਬਹਸ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਆਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਉੱਤਰ

ਦੇ ਰਚੇ ਹਾਂ।

Language Department Punjab

Digitized by:

Panjab Digital Library

ਦੇਖੋ ਯਜੁਰ ਅ: ੧੪ ਮੰਤ੍ਰ ੮ ਅਤੇ ਅ: ੨੬ ਮੰਤ੍ਰ ੨।”

ਉੱਤਰ “ਜੋ ਗਿਆਨ ਪੁਰਖ ਨੇ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਜਾਂ ਕਿਤਾਬ ਕੋਲੋਂ ਨਾਂ ਸਿੱਖਿਆ ਹੋਵੇ ਉਹ ਇਲਹਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਆਦੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਬਿਨਾਂ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।” ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੈਨ ਅਤੇ ਚਾਰੂ ਵਾਕ ਆਦੀ ਅਤੇ ਅਨਯ ਦੇਸ ਦੇ ਭੀ ਜਿਤਨੇ ਪੁਰਖ ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੀ ਆਪਣਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਗਿਆਨ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਯਾ ਆਦਮੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ, ਕਿੰਤੂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਗੋਂ ਮਧਯ ਵਿਚ ਹੋਏ, ਇਸ ਲਈ ਆਦੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਗਿਆਨ ਫੁਰਨ ਦਾ ਖੰਡਨ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ ਜੋ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਜੋ ਗਿਆਨ ਫੁਰਨਾ ਹੈ ਉਹ ਇਲਹਾਮ ਹੈ ਤਾਂ ਚਾਰੂ ਵਾਕ ਜੈਨ ਆਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਭੀ ਵੇਦ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਫਲ ਕਹੋ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਆਪ ਖੰਡਨ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਭੀ ਮਸਾਲਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਵੇਦ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਵਾਦ ਆਪਣੇ ਛਾਂਟੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਵਲੋਂ ਵੇਦ ਦਾ ਖੰਡਨ ਭੀ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਇਲਹਾਮੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਤਾਂ ਸਿੱਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਫੇਰ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਕੀ ਵਾਧਾ ਰਿਹਾ ?

ਅਤੇ ਜੋ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਚਾਰ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਉਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਝੂਠ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੁਸਤਕ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਂ ਸੂਤੀ ਹੀ ਯੁਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਧ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਮਨੁ ਸੂਤੀ ਅ: ੧ ਸੁ: ੨੩ ਵਿਚ ਅਗਨੀ ਵ ਵਾਯੂ, ਸੂਰਯ ਵਿੱਚੋਂ ਰਿਗ, ਯਜੁਰ, ਸਾਮ ਵੇਦ ਨਿਕਲੇ ਦੱਸੇ ਹਨ। ਤੈਤੀਯ ਸੂਤੀ ਵਿਚ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਤਾਉ ਤਾਉ ਕੇ ਵੇਦ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਦੱਸੇ ਹਨ। ਮੁੰਡਕੋਪਨਿਸ਼ਦ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀਯੋਪਨਿਸ਼ਦ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਦ ਦਿੱਤੇ ਦੱਸੇ ਹਨ, ਐਤ੍ਰੇਯ ਸੂਤੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ ਦੀ ਦਾੜੀ ਦੇ ਵਾਲ, ਕਿਤੇ ਮਹਾਂ ਭੂਤ ਦੇ ਸ਼ਾਸ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਯੋਗਯ ਦੀ ਜੂਠ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਤਪਥ ਕਾਂ: ੧੧ ਪ੍ਰਪਾ: ੪ ਬ੍ਰ: ੨ ਕੰਡਿਕਾ ੩੨, ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਦਿਤਾ ਨਹੀਂ, ਯਾਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇਕੇ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਯਥਾ “ਤੇ ਭਯਸਪਤੇ ਭਯਸਯੋ ਵੇਦਾ ਅਜਾਯੰਤਾਗਨਿ ਰਿਗ ਵੇਦੋ ਵਾਯੋਰ ਯਜੁਰ ਵੇਦ ਸੂਰਯਾਤ: ਸਾਮ ਵੇਦ:” ।

ਅਰਥਾਤ ਉਸਨੇ ਅਗਨੀ ਚੋਂ ਰਿਗ, ਵਾਯੂ ਚੋਂ ਯਜੁਰ, ਅਤੇ ਸੂਰਯ ਵਿਚੋਂ ਸਾਮ ਵੇਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਅੰਗ੍ਰਾ ਰਿਸ਼ੀ ਅਤੇ ਉਹ ਦੀ ਅਥਰਵਵੇਦ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਯਾਂ ਤੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚੋਂ ਚਾਰ ਵੇਦ ਚਾਰ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣੇ ਸਿੱਧ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕ ਭੀ

ਹਿਰਦਾ ਸੁੱਧ ਮੰਨਣਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਈਸ਼ਰ ਵੱਲੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਮਿਲਨਾ ਕੁਨਿਆਉਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਿੱਧ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿ ਵੇਦ ਚਹੁ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਤਾਂ ਬਾਵਾ ਦਯਾ ਨੰਦ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਚਹੁ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਉੱਤੇ ਇਲਹਾਮ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਕੋਣ ਮੰਨਦਾ ਹੈ? ਯਜੁਰ ਅ: ਮੰ: ੮ ਅਤੇ ਅ: ੨੬ ਮੰ: ੨ ਦਾ ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕਿਹਾ ਹੈ ਨਾ ਤਾਂ ਉਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਯਾਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ।

ਅਗੇ ਇਹ ਜੋ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ “ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਨ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਸੀ ਅਤੇ ਨ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹੇ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਸੁੱਧ ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸੀ ।”

ਉੱਤਰ—“ਵੈਦਕ ਸਿਖਯਾ ਤੋਂ ਬਿਰੈਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੁੱਧੀ ਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਨਾ ਮਿਲਣ” ਦੇ ਦਯਾਨੰਦੀ ਦਾਵੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਗਿਆਨ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁੱਧ ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਸੁੱਧ ਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਨਿਕੰਮੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਪਸੰਦ ਨ ਕਰਦੇ । ਜਿਹਾਕੁ:-

(ੳ) “ਅਗਨਯੇ ਅਨੀਕਵਤ ਗੋਹੰਤਾ” ਯ: ੨੩-੫੯ ਅਰਥ :- “ਹੇ ਮਨੁੱਖੋ ! ਤੁਮ ਲੋਗ ਉਸਤਤਿ ਯੋਗਜ ਸੈਨਾਪਤਿ ਜੋ ਵਿਸ਼੍ਵਗਯਾਨ ਦੇਨੇ ਵਾਲਾ ਹੋ, ਉਸਕੇ ਲੀਏ ਲਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਾਲਾ ਬੈਲ, ਸੂਰਜ ਕੇ ਗੁਣ ਵਾਲੇ, ਨਿਚਲੀ ਤਰਫ ਸੇ ਸਫੇਦ, ਵਿਦਾਨ ਸੰਬੰਧੀ ਮੁੰਡੇ ਪੀਲੇ ੨ ਪਸੂ, ਵਾਯੂ ਦੇਵਤਾ ਵਾਲਾ ਮਿੱਟੀਆਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਅਗਨੀ ਦੇਵਤਾ ਵਾਲਾ ਡਾਲਾ ਬੱਕਰਾ, ਬਾਣੀ ਕੇ ਗੁਣੋਂ ਵਾਲੀ ਭੇਡ ਅਤੇ ਜਲ ਦੇ ਗੁਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ੀਘਰ ਗਾਮੀ ਪਸੂ ਹੈ ਓਹ ਸਭ ਕੇ ਗੁਣੋਂ ਕੇ ਅਨੁਕੂਲ ਕਾਮ ਮੇਂ ਲਾਓ” (ਦਯਾ-ਨੰਦ) । ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਤੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਸਾਧੂ ਦਯਾਨੰਦ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੁਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਬਥੇਰਾ ਭੰਨ ਘੜਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਤਾਂ ਭੀ ‘ਬੈਲ ਅਤੇ ਬੱਕਰੇ’ ਨੂੰ ਸੈਨਾਪਤਿ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਵਰਤਣ (ਖਾਣ) ਲਈ ਪ੍ਰਗਟ ਹੀ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ।

(ਅ) “ਸੋਮਾਯ ਲਵਾਨਾਲਭਯ ਤੇ” ਯ: ੨੪-੨੪ ! ਅਰਥ—“ਹੇ ਮਨੁੱਖੋ ! ਜੈਸੇ ਪੰਛੀਓਂ ਕਾ ਕਾਮ ਜਾਨਣੇ ਵਾਲਾ ਐਸ਼੍ਵਰਯ ਲਈ ਬਟੇਰਿਓਂ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲਈ ‘ਕੋਲਕ’ ਨਾਮ ਜੀਵਕੇ ਵਿਦਾਨੋਂ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ ਲਈ ਜੋ ਗਊਓਂ ਕੋ ਮਾਰਤੀ ਹੈਂ ਉਨ ਪੰਖੇਰੂਓਂ ਕੇ ਵਿਦਾਨੋਂ ਕੀ ਭੈਣੋਂ ਕੇ ਲੀਏ ‘ਕੁਲੀਕ’ ਨਾਮੇ ਪੰਖੇਰੂ ਅਤੇ ਜੋ ਅਗਨੀ ਕੇ ਸਮਾਨ ਵਰਤਮਾਨ ਗ੍ਰਹ ਪਾਲਣ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਉਸ ਕੇ ਲੀਏ ‘ਪਾਰੂ-ਸ਼ਨ’ ਪੰਖੀਓਂ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤੈਸੇ ਤੁਮ ਭੀ ਹੋਵੋ” (ਦਯਾਨੰਦ) ।

(ੲ) ਪੁਨਾ ਹੇ ਮਨੁੱਖੋ ! ਤੁਮਕੋ ਜੋ ਉਚੇ ਔਰ ਤੇਜ ਸੀਂਗੋਂ ਵਾਲਾ ਗੈਂਡਾ ਸਭ ਵਿਦਾਨੋਂ ਕੇ ਲੀਏ ਜੋ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਕਾ ਕੁੱਤਾ, ਬੜੇ ਕਾਨੋਂ ਵਾਲਾ ਗਧਾ ਅਤੇ ਸਿਆਹ ਰੋਸ਼ ਹੈ ਯਹ ਸਭ ਰਾਕਸ਼ ਦੁਸਟ

ਹਿੰਸਕੋਂ ਕੇ ਲੀਏ, ਜੋ ਸ਼ੇਰ ਹੈ ਵਹ ਮਾਰੁਤ ਦੇਵਤਾ ਲਈ, ਜੋ ਸੂਰ ਹੈ ਵਹ ਦੁਸ਼ਟੋਂ ਕੇ ਨਾਸ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ

ਰਾਜਾ ਕੇ ਲੀਏ, ਜੇ ਗਿਰਗਟ (ਕਿਰਲਾ) ਪਪੀਹਾ ਅਤੇ ਪੰਛੀ ਮਾਤ੍ਰ ਯਹ ਸਭ ਚਾਂਦਮਾਰੀ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਕੇ ਲੀਏ, ਅਤੇ ਜੇ 'ਪ੍ਰਸ਼' ਜਾਤੀ ਕੇ ਹਿਰਣ ਹੈਂ ਵੁਹ ਸਭ ਵਿਦਾਨੋਂ ਕੇ ਅਰਥ ਜਾਨਣੇ ਚਾਹੀਏ।"

(ਦਯਾਨੰਦ)

(ਸ) ਪੁਨਾ "ਹੇ ਅਗਨੀ ਦੇਵ ! ਸਥਾਨ ਮੇਂ ਸਿਥਤ ਇਸ ਉਪਕਾਰ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ ਸਤਧਾਰਾ ਵਾਲੀ ਖੂਹ ਕੀ ਤਰਹ ਦੂਧ ਦੇਨੇ ਵਾਲੀ ਲੋਕੋਂ ਕੇ ਮੱਧ ਮੇਂ ਸਭ ਜਨੋਂ ਕੇ ਹਿਤ ਕੇ ਲੀਏ ਰਿਤੁ ਕੇ ਕਾਰਣ ਦੂਧ ਕੇ ਦੇਨੇ ਵਾਲੀ ਅਖੰਡਤ ਗਊ ਕੋ ਪੀੜਾ ਮਤ ਦੇਨਾ, ਜਦਿ ਪੀੜਾ ਦੇਨੇ ਕੀ ਝਿੱਛਾ ਹੋ ਤੇ ਬਨਕੇ 'ਗਾਇ ਕੇ ਸਾਦ੍ਰਸ਼' ਪਸ਼ੂ ਕੋ ਤੁਮਾਰੇ ਨਮਿੱਤ ਦੇਤਾ ਹੂੰ, ਅਪਣਾ ਸਰੀਰ ਉਸੀ ਸੇ ਪੁਸ਼ਟ ਕਰਤੇ ਹੂਏ ਤੁਮ ਯਹਾਂ ਸਿਥਤ ਹੋ, ਤੁਮਾਰੇ ਸੰਤਾਪ ਕੀ ਜ਼ਾਲਾ ਜੰਗਲ ਕੀ ਗਾਇ ਕੋ ਔਰ ਜਿਸਕੇ ਸਾਥ ਹਮ ਦੇਸ਼ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਵੇ ।"

(ਹ) ਯ: ੨੮-੩੩ । ਅਰਥ- "ਹੇ ਦਾਨ ਦੇਣਹਾਰੇ ! ਜਾਨ ਜੈਸੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਮੇਂ ਘੀ ਆਦੇ ਉੱਤਮ ਪਦਾਰਥੋਂ ਕਾ ਹੋਤਾ (ਹੋਮ ਕਰਣੇ ਵਾਲਾ) ਸਾਂਤਿ ਕਾਰਕ ਤੇਜ ਰੂਪ ਰਕਸ਼ਾਓਂ ਵਾਲੇ ਕਿਰਣ ਪਾਲਕ ਸੂਰਯ ਕੇ ਤੁੱਲਯ ਬਹੁਤ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਸਤ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਵਰਣੋਂ ਸੇ ਯੁਕਤਿ ਧਾਰਣ ਕਰਤੇ ਹੂਏ ਵਸ਼ ਮੇਂ ਕਰਣੇ ਹਾਰ ਸੇਵਨੇ ਯੋਗਯ ਐਸ਼ਰਯ ਅਵਸਥਾ ਕੇ ਧਾਰਕ ਜੀਵ ਅਰਥ ਕੇ ਨਿਰੋਧਕ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਾਰਕ ਧਨ, ਬੰਧਯਾ ਤਥਾ ਗਰਭ ਗਿਰਾਨੇ ਹਾਰੀ ਗੋ ਔਰ ਅਭੀਸ਼ਟ ਵਸਤੁ ਕੇ ਧਾਰਨ ਕਰਤਾ ਹੂਆ ਯੱਗਯ ਕਰੇ, ਤਥਾ ਚਾਹਨਾ ਕਰ ਵੈਸੇ ਯਗਯ ਕੀਜੀਏ" (ਦਯਾ ਨੰਦ) । ਕਿਉਂ ਮਹਾਸ਼ਯ ਜੀ ! ਵਿਦਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਾਈਆਂ ਸੂਰ ਕੁੱਤੇ ਅਤੇ ਗਧੇ ਖਾਣ ਲਾਉਣਾ ਸੁੱਧ ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲੇ ਮਹਾਤਮਾ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ?

(ਕ) "ਨਾਭਿਰਮੇ ਚਿਤੰ ਵਿਗਿਆਨਮੁ ਪਾਯੁਰਮੇ ਚਿਤਰ ਭਸਭ । ਆਨੰਦ ਨੰਦਾਵਾਣਾਡੰਮੇ ਭਗ: ਸੰਭਾਗਯੰਪਾਸ: ਜੰਘਾਭਯਾਂ ਪਦਭਯਾਧਰਮੇ ਽ ਆਸਿਮ ਵਿਸ਼ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ੁਤਃ ।" ਯ: ੨੦-੯ ਅਰਥ- ਹੇ ਮਨੁਖੇ ! ਮੇਰੀ ਧੁੰਨੀ, ਮੇਰਾ ਚਿਤ, ਮੇਰਾ ਗਿਆਨ, ਮੇਰੀ ਗੁਦਾ, ਇੰਦ੍ਰੇ, ਮੇਰੀ ਸੰਤਾਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ..... ਮੇਰੇ ਅੰਡਕੋਸ਼ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਭੋਗ ਸੇ ਅਨੰਦ ਦੇਣੇ ਵਾਲੇ.....ਮੇਰਾ ਇਸ਼ੁਰ ਮੇਰਾ ਲਿੰਗ" (ਦਯਾ ਨੰਦ) ਵਾਹ ! ਜੀ ਵਾਹ ! ਕਿਆ ਈਸ਼ੁਰੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਗਿਆਨ ਮਈ ਸਤੋਤ੍ਰ ਹੈ !!!

(ਖ) "ਇੱਜਤ ਦਸਮਾਸਯੋ ਗਰਭੋ ਜਰਾਯਣਾਸ: ਯਥਾ ਽ ਯੰਵਾਯੂ ਰਜੇਤਿ ਯਥਾ ਸਮੁਦ੍ਰੇ ਜੱਤੀ ਇਵਯੰਦਸ਼ ਮਾਸਯੋ ਽ ਸਰਜਯ ਰਾਜੁਣਾਸ: ਸ੍ਰਾਹ:" ਯ: ੮-੨੯ । ਅਰਥ-"ਦਸ ਮਹੀਨੇ ਕਾ ਗਰਭ ਜੋਰ ਸੇ ਹਿਲੇ, ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਵਾ ਚਲਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਹਿਲਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਸ ਮਹੀਨੇ ਕਾ ਗਰਭ ਜੋਰ ਕੇ ਸਾਥ ਚਲੇ" (ਪ੍ਰੋ: ਰਾਜਾ ਰਾਮ) ।

ਨੋਟ- ਇਹ ਮੰਤ੍ਰ ਗਰਭਾਧਾਨ ਸੰਸਕਾਰ ਸਮੇਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕੋਲ ਬਹਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਤਾਕਿ ਗੱਲ ਖਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ॥

(ਗ) “ਤਾ^੧ ਉਭੋ ਚਤੁਰ: ਪਦ: ਸੰਪ੍ਰਸਾਰਯਾਵ ਸ੍ਰਗੇ ਲੋਕੇ ਪ੍ਰੋਣੀ ਵਾਥਵਿਰਸ਼ਾਵਾਜੀਰੋਤੋ ਧਾਰੋਤੋਦ੍ਰਪਾਤ।” ਯ: ੨੩-੨੦। ਅਰਥ:- ਘੋੜਾ ਆਪਣੇ.....ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ.....ਵਿਚ ਖੱਕ ਦੇਵੇ! ਸ੍ਰਗ ਲੋਕ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਘੋੜੇ ਦੇ.....ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਫੜਕੇ ਟੰਗਾਂ ਪਸਾਰ ਕੇ ਆਪਣੀ.....ਵਿਚ ਪਾ ਲਵੇ ॥

(ਘ) “ਉਤਸਕਥਯਾ ਅਵ ਗੁਦੰਧੋਹੀਸਮਿਮਿ ਜੰਚਾਰਯਾ ਬ੍ਰਿਖਣ। ਯਸੜੀਣਾਂ ਜੀਵ ਭੋਜਨ:” ਯ: ਅ: ੨੩ ਮੰ: ੨੧। ਅਰਥ:- (ਯਜਮਾਨ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ) ਹੇ ਬੀਰਯ ਸਿੰਜਨ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ! ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀਆਂ.....ਉਪਰ ਨੂੰ ਕਰਕੇ ਉਹਦੀ.....ਉਪਰ.....ਡਾਲ ਦੇਹ ਅਰਥਾਤ ਉਸਦੀ.....ਪਾ ਦੇਹ ਜੋ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੈ।

(ਙ) “ਯਦੇ ਵਾਸੋਲਲਾਮ ਗੁੰਪੁ ਵਿਸ਼੍ਰੀ ਮਿਨਮਾ ਵਿਖੁ:। ਸਕਥਨ: ਦੇ ਦਿਸ਼ਯ ਤੇ ਨਾਰੀ ਸਤਯਸਯਾ ਕਸ਼ੀ ਭੁਵੇ ਯਥਾ।” ਯ: ੨੩-੨੯। ਨੋਟ-ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਯਗਯ ਵਿਖੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਨਿਹਾਇਤ ਗੰਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਅਯੋਗ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ।

(ਚ) “ਸੋਮ: ਪ੍ਰਿਥਮੋ ਵਿਵਦੇ ਗੰਧਰਵੋ ਵਿਵਦੇਤੱਰ:। ਤ੍ਰਤੀਯੋ ਅਗਿਨਸ਼ਟੇ ਪਤਿਰੀਤੁਯਸਤੇ ਮਨਸ਼ਯਜਾ:” ਰਿ: ਮੰ: ੧੦ ਸੂ-੮੫ ਮੰ: ੪੦। ਅਰਥ-ਹੇ ਕੰਨਯਾਂ! ਤੇਰਾ ਪਹਿਲਾ ਪਤੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਦੂਜਾ ਗੰਧਰਵ, ਤੀਜਾ ਅਗਨੀ ਅਤੇ ਚੌਥਾ ਮਨੁੱਖ ਹੈ। ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੂਚਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਪਾਠਕ ਸੱਜਣ ਆਪ ਹੀ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੈਦਕ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਸੁਧ ਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਐਸੇ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲਿਆ। ਢੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਐਹੋ ਜੇਹੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਨਾਂ ਲੈਂਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ “ਮਹਾਸ਼ਯ” ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁੱਧ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੀ ਰਖਦੇ। ਅੱਗੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਣ ਤੋਂ ਕੁਫਰ ਬਕਦੇ ਹਨ ਕਿ:- “ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਆਦੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਸੁੱਧ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਸੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮਾਂਸਾਹਾਰੀ ਸਨ।” ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਆਪ ਹੀ “ਜੇ ਰਤ ਲਗੈ ਕਪੜੇ ਜਾਮਾ ਹੋਇ ਪਲੀਤ। ਜੇ ਰਤੁ ਪੀਵਹਿ ਮਾਣਸਾ ਤਿਨ ਕਿਉ ਨਿਰਮਲ ਚੀਤ” ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਇਹਦੇ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਕੋਈ ਸਮਾਧਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਖਾਲੀ ਇਹਨੂੰ ਤ੍ਰਾਰੀਖੀ ਵਾਕਿਆ ਕਹਿਕੇ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤ੍ਰਾਰੀਖ ਦਾ ਢਕੋਂਸਲਾ ਜੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਜੀ! ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਹੈ ਯਾਂ ਤ੍ਰਾਰੀਖੀ ਵਾਕਿਆ? ਜੇ ਤ੍ਰਾਰੀਖੀ ਵਾਕਿਆ ਹੈ ਤਾਂ

ਦੱਸੋ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕੀਹਦਾ ਇਤਹਾਸ ਦੱਸਿਆ ਹੈ? ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਤ੍ਰਾਰੀਖੀ ਵਾਕਿਆ (ਜੋ

ਬਲਾਰ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਬਾਬਤ ਹੈ) ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਭਾਵ ਐਨ ਹੀ ਉਲਟ ਹੈ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਧੋਖਿਆਂ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਨੇ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ, ਕੁਝ ਸ਼ਰਮ ਕਰੋ !! ਇਸ ਪੱਖ ਉੱਤੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹੀ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਦਾ ਆਪ ਹੀ ਖੰਡਨ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਲਿਖਣੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਪਰੰਤੂ ਇਤਨਾ ਦਸ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਯਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਜੀਵ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਛਣ, ਓਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ, ਪਰਮ ਸੁਖ ਦਾ ਲੱਛਣ, ਉਹਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ, ਸਿੰਗਾਰ, ਵਾਤਸੱਲਯ, ਸਖਾ ਆਦੀ ੧੨ ਰਸਾਂ ਅਤੇ ਹਾਵ ਭਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਧੀ ਰੂਪ, ਤੇ ਸਾਹਿਤਯ ਦੇ ਅਲੰਕਾਰ, ਲੱਛਣ, ਵਯੰਜਨਾ ਆਦੀ ਦੇ ਅਤਯੁੱਤਮ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸਤਾਰ ਪੂਰਬਕ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨਯਮਤ ਨੂੰ ਨਜ਼ਾਇ ਆਦਿ ਦੇ ਅਨੇਕ ਢੰਗਾਂ ਦੁਆਰਾ ਖੰਡਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਮੰਤਵਯ “ੴ ਸਤਿਨਾਮ” ਵਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੈ । ਯਾਂ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਸਿਵਾਇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮੁਖ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਅਤਯੁੱਤ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸੀ, ਮਗਰ ਵੈਦਕ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਨਿਯੋਗ, ਯੱਗਯ ਆਦੀ ਰੀਤੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ (ਜੈਸਾ ਕਿ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਅਸ਼ੁੱਧ ਸੀ । ਜੇ ਟੁੱਪ ਆਦੀ ਵਿਦੇਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤ ਤੋਂ ਅਗਯਾਤ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੱਗ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਇ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਸੇ ਬਿਲਕੁਲ ਝੂਠ ਅਤੇ ਗਪੋੜਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਿਵਾਇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੈ, ਯਥਾ—“ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਰਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਨਾ ਆਵੈ ਨ ਜਾਇ । ਉਹ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪੁਰਖ ਹੈ ਸਦ ਹੀ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ” ਇਤਯਾਦੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਸੀ ।

ਅੱਗੇ ਚਲਕੇ—“ਮੇਰਾ ਮਨ ਲੋਚੈ ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਤਾਈ । ਬਿਲਪ ਕਰੈ ਚਾਤ੍ਰਕ ਕੀ ਨਿਆਈ” ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਪ੍ਰਤੀ ਕਥਨ ਹੈ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ।

ਉੱਤਰ—ਇਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਆਪਣਾ ਬਿਤਾਂਤ ਗਾਉਣ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨਾਂ ਮੁਖ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ, ਕਿ ਹੇ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਤੁਸੀਂ ਐਸੀ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੋ ਜੋ ਹਰਿ ਸਮਯ ਏਹੀ ਕਹੋ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨੂੰ ਇਉਂ ਲੋਚਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਬਾਬੀਹਾ ਵਿਲਕਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸੰਤ (ਗੁਰੂ) ਦੇ ਦਰਸਨ ਬਿਨਾਂ ਪਿਆਸ ਨਹੀਂ ਬੁਝਦੀ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜਾਵਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਤੋਂ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਦੁਆਰਾ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸੂਚਨ ਕਰਾਉਣ ਕਰਕੇ ‘ਅਨਯ ਸੰਨਿਧੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼’

ਵੱਯੰਗ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਹੌਰ ਜਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਮਲੁਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਇਹੀ ਅਰਥ ਭਾਨ ਹੋਉਗਾ । ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਸਾ ਪਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਾ ਹੀ ਸੂਚਕ ਹੋਵੇ, ਯਾਂ ਤੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿੰਤੂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉੱਤਮ ਰੀਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤਯ ਤੋਂ ਅਗਿਆਤ ਮਹਾਸ਼ਾ ਬੇ ਫਾਇਦਾ ਦਸਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਮਹਾਸ਼ੇ ਦਾ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਭੈਂਗੇ' ਆਦਮੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਦੋ ਰੂਪ ਦਿੱਸਣ ਦੀ ਤਰਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਫਜ਼ੂਲ ਝੇੜੇ ਵਗ਼ੈਰਾ ਨੂੰ ਰਾਤ ਦਿਨ ਵਿਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਗੁਰਬਾਣੀ' ਵਿਚ ਭੀ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਭਾਸਣ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ । ਨਮੂਨੇ ਮਾਤ੍ਰ ਕੁਝ ਕੁ ਫਜ਼ੂਲ ਗੱਲਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੇਠ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ । ਯਥਾ :—

“ਕਸਤੇ ਮਾਤ੍ਰੇ ਵਿਧਵਾ ਮਚਕਰ ਚਕਸ਼ਯ ਕਸਤਵਾਮੁਜਿਆਂ
 ਸੱਚਰੰਤਮੁ । ਕਮ ਕਸਤੇ ਦੇਵੋ ਅਧਿਮਾਰ ਡੀਕ ਆਸੀ ਦਯਤ
 ਤ੍ਰਾਛਣਾ: ਪਿਤ੍ਰੇ ਪਾਦਗੁਹਯ ।” ਰਿ: ੪-੨-੧੮-੧੨

ਅਰਥ— ‘ਹੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ! ਆਪ ਕੀ ਮਾਤਾ ਕੋ ਵਿਧਵਾ ਕੋਣ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਕੋਣ ਵਿਹਾਰ (ਕੁਟੀਆ) ਸੋਤੇ ਹੋਏ ਆਪ ਕੋ ਮਾਰਨੇ ਕੀ ਇੱਛਾ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਕੋਣ ਆਪਕੋ ਸਿਸ਼ਟ ਗੁਣ ਵਾਲਾ ਸੁਖ ਕਰਨੇ ਮੇਂ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੁਆ ਹੈ।’ ਹੁਣ ਦੱਸੋ ਇਸ ਦੁਖੀ ਰਿਸ਼ੀ ਦੇ ਵਿਚਲਾਪ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਲਾਭ ਹੈ ? ਪਨਾ:—ਉਪਰੋਕਤ...

“ਨਾਭਿਰਮੇ ਚਿੰਤ ਵਿਗਯਾਨਮ ਪਾਯੁਰਮੇ” [ਯਜੁਰ ੨੦-੬]

ਅਰਥ—“ਹੇ ਮਨੁਖੇ ! ਮੇਰਾ ਚਿਤ, ਮੇਰੀ ਧੁੰਨੀ, ਮੇਰਾ ਗਿਆਨ, ਮੇਰੀ ਗੁਦਾ,”
 ਏਸ ਮੰਤ੍ਰ ਤੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਲਾਭ ?

ਦੱਸੋ ਜੀ ! ਆਹ ਤੁਹਾਡਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ? ਜਾਂ ਸਾਫ ਕਹੋ ਕਿ ਇਹ ਭੰਡ ਰਿਸ਼ੀ ਦਾ ਬਕਵਾਸ ਹੈ, ਫੇਰ ਇਸ ਤੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਲਾਭ ? ਜੋ ਬਾਬੇ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ ਬਨਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਝੂਠ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਹੀ ਸਮਰੱਥ ਸਨ । ਅਰੇ—“ਆਦਿ ਗੁਰਏਨਮਹ । ਜੁਗਾਦਿ ਗੁਰ ਏਨਮਹ” ਇਹ ਸਲੋਕ ਦੇ ਕੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਲੋਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਲਹਾਮ ਨਹੀਂ ਹੋਯਾ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਕਹੁ ਨਾਨਕ, ਕਹਿਤ ਕਬੀਰ, ਸਤਾ ਬਲਵੰਦ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਉਂਣ ਕਰਕੇ ਈਸ਼ਰ ਨੇ ਉਚਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਸੋ ਅਸੀਂ ਭੀ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਦੀ ਤਰਾਂ ਅਸੀਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲੋਂ ਬਣੇ ਬਣਾਏ ਸਲੋਕ ਆਉਂਣ ਦੀ ਗੱਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਮਗਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਅਟੱਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਲਹਾਮ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਚੇਰਾ ਹੈ । ਜੋ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਭਾਈ ਦਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਥਨ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ “ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਰੂਪ ਹੈ” ਸੋ ਬਿਲ ਕੁਲ ਅਗਯਾਨ ਅਤੇ ਝੂਠ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਵਿਰੁਧ ਰਾਇ

ਕੋਈ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀ। ਅਗੇ ਜੇ ਮੋਹਨ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਸੰਚੀਆਂ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮੋਹਨ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰਨਾ ਦੱਸਕੇ ਇਹ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਰਚਿਤ ਦੱਸੀ ਹੈ, ਸੋ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬਦੀ ਰਚਿਤ ਹੋਣ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ, ਪਰੰਤੂ ਉਹ ਬਾਣੀ ਮੋਹਨ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੋਹਣ ਦਾ ਅਰਥ ਮੋਹਣੇ ਵਾਲਾ, ਭਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਅਰਥਾਤ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਸੋ ਮੋਹਣ ਦਾ ਅਰਥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ, “ਮਾਨ ਹਿਤ ਏਕ ਅਲੇਖ ਠਾਕੁਰ ਜਿਨ ਸਭ ਕਲ ਧਾਰਿਆ। ਤੁਧ ਵਚਨ ਗੁਰ ਕੇ ਵਸ ਕੀਆ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਬਨਵਾਰੀਆ” ਵਿਚ (ਜੋ ਕਿ ਮੋਹਨ ਦੀ ਉਪਮਾ ਵਿਚ ਲਗਾਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਅਲੇਖ ਠਾਕੁਰ ਅਤੇ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਨਾਂ ਕਿ ਮੋਹਨ, ਅਤੇ “ਮੋਹਨ ਜਮ ਨੇੜ ਨਾ ਆਵੈ ਤੁਧ ਜਪੇ ਨਿਦਾਨਾ” ਵਿਚ ਭੀ ਮੋਹਨ ਦਾ ਅਰਥ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਚਿਤ ‘ਭਗਤ ਰਤਨਾਵਲੀ’ ਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਟੀਕਾ ਰੂਪ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਸੋ ਇਲਕੁਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਨਘੜਤ ਸਾਖੀਆਂ ਪਿਛੋਂ ਪਾਈਆਂ ਹਨ। ਅਗੇ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਕੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ‘ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬਜੀ ਵਿਚ ਪੇਰਾਣਕ ਝੂਠੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ’ ਇਹਦਾ ਉੱਤਰ ਇਹ ਹੈ। ਕਿ ਵਿਧੀ, ਨਿਖੇਧੀ, ਅਨੁਵਾਦ ਅਤੇ ਪੁਰਾਕਲਪ ਆਦੀ ਭੇਦ ਕਰਕੇ ‘ਵਾਦ’ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਜਿਤਨੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਸਭ ਪੁਰਾਕਲਪ ਵਾਕਯ ਹਨ, ਇਹਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਪਰਾਚੀਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਲਪਿਆ ਹੋਵੇ, ਸੋ ਚਾਹੇ ਸੱਚ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਝੂਠ, ਜੋ ਪੁਰਾਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਲੈਕੇ ਆਪਣਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਉਹਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਤਾਤਪ੍ਰਯ ਕਢਿਆ ਹੈ, ਉਹਦੀ ਵਿਧੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ। ਅਤੇ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੇ ਪ੍ਰਥਾਇ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹਦਾ ਤਾਤਪ੍ਰਯ ਭੀ ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਫਲ ਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਹੀ ਨਿਸੁਚਯ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਅਤੇ ਭਵਿਖਤ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਈਸ਼ਰੀ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਪ੍ਰਤਖ ਹੀ ਮੁਗਲਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾਂ ਉਸ ਤਰਾਂ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਇਹੋ ਸੁੱਧ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਤਾਂਤੇ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮਹਾਸ਼ੇ ਦੀ ਦੂਜੀ ਸ਼ਰਤ ਵੇਦਾਂ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਘਟ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਤਾ ਮਾਸਹਾਰੀ ਤੇ ਅਧਮਨੁਖ ਸਨ, ਮਗਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਅਤਯੰਤ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਦੀ ਅਟੱਲਤਾ ਦੇ ਕਾਰਣ ਈਸ਼ਰੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਉੱਤੇ ਹੀ ਘਟਦੀ ਹੈ।

---o---

[ਤੀਜੀ ਸ਼ਰਤ ਦਾ ਭਾਵ]

“ਇਲਹਾਮੀ ਕਿਤਾਬ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਾਨੂਨ ਕੁਦਰਤ ਤੋਂ ਉਲਟ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਨੂਨ ਕੁਦਰਤ ਭੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪ ਬਣਾਯਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਲਹਾਮ ਭੀ ਆਪ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੋ ਵੇਦਾਂ

Original with:

Digitized by:

Digitized by:

Panjab Digital Library

ਵਿਚ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁ ਜੀ ਅ: ੧ ਸ਼: ੨੧ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਆਦੀ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ, ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਘਟਦੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਕਰਮਾਤਾਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ, ਜੈਸੇ ਨਾਮੇ ਦਾ ਮੋਈ ਗਉ ਜੀਵਾਉਣਾ ਆਦੀ।”

ਉੱਤਰ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਦਰਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਲੱਛਣ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਿੱਧ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤਾਂਤੇ ਪ੍ਰਤਿਗਯਾ ਮਾਤ੍ਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਥਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਿਆਣਾ ਆਦਮੀ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਦੂਜੇ ਜੋ ਮਨੁ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਭੀ ਕੱਖ ਨਹੀਂ ਖੁੱਸਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਓਹੀ ਮਨੁ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸੇ ਅਧਯਾਯ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਆਂਡੇ ਵਿਚੋਂ ਬੈਰਾਠ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਯੱਗਯ ਕਰਨ ਲਈ ਚੋ ਲੈਣਾ ਆਦੀ ਫਜ਼ੂਲ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਐਸੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਭਲਾ ਜੇ ਮੰਨ ਭੀ ਲਈਏ ਤਾਂ ਭੀ ਮਨੁ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਉਹਦੇ ਆਪ ਵੈਦਿਕ ਧਰਮੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਕਤ ਦਾਵੇ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣੇ ਸੀਂਫਲ ਪਿਉ ਨੂੰ ਸਭ ਕੋਈ ਦੋਧਰੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਤੀਜੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਧਾੜ ੨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਕਿੰਤੂ ਕਾਨੂੰਨ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਯਥਾ:-

“ਬ੍ਰਾਹਮਣੇ ਅਸਯ ਮੁਖ -ਮਾਸੀਤ” ਯਜੁਰ ਅ: ੨੧ ਮੰਤ੍ਰ ੧੧। ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਆਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਦਰਤ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਥਣ ਹੈ।

(੧) ‘ਤਸਮਾਦ ਯੱਗਯਾਤ’ ਯਜੁਰ ਅ: ੨੧ ਮੰ: ੭ ਵਿਚ ਵੇਦ ਯਗਯ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਦੱਸੇ ਹਨ, ਸੋ ਬਿਲਕੁਲ ਗੱਪ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਦ ਕੋਈ ਦਾਲ ਮੰਡੇ ਹਨ ਜੋ ਯਗਯ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ?

(੨) ਅਥਰਵ ਵੇਦ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਭੂਤ ਦੇ ਸਾਹ ਅਤੇ “ਉਚਿਸ੍ਰਜਗਯਰੇ” ਅਰਥਾਤ ਯੱਗਯ ਦੀ ਜੂਠ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।

(੩) ਤੈਤਰੀਯ ਸੂਰਤੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—“ਪ੍ਰਜਾ ਪਤਿਰ ਲੋਕਾਨੀ ਅਭਯ-ਤਪਤ। ਤੇਸ਼ਾਂ ਤਪ-ਯਮਾਨਾਨਾਂ ਰਸਾਨੇਨ ਪ੍ਰਾਬ੍ਰਹਦ ਅਗਨਿ ਪ੍ਰਥਵਯ: ਵਾਯੂਮੰਤ੍ਰਿਕਸ਼ਾਦਿਤਯੰ ਦਿਵ:। ਸਾ ਤਿਸਰੋ ਦੇਵਤਾ ਅਭਯ ਤਪਤ ਤੇਸ਼ਾਂ ਤਪਯਮਾ ਨਾਨਾਂ ਰਸਾਨੀ ਪ੍ਰਾਬ੍ਰਹਦ ਅਗਨੇਰ ਰਿਗ ਵੇਦੋ ਵਾਯੋਰ ਪਜੁਰ ਵੇਦਾ ਸੂਰਯਾਤ ਸਾਮ ਵੇਦਾਂ।” ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਜਾ ਪਤੀ ਨੇ ਤਿਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤਾਇਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਰਸ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਤਪਾਇਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ੩ ਵੇਦ ਕਢ ਲਏ। ਅਗਨੀ ਵਿਚੋਂ ਰਿਗ, ਵਾਯੂ ਵਿਚੋਂ ਯਜੁਰ, ਸੂਰਜ ਵਿਚੋਂ ਸਾਮ। ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਤੱਤਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭੁਰ, ਭ੍ਰੁਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੁਰ ਤਿੰਨ ਵਿਆਕਤੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਕੱਢ ਲਈਆਂ। ਹੁਣ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਕਹੋ ਕਿ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਕੂੰ ਤਪਾਇਆ? ਕੋਈ ਲੋਕ ਮਖਣੀ ਸੀ? ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਗਨੀ ਆਦੀ ਵਿਚੋਂ ਰਸ ਕਢਣੇ ਦੱਸੇ ਹਨ, ਭਲਾ ਜੇ ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਤਾਂ ਮਹਾਸ਼ਯ ਹੁਤੀਂ ਨਿੱਤ ਸੰਧਿਆ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਗਨੀ ਰਸ ਦਾ ਆਚਮਨ ਤਾਂ ਕਰਿਆ ਕਰਨ, ਤਾਂ ਕਿ ਜਨਮਾਂਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਕਫ ਦੂਰ ਹੋਵੇ? ਨਾਲੇ ਉਹ ਰਸ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਮੁਖ ਸੁੱਧ ਹੋਵੇ? ਤੀਜੇ ਅਗਨੀ ਆਦੀ ਰਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰਿਗ ਵੇਦ ਆਦੀ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਕਿਹੜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਦਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ? ਚੌਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਤਪਾ ਕੇ ਭੁਰ ਭ੍ਰੁਰਾਦੀ ਰੀਤੀਆਂ ਕਿਕੂੰ ਨਿਕਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ? ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਦ ਤਾਂ ਤਪਾਉਣ ਨਾਲ ਸੁਆਹ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਏ। ਕਿਉਂ ਜੀ! ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੇਦ ਇਵੇਂ ਹੀ ਹਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਹੋਰਵੇਂ?

(੪) ਐਤਰੇਯ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ ਦੀ ਦਾੜੀ ਦੇ ਵਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਧੰਨਯ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਭਗਵਾਨ !!

(੫) ਰਿ: ੫-੪-੪੫। ਅਰਥ-ਜਿਸ ਸੇ ਇਸ ਸੰਸਾਸ ਮੇਂ ਨਵੀਨ ਗਵਨ ਵਾਲੇ ਚੇਤ੍ਰ ਆਦੀ ਦਸ ਮਹੀਨੇ ਵਰਤਮਾਨ ਹਨ, (ਦਯਾਨੰਦ)। ਦੋਏ ਕੀ ਸੋਹਣਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਤੋਂ ੧੨ ਮਹੀ-ਨਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਦਸ ਹੀ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ।

(੬) “ਇੰਧਰੋ ਦਧੀਰੋ” ਰਿ: ੧-੧੩-੧੪ ੧੩। ਅਰਥ-ਐ ਸੈਨਾਂਪਤੀ ਜੈਸੇ ਸਭ ਓਰ ਸੇ ਸਥਿਰ ਸੂਰਜ ਲੋਕ ਅਸਥਿਰ ਕਿਰਣੋਂ ਸੇ ੯੯ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਅਵਯਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, (ਦਯਾਨੰਦ)। ਵਾਹ ਜੀ ਵਾਹ ੧੦ ਦਸ਼ਾ ਤਾਂ ਅਜ ਤਾਈਂ ਮਰ ਪਿੱਟ ਕੇ ਲਭਦੀਆਂ ਹਨ ਮਗਰ ਵੇਦਾਂ ਨੇ ੯੯ ਹੋਰ ਕੱਢ ਮਾਰੀਆਂ।

(੭) ‘ਭਦਰਮਿੰਦ ਰੁਸਮਾ ਅਗਨੇ’ ਰਿ: ੫-੨-੩੦-੧੨। ਅਰਥ-ਹੇ ਤੇਜਸ਼ੀ ਰਾਜਨ! ਜਿਸ ਜਿਸ ਸੇ ਰਿਣ ਬਦੋਰਤਾਹੈ ਉਸਕੇ ਔਰ ਕਿਰਣੋਂ ਕੇ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਕੇ ਦੇਤੇ ਹੁਏ ਸੂਰਜ ਕੇ..... (ਦਯਾਨੰਦ)। ਕਿਉਂ ਜੀ! ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰੋ! ਦੱਸਣਾਂ ਤਾਂ ਕਿਹੜੇ ਹਿਸਾਬ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕ੍ਰਿਣਾਂ ੪੦੦੦ ਹਜ਼ਾਰ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਿੱਜੀਆਂ ੨ ਹਨ?

(੮) “ਅਗਨੀ: ਪਸੂਰਾਸਤੀ” ਅਰਥ - ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਅਗਨੀ ਦੇਵਤਾ ਪਸੂ ਰੂਪ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਅਗਨੀ ਰੂਪ ਪਸੂ ਨਾਲ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਯਗਯ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ (ਅਗਨੀ) ਨੇ ਉਸ ਲੋਕ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਇਸਥਤ ਹੈ, ਉਹ ਲੋਕ ਤੇਰਾ ਹੋਉਗਾ, ਤੂੰ ਉਸਨੂੰ ਜਿੱਤੋਗਾ ਆਹ ‘ਪਾਣੀ’ ਪੀ ਲੈ, ਅਗੇ ਸੂਰਯ ਅਤੇ ਵਾਯੂ ਦਾ ਭੀ ਏਵੇਂ ਹੀ ਹਾਲ ਕਹੀਕੇ ਘੋੜੇ

ਨੂੰ ਲਾਲਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨੋਟ-- ਅਗਨੀ, ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਵਾਯੂ ਦਾ ਪਸੂ ਰੂਪ ਹੋਣਾ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਘੋੜੇ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਅਣੋਖਾ ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਦਰਤ ਹੈ।

(੯) ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਚੰਦ, ਸੂਰਜ ਆਦੀ ਬਣਾਏ ਮਗਰ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਅਗਯਾਤ ਵੈਦਿਕ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਮਝਕੇ ਪੂਜਿਆ, ਫੇਰ ਅਜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣ ਦੀ ਡੀਂਗ ਮਾਰੀਦੀ ਹੈ ?

(੧੦) ਕੀੜਿਆਂ ਮਕੋੜਿਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਆਂਡੇ ਲਿਆ ਲਿਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੱਚੇ ਕੱਢਕੇ ਆਪ ਪਾਲੇ, ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਆਰੀਆ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਗਊ ਆਦੀ ਪਸੂ ਅਤੇ ਨਰਮੇਧ ਆਦੀ ਯੱਗਯ ਵਿਚ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁੰਨ ਭੁੰਨ ਕੇ ਗਾਲਿਆ, ਫੇਰ ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਦਰਤ ਅੜਿਆ ਰਿਹਾ ?

(੧੧) ਇਹ ਗੱਲ ਸਿੱਧੇ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾ ਆਦਮੀ ਭੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਬੱਚੇ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਭ ਬੱਚੇ ਹੀ ਜੰਮਦੇ ਹਨ, ਮਗਰ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਠੋਕੇਦਾਰ ਦਯਾਨੰਦ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਾਂ ਪਿਉ ਦੇ ਜਵਾਨ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਦੱਸੀ ਜੋ ਕਿ ਭਾਰੀ ਢਕੋਂਸਲਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਸੰਖੇਪ ਕਥਨ ਤੋਂ ਸਾਫ ਸਾਬਤ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੀ ਬਲਾ ਹੈ ? ਕਿੰਤੂ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਵੇਦ ਉਲਟ ਤੁਰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਗੱਲ ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਸਤਾਰ ਪੁਰਬਕ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਕਰਤਾ-ਹਰਤਾ ਪਰਮਸੁਖ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ '੧ ਓ' ਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦੱਸਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਇਆ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਉਪਾਸ਼ਯ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆਂ। ਦੂਜੇ ਉਸਦੇ ਮਿਲਣ ਦੇ ਸੁਖਾਲੇ ਢੰਗ ਦੱਸੇ। ਤੀਜੇ ਬਿਵਹਾਰਕ ਅਤੇ ਪਰਮਾਰਥਕ ਦੋਹਾਂ ਪਾਂਸਿਆਂ ਨੂੰ ਉੱਨਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉਧੇਸ਼ ਵਿਸਤਾਰ ਪੁਰਬਕ ਦਿੱਤਾ। ਚੌਥੇ "ਖੜੀ ਖਾਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ ਸਭ ਏਕੋ ਨਾਮ ਤਰਾਨਥ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਹਿਤ ਹੈ ਜੋ ਸੁਣੇ ਸੋ ਪਾਰ ਪਰਾਨਥ" ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਣ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ 'ਕਾਲੀ ਜਿਨੀ ਨ ਰਵਿਆ ਏਲੀ ਰਾਵੇ ਕੋਇ। ਕਰ ਸਾਈ ਸੋ ਪਿਰਹੜੀ ਰੰਗ ਨਿਵੇਲਾ ਹੋਇ' ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁਲ ਦਿੱਤੀ। ਪੰਗਵੇਂ ਜਿਸ ਦੀਫ ਦਾ ਲੱਛਣ ਕੀਤਾ ਉਹ ਐਨ ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ। ਜਥਾ:- (੧) "ਮਿੰਨਾ ਸੋ ਜੋ ਭਾਵਦਾ ਸਜਣ ਸੋ ਜੋ ਰਾਸ। (੨) ਮਾਈ ਮਾਯਾ ਛਲ। ਤ੍ਰਿਣ ਕੀ ਆਗਨਿ ਮੇਘ ਕੀ ਖਾਇਆ ਗੋਬਿੰਦ ਭਜਨ ਬਿਨ ਹੜ ਕਾ ਜਲ। (੩) ਸੋ ਏਕਾਂਤੀ ਜਿਸ ਰਿਦਾ ਠਾਇ। (੪) ਧੌਲ ਧਰਮ ਦਇਆ ਕਾ ਪੁਤ। ਸੰਤੋਖ ਤਾਪ ਰਖਿਆ ਜਿਨ ਸੂਤ" ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਬੀਸ਼ਰੀ ਹੈ, ਵੇਦ ਨਹੀਂ ।

ਜੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਜੀਵਾਉਣ ਆਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ, ਸੋ ਭੀ ਬਿਲਕੁਲ ਅਗਿਆਤ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਯੋਗੀ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਆਪ ਦੀ ਮੰਨੀ ਹੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਦਰਤ ਕੁਝ ਤਾਣ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀ, ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਯੋਗੀਆਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੇਵਲ ਪਰਾਕਲਪ ਵਾਕਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਭਗਤੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਤਕ੍ਰਿਸ਼ਟਤਾ ਦੱਸੀ ਹੈ ਨਾਂ ਕਿ ਵਿਧੀ ।

[ਚੌਥੀ ਸ਼ਰਤ ਅਤੇ ਪਰਖ !]

“ਇਲਹਾਮੀ ਕਿਤਾਬ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਮਨੁਖਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਸਭ ਜੀਵ ਮਾਤ੍ਰ ਲਈ ਲਾਭਦਾਯਕ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਪੱਖ ਦਾਰੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਭੀ ਉਸ ਵਿਚ ਨ ਹੋਵੇ । ਸੋ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਵੇਦਾਂ ਉੱਤੇ ਘਟ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ (੧) ਇਸ ਵਿਚ ਸਭ ਦੇਸ ਕੌਮ ਅਤੇ ਸਭ ਜਾਨਵਰਾਂ ਲਈ ਲਾਭ ਦਾਇਕ ਗੱਲਾਂ ਹਨ । (੨) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨੇ ਦਾ ਮਨੁਖ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ । ਅਤੇ (੩) ਉਹਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਦੇਸ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਪਰ ਨਹੀਂ ਘਟ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਦੇਸਾਂ ਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਨਹੀਂ । (੪) ਇਸ ਵਿਚ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੈ । (੫) ਇਸ ਵਿਚ ਹਰ ਜੁਗ ਦਾ ਅੱਡੋ ਅੱਡ ਭਰਮ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ।”

ਉੱਤਰ-ਜੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਵੇਦਾਂ ਉੱਤੇ ਘਟਦੀ ਕਹਿਣਾਂ ਵਿਚਾਰ ਹੀਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਛਤ੍ਰੀ, ਵੈਸ਼ਾਂ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ) ਦੀ ਅਤਯੰਤ ਪੱਖਦਾਰੀ ਅਤੇ ਸੂਦ੍ਰਾਂ ਉੱਤੇ ਹੱਦੋਂ ਵਧਕੇ ਅਨਯਾਇ ਕਰਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਅਰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਤਖ ਫਲ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਸੀ ਜੈਸੇ ਮਹਾਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਭੀ ਤਪ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ‘ਸੰਬੂਕ’ ਸੂਦ੍ਰ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਭਾਵੇਂ ਏਸ ਵਿਸ਼ਯ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਪੁਕਾਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ‘ਸਤ੍ਰੀ ਸੂਦ੍ਰੋ ਨਾਧੀਯਤਾਮ ।’ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨ ਚੁਕੀ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਪੱਖਦਾਰੀ ਦਾ ਕੜਾ ਟੁਟਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਭੀ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਕੰਨ ਖੋਲਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ।

(੧) ਜਦ ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ਨੇ ਬਿਰਾਠ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਭੂਤਾਂ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ, ਫੇਰ ਮੁਖ ਆਦੀ ਅੰਗਾਂ ਤੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦਾ ਜੰਮਣਾ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—“ਬ੍ਰਾਹਮਣੋਂ ਸਜ ਮੁਖਮਾਸੀਦਬਾਹੂ ਰਾਜਨਯ: । ਉਰੂ: ਤਦਯ ਯਦ੍ਰੇਸਯ: ਪਦ ਭਯਾਂ ਸੂਦ੍ਰੋ ਅਜਾਯਤ ।” ਜਜੁਰ ਅ: ੨੧—ਮੰਤ੍ਰ ੧੧ । ਅਰਥ—

Original with:

Language Department Punjab

Digitized by:

Panjab Digital Library

ਬ੍ਰਹਮਣ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ, ਛਤ੍ਰੀ ਬਾਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਵੈਸ਼ ਪੱਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਤੇ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਪੈਰਾਂ' ਚੋਂ ਜੰਮੇ । ਹੁਣ ਇਸ ਵਿਚ ਦਸੋ ਤਾਂ ਸ਼ੂਦ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਅਨਰਥ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ? ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਦੱਸਣ ਲਈ ਭੀ ਕਿੰਨਾਂ ਬੁਠ ਬੋਲਿਆ ਹੈ ।

(੨) “ਸੁਮਿਤ੍ਰਯਾ ਨ: ਆਪ: ਐਸ਼ਯਯ: ਸੰਤੂ । ਦੁਰਮਿਤ੍ਰਯਾ ਸ੍ਰਸਮੈ ਸੰਤੂ ਯੋ ਽ ਸਮਾਨ ਦ੍ਰੋਸ਼ੀ-
ਯੰਚ ਵਯੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਮ:” ਯਜੁਰ ਅ: ੬ ਮੰਤ੍ਰ ੨੨ । ਅਰਥ:-ਹੇ ਦੇਵਤਾ ! ਜਲ ਅਤੇ ਐਖਧੀਆਂ ਆਦੀ ਸਾਡੇ
ਲਈ ਸੁਖਕਾਰੀ ਹੋਣ ਅਤੇ ਜੇਹੜੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਦੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਭ ਦੁਖਦਾਯਕ ਹੋਣ ।

(੩) “ਯੇ ਅਰਵਦ ਮਵਨੀਚਾਂ ਬਬਾਧੇ” ਰਿਗ--੨--੨--੧੪--੪ । ਅਰਥ-ਜੇ ਦਸ ਕਰੋੜ
ਨੀਚਾਂ ਨੂੰ ਰਿੜਕਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਸ਼ੇਨਾ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿਓ) ਅਤੇ ‘ਸਵਨੇ ਭਯ; ਪ੍ਰਣ ਕਮ ਗੁਰਾ ਭਯ:
ਕਿਰਾਤਮ’ ਵਿਚ ਭੀ ਭੀਲਾਂ ਨੂੰ ਛਪਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਸਿੱਟਣ ਦੀ ਆਗਯਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਦੇਖੀ ਵੇਦਾਂ ਦੀ
ਨਿਕਪੱਖਤਾ ? ਦ੍ਰੋਸ਼ੀ ਵੈਦਿਕ ਰਿਸ਼ੀ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਏ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਲ ਅਤੇ ਬੂਟੀਆਂ ਵਰਤਦੇ ਅਰ
ਛੱਪਰੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਦੇਖਕੇ ਭੀ ਰਾਜੀ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਲਈ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਯਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤ੍ਰ
ਦੀ ਪੱਖਦਾਰੀ ਨਾਂ ਹੋਣੀ ਕਹਿਣਾ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖਤਾ ਹੈ । ਹੁਣ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨਾਲ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ
ਲਾਭ ਭੀ ਸੁਣ ਲਓ ।

(੧) “ਅਰਨਯੇ ਅਨੀਵਕਤ ਰੋਹਿਤਾਂ” ਯ: ੨੩-੫੬ ।

ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚੋਂ ਲਾਲ ਬਲਦ, ਪੀਲੇ ਪਸ਼ੂ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਬਕਰੇ ਆਦੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾਕੁ
ਲਾਭ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

(੨) “ਸੋਮਾਏ ਲਬਾਨਾ ਲਭਤੇ” ਯ: ੨੪-੨੪ । ਇਹ ਮੰਤ੍ਰ ਉਪਰ ਭੀ ਆ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ।
ਏਸ ਵਿਚ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

(੪) “ਕਸ਼ਾਲਣੰ ਦਰਭਕੁਰਚੇਨ ਸ੍ਰਵਤ੍ਰ ਸ੍ਰੋਤਸਾਂ ਪਸ਼ੂ । ਤੂਸਣੀ ਮਿਛਾਕ੍ਰਮੇਣ ਸਯਾ ਦੁਪਾਰਥੇ
ਪ੍ਰਾਣਦਾਰੁਣੀ । ਸਪ੍ਰ ਤਾਵਨ ਮੂਰਧ ਨਯਾਨੀ ਤਥਾ ਸ਼ਨ ਚਤਸ਼ਟਯਮ । ਨਾਭਿ ਸ੍ਰੋਣਰਪਾਣੰ ਭਟੋ ਸ੍ਰੋਤਾਂਸੀ
ਚਤੁਰਦਸ । ਕੁਸ਼ਰੋ ਮਾਂਸਾਂ ਵਦਨਾਰਥਾ ਕ੍ਰਿਤਸਨਾ ਸ਼ਸ਼ਟਕ੍ਰਿਤਾ- ਬ੍ਰਿਤਾ । ਵਪਾਮਾਦਾਯ ਜੁਹਯਾਤ ਤੱਤ੍ਰ
ਮੰਤ੍ਰੰ ਸਮਾਪਯੇਤ” ਕਾ: ਖੰ: ੨੯ । ਅਰਥ- ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਸਭ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਦੱਭ ਦੀ ਕੁਚੀ ਨਾਲ
ਆਪਣੀ ਮਰਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਧੋਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਚੋਂ ਚਰਬੀ ਕਢਣ ਲਈ, ਗਊਆਂ ਦੀਆਂ ੧੪ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ

ਹਨ। ੭ ਉਪਰਲੀਆਂ, ੪ ਥਣ, ਨਾਭੀ, ਗੁਦਾ ਅਤੇ ਯੋਨੀ ਦੀ (ਕੁਲ ੧੪) ਜਿਸ ਛੁਰੇ ਨਾਲ ਮਾਸ ਕਢਣਾ ਹੈ ਉਹਦੇ ਕ੍ਰਿਤਸਾਨਾ, ਸ੍ਰਸ਼ਟ ਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਆਬਿਤ ੩ ਨਾਮ ਹਨ, ਉਸ ਨਾਲ ਚਰਬੀ ਲੈਕੇ ਹਵਨ ਕਰੇ, ਫੇਰ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕਰੇ।

ਹੁਣ ਦੱਸੋ ਜੀ ! ਆਪ ਦੇ ਦਸੇ ਹੋਏ ਵੇਦ ਅਤੇ ਸਿੰਸਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਲਈ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਲਾਭ-ਦਾਇਕ ਹਨ ? ਇਹ ਜਿਹਾ ਲਾਭ ਜ਼ਰਾ ਆਪ ਭੀ ਉਠਾਕੇ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇ। ਇਹ ਜੋ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਵੈਦਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਜ਼ਾਤੀ ਯਾ ਦੇਸ ਦੀ ਬੋਲੀ ਠਹੀਂ, ਏਹ ਮਹਾਂ ਕੁਫਰ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੁਰਾਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਦ ਬਹੁਤੇ ਜਮਨਾ ਤੇ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬਣੇ ਕੁਝ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਯਾਵਾਂ ਤੇ ਬਣੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਬਣੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ੩੦੦੦ ਬਰਸ ਹੋਏ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਿੱਟਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਓਸ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਕ ਬੋਲੀ ਦਾ ਵਿਕਾਰ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਅਸੰਖਾਂ ਵਰਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਤਕ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤਵਰਸ ਬਲਕਿ ਕੁਲ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਆਈ ਅਨੇਕ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋਕੇ ਹਟ ਗਈਆਂ ਕੁਝ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਕਦੇ ਇਸ ਬੋਲੀ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੀ ਖਾਸ ਬੋਲੀ ਕਢਕੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਅਤੇ ਵਯਾਕਰਣਾਦੀ ਅੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਉਹਦਾ ਨਾਮ ਅਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ਅਪੇਕਸ਼ਾ 'ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ' ਰੱਖਿਆ, ਅਤੇ ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਹੁਣ ਲੋਪ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਸੋ ਹੁਣ ਇਹਦਾ ਉੱਕਾ ਹੀ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਣਾ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਫਿਰਕੇ ਜਾ ਕੌਮ ਦੀ ਬੋਲੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਕੌਮ ਦੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੋ ਜਾਣ ਕਤਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉੜ ਗਈ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ੨ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਲਏ ਗਏ ਸੀ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਤੇ ਇਹ ਸਾਡੀ ਬਿਰਧ ਬੋਲੀ ਦੀ ਮਰੀ ਹੋਈ ਧੀ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਇਸ ਪੱਖ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ੰਕਾ ਸਮਾਧਾਨ ਦੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ 'ਗੁਰੂ ਕਾਵਯ ਦਰਸ਼ਨ' ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ 'ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਵਿਕਾਸ' ਵਿਚ ਦੇਖ ਲਵੇ। ਹੁਣ ਇਸ ਉੱਤੇ "ਨਾਂਗਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰਨੀ ਪਤ੍ਰਕਾ" ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭੀ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਚੀਨ ਗ੍ਰੰਥੋਂ ਕੇ ਦੇਖਣੇ ਸੇ ਯੇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਨਿਸਚਤ ਹੋਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦੋਂ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਭੀ ਏਕ ਭਾਸ਼ਾ ਥੀ, ਕਿਉਂਕਿ "ਚਸਮਾਦਰਸੰ ਸੰਤੰਰਥ ਮਿਤਯਾ ਚਕਸ਼ਤੇ ਤਮ ਦੰਦ੍ਰੰ ਸੰਤ ਮਿਦ੍ਰੰ ਇਤਿ ਆਚਖਤੇ" ਆਦਿਕ ਵਾਕਯ ਪ੍ਰਚੀਨ ਗ੍ਰੰਥੋਂ ਮੇਂ

? ਜੋ ਬੋਲੀ ਆਦਮੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਤੋਂ ਸੁਭਾਵਕ ਬਣੀ ਹੈ ਸੋ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਸੋ ਪੰਜਾਬੀ ਆਦਮੀ

ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਹੈ।

ਮਿਲਤੇ ਹੈਂ। ਯੇ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਵੈਦਿਕ ਕਾਲ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਕੀ ਏਕ ਨਦੀ ਕਾ ਨਾਮ ਭੀ ਨਿਰੁਕਤ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ।”

(ਨਾਗਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰਨੀ ਪਤ੍ਰਕਾ, ਕਾਂਸ਼ੀ)

ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਵੈਦਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਖਾਸ ਟੋਲੇ ਦੀ ਬੋਲੀ ਸੀ। ਜੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ “ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅੱਡੋ ਅੱਡ ਬੋਲੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ, ਤਾਂ ਤੇ ਆਲਿਮਗੀਰ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ। ਇਹਦਾ ਉਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮੁਖ ਉਪਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਜਿਸ ੨ ਦੇਸ ਦੇ ਆਦਮੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕਿ ਆਲਿਮਗੀਰ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਬੋਲੀ ਕੋਈ ਆਲਿਮਗੀਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਹਰ ਦੇਸ ਦੀ ਅੱਡ ਅੱਡ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਮਝ ਪਾਕੇ ਇਕੋ ਦੇਸ ਦੀ ਹੀ ਬੋਲੀ ਬਦਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਮਗਰ ਸਿਧਾਂਤ ਹਰ ਸਮਝ ਇਕ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਸੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਗਈ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਸਿੱਖਕੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਸਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹਰੇਕ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਲੰਮੇ ੨ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਯਾ ਬਿਖੜੀ ਲਿਖਤ ਨਹੀਂ ਜੋ ਕਿ ‘ਅੱਗ ਲਗੀ ਜਗਰਾਵੀਂ ਧੂੰਆਂ ਨਿਕਲਿਆ ਬੋਪਾਰਾਵੀਂ’ ਦੀ ਤਰਾਂ ਕਿਤੇ ਦਾ ਕਿਤੇ ਜਾਕੇ ਮਤਲਬ ਢੱਲ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਬਿਪਤਾ ਭਰਨੀ ਪਵੇ। ਸੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਨਾ ਹੋਣੀ ਗੁਣ ਨਹੀਂ; ਸਗੋਂ ਔਗੁਣ ਹੈ। ਜੇ ਅੰਸੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਚਾਹੇ ਜੋ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਣਹੋਣੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਕਦੇ ਵੀ ਇਕ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ, ਇਹ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਯਮ ਹੈ। ਜੇ ਕਹੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਜਿਸ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਲਿਮਗੀਰ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਰੀ ਗੱਪ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਮੋਇਆਂ ਨੂੰ ਬਣਦਾ ਹੈ? ਭੋਲੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਜੀ! ਜ਼ਰਾ ਅੱਖਾਂ ਉੱਤੋਂ ਪੱਟੀ ਉਤਾਰਕੇ ਤਾਂ ਦੇਖੋ ਕਿ ਜੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਅੱਡੋ ਅੱਡ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੀਆਂ; ਇਸ ਲਈ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬੋਲੀ ਅੱਡੋ ਅੱਡ ਹੋਵੇ ਮਗਰ ਸਿਧਾਂਤ ਈਸ਼ੁਰੀ ਅਤੇ ਇਕੋ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੈਸਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੈ।

ਅੱਗੇ ਜੇ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਹੈ ਅਤੇ “ਮਾਸਹੁ ਜੰਮੇ ਮਾਸਹੁ ਨਿੰਮੇ” ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਉੱਤਰ ਇਹ ਹੈ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਾਸ ਖਾਓ, ਕਿੰਤੂ ਪਾਂਡੇ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰਾਂ ਤੋਂ ਮਾਸ ਵਰਤਦਾ ਸਿੱਧ ਕਰਕੇ ਨਿਰੁੱਤਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋ ਪਾਂਡੇ! ਤੂੰ ਪਾਂਡੇ ਨਾਲ ਮਾਸ ਤੋਂ ਕੀਕੂੰ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈਂ? ਸੋ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਲਈ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ

ਢੰਗਾਂ ਦੇ ਢੰਗ ਲਗੇ ਪਏ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗਿਲਝਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟ ਵੇਦ ਕਿਸੇ ਭੀ ਜਾਨਵਰ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਮਗਰ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ 'ਜੀਅ ਜੁ ਮਾਰਹਿ ਜੋਰ ਕਰ ਕਹਿਤੇ ਨਾਉ ਹਲਾਲ। ਦਫਤਰ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਹੋਸੀ ਕੌਣ ਹਵਾਲ।" "ਜੀਅ ਬਧਹੁ ਤਹਿ ਧਰਮ ਕਰ ਬਾਪਉ ਅਧਰਮ ਕਹਹੁ ਕਤ ਭਾਈ। ਆਪਸ ਕਉ ਮੁਨਵਰ ਕਰ ਬਾਪਹੁ ਕਾਕੋ ਕਹੋ ਕਸਾਈ' ਇਤਯਾਦੀ ਗੁਰੂ ਵਾਕਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹਰ ਜੀਵ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਨ।

ਇਹ ਜੋ ਕਿਹਾ ਹੈ 'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸਭਨਾਂ ਲਈ ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਨਹੀਂ' ਅਤੇ "ਜਤ ਸਤ ਸੰਜਮ ਓਹਨਾਂ ਜੁਗਾਂ ਕਾ ਧਰਮ ਹਹਿ" ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਭੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੌਰਾਣਕ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ (ਜੋ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਧਰਮ ਸੀ ਅਤੇ ਕਲਜੁਗ ਯੁਗ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੈ) ਦੁਰਜਨ ਤੋਖ ਨਿਆਇ ਨਾਲ ਮਨਾਕੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਸਿਧਾਂਤ ਦਿੜ ਕਰਾਇਆ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਤ ਸੱਤ ਆਦਿਕ ਹੋਰ ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਹੀ ਧਰਮ ਮੰਨਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਹੁਣ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਕਿਉਂ ਦਿੰਦੇ? ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਸਭ ਸਮਿਆਂ ਲਈ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ।

(੧) "ਏਕੋ ਧਰਮ ਦਿੜੈ ਸਚ ਕੋਈ। ਗੁਰਮਤ ਸਾਰਾ ਜੁਗ ਜੁਗ ਸੋਈ"। ਭਾਵ-ਜਿਸਨੇ ਸੱਚਾ ਧਰਮ ਦਿੜ੍ਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿੜ੍ਹੇ ਜੋ ਕਿ ਜੁਗ ਜੁਗ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਇੱਕੋ ਹੈ।

(੨) "ਕਾਲੀ ਜਿੰਨੀ ਨ ਰਾਵਿਆ ਧਉਲੀ ਰਾਵੇ ਕੋਇ। ਕਰ ਸਾਈ ਸੋ ਪਿਰਹੜੀ ਠੰਗ ਨਵੇਲਾ ਹੋਏ"। ਅਰਥਾਤ-ਜੇ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਧਾਰਿਆ ਤਾਂ ਬੁੱਢਾ ਹੋਯਾ ਹੀ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਵੇ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਦਿੜ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ।

(੩) "ਜੋਗਿ ਸਬਦੰ ਗਿਆਨ ਸਬਦੰ ਏਦ ਸਬਦੰ ਬ੍ਰਹਿਮਣਹਿ। ਖਤ੍ਰੀ ਸਬਦੰ, ਸੂਰ ਸਬਦੰ, ਸੂਦ੍ਰ ਸਬਦੰ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਹਿ। ਸਰਬ ਸਬਦੰ ਏਕ ਸਬਦੰ ਜੇਕੋ ਜਾਣੈ ਭੇਉ। ਨਾਨਕ ਤਾਕਾ ਦਾਸ ਹੈ ਸੋਈ ਨਿੰਜਨ ਦੇਉ"। ਭਾਵ-ਹਿੰਦੂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਨੇ ਸਨਯਾਸੀਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਗਿਆਨ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਸੂਰਮ ਗਤੀ, ਇਸਤੋਂ ਉਪਲੱਛਤ ਵੈਸ਼ਾਂ ਬਣਜ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੂਦ੍ਰਾਂ ਦਾ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਮੰਨਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਦਾ ਇੱਕੋ ਹੀ ਧਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਦਯਾ ਪੜ੍ਹਨ ਆਦੀ ਸੁਭ ਧਰਮ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੇ ਜਾਣਿਆਂ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਹੀ ਹੈ।

(੪) "ਛਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਹਿਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਚਹੁ ਵਰਣਾ ਕਉ ਸਾਂਝਾ" ਆਦੀ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਸਭ ਦਾ ਧਰਮ ਇਕੋ ਹੈ। ਪਰ ਵੈਦਿਕ ਧਰਮ ਦੀ ਵਯਵਸਥਾ ਦੇਖੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਭ ਦੀ ਅੱਡੋ ਅੱਡੀ

ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਾਹਿਮਣਾਂ ਦੀ ਕੁਛ ਅਤੇ ਛੱਤ੍ਰੀ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਕੁਛ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਸਮਝ ਪੜ੍ਹਨਾ ਕਿਸੇ ਸਮਝ ਰੂਹਸਤ ਕਰਨਾ, ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਤਪ ਕਰਨਾ, ਫੇਰ ਧਰਮ ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋਕੇ ਹੋਏ ਹੋ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਣ ਬੈਠਣਾ, ਅਰ ਸਭ ਵਰਣਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਆਦੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਹਨ (ਵਿਚਾਰੇ ਸੂਦ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਜੋ ਕਿ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਤਿਹਾਂ ਵਰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮ੍ਰਿਗਛਾਲਾ ਆਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕਾਂ, ਸਣ ਆਦੀ ਦੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਜੰਦੂ ਤੇ ਤੜਾਗੀਆਂ ਪੈਣੀਆਂ ਆਦੀ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਕਰਮ ਅੱਡੇ ਅੱਡੀ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵਿਚਾਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਸੂਦ੍ਰ ਨੂੰ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਅਰ ਜੰਦੂ ਆਦੀ ਵਲੋਂ ਮੂੰਹ ਤੋੜਵਾਂ ਉੱਤਰ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਹੁਣ ਦੱਸੋ ਮਹਾਸ਼ਯ ਜੀ ! ਜਦ ਵੇਦ ਸਭ ਆਦਮੀਆਂ ਲਈ ਅਤੇ ਸਮਝਾਂ ਲਈ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਦਸਦਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਇਹ ਬਿਰਥਾ ਪਤਿੱਗਯਾ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਭੀ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿ “ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਅਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਲਈ ਇਕੋ ਜੇਹੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਨ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਆਲਮਗੀਰ ਹੈ।” ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਸਭ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸਭ ਸਮਝਾਂ ਲਈ ਇਕੋ ਉਪਦੇਸ਼, ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਅਤਯੁਤਮ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੋੜੀਂਦੀ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਭੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੇ ਹੀ ਘਟਦੀ ਹੈ ਵੇਦਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ। ਕਿਆ ਅੱਛਾ ਹੋਵੇ ਜੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਆਰੀਯਾ ਸਮਾਜੀ ਆਪਣੀਆਂ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਗੱਲ ਕਰਿਆ ਕਰਨ। ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਛੱਡਕੇ ਜੇ ਆਪਣੇ ਕਰਤਾ ਹਰਤਾ ਦਯਾਨੰਦ ਦੀ ਹੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਕਰਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਦੇ ੨ ਹੁਣ ਕਿਥੇ ਤੱਕ ਆ ਰਾਏ ਹਾਂ।

[ਪੰਜਵੀਂ ਸ਼ਰਤ ਅਤੇ ਪਰਖ !]

“ਇਲਹਾਮੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸਿਫਤ, ਜੈਸਾ ਉਹ ਹੈ ਓਸੀ ਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਈਸ਼ਰ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਤੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਕਾਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਨਾਮਦੇਵ ਕੋਲ ਗਰੜ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਆਉਣਾ ਅਤੇ ਉਹਦੀ ਛੰਨ ਬੰਧਵਾਉਣਾਂ ਆਦੀ ਗੱਲਾਂ ਈਸ਼ਰ ਦੀ ਸਿਫਤ ਤੋਂ ਉਲਟ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ”।

ਉੱਤਰ-ਵੇਦਾਂ ਉੱਤੇ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਘਟਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ‘ਓਮ’ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਅਤੇ ਏਸੇ ਨੂੰ ਵੈਦਿਕ ਸੰਖ੍ਰਦਾਯ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸਭ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਅੱਛਾ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ‘ਓਮ’ ਨੂੰ ਹੀ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀਨਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਯਥਾ:—

(੧) ‘ਓਮ’ ਤਧਿਤ ਘਟਿਤ ਨਾਮ ਹੈ ਜੋ ‘ਅਵ’ (ਰਖਣੇ) ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਬਣਿਆਂ ਹੈ, ਜੀਹਦਾ ਅਰਥ ‘ਰਕਸ਼ਾ ਕਰਤਾ’ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ‘ਰਕਸ਼ਾ ਕਰਤਾ’ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਲੱਛਣ ਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ

ਉਸਦਾ ਠੀਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਲਕਸ਼ਣ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਘਟ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਅਤੀ ਵਯਾਪਤੀ ਦੇਸ਼ ਸਹਿਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਲਕਸ਼ਣ ਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਵਯਪਤੀ ਦੇਸ਼ ਵਾਲਾ ਭੀ ਹੈ।

(੨) ਜਗਯਵਲਕ ਆਦਿਕਾਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਅਮਾਤ੍ਰਾ ਰੂਪ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਕਈ ਅਰਥ ਮਾਤ੍ਰਾ ਰੂਪ, ਕਈ ੧ ਮਾਤ੍ਰਾ ਕਈ ੩ ਮਾਤਰਾ ਰੂਪ, ਕਈ ਉਪਨਿਸ਼ਦਕਾਰ ੪ ਮਾਤਰਾ ਰੂਪ ਅਤੇ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਆਦਿਕ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਮਾਤ੍ਰਾ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਹਦੀ ਬਨਾਵਟ ਅਤੇ ਅਰਥ ਕਲਪਣਾ ਵਿੱਚ ਨਾਨਾ ਮੱਤ ਭੇਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਬਦ ਬਿਵਾਦ ਗ੍ਰਹਸਤ ਹੈ।

(੩) ਜੇ ਇਸਨੂੰ ਨਿਰਗੁਣ ਵਾਚਕ ਹੀ ਮੰਨੀਏਂ ਤਾਂ ਅਖੰਡ ਅਤੇ ਸੰਕੇਤਕ ਮੰਨਣਾ ਪਉ ਜੋ ਕਿ ਵਯਾਕਰਣ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਫੇਰ 'ਅਵ' ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਬਣਿਆਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਅਤੇ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਵਿਰੁੱਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਪਾਦ ਚਤੁਸ਼ਪਾਦ ਮੰਨਕੇ ਵਿਰਾਠ ਆਦੀ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਜੇ ਦਾਰਸ਼ਣਕ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਅਧਿਕਾਰੀ ਭੇਦ ਕਰਕੇ ਨਿਰਗੁਣ ਅਤੇ ਸਰਗੁਣ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਵਾਚਕ ਮੰਨੀਏਂ ਤਾਂ ਭੀ ਇਹ ਨਿਰ ਬਿਵਾਦ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਰਥਾਤ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਇਹਦਾ ਅਰਥ ਨਿਰਾਕਾਰ ਈਸ਼ਰ ਹੈ ਅਥਵਾ ਵੇਦ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਵਿਰਾਠ, ਅਗਨੀ ਆਦੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਦੇਵਤੇ ? ਇਸ ਤਰਾਂ 'ਓਮ' ਦੀ ਵਯੁਤਪਤੀ ਅਤੇ ਅਰਥ ਕਲਪਣਾ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਮੱਤ ਭੇਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨਿਰਣੀਤ ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਝਗੜੇ ਦਾ ਥਾਂ ਹੈ, ਸੋ ਜਦ 'ਓਮ' ਦੀ ਹੀ ਸਿਹਤ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਜੋ ਕਿ ਵੇਦ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ ਤਾਂ ਅਗਲੀ ਵਯਾਖਯਾ ਰੂਪ ਸਿਫਤਾਂ ਯਾ ਹੋਰ ਨਾਵਾਂ ਨੇ ਕੀ ਖੋਹ ਦੇਣਾ ਹੈ ? ਅਸਲ ਵਿਚ 'ਓਮ' ਦੇ ਅਰਥ ਉਤੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਦੇਵਤੇ ਹੀ (ਸਾਕਾਰ ਈਸ਼ਰ) ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਭੀ ਸਭ ਵੇਦਾਂ ਅੰਦਰ ਵਿਧੀਵਾਦ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਭੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਨਿਰਾਕਾਰਤਾ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕਿੰਤੂ ਸ਼ਰੀਰ ਧਾਰੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਹੀ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਭੁਲ ਚੁਕਕੇ ਲਿਆ ਭੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਦੇ ਟੰਗਾਂ ਬਾਹਾਂ ਆਦੀ ਅੰਗ ਭੀ ਨਾਲ ਹੀ ਗਿਣੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮੁਖ ਆਦੀ ਅੰਗਾਂ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਿਮਣਾਦਿਕਾਂ ਦਾ ਦਸਿਆ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਖੇਪ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਭੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸਾਕਾਰਤਾ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੧. ਯਥਾ—“ਯਜੁਰ ਅ: ੩੧ ਮੰਤ੍ਰ ੧੨।

ਅਰਥ—ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ, ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੂਰਜ, ਕੰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਾਯੂ, ਪ੍ਰਾਣ

ਅਤੇ ਸਪ ਵਿਚੋਂ ਅਗਨੀ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਜੀ ! ਨਿਰਾਕਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਕੰਨ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ

ਆਦੀ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੂਰਜ ਆਦੀ ਸਥੂਲ ਪਦਾਰਥ ਨਿਕਲ ਪਏ ? ਅਗੇ ਹੋਰ ਸੁਣੋ ਅਗਲਾ ਮੰਤ੍ਰ:-

੨. “ਗ੍ਰਿਥ ਸ਼ੀਖਣੋਂ ਦਯੋ: ਸਮਵਰਤੱਤ । ਅਕਲ ਪਯਨ ।” ਯਜੁਰ ੩੧-੧੩ ।

ਅਰਥ-ਨਾਭੀ ਵਿਚੋਂ ਅੰਤਹਿਕਸ਼, ਸਿਰ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਤਾਰੇ, ਪੈਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਅਤੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਕੋਂ ਦਿਸ਼ਾਅਰ ਲੋਕ ਜੰਮੇਹਨ ।

ਕਿਉਂ ਜੀ ! ਹੁਣ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਪੁੰਨੀ ਅਤੇ ਸਿਰ ਪੈਰ ਭੀ ਬਣ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਧਰਤੀ ਤਾਰੇ ਆਦੀ ਜੰਮ ਨਿਕਲੇ !! ਹੁਣ ਉਹ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚਲੀ ਨਿਰਾਕਾਰਤਾ ਕਿੱਥੇ ਕੁ ਹੈ ?

੩. ਕਾਂਡ ੭ ਅਨੁ: ੫ ਸ੍ਰਾ ੧ ਕੰ: ੫.

ਇਸ ਵਿਚ ਪਰਜਾਪਤੀ ਨੂੰ ਕੱਛੂ (ਕੂਰਮ) ਦੱਸਿਆ ਹੈ ।

ਨੋਟ-ਦੇਖੋ ਹੁਣ ਰੱਬ ਕੱਛੂ ਭੀ ਦਣ ਬੈਠਾ ।

੪. ਅਥਰਵ ਵੇਦ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ਮਹਾਂਭੂਤ (ਪ੍ਰਮੇਸ਼ੁਰ) ਦੇ ਸ਼ਾਹੁ ਹਨ ਇਸਤੇ ਭੀ ਪਰਮੇਸਰ ਸਾਕਾਰ ਜੀਵ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ । ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਸਥਾਰਭਯ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ ਗਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਵੇਦ ਸਾਰੇ ਵੇਦ ਸਾਕਾਰ ਅਤੇ ਧੀਆਂ ਪੁਤਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ । ਸੋ ਇਤਨਾ ਹੀ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਅਤਯੰਤ ਹੀ ਬੇ ਸੁਰਾ ਅਤੇ ਬੇ ਦਬਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ !

ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਸਭਦ ਥਾਂ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੀ ਹੀ ਲਿਖੀਆ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਂ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਹੀ ਦੇਖੋ:-

“ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ।”

ਅੱਗੇ ਸਭ ਬਾਣੀ ਇਸੇ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ । ਯਥਾ:- (੧) “ਆਦਿ ਸਚ, ਜੁਗਾਦਿ ਸਚ, ਹੈ ਭੀ ਸਚ, ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚ ।” ਅਰਥਾਤ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੀ ਸੱਚ ਸੀ । ਜੁਗਾਦਿਕਾਂ ਦੇ ਬਣਨ ਸਮਯ ਭੀ ਸੱਚ ਸੀ, ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਭੀ ਸੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਸੱਚ ਹੋਸੀ । (੨) “ਸਸਾ ਸਤਿ ਸਤਿਪੁਨ ਸੋਊ । ਸਤਿ ਪੁਰਖ ਤੇ ਭਿੰਨ ਨ ਕੋਊ ।” (੩) “ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਰਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਨ ਆਵੈ ਨ ਜਾਇ । ਉਹ ਅਬਿ-ਨਾਸੀ ਪੁਰਖ ਹੈ ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ।” “ਤੂੰ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਅਪਰੰਪਰੁ ਕਰਤਾ ਜੀ ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ । ਤੂੰ ਜੁਗਿਜੁਗਿ ਏਕੋ ਸਦਾ ਸਦਾ ਤੂੰ ਏਕੋ ਜੀ ਤੁ ਨਿਹਚਲੁ ਕਰਤਾ ਸੋਈ । ॥ ਆਸਾ

(੬) “ਸੰਕਟ ਨਹੀ ਪਰੈ ਜੋਨ ਨਹੀ ਆਵੈ ਨਾਮ ਨਿਰੰਜਨ ਜਾਕੇ ਰੇ। ਕਬੀਰ ਕੇ ਸੁਆਮੀ ਐਸੇ ਠਾਕੁਰ ਜਾਕਉ ਮਾਈ ਨ ਬਾਪੋ ਰੇ ॥ ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ।”

ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਹੜੇ ਜੇਹੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਖੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਲੱਛਣ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਭੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਰ ਹੀ ਘਟ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ‘ਓਮ’ ਅਰ ਹੋਰ ਵਿਸਤਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਬੋਧਕ ਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਇਸ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਵਾਂਜੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਅਤੇ ਜੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਗਰੜ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਐਨ ਆਦੀ ਦਿਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਿਧੀਵਾਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਕਿੰਤੂ ਪੁਰਾਕਲਪ ਵਾਕਯ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੱਚ ਯਾ ਝੂਠ ਹੋਣ ਤਾਈਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨਹੀਂ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲੋਕ ਮੰਨਦੇ ਸੀ ਓਵੇਂ ਹੀ ਲਿਖਕੇ ਆਪਣਾ ਭਗਤੀ ਦਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸਿਧਾਂਤ ਮਨਾਯਾ ਹੈ। ਵਿਧੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਥਾਉਂ ੨ ਉੱਤੇ, ਨਿਰਾਕਾਰ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ।

[ਛੇਵੀਂ ਸ਼ਰਤ ਅਤੇ ਪਰਖ]

੧. “ਈਸ਼ਰੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸੋ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਪਰ ਬਹੁਤ ਵਿਰੋਧ ਹੈ, ਤਾਂਤੇ ਵੇਦ ਈਸ਼ਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨਹੀਂ।” ਇਹ ਲਿਖ ਕੇ ਅੱਗੇ ਇਸਦੀ ਸਿੱਧੀ ਲਈ ਕੁਝ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇਕੇ ਵਿਰੋਧ ਦਿਖਾਯਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਯਥਾ:— “ਨਾਮੇ ਕੇ ਸੁਆਮੀ ਸੀਆ ਬਹੋਰੀ ਲੰਕ ਭਵੀਖਨ ਆਪਿਓ ਹੋ। ਸੋਰਠ ਨਾਮਦੇਵ ਸ਼ਬਦ ੨”। ਇਸ ਵਿਚ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਯਥਾ:— “ਪਾਂਡੇ ਤੁਮਰਾ ਰਾਮਚੰਦ ਸੋ ਭੀ ਆਵਤ ਦੇਖਿਆ ਥਾ। ਰਾਵਣ ਸੇਤੀ ਸਰਵਰ ਹੋਈ ਘੜ ਕੀ ਜੋਇ ਗਵਾਈ ਥੀ। ਜੌਂਡ ਨਾਮਦੇਵ ਸ: ੩” ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦਾ ਖੰਡਨ ਦਸਕੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ।

ਉੱਤਰ ੨. ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਕਲਪਣਾ ਮਹਾਸ਼ਯ ਜੀ ਦੇ ਅਤਯੰਤ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਸਾਹਿਤਯ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮਹਾਸ਼ਯ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦਯਾਨੰਦ ਨੂੰ ਭੀ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਭੀ। ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚ ਨਿਦਰਸ਼ਨਾ ਅਲੰਕਾਰ ਹੈ। ਨਿਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ‘ਨਿ’ ਅਤੇ ‘ਦਰਸ਼ਨ’ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ‘ਨਿ’ ਉਪਸਰਗ ਹੈ; ਇਹਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਵਿਨਯਾਸ। ਵਿਨਯਾਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਰਚਨਾ। ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਚਿੰਤਾਮਣਿ ਕੋਸ਼ੇ ਯਥਾ ‘ਨਿ ਵਿਨ-ਯਾਸ: ਰਚਨੇ।’ ‘ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਅਰਥ ‘ਦਿਖਾਨਾ’ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੀ ਹੈ। ‘ਨਿਦਰਸ਼ਨ’ ਇਸ ਇਕੱਠੇ ਦਾ

ਅਰਥ ਹੈ, ਰਚਕੇ ਦਿਖਾਨਾ। ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਉਹੀ ਚੀਜ਼ ਰਚਕੇ ਦਿਖਾ ਦੇਣਾ, ਸੋ ਏਹੀ ਅਲੰਕਾਰਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਕਥਨ ਨੂੰ 'ਨਿਦਰਸ਼ਨਾਲੰਕਾਰ' ਕਹਾਂਗੇ। ਜੈਸੇ ਕੋਈ ਮਾਈ ਕਹੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੀ ਮੇਰਾ ਧਨ ਹੈ, ਇਹੀ ਮੇਰੀ ਜਮੀਨ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਆਦੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ, ਇਹਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਬਾਲਕ ਵਿਚ ਧਨ ਪਸ਼ੂ ਆਦਿਕ ਕਲਪਣ ਕਰਕੇ ਜੜ੍ਹ ਪਣਾ ਹੈ, ਕਿੰਤੂ ਉਸਦੀ ਮਾਈ ਦੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਨੇ 'ਸਾਧਰਮਤਾ' ਹੋਤੂ ਤੋਂ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਧਨ ਆਦਿਕ ਰਚਕੇ ਦਿਖਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਤੈਸੇ ਹੀ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੋਯਾ ਕਿ ਤੇਰਾ ਬੇਢੀ ਯਾ ਉਪਾਸ਼ਯ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਦੀ ਹੈ ਯਾ ਕੋਈ ਹੋਰ? ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ "ਬੇਢੀ ਕੇ ਗੁਣ ਸੁਣ ਰੀ ਬਾਈ ਜਲਧ ਬਾਂਧ ਧ੍ਰੁਅ ਥਾਪਿਓ ਹੇ। ਨਾਮੇ ਕੇ ਸ੍ਰਾਮੀ ਸੀਆ ਬਹੋਰੀ ਲੰਕ ਭਵੀਖਨ ਆਪਿਓ ਹੇ।" ਭਾਵ ਸਾਡਾ ਬੇਢੀ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਠੱਲਿਆ ਤੇ ਧ੍ਰੁਅ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹੀ ਸਾਡੇ ਭਾ ਦਾ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ, ਲੰਕਾ ਅਤੇ ਭਵੀਖਨ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪੇ ਹੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਮੈਂ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਥਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ। ਅਰਥ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਕਥਨਾਨੁਸਾਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ "ਨਾਮੇ ਦੇ ਸ੍ਰਾਮੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ, ਲੰਕਾ ਅਤੇ ਭਵੀਖਨ ਤਿੰਨੇ ਆਪੇ ਹੀ ਹਨ" ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਿਸਚੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ੍ਰਾਮੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਹੈ ਯਾ ਲੰਕਾ ਅਥਵਾ ਭਵੀਖਨ? ਯਾਂਤੇ ਨਾਮ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਅਤੇ ਲੰਕਾ ਆਦੀ ਦ ਥਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਹੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਆਦੀ ਰਚਕੇ ਦਿਖਾਯਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਮਾਣ "ਪਾਂਡੇ ਤੁਮਰਾ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਸੋ ਭੀ ਆਵਤ ਦੇਖਿਆ ਥਾ" ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਹੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਕਥਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਅਲੰਕਾਰਤਾ ਕਰਕੇ ਭੁਸ਼ਣ ਹੈ।

੨. ਹਿੰਦੂ ਪੂਜਾਹਿ ਦੇਹੁਰਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਸੀਤ। ਨਾਮੇ ਸੋਈ ਸੇਵਿਆ ਜਹਿ ਦੇਹੁਰਾ ਨ ਮਸੀਤ" ਵਿਚ ਨਾਮ ਦੇਉ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹੁਰੇ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਨਾ ਦੱਸਕੇ "ਹਸਤ ਖੇਲਤ ਤੇਰੇ ਦੇਹੁਰੇ ਨੂੰ ਆਇਆ। ਭਗਤ ਕਰਤ ਨਾਮਾ ਪਕੜ ਉਠਾਇਆ।" ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਹੁਰਾ ਪੂਜਨ ਹਾਰ ਸਮਝ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਦਿਖਾਯਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਭੀ ਮਹਾਂ ਅਗਯਾਨ ਦਾ ਫਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦੇਉ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹੁਰਾ ਪੂਜਣਾ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਪਾਂਡਿਆਂ ਦਾ ਦੇਹੁਰਾ ਪੂਜਣਾ ਅਤੇ ਪਾਂਡਿਆਂ ਦਾ 'ਖਿਝਕੇ' ਉਹਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਦੇਹੁਰੇ ਤੋਂ ਕੱਢ ਦੇਣ ਤੋਂ ਸਾਫ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇਹੁਰਾ ਪੂਜਕ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਜੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇਹੁਰਾ ਪੂਜਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਪਾਂਡਿਆਂ ਦੀ ਮਜ਼ਾਲ ਕੀ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਢ ਦਿੰਦੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਪਾਂਡਿਆਂ ਨੂੰ ਗਯਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰੰਕਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਅਣਭਿੱਜ ਪੱਥਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਖਿਝਕੇ ਮਾਰ ਕੱਢੇ। ਫੇਰ ਬਾਹਰ ਜਾਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ! ਜੇ ਇਹ ਤੇਰਾ ਦੇਹੁਰਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਭਗਤੀ ਕਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾਂਦਾ? ਯਾਂਤੇ ਇਹ ਨਿਸਚੇ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤੇਰਾ

ਦੇਹੁਰਾ ਨਹੀਂ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਪੌਲ ਕਲਪਣਾ ਨਾਲ ਮੰਨ ਛੱਡਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ।

੩- “ਤਿਤ ਘਿਇ ਹੋਮ ਜਗ ਸਦ ਪੂਜਾ ਪਇਐ ਕਾਰਜ ਸੋ ਹੈ ।” ਮਾਝ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੧ ਸ: ੨੬ ਵਿਚ ਹੋਮ ਦਾ ਮੰਡਨ ਦਸਕੇ “ਸਾਦ ਕਰ ਸਮਧਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਘਿਉ ਤੇਲ । ਕਾਮ ਕਰੋਧ ਅਗਨੀ ਸਿਉ ਮੇਲ । ਮਲਾਰ ਮ: ੧ ਸ: ੮ “ਇਸ ਹੋਮ ਦੇ ਖੰਡਨ ਵਾਲੇ” ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਦਿਖਾਯਾ ਹੈ ਸੋ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਜੈਨੀਆਂ ਦੀ ਮਲੀਨ ਦਸ਼ਾ ਤੇ ਉਸਦਾ ਖੰਡਨ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ “ਵੁਠੈ ਹੋਇਐ ਹੋਇ ਬਿਲਾਵਲੁ ਜੀਆ ਜੁਗਤਿ ਸਮਾਣੀ । ਵੁਠੈ ਅੰਨੁ ਕਮਾਦ ਕਪਾਹਾ ਸਭ ਸੈ ਪੜਦਾ ਹੋਵੈ । ਵੁਠੈ ਘਾਹੁ ਚਰੰਹਿ ਨਿਤ ਸੁਰਹੀ ਸਾਧਨ ਦਹੀ ਵਿਲੋਵੈ । ਤਿਤ ਘਿਇ ਹੋਮ ਜਗ ਸਦ ਪੂਜਾ ਪਇਐ ਕਾਰਜ ਸੋ ਹੈ ।” ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਖਾ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਅੰਨ, ਘਾਹ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਤੇ ਗਾਈਆਂ ਵਗੈਰਾ ਦੇ ਉਸਨੂੰ ਚਰਨ ਨਾਲ ਦੁੱਧ, ਘੋਉ ਆਦਿਕ ਹੋਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਾਰਜ ਸਾਰਨ ਦਾ ਹਾਲ ਦੱਸ ਕੇ ਕੇਵਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹੋਮ ਦਾ ਮੰਡਨ ਨਹੀਂ ! ਯਾਂਤੇ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ !!

੪. “ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੂਪ ਚੇਰੀ ਕੀ ਨਿਆਈ ਸੋਭਤ ਨ ਬਿਨ ਭਰਤਾਰੇ।” ਵਿਚ ਕਰੇਵੇ ਦਾ ਹੋਣਾ ਦੱਸਕੇ ‘ਖਸਮ ਮਰੈ ਤਉ ਨਾਰ ਨ ਰੋਵੈ । ਉਸ ਰਖਵਾਰਾ ਔਰੋ ਹੋਵੈ । ਰਖਵਾਰੇ ਕਾ ਹੋਇ ਬਿਨਾਸ । ਆਗੈ ਨਰਕ ਈਹਾ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ’ ਗੋਂਡ ਕਬੀਰ ਜੀ ਸ: ੭ । ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਕਰੇਵੇ ਦਾ ਖੰਡਨ ਸਮਝਕੇ ਦੋਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਲਪਿਆ ਹੈ ।

ਉੱਤਰ- ਪਿਛਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਕਰੇਵੇ ਦਾ ਖੰਡਨ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਨਿਯੋਗ ਜੈਸੇ ਬਿਭਚਾਰ ਦਾ ਖੰਡਨ ਹੈ। ਯਥਾ- ਜਿਸ ਤੀਵੀਂ ਦਾ ਖਸਮ ਮਰ ਜਾਏ ਜੇ ਉਹ ਨਾ ਰੋਵੇ ਤਾਂ ਜਾਣੋਂ ਉਹਦਾ ਰਖਵਾਰਾ (ਮਿੱਤ੍ਰ) ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੈ; ਫੇਰ ਓਸ ਰਖਵਾਰੇ ਦਾ ਭੀ ਬਿਨਾਸ ਹੋਕੇ ਏਥੇ ਭੋਗ ਭੋਗਣ ਪਸਚਾਤ (ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ) ਅੱਗੇ ਨਰਕ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵੈਦਿਕ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਦਸੇ ਹੋਏ ਨਿਯੋਗ ਆਦੀ ਦਾ ਹੀ ਖੰਡਨ ਹੈ; ਕਿਉਂਕਿ ਖਸਮ ਮਰੇ ਤੇ ਓਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਿਭਚਾਰ ਕਟਨ ਅਤੇ ਨਿਯੋਗ ਜੈਸੇ ਮੰਦ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਔਲਾਦ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾਉ ਹੋਵੇ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅੱਗੇ ਨਰਕ ਤਿਆਰ ਦੱਸਕੇ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਬਿਭਚਾਰ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰੇਵੇ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਯਾਂਤੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ।

ਅਤੇ “ਜਿਨ ਐਸਾ ਨਾਮ ਵਿਸਾਰਿਆ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਤਿਸਕੈ ਕੁਲ ਲਾਗੀ ਗਾਰੀ । ਹਰਿ

ਤਿਸਕੈ ਕੁਲ ਪਸਤ ਨ ਕਰੀਅਹੁ ਤਿਸੁ ਬਿਧਵਾ ਕਰੁ ਮਹਿਤਾਰੀ” ਮਲਾਰ ਮ: ੪ ਸ: ੧ । ਇਹ ਸ਼ਬਦ

ਭੀ ਬਾਲ ਰੰਡੇਪੇ ਦਾ ਸਾਧਿਕ ਦੱਸ ਕੇ ਕਰੇਵੇ ਦੇ ਖੰਡਨ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸੋ ਭੀ ਨਿਰੱਖਰਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ 'ਨਿੰਦਾ ਵਯਾਜਨਿੰਦਾ' ਅਲੰਕਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਅਲੰਕਾਰ ੪ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਤਤ ਵਯਾਜ ਨਿੰਦਾ ੧, ਨਿੰਦਾ ਵਯਾਜ ਉਸਤਤ ੨, ਉਸਤਤ ਵਯਾਜ ਉਸਤਤ ੩, ਨਿੰਦਾ ਵਯਾਜ ਨਿੰਦਾ ੪। 'ਵਯਾਜ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ:- ਬਹਾਨਾ, ਨਿੰਦਾ ਵਯਾਜ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਨਿੰਦਾ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਨਿੰਦਾ, ਬੰਨਗੀ ਯਥਾ- ਦੋ: "ਨਹਿ ਤੇਰੋ ਯਹਿ ਬਿਧਹੁ ਕੋ ਦੂਸ਼ਣ ਕਾਗ ਕਹਾਲ। ਜਿਨ ਤੋਹੁ ਕਲ ਰਵਹ ਕੋ ਦੀਨੋ ਬਾਸ ਰਸਾਲ" ਕਾਵਯ ਨਿਰਣਯ। ਅਰਥਾਤ ਹੇ ਕਾਉਂ! ਇਹ ਤੇਰਾ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਇਹ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਹੈ ਜਿਨ ਤੇਰੇ ਜੈਸੇ ਢੀਠ ਨੂੰ ਅੰਬ ਦੀ ਬਾਸ਼ਨਾ ਦਿਤੀ। ਸੋ ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮਗਰ ਮੁਖਪ੍ਰਯੋਜਨ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਕਾਗ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪੁਨਾ ਦੋਹਾ- "ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਤੂੰ ਫਿੱਟਿਆ, ਪਿਆ ਖਾਲਸੇ ਘੋਰ। ਤੂੰ ਨ ਮਰੇਂ ਤੈਂ ਮਾਂ ਮਰੇ ਜਣੇ ਨਾ ਕਪਟੀ ਫੋਰ" ਗੁਰੂ ਕਾਵਯ ਦਰਸ਼ਨ ਝਲਕ ੨। ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਈ ਦਾ ਮਰਨਾ ਚਾਹਿਆ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਇਸਦੇ ਬਹਾਨੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਚਾਹ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਅਲੰਕਾਰਤਾ ਲਈ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋਹੇ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਈ ਨੂੰ ਕਲਪਿਆ ਹੈ। ਇਸੀ ਤਰਾਂ "ਜਿਸ ਨੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਵਿਸਾਰਿਆ ਹੈ ਓਹਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਗਫਭਣੀ ਕੋਈ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਮਾਵਾਂ ਵਿਧਵਾ ਹੋ ਜਾਣ" ਇਸ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਵਿਸਾਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਜੰਮਣ ਹੀ ਨਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਧਵਾ ਕਰਨ ਤਾਈਂ ਤਾਤਪ੍ਰਯ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਯਾਂਤੇ ਨਿੰਦਾ ਵਯਾਜ ਨਿੰਦਾ ਅਲੰਕਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਰੇਵੇ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ।

੫. "ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਿਚ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਰੱਖਣਾ ਅਤਯੰਤ ਉੱਤਮ ਧਰਮ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਕੇਸ ਰਖਣੇ ਸਿੱਧ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਮੁੰਡਨ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਭੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਯਾਂਤੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਹੈ" ਇਸ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਲਈ ਕੁਝ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇਕੇ ਆਪਣਾ ਅਗਯਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਯਥਾ:...

(ੳ) "ਇਕ ਜੈਨੀ ਉਝੜ ਪਾਇ ਧੁਰਹੁ ਖੁਆਇਆ। ਤਿਨ ਮੁਖ ਨਾਹੀ ਨਾਮ ਨ ਤੀਰਥ ਨਾਇਆ। ਹਥੀ ਸਿਰ ਖੋਹਾਇ ਨ ਭੱਦ ਕਰਾਇਆ। ਕੁਚਲ ਰਹਹਿ ਦਿਨ ਰਾਤਿ ਸਬਦ ਨ ਭਾਇਆਂ। ਮਨ ਜੂਠੇ ਵੇ ਜਾਤਿ ਜੂਠਾ ਖਾਇਆ"। ਮਲਾਰ ਮ: ੩ ਸ਼: ੧੯। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਮੁੰਡਨ ਕਰਾਉਣਾ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ; ਸੋ ਬਿਲਕੁਲ ਅਨਰਥ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਜੈਨੀਆਂ ਦੀ ਕੁਚੀਲਤਾ ਅਤੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਵਾਲ ਪੱਟਣ ਆਦੀ ਦੇ ਦੁਖੜੇ ਦਾ ਖੰਡਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਮੁੰਡਨ ਸਾਫ ਸਿੱਧ ਹੈ। ਮੁੰਡਨ

Original with:
Langue de l'Inde, 1913

Digitized by:

Panjab Digital Library

(ਅ) “ਨਾ ਸਤਿ ਮੁੰਡ ਮੁੰਡਾਈ ਕੇਸੀ ਨਾਂ ਸਤਿ ਪੜਿਆ ਦੇਸ ਫਿਰਹਿ” । ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੫ ਸ: ੧੨ । ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਰ ਮੁੰਡਨ ਤੋਂ ਸਤਿ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਂ ਹੋਣੀ ਦਸਕੇ ਕੇਸ ਮੁੰਡਨ ਦਾ ਅਤਯੰਤ ਨਿਸ਼ੇਧ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮਗਰ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਇਹਦਾ ਅਰਥ ਭੀ ਮੁੰਡਨ ਵਿਚ ਲਾਯਾ ਹੈ । ਸ਼ਾਇਦ ਮਹਾਸ਼ਯ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਵਿਚ ‘ਨਾ ਸਤਿ ਮੁੰਡ ਮੁੰਡਾਈ ਕੇਸੀ’ ਦਾ ਅਰਥ ‘ਸਤਿ ਮੁੰਡ ਮੁੰਡਾਈ ਕੇਸੀ’ ਹੈ ।

(ੲ) “ਮੁੰਡ ਮੁੰਡਾਇਐ ਜੇ ਗੁਰ ਪਾਈਐ ਹਮ ਗੁਰ ਕੀਨੀ ਗੰਗਾਤਾ” । ਗਉੜੀ ਚੋਤੀ ਮ: ੧ ਸ: ੧੫ । ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਮੁੰਡ ਮੁੰਡਾ ਉਣ ਦਾ ਖੰਡਨ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੰਡਨ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਦੇ ਅਰਥ ਸੰਭਾਵਨਾਲੰਕਰ ਨਾਲ ਇਉਂ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਜੇ ਮੁੰਡ ਮੁੰਡਾਕੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਲਈਏ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਜਾਕੇ ਸਾਰੀ ਲੋਕੀ ਸਿਰ ਮੁੰਡਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂਤੇ ਮੁੰਡ ਮੁੰਡਾਏ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਮੁੰਡਾਉਣ ਦਾ ਅਤਯੰਤ ਖੰਡਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ।

[ਯਥਾ (੧)]:-

(ੳ) ਯਜੁਰ ਅ: ੩੧ ਮੰ: ੭ ਵਿਚ ਇਕੱਲੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਹੀ ਜੱਗ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਫੇਰ ਅਥਰਵ ਕਾਂ: ੧੧ ਪ੍ਰਪਾਟੀ ੨੪ ਅਨੁਵਾਕ ੪ ਮੰ: ੨੭ ਦੇਵਤੇ, ਪਿਤਰ ਮਨੁਖ, ਗੰਧੂਵ, ਅਪੱਸਰਾ, ਅਤੇ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਦੇਵਤਾ ਜੱਗ ਦੀ ਜੂਠ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਦੱਸੇ ਹਨ । ਸੋ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਜਗ ਵਿਚ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਵੇਦ ਜੰਮਣੇ ਦੱਸੇ ਹਨ ।

(ਅ) ਯਜੁਰ ਅ: ੩੧ ਮੰ: ੧੧ ਵਿਚ “ਬ੍ਰਾਹਮਣੋ ਸ੍ਰਜਮੁਖਮਾਸੀਦ:” ਬਿਰਾਠ ਦੇ ਮੁਖ ਆਦੀ ਤੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਦਿਕਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੱਸੀ ਹੈ, ਯਾਂਤੇ ਇਹਦਾ ਭੀ ਪੂਰਬੋਕਤ ਅਥਰਵ ਵੇਦਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਹੈ ।

(ੲ) ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਉਤਪਤੀ ਵਿਸ਼ਯ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਵਿਰੋਧ ਹੈ, ਵਿਸਥਾਰ ਭਯ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ ।

(ਸ) ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਕ ਅਤੇ ਨਯਾਇ ਪ੍ਰਮਾਣੂਆਂ ਤੋਂ ਦ੍ਰਯਣਕ ਆਦੀ ਹੋਕੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਾਦ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ਸਾਂਖ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਣਾਮ ਹੋਯਾ ਦਸਕੇ ਪ੍ਰਣਾਮ—ਵਾਦੀ ਹੈ, ਪੂਰਵ ਮੀਮਾਂਸਾ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰਲਯਾਂਤ ਸਮਯ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋਣੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਵੇਦਾਂਤ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਅਕਾਸ਼ ਆਦੀ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਪਿਛੋਂ ਮੁਕਰਕੇ ਬਿਬ੍ਰਤ ਵਾਦ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਉਤਪਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਯ ਚਿੰਤਨ ਕਰਾਉਣ ਆਦੀ ਨਿਮਿਤ ਸੇ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਜੇ ਕਿਸੇ ਅੰਸ਼ ਵਿਚ ਅਯੁਕਤ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ

Original with:

Language Department Punjab

Digitized by:

Panjab Digital Library

ਹਾਨੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਗਜ਼ ਆਦੀ ਦੇ ਨਕਲੀ ਹਾਥੀ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਗ ਵਿੰਗਾ ਟੇਢਾ ਭੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮੁੱਖ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਤਾ ਜੋ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਅਸਲ ਸਿੱਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਜਗਤ ਬ੍ਰਹਮਾਸ਼੍ਰੀ ਅਧਯਾਤ ਅਤੇ ਮਾਯਾ ਦਾ ਪ੍ਰਣਾਮ ਹੈ, ਜਾਂ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਬਿਬ੍ਰਤ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਕੋਈ ਅਨਾਦੀ ਸਾਂਤ ਕੋਈ ਅਨਾਦੀ ਅਨੰਤ, ਕੋਈ ਸਾਦੀ ਅਨੰਤ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨਰਕ ਦੇ ਪੰਥੀ ਦਸਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਵਿਸ਼ਯ ਉੱਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਤਾਂ ਵਿਚ ਜਿਮੀਨ ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ ।

(੨) [ਵੇ ਦੋਤਪੱਤੀ ਵਿਸ਼ਯ ਉਤੇ ਵਿਰੋਧ]:—

(ੳ) ਯਜੁਰ ਅ: ੩੧ ਮੰ: ੭ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਜਗਯ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਮਗਰ ਅਥਰਵ ਵੇਦ ਕਾਂਡ ੧੦ ਪ੍ਰਪਾਠੀ ੨੩ ਅਨੁ: ੪ ਮੰ: ੨੦ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਹੋਰਵੇਂ ਹੀ ਉਤਪੱਤੀ ਦਸੀ ਹੈ ।

ਜਿਸਤੋਂ ਰਿਚਾ (ਰਿਗ ਵੇਦ) ਯਜੁ: (ਯਜੁਰ ਵੇਦ) ਜਿਸਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਜੀਹਦੇ ਰੋਮ ਸਾਮ ਵੇਦ ਹਨ ਅਤੇ ਅਥਰ ਵਾਂਗਰ—ਸੋ ਜੀਹਦਾ ਮੁਖ ਹੈ, ਉਹ ਕੋਨਸਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈ? ਉਤਰ, ਉਹ 'ਸਕੰਪ' ਹੈ ।

ਹੁਣ ਇਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਮੰਤ੍ਰ ਤੋਂ ਉਲਟ ਸਾਮ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸਕੰਧ ਦੇ ਰੋਮ ਆਦੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਅਥਰਵ ਵੇਦ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮਗਰ ਇਸਨੇ ਆਪ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਖਾਹ ਮਖਾਹ ਜੜ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਾਂਤੇ ਪ੍ਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ ਹੈ ।

(ਅ) ਤੈਤਰੀਯ ਸੁਰਤੀ ਵਿਚ “ਪ੍ਰਜਾ ਪਤਿਰ ਲੋਕਾਨੀ ਅਭਯ ਤਪਤ:” ਕਰਕੇ ਤਿਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾ ੨ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ੩ ਵੇਦ ਕਢਣੇ ਲਿਖੇ ਹਨ ।

(ੲ) “ਬ੍ਰਹਮਾਦੇਵਾਨਾਂ ਪ੍ਰਥਮ: ਸੰਵਿਭੂਵ” ਮੁੰਡਕੋਪਨਿਸ਼ਦ ਕਾਂਡ ੧ ਮੰ: ੧ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਦ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਅਥਰਵ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਏ, ਉਸਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾਥਰਵ ਨੂੰ, ਅਗੇ ਉਹਨੇ ਅੰਗ੍ਰਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਏ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਅਤੇ ਸ਼ੇਤਾਸ਼੍ਰੋਪਨਿਸ਼ਦ ਵਿਚ ਭੀ “ਯੋ ਬ੍ਰਾਹਮਾਣੰ ਵਿਦਧਾਤੀ ਪੂਰਬੰ:” ਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਵੇਦ ਮਿਲਣੇ ਦੱਸੇ ਹਨ । ਜਾਂ ਤੇ ਉੱਰਪਲੀਆਂ ਸੁਰਤੀਆਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ ।

(ੳ) ਮਨੂੰ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਅ: ੧ ਸੁ: ੨੩ ਵਿਚ ਅਗਨੀ ਆਦਿਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰਿਗਾਦੀ ਚੋਣੇ (ਦੋਹ ਲੈਣੇ) ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਮਗਰ ਅਥਰਵ ਵੇਦ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਭੂਤ ਦੇ ਸਾਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ਜਾਂਤੇ ਵਿਰੋਧ ਹੈ ।

(ੴ) ਸਾਂਖ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅ: ੫ ਸੁ: ੪੫ ਤੋਂ ੫੦ ਤਕ “ਨਾਨਿੱਤਤੰ ਵੇਦਾਨਾਂ ਕਾਰਯਵ ਸੁਰਤੇ:” ਅਰਥਾਤ ਸੁਰਤੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਯਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਨਿਤਤ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਇਤਯਾਦੀ

ਕਰਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਨਿਤਯ ਅਤੇ ਈਸ਼ਰ ਕ੍ਰਿਤ ਹੋਣ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਦੱਸੋ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਕਿਹੜੇ 'ਜੰਮਣ' ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨੀਏ ? ਅਤੇ ਅਥਰਵ ਵੇਦ ਦੀ ਵਾਰੀ ਨੂੰ ਰੱਬ 'ਤੂ' ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਗ ਆਦੀ ੩ ਹੀ ਜੰਮਦੇ ਹਨ। ਯਾਂਤੇ ਪ੍ਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ ਹੈ।

(੩) [ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸ਼ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ]:—

(੧) ਜੰਬਾਦਰਾਚਾਰਜ ਦੇ ਮਤ ਵਿਚ ਜੀਵ ਸੁੱਧ ਮਨ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਭੋਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰਜਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(੨) ਜੈਮਨੀ ਮੁਕਤ ਜੀਵ ਨਾਲ ਸੁੱਧ ਸੰਕਲਪ ਮਯ ਸ਼੍ਰੀਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਇੰਦ੍ਰਜ ਆਦੀ ਭੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

(੩) ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚ "ਸਏਕਥਾ ਭਵਤੀ" ਕਰਕੇ ਮੁਕਤ ਜੀਵ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼੍ਰੀਰ ਰਚਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

(੪) ਵਯਾਸ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵ ਅਭਾਵ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਮੋਕਸ਼ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਲੇਸ਼ ਆਦਿਕੋਂ ਕਾ ਅਭਾਵ ਅਤੇ ਸਤਯਗੁਣੋਂ ਕਾ ਭਾਵ ਬਣਿਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

(੫) ਕਈ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚ ਮਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਜਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ੁਲਤਾ ਨਾਲ ਏਧੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ੁਲ ਹੋ ਜਾਣ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

(੬) ਕਈ ਇੰਦ੍ਰਜਾਂ ਦੀ ਸੁੱਧੀ ਅਤੇ ਸਿਥਰਤਾ ਨੂੰ ਜੋਗ ਧਾਰਨਾ ਸਮਝਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

(੭) ਕੋਈ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਸੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰਮਾਦ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

(੮) ਕੋਈ ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਕ ਖਟ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਗਯਾਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

(੯) ਨਿਯਾਇਕ ੨੧ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਅਤੇ ੧੬ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

(੧੦) ਸਾਂਖ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਗਯਾਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

ਜੰਪਾਸਰ ਰਿਸ਼ੀ।

Original with:

Language Department Punjab

Digitized by:

Panjab Digital Library

(੧੧) ਕੋਈ ਯੱਗਯਾਦੀ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਤੋਂ, ਕੋਈ ਤੀਰਥ ਨ੍ਰਾਉਣ ਤੋਂ, ਕੋਈ ਦੇਹ ਆਦੀ ਦਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ, ਕੋਈ ਕਰਵੱਤ ਲੈਣ ਅਥਵਾ ਸਤੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਅਤੇ ਕੋਈ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਤੋਂ, ਮੁਕਤੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਉਪਰ ਬੜਾ ਜੋਰ ਲਾਯਾ ਹੈ। ਐਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਕੋਈ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਿਨਾਂ 'ਰਾਮ ਰਾਮ' ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੁਨਣਾ ਭੀ ਬੁਰਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨਿਸਚਯ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ (ਵੇਦਾਂ) ਦੀ ਦਸੀ ਹੋਈ ਕੋਝੀ ਮੁਕਤੀ ਸਚੀ ਹੈ ?

(੪) [ਸਮੁਚਯ ਵਿਸ਼ਯਾਂ ਉਤੇ ਵਿਰੋਧ]:—

੧. ਵੇਦਾਂਤ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਅਭੇਦ, ਨਿਆਇ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਭੇਦ ਅਤੇ ਕਈ ਅਨੁਵਯਤ੍ਰੇਕ ਕਰਕੇ ਭੇਦ ਅਤੇ ਅਭੇਦ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਯਾਂਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ੍ਰੁਪ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਰੋਧ ਹੈ।

੨. ਸਾਂਖ ਦਰਸ਼ਨ ਅ: ੧ ਸੂ: ੬੬ ਨਾਲ ਅ: ੧ ਸੂ: ੯੨ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ। ਯਥਾ:— ਸੰਹਿਤ ਪਰਾਰਥ ਤ੍ਰਾਤ ਪੁਰਖਸਯ" ਸੂ: ੬੬, ਅਰਥਾਤ ਅਰੰਭਕ ਸੰਯੋਗ (ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਯਾਂ) ਦਾ ਪਰਕੇ ਅਰਥ (ਪੁਰਖ ਲਈ) ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਗੇ ਸੂਤ੍ਰ ੯੨:— ਯਥਾ:—“ਈਸ਼੍ਵਰਾਸਿਧੇ” ਅਰਥ—ਈਸ਼੍ਵਰ ਕੀ ਅਸਿੱਧੀ ਮੇਂ (ਹਮਾਰਾ ਤਾਤ ਪ੍ਰਯ ਹੈ) ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਗੇ ਸੂਤ੍ਰ ਵਿਚ ਮੁਕਤ ਅਤੇ ਬੱਧ ਅਥਵਾ ਦੋਨੋਂ ਸੇ ਅਡ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਿੱਧ ਨਾਂ ਹੋਣੇ ਸੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਗੇ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ੬੪ ਸੂਤ੍ਰ ਯਥਾ—“ਉਭਯਥਾਪਯ ਸਤਕਰਤਚਤ੍ਰਮ।” ਅਰਥਾਤ ਦੋਨੋਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦਾ ਕਰਤ੍ਰ ਭੀ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪੁਸ਼ਨ:—ਜੇ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸਿਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਸੁਰਤੀਆਂ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ? ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੂਤ੍ਰ ੯੫ ਵਿਚ ਦਿਤਾ, ਯਥਾ—“ਮੁਕਤਾਤਮਨ:—ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਉਪਾਸ਼ਾ ਸਿਧਸਯ।” ਅਰਥਾਤ ਮੁਕਤ ਪੁਰਸਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਅਥਵਾ ਸਿੱਧਾਂਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕਰੋਣ ਲਈ ਸੁਰਤੀਆਂ ਦਾ ਤਾਤਪ੍ਰਯ ਹੈ (ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਈਸ਼੍ਵਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ) ਦੇਖੋ ਸੂਤ੍ਰ ੬੬ ਨਾਲ ਕਿੰਨਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ ? ਅੱਗੇ ਚਲੋ:—

੩. ਸਾਂਖ ਅ: ੧ ਸੂ: ੪੭ ਦਾ ਸੂਤ੍ਰ ੧੨੪ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਹੈ। ਯਥਾ:—“ਮੂਲੇ ਮੂਲਾਭਾਦਮੂਲੰਮੂਲਮ” ਅਰਥਾਤ 'ਮੂਲ' ਅਪਨੇ ਮੂਲ ਕੇ ਅਭਾਵ ਸੇ ਆਪ ਮੂਲ ਰਹਿਤ ਮੂਲ ਹੈ। ਭਾਵ—ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਸਭ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ, ਇਹ ਦਾ ਕੋਈ ਮੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੂਤ੍ਰ ੧੨੬ ਯਥਾ:—“ਹੇਰੂ ਮਦਨਿਤਯਮਵਯਾਪੀਸਕ੍ਰਿਯਮਨੇਕਮਾਸ੍ਰਿਤੰ ਲਿੰਗਮ।”। ਅਰਥਾਤ ਜੇ ਹੇਤੂ ਵਾਲਾ ਹੋ ੧, ਜੋ ਅਨਿਤਯ ਹੋ ੨, ਜੋ ਵਯਾਪਕ ਨਾ ਹੋ ੩, ਜੋ ਕ੍ਰਿਯਾ ਸਹਿਤ ਹੋ ੪, ਜੋ ਅਨੇਕ ਹੋ ੫, ਜੋ ਕਿਸੇ ਆਸ਼੍ਰਯ ਹੋ ਉਹ 'ਕਾਰਯ' ਹੈ। ਸੇ ਪਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸਾਂਖ ਸ: ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਯਾਵਾਨ ਦੱਸਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸੂਤ੍ਰਾਨੁਸਾਰ ਪਰਕ੍ਰਿਤੀ ਭੀ 'ਕਾਰਯ' ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ ਸੂਤ੍ਰ ੬੭ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ।

[ਅਗੇ ਹੋਰ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ:—

੪. ਸਾਂਖ ਅ: ੧ ਸੂ: ੧ “ਅਥਤ੍ਰਿਵਿਧਦੁਖਾਤਯੰਤਨਵਿਰਤੀ ਰਤਯੰਤ ਪੁਰਸ਼ਾਰਥ:” । ਅਰਥਾਤ ਤਿਹਾਂ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਅਤਯੰਤ ਨਿਵਿਰਤੀ ਅਤਯੰਤ ਪੁਰਸ਼ਾਰਥ ਹੈ । ਉਸ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ । ਇਸ ਦਾ ਸੂਤਰ ੧੫੮-੧...੯ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਅਨਾਦੀ ਕਾਲ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਹੁਣ ਤਕ ਅਰਯੰਤ ਨਿਵਿਰਤੀ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋਨੇ ਸੇ ਅਗੇ ਨੂੰ ਅਭਾਵ ਹੀ ਰਹੁਗਾ । ਫੇਰ ਇਸੇ ਨੂੰ ਪੁਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਯਥਾ:—‘ਇਦਾਨੰ ਮਿਵਸਰਵਤ੍ਰਨਾਤਯੰਤੋਛੇਦ: ।’ ਅਰਥ—ਇਸ ਕਾਲ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸਭ ਕਾਲ ਲਈ (ਕਦੇਭੀ) ਅਤਯੰਤ ਨਿਵਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਉਲਟ ਵਯਾਖਯਾਨ ।

੫. ਵੇਦਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਦ੍ਵੈਤਵਾਦੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਮਾਯਾ ਨੂੰ ਅਨਿਰ ਵਚਨੀਯ ਮੰਨਕੇ (ਜੋ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ) ਦੂਜੇ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਸ਼੍ਰੀਕਰਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਿਰੋਧ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਰਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਗਯਾ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੱਸਕੇ ਫੇਰ ਉਸ ਤੋਂ ਮੁਕਰਨਾ ਭੀ ਕੋਰੇ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

੬. ਨਯਾਇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਗਯਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਗ੍ਰਹਿ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਮਗਰ ਇਸਤੋਂ ਉਲਟ ਆਪਣੀ ਨਿਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਹੱਥ ਮਾਰੇ ਯਥਾ:—ਨਯਾਇ ਸ: ਅ: ੧ ਸੂ: ੧੯ ‘ਆਤਮਾ ਸ਼੍ਰੀਰੰ ਦ੍ਯਾਰਥੰ ਬੁਧੀ ਮਨ: ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦੋਸ਼ ਪ੍ਰੇਤਿਯਾ ਭਾਵ ਫਲ ਦੁਖਾਪਵਰਗਾਸਤੁ ਪ੍ਰਮੇਯੰ’ ਇਸ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਆਦੀ ੧੨ ਪਰਮੇਯ ਦੱਸਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਯਾਖਯਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸੋ ਨਯਾਯ ਦੇ ਵਿਸ਼ਯ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਮਤ ਵਿਚ ੧ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਯ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ੧੨ ਤੋਂ ਵਧ ਪ੍ਰਮੇਯਾਂ ਹਨ। ਨੈਯਾਇ ਦਾ ਕੀ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਕਿ ਸਭ ਕੋਲੋਂ ੧੨ ਪ੍ਰਮੇਯਾਂ ਮਨਾਵੇ । ਨਯਾਇ (ਮੰਤਕ) ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਪਮੇਯਾਂ ਦੇ ਯਥਾ-ਸੰਭਵ ਵਰਗਾਂ ਦੱਸ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਯ ਆਦੀ ਨੂੰ ਜਾਚਣ ਲਈ ਤਰਕ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਨਿਜਮ ਦੱਸ ਦੇਵੇ, ਇਦੰਤਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਮੇਯਾਂ ਨ ਦੱਸੇ । ਮਗਰ ਗੋਤਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭੇਦ ਵਾਦਾ ‘ਪ੍ਰਮੇਯਾਂ ਦੇ ਬਹਾਨੇ’ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਪ੍ਰਾਸੰਗਤਾ ਕਰਕੇ ਨਿਗ੍ਰਹ ਕੋਟੀ ਦਾ ਰ੍ਹਹਿਣ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਯਾਂਤੇ ਉਹਦੇ ਆਪਣੇ ਕਥਨ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਰੋਧ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਨਿਆਇ ਆਦਿ ਇੰਦਰਯਾਂ ਨੂੰ ਭੈਤਕ, ਅਤੇ ਸਾਂਖ ਆਦੀ ਅੰ ਕਾਰਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਨੈਯਾਯ ਮਤ ਵਿਚ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਆੰਤਮਾ ਦਾ ਗੁਣ ਮਗਰ ਸਾਂਖ ਵਿਚ ਮਹਤਤ੍ਵ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂਤ ਵਿਚ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣਾਮ ਦੱਸਿਆ ਹੈ । ਸੁਖਦੁ:ਖ ਇੱਡਾ ਆਦੀ ਨਿਆਇ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂਤ ਵਿਚ ਅੰਤ: ਕਰਣ ਦੇ ਧਰਮ ਅਰੁ ਸਾਖੀ ਭਾਸ ਹਨ । ਗੁਣ ਗੁਣੀ, ਜਾਤੀ ਵਯਕਤੀ ਆਦੀ ਦਾ ਨਿਆਇ ਵਿਚ ਸਮਵਾਯ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਮਗਰ ਵੇਦਾਂਤ ਤੇ ਮੀਮਾਂਸਾ ਮੱਤ ਵਿਚ ਤਾਦਾਤਮਯ ਹੈ । ਨਿਆਇ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਯ ਦੇ ਪ੍ਰਤਯੱਛ ਹੋਣ ਵਿਚ ਇੰਦ੍ਰਯ ਦਾ ਸੰਨਿਕ੍ਰਖ (ਸੰਜੋਗ) ਹੇਤੂ ਹੈ, ਮਗਰ ਵੇਦਾਂਤ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਡੀ ਉਪਹਿਤ ਚੇਤਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਯ ਉਪਹਿਤ ਚੇਤਨ ਦਾ ਅਭੇਦ ਹੇਤੂ ਹੈ । ਨਿਆਇ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਯ

ਦੇ ਅਭਾਵ ਪ੍ਰਤੱਛ ਵਿਚ ਸੰਬੰਧ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਤਾ ਹੇਤੂ ਹੈ, ਮਗਰ ਵੇਦਾਂਤਾਨੁਸਾਰ ਅਭਾਵ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਨੁਪਲਭਯੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਤਿਆਦੀ, ਜਦ ਇਹ ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਮਹਾਸ਼ਯ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਦਾਰਸ਼ਣਕਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਠਿਕਾਣਾ ?

[ਹੁਣ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਵੱਲ ਆ ਜਾਓ !!]

੧. ਕਈ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਗਊ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਦਬ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਹੋਰੇ ਮੂਤਰ ਆਦੀ ਤੋਂ ਪੰਚ ਗਬਜ਼ ਬਣਾਕੇ ਪੀਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਕਾਤਯਾਇਣ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਖੰਡ ੨੯ ਵਿਚ “ਕਸ਼ਾਲਣੰ ਦਰਭਕੁਰਚੇਨ:” ਦੁਆਰਾ ਗਊ ਦਾ ਯੱਗਯ ਵਿਚ ਹਵਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਅ: ੪ ਦੇ “ਪਿਤਰ ਦੇਵਤਾਤਿਥੀ ਪੂਜਾਯਾਂ” ਇਸ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਪਿਤਰਾਂ, ਦੇਵਤਾ ਅਤੇ ਅਤਿਥੀ ਆਦੀਆ ਉਣਦੇ ਸਮਯ ਪਸ਼ੂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ (ਮਹੋਕਸ਼) ਬੜਾ ਬੈਲ ਮਾਂਰਕੇ ਖੁਆਉਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਤਾਂਤੇ ਜਮੀਨ ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ।

੨. ਕਈ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਗਊ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਮਰ ਜਾਣ ਪਰ ਭੀ ਪ੍ਰਸਚਿਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਮਗਰ ਪ੍ਰਾਸਰ ਅ: ੯ ਸ ੧੧-੧੨ ਵਿਚ “ਮੂਰਛਿਤ: ਪਤਿਤੋਵਾਪੀ ਦੰਡੇਨਾਭੀਹਤ:” ਕਰਕੇ ਗਊ ਦਾ ਕੁਝ ਭੀ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਕਰਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖਯਾ, ਤਾਂਤੇ ਵਿਰੋਧ ਹੈ।

੩. ਅਤੀ ਆਦੀ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਅਨਪੜ੍ਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਵਲੋਂ ਡੰਡ ਮਿਲਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਮਗਰ ਪ੍ਰਾਸਰ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਅਨਪੜ੍ਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਪੂਜਨੀਯ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਖੱਟਰਗਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਸੀਲ ਗਯੀ ਨੂੰ ਕੌਣ ਚੋਂਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਯੁਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

੪. ਮਨੂੰ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀਆਂ ੩ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਮਗਰ ਅਗਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਝਟ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਹੋਰ ਵਰਣ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਬਿਆਹ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਾਂਤੇ ਵਿਰੋਧ ਹੈ। ਸੋ ਪੂਰਬੋਕਤ ਕਥਨ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋਯਾ ਕਿ ਵੇਦ, ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਆਦੀ ਆਰਯਾਂ ਦੀਆਂ ਕਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧਾਂ ਦੇ ਕੁੰਨੂੰ ਲੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੀ ਕਸੋਟੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਵੇਦ ਆਦੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਨਹੀਂ ਕਹਾ ਸਕਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਰੋਧਾਪੱਤੀ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਕਹਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

[੭ ਕਸੋਟੀ ਅਤੇ ਪਰਖ ਪਰ ਵਿਚਾਰ]

ਇਸ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ‘ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਕਿਤਾਬ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪ੍ਰਾ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰਾ ਦੋਹਾਂ ਵਿਦਯਾਵਾਂ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਹਾਸਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਬੀਜ ਮਾਤ੍ਰਤੇ ਸਭ ਵਿਦਯਾਵਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੇਦ ਇਲਹਾਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਦਯਾ ਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਨਹੀਂ।’

ਉੱਤਰ-ਅਵਲ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ 'ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ' ਗਲਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੱਕੁਰ ਪੰਖੀ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸੋਹਣੇ ਕੰਮ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਿਖਾਯਾਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਆਜ਼ਾਦੇ ਹਨ, ਤਿੱਕੁਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਹੀ ਆਪ ਦੁਦੋਂ ਸਭ ਕੰਮ ਕੀਤੇ, ਦੱਬ ਨੂੰ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਸਿਖਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਲਈ ਲਾਭ ਦਾਇਕ ਨਿਯਮ ਆਪ ਸੋਚਨ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਹਨ ।

ਜੇ ਪ੍ਰਮਾਣ "ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਸਰਬ ਵਿਦਯਾਓਂ ਕੇ ਭੰਡਾਰ" ਹੋਣ ਵਿਚ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ (ੳ) ਤੋਂ ਲੈਕੇ (ਹ) ਤਕ ਮਹਾ ਭਾਰਤ, ਭੋਜ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਗੀਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਨੀਤੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਹਨ, ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਭ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨਾਂ ਤਾਂ ਆਪ ਵੇਦ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟੀਕਾਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈਕੇ ਬੰਦੂਕ ਤੇ ਕਲਾ ਆਦਿਕ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ । ਮਨੂੰ ਅ: ੭ ਸ: ੧੯੫ ਤੇ ਅ: ੮ ਸ: ੧੫੭ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰੇ ਹਨ ਕਿ "ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਮਾਨ, ਜਹਾਜ ਦਾ ਵਰਨਨ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਐਥੋਂ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਲਮ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ" ਜਹਾਜ ਵਗੈਰਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਬਿਧੀ ਮਨੂੰ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਮਨੂੰ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਲਮਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇਕੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, "ਅਤੇ ਸਭ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਐਥੋਂ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵਿਦਯਾ ਸਿੱਖਣ" ਇਤਨਾਂ ਕਹਿਣ ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਮੂਹ ਇਲਮ ਤੇ ਹੁਨਰ ਹੋਣੇ ਤਾਂ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਕਿੰਤੂ ਪੋਸਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਲੋਰੀਆਂ ਜੇਹੀਆਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ "ਕਿਤੂੰ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੋਵੇ"; ਸਭ ਤੈਥੋਂ ਆਕੇ ਮੰਗਣ" ਜਿਸ ਤੇ ਇਹ ਹਵਾਲੇ ਕੋਈ ਵਜਣ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ ।

(੧) ਯਜੁਰ ਅ: ੬ ਮੰਤ੍ਰ ੨੨ ਯਥਾ— "ਸੁਮਿਤ੍ਰਾ ਨ: ਆਪ: ਐਸਯਯ: ਸੰਤੂ । ਦੁਰਮਿਤ੍ਰ-ਯਾਸ੍ਰਸਮੇ ਸੰਤੂ ਯੋ^੧ ਸਮਾਨ ਦੇਸ਼ਟੀ ਯੰਚਵਯੰ ਦ੍ਰਿਖਮ:" । ਅਰਥ— ਹੇ ਦੇਵਤਿਓ! ਜੇ ਜਲ ਅਤੇ ਸੋਮ-ਲਤਾਆਦੀ ਔਖਧੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸੁਖਕਾਰੀ ਹੋਣ ਅਤੇ ਜੇ ਸਾਡੇ ਦ੍ਰੇਸ਼ੀ ਹਨ ਯਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਦ੍ਰੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋਣ, ਇਸ ਦਾ ਦਯਾਨੰਦ ਨੇ ਭੀ ਇਹੀ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਵੈਦਿਕ (ਹਕੀਮੀ) ਸਿੱਧ ਕੀਤੀ ਹੈ । "ਜੇਹੀ ਕੋਕੋ ਓਹੋ ਜੇਹੇ ਬੱਚੇ" ਵਾਂਗੂੰ ਮਹਾਸ਼ਯ ਵਿਸ਼ੰਭਰ ਦੱਤ ਨੇ ਭੀ ਏਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਚਿਕਿਤਸਾ ਸਿੱਧ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਸਮਝਦਾਰ ਆਦਮੀ ਸਾਫ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਦ੍ਰੇਸ਼ੀ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਲਈ ਜਲ ਆਦੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ ਜਾਣਾ ਮੰਗਿਆ ਹੈ! ਚਿਕਿਤਸਾ ਕਰਨੀ ਕਿਹੜੇ ਪਦ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ? ਜੇ ਏਹੀ ਚਿਕਿਤਸਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸਮਾਜੀਆਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਬੀਮਾਰ ਹੋਯਾ ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਏਹੋ ਨੁਸਖਾ ਵਰਤ ਲਿਆ, ਫੇਰ ਦੇਖਾਂਗੇ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਨਵੇਂ ਨਰੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

Original with:

Digitized by:

(੨) ਅਗੇ ਜੋ ਮਹਾਸਯ ਨੇ ਜਹਾਜ਼, ਵਿਮਾਨ ਅਤੇ ਤਾਰ ਬਰਕੀ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਭੀ ਅਨਰਥ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਰਿਸ਼ੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜ ਪੁਰਸ਼ੋ! ਤੁਸੀਂ ਤੇਜ਼ ਲਿਸ਼ਕਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਤਿਆਰ ਕਰੋ ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਫੈਜ ਉੱਤੇ ਫਤਹ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਕਦੀ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਸਰਬ ਵਿੱਦਯਾ ਹਨ ਤਾਂ ਸਮਾਜੀ ਵੇਦ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਵਿਦਯਾ ਕਢ ਦਿਖਾਉਂਦੇ। ਜਦੋਂ ਤਾਰ ਬਰਕੀ ਨਿਕਲੀ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਤਾਰ ਬਰਕੀ ਦੀ ਵਿੱਦਯਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਰ ਦੇ ਖਬਰ ਰਸਾਨੀ ਨਿਕਲ ਆਈ, ਤਦੋਂ ਹੁਣ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਵਿੱਦਯਾ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਸੀ। ਸੁਆਦ ਤਾਂ ਸੀ ਜੋ ਇਹ ਵਿੱਦਯਾ ਪਹਿਲੋਂ ਉੱਥੋਂ ਕਢ ਦਰਸਾਉਂਦੇ। ਜਹਾਨ ਆਪੇ ਕਾਇਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।

ਸੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਦੁਜਾਨੰਦ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨੇ ਜਾਣ ਕੇ ਬਿਗਾੜ ਛਡਿਆ ਹੋਜਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਐਂਗਲੋ ਆਰਯਾ ਝੱਟ ਹੀ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਹੁਨਰ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯਕੀਨ ਦਾ ਅਸਲ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਲੜਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਮੱਤ੍ਰੇ ਹੋਏ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਹਬੜ ਦਬੜੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੇ ਮਹਾਸਯ ਦੀ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਕਸੌਟੀ ਉਤੇ ਵੇਦ ਨਾ ਟਿਕਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਈਸ਼ਰੀ ਬਾਣੀ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਸਿੱਧ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜੈਸੇ “ਕਲਜੁਗ ਰਥ ਅਗਨ ਕਾ” (ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ) ਵਿਚੋਂ ਰੇਲ ਦਾ ਇੰਜਨ ਬਣਨਾ, “ਕੋਲੂ ਚਰਖਾ ਚਕੀ ਚਕ। ਥਲ ਵਾਰੋਲੇ ਬਹੁਤ ਅਨੰਤ। ਲਾਟੂ ਮਧਾਣੀਆਂ ਅਣਗਾਹੁ। ਪੰਖੀ ਭਉਂਦੀਆਂ ਲੈਣ ਨ ਸਾਹੁ” ਤੋਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਘੁੰਮਣਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੀ ਹੈ। “ਜਤ ਪਹਾਰਾ ਧੀਰਜ ਸੁਨਿਆਰ” ਵਿਚੋਂ ਸੁਨਿਆਰ ਪਣ। “ਮਨ ਹਾਲੀ ਕਿਰਸਾਣੀ” ਤੋਂ ਖੇਤੀ ਆਈ, ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ “ਭਾਂਡਾ ਧੋਇ ਬੈਸ ਧੂਪ ਦੇਵਉ ਤਉ ਦੂਧੇ ਕੋ ਜਾਵੇ” ਧਾਰ ਚੋਣ ਦੀ ਤਰਕੀਬ ਭੀ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, “ਚੜ੍ਹਕੇ ਘੋੜੇ ਕੁੰਦੇ ਪਕੜਹਿ ਖੁੰਡੀ ਦੀ ਖੇਡਾਰੀ” ਵਿਚੋਂ ਪੋਹਲੇ ਦੀ ਖੇਡ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਇਤਿਆਦੀ ਜੋ ਭੀ ਕੋਈ ਹੁਨਰ ਯਾ ਵਿਦਯਾ ਕੋਈ ਕਹੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਸਿਧ ਕਰ ਦੇਈਏ, ਪਰੰਤੂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲੱਛਣ ਗਰੰਥ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਏਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਸੌਟੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਖਣਾ ਹੀ ਸ਼ੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਮੁਖ ਮੰਤਵ ਹੁਨਰ ਦੱਸਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਹ ਪਰਮ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਰਮ ਮਈ ਸਿੱਖਯਾ ਨੂੰ ਕੋਝੇ ਸੰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਢਾਲਣਾ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਪੁਰਸਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੇਕ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਚਾਹੇ ਉਹ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਯਾ ਮਾੜੀ, ਹੁਨਰ ਦੱਸੇ ਜਾਣੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੇ, ਕਿੰਤੂ ਧਰਮ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂਕਿ ਉਦੇਸ਼

ਦੀ ਘਗਰੀ ਬੋਕ ਦੇ ਪਾਉਂਦੇ” ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਗੱਲ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਪੁਗ ਸਕਦੀ।
ਸੋ ਪੂਰਬੋਕਤ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਫ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ਬੀਸ਼ਰੀ ਨਹੀਂ।

ਦੂਜਾ ਝਟਕਾ

ਦੂਜੇ ਅੰਗ ਵਿਚ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਫਰੀਦ ਕੋਟ ਦੇ ਟੀਕੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਗੁਰ-
ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਰਾ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਮੰਨਣ
ਵਾਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਣਾ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪਰਮ ਧਰਮ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਕਥਨ ਨਿਰਾ ਹੀ
ਕਮਲੁ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਫਰੀਦ ਕੋਟ ਦੇ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਬਹੁਤ ਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਅਰਥ
ਕਾਵਯ ਕੋਸ਼ ਆਦੀ ਅਰਥ ਵਾਦ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਤੇ ਹਿੰਦਵਾਇਣ ਦੀ ਕੁਸੰਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ
ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਆਸ਼ ਅਤੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹਨ, ਕੋਈ ਭੀ ਸਿੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ,
ਇਸੀ ਕਰਕੇ ਫਰੀਦ ਕੋਟ ਦੇ ਟੀਕੇ ਤੋਂ ਪੰਥ ਨੇ ਨਰਾਜ਼ ਹੋਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸੋਧਨਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਅਰਥਾਂ ਉੱਤੇ ਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਦੇਕੇ ਫੇਰ ਅਸਲ ਅਰਥ ਕੱਢਣ
ਵਾਲੇ ਕਾਵਯ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਵਯਾਖਯਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਰਥ ਕੱਢਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ
ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਤੇ ਏਸ ਝਟਕੇ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਵੇਦ ਖੰਡਨ ਦੇ ਵਧੀਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇਕੇ
ਮਹਾਸ਼ਯ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਅਗਿਆਨ ਨੂੰ ਉੜਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਝਾੜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸੁਧ ਅਰਥਾਂ ਉਤੇ ਪਉਗੀ ਉਹ
ਮਹਾਸ਼ਯ ਉਤੇ ਹੀ ਸਮਝਣੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਏਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਤਿ ਮੰਨਣ ਕਰਕੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ।

“ਜਤੁ ਪਹਾਰਾ ਧੀਰਜ ਸੁਨਿਆਰ
ਅਹਰਣਿ ਮਤਿ ਵੇਦੁ ਹਥੀਆਰੁ।”

[ਜਪੁਜੀ ਪਉੜੀ ੩੮]

ਅਰਥ— “ਰਸਨਾ ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਇੰਦ੍ਰੀ ਚੰਚਲਤਾ ਸੇ ਰਹਤ ਹੋਵੇ; ਐਸਾ ਜੋ ਭਗਤਾਂ ਕਾ ਧੀਰਜ
ਸੋਈ ਤੋ ਸੁਨਾਰ ਹੋਵੇ ਐਰ ਸਰਬ ਬਾਸਨਾ ਕਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਸਭ ਇੰਦ੍ਰੀਯੋਂ ਕੋ ਵਿਖ ਸੇ ਹਟਾਵਣ; ਐਸੇ
ਜਤੁ ਪਹਾਰਾ ਅੰਗੀਠਾ ਹੋਵੇ। ਐਰ ਅਚਲ ਬੁਧੀ ਅਹਿਰਣ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਪਰ ਸੁਵਰਣ ਰਖ ਕਰ ਘੜਤੇ ਹੈਂ।
ਵੇਦ ਵਾਕੋਂ ਕਾ ਸਵਰਣ ਹਥਿਆਰ ਹਥੋੜਾ ਹੋਵੇ। ਟੀਕਾ ਫਰੀਦ ਕੋਟ।”

ਉੱਤਰ— ਇਹ ਅਰਥ ਬੇਫਾਇਦਾ ਲੰਬਾ ਬੇਢੰਗਾ ਅਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ
ਤਾਂ ਛੋਟੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਿਰਾਰਥਕ ਹੀ ਵਧਾਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ; ਬੇਢੰਗਾ ਇਉਂ ਹੈ ਕਿ ਜਦ “ਰਸਨਾ ਅਤੇ ਲਿੰਗ
ਇੰਦ੍ਰੀ ਦੇ ਚੰਚਲਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ” ਹੋਣ ਨੂੰ “ਐਸਾ ਜੋ ਭਗਤਾਂ ਕਾ ਧੀਰਜ” ਇਹ ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ ਉਹਨੂੰ

(ਧੀਰਜ ਨੂੰ) ਸੁਨਾਰ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸਰਬ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਖਯਾਂ ਤੋਂ ਹਟਾਕੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜਤੁ ਨੂੰ ਪਹਾਰਾ ਕਿਉਂ ਥਾਪਿਆ, ਜਦ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਭੀ ਲਿੰਗਾ ਦੀ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਨਿਰੋਧ ਨੂੰ ਸੁਨਾਰ ਥਾਪਿਆ ਸੀ ? ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੁਨਰੁਕਤੀ ਆਦੀ ਕਈ ਦੋਸ ਹਨ; ਤਾਂਤੇ ਅਜੇਹੀ ਬੁਧੀ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਤੋਂ 'ਵੇਦ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਰਿਗ ਵੇਦ ਆਦੀ ਪੁਸਤਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਭੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੂੰ ਅਸਲ ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਾਂ; ਯਥਾ— "ਜਤੁ ਪਹਾਰਾ ਧੀਰਜੁ ਸੁਨਿਆਰੁ। ਅਹਿਰਣ ਮਤਿ ਵੇਦੁ ਹਥੀਆਰ ! ਭਉ ਖਲਾ ਅਗਨਿ ਤਪਤਾਉ। ਭਾਂਡਾ ਭਾਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਤੁ ਢਾਲਿ। ਘੜੀਐ ਸਬਦ ਸਚੀ ਟਕਸਾਲ" ।

ਅਰਥ— ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਰੂਪਕ ਬਣਾ ਕੇ ਰੂਪਕਾਲੰਕਾਰ ਦੁਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਤੁ ਦਾ ਪਹਾਰਾ ਪਾਕੇ ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਸੁਨਿਆਰ ਬਣਾ ਕੇ ਬੁਧੀ ਨੂੰ ਅਹਿਰਣ ਥਾਪ ਕੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਹਥੜਾ ਫੜ ਕੇ ਭਉ ਖੱਲਾ ਨਾਲ ਤਪ ਰੂਪੀ ਅਗਨੀ ਭਖਾ ਕੇ ਪਰੀਤੀ ਰੂਪੀ ਕੁਠਾਲੀ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਸਤੂ ਢਾਲੀ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਸੱਚੀ ਟਕਸਾਲ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਘੜੀ ਦੇ ਹਨ। ਸੂਚਨਾ:—

ਇਸ ਵਿਚ ਆਛੇਪ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ 'ਵੇਦ' ਸ਼ਬਦ ਉਤੇ ਹੈ; ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 'ਵੇਦ' ਦਾ ਅਰਥ ਗਿਆਨ ਕਿਉਂ ਹੈ ? 'ਵੇਦ ਗਿਆਨ' ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਵੇਦ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਮੁਖ ਅਰਥ ਗਿਆਨ ਯੌਗਿਕ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰੂਢੀ ਰਿਗ ਆਦੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪਰ ਭੀ ਹੈ: ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੇਦ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਦੋ ਅਰਥ ਹਨ; ਇਕ ਗਿਆਨ; ਦੂਜਾ ਵੇਦ ਪੁਸਤਕ। ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਐਥੇ ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਗਿਆਨ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿ ਵੇਦ ਪੁਸਤਕ ? ਸੋ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਜਦ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਕਈ ਅਰਥ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮੁਖਯਾਰਥ ਕਢਣ ਦੀ ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਅਭਿਧਾ ਸ਼ਕਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ; ਜੈਸੇ (੧) ਸਿੱਧਵ ਦੇ ਅਰਥ ਟੱਟੂ; ਅਤੇ ਲੂਣ ਹਨ ਤਾਂ ਜਦ ਕੋਈ ਇਹ ਕਹੂਗਾ ਕਿ ਸਿੱਧਵ ਪਾਓ ਤਾਂ ਓਹਦਾ ਅਰਥ ਲੂਣ ਲਗੂ ਗਾ; ਨਾ ਕਿ ਟੱਟੂ ? ਜਦ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਏ ਕਿ ਸਿੱਧਵ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਓਹਦਾ ਭਾਵ ਲੂਣ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ; ਕਿੰਤੂ ਟੱਟੂ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ [੨] ਕਿਤੇ ਸਹਿਚਾਰ ਨਿਯਮ ਤੋਂ ਮੁਖਯਾਰਥ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਜੈਸੇ ਐਤਨੀ ਵੇਹਲੀ ਹੈ ਐਤਨਾ ਬਾਰ ਹੈ; ਇਸ ਵਾਕਯ ਵਿਖੇ 'ਬਾਰ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਪਾਣੀ ਆਦੀ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗਾ ਕਿੰਤੂ ਵੇਹਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਦਰ-ਵਾਜਾ ਲਗੂ ਗਾ; ਇਸ ਤਰਾਂ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਰੂਪੀ ਸੱਚੀ ਟਕਸਾਲ ਵਿਚ ਜਤ ਆਦੀ ਸੂਖਮ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਭੀ ਏਹਨਾਂ ਨਾਲ ਆਗਮ ਜਰੂਰ ਚਾਹੀਏ; ਸੋ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਾਚਕ 'ਵੇਦ' ਸ਼ਬਦ ਰਖਿਆ ਕਿਉਂ ਕਿ ਵੇਦ ਸਬੁਲ

ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਜਤ ਆਦੀ ਸੂਖਮ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਚਾਰ ਅਤੇ ਸੂਖਮ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੇਦ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਵੇਦ ਪੁਸਤਕ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਜੇ ਕਹੋ ਵੇਦ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਦਾ ਹੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਹੈ, ਤਾਂ ਭਉ ਤਪ, ਭਾਉ, ਜਤ ਧੀਰਜ, ਅਕਲ ਨੂੰ ਉਸ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਅੱਡ (ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਥਾਪ ਕੇ) ਕਿਉਂ ਲਿਖਿਆ? ਅਰਥਾਤ ਜੇ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਜਤ ਆਦੀ ਸਨ ਤਾਂ ਅੱਡ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਤੇ ਜੇ ਜਤ ਆਦੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕੋਈ ਅੱਡ ਵੈਦਕ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਤਾਂ ਐਹੋ ਜੇਹੇ ਬੇਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੀ ਲਾਭ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਯਾਂਤੇ ਵੇਦ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਜਤ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਹੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਹੈ, ਵੇਦ ਪੋਥੀਆਂ ਦਾ ਨਹੀਂ।

(੨) “ਚਾਰ ਚਾਰ ਵੇਦ ਜਿਨ ਸਾਜੇ ਚਾਰੇ ਖਾਣੀ ਚਾਰ ਜੁਗਾ। ਜੁਗ ਜੁਗ ਜੋਗੀ ਖਾਣੀ ਭੋਗੀ ਪੜਿਆ ਪੰਡਿਤ ਆਪ ਥੀਆ”। (ਆਸਾ ਮ: ੧ ਪਟੀ ਲਿਖੀ ਸ: ੯) “ਹੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ! ਚਚੇ ਅੱਖਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚਾਰ ਵੇਦ ਰਿਗ, ਜਜੁਰ, ਸਾਮ, ਅਥਰਵਣ, ਚਾਰ ਖਾਣੀ, ਚਾਰ ਜੁਗ, ਬਣਾਏ ਜੁਗੋ ਜੁਗ ਸੇ ਜਿਸ ਕੀ ਸੱਤਾ ਜੁੜ ਰਹੀ ਹੈ, ਐਸਾ ਜੋਗੀ ਹੈ ਚਾਰੋਂ ਖਾਣੀ ਮੇਂ (ਭੋਗੀ) ਭੋਗ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਆਪੇ ਪੜਿਆ ਵਿਦਯਾਰਥੀ ਹੁਆ ਹੈ, ਔਰ ਪੰਡਿਤ ਪੜ੍ਹਾਨੇ ਵਾਲਾ ਭੀ ਅਪ ਭਿਆ ਹੈ”

ਉੱਤਰ—ਇਹ ਅਰਥ ਗਲਤ ਹੈ, ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੇਦ ਦੇ ਸਲਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਕੇਵਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਜਿ ਪਹਿਲੀ ਤਕ ਪਰਮ-ਤਾਨੁਵਾਦ ਰੂਪ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਜੇ ਲੋਗ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਚਾਰਖਾਣੀ ਅਤੇ ਚਾਰ ਜੁਗਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸਿਸ਼ਟੀ ਬਣਾਈ ਉਸੀ ਨੇ ਵੇਦ ਬਣਾਏ” ਇਸਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਭ ਜਗਾ ਅਤੇ ਸਭ ਸਮਯ ਵਿਆਪਕ ਅਰ ਪੰਡਿਤ ਜਾਣੋਂ, ਸੋ ਹੁਣ ਵੇਦੋਤੁਪੱਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਵਿਚ ਤਾਤਪਰਯ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦਾ ਕੰਮ ਇਥੋਂ ਨਹੀਂ ਸਰ ਸਕਦਾ।

(੩) “ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਪੁਰਾਣ ਚਤੁਰ ਵੇਦ ਖਟ ਸਾਸਤ੍ਰ ਜਾਂਕੋ ਜਪਾਤ” ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫ ਸ: ੫ ਤੁਕ ੬। ਅਰਥ—“੨੭ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ੧੮ ਪੁਰਾਣ ਚਾਰ ਵੇਦ, ੬ ਸਾਸਤਰ ਜਿਸ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕੋ ਜਪਤੇ ਹੈ”

ਉੱਤਰ—ਇਹਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ “ਨਖਯਤਰ ਸਸੀਅਰ ਸੂਰ ਧਿਆਵਹਿ ਬਸੁਧਾ ਗਗਨ ਧਿਆਵਹੇ” ਇਤਯਾਦੀ ਵਿਚ ਤਾਰੇ ਸੂਰਜ ਆਦੀ ਦਾ ਭੀ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਦਸਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਉਹਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਨਾਂ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਦੋ ਨਾਮ ਸਿੱਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਕੀ ਵਾਧਾ ਰਹੂ? ਫੇਰ ਏਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ

ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਤੁਕ “ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਭਗਤ ਨਾਨਕ ਮਿਲੀਐ ਸੰਗ ਸਾਤਿ” ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਲਭਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਵੇਦ ਆਦਿਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਹੀਂ ।

(੪) “ਵੇਦ ਵਿਖਯਾਨ ਕਰਤ ਸਾਧੂ ਜਨ ਭਾਗ ਹੀਨ ਸਮਝਤ ਨਹੀਂ ਖਲ” ਸੋਰਠ ਮ: ਪ ਸਬਦ ੨੬ ਤੁਕ ੨ । ਅਰਥ—ਵੇਦ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਨ ਸਭ ਹੀ ਇਸ ਬਾਤ ਕੋ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹੈਂ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਖਲ ਮੂਰਖ ਜੀਵ ਭਾਗੋਂ ਸੇ ਹੀਨ ਉਹਾਂ ਸਮਝਤਾ ਨਹੀਂ ।”

ਉੱਤਰ—ਇਹ ਅਰਥ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਨ ਇਸ ਬਾਤ ਕੋ ਉਚਾਰਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਸੋ ਦਸਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿ ਵੇਦ ਆਦਿਕ ਕਿਸ ਬਾਤ ਨੂੰ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ? ਯਾਂਤੇ ਇਹ ਸੰਦੇਹਯ ਹੈ । ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸੂਚਨਾ ਕਰਕੇ ਅਸਲ ਅਰਥ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ । ਯਥਾ:—ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਨਿਰਦਰਸ਼ਨ ਅਲੰਕਾਰ ਜਿਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਪਹਿਲੇ ਅੰਗ ਦੀ ਛੇਵੀਂ ਕਸੌਟੀ ਵਿਚ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ । ਇਹ ਅਲੰਕਾਰ ਨੌਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਕ੍ਰਿਆ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਆ ਦੀ ਤੁਲਨਾ, ਪਦਾਰਥ ਨਾਲ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਆ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਇਹ ਹਰ ਇਕ ਭੇਦ ਸੱਤਿ ਸੱਤਿ ਦੀ ਤੁਲਨਾ, ਅਸੱਤਿ ਅਸੱਤਿ ਦੀ ਤੁਲਨਾ, ਸੱਤਿ ਅਸੱਤਿ ਦੀ ਤੁਲਨਾ, ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਤਿੰਨੋਂ ਪਰਕਾਰ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸੋ ਸਬਦ ਵਿਚ “ਵਿਖਿਆਨ ਕਰਤੇ” ਇਸ ਕ੍ਰਿਆ ਦੀ ਵੇਦ ਪਦਾਰਥ ਨਾਲ ਤੁੱਲਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅਰਥ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧੂ ਜੋ ਵਿਖਯਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸਾਡੇ ਭਾ ਦੇ ਓਹੀ ਵੇਦ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਮੂਰਖ ਭਾਗ ਹੀਣ (ਵੇਦਾਭਿਮਾਨੀ) ਇਹ ਗਲ ਸਮਝਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ । ਯਥਾ “ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤ ਜਾਚੇ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਸਿਮ੍ਰਨ ਦਹਨ ਭਏ ਮਲ” । ਅਰਥਾਤ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਪਰੇਮ ਭਗਤਿ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਮ੍ਰਨ ਨਾਲ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਤਾਂਤੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸਿੱਧ ਨਾ ਹੋਈ, ਕਿੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਛੁਟਿਆਈ, ਸੰਤ ਵਯਾਖਯਾਨ ਦੀ ਅਤੇ ਹਰਿ ਸਿਮ੍ਰਨ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਪਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

(੫) ‘ਚਉਥਿ ਉਪਾਏ ਚਾਰੇ ਬੇਦਾ । ਖਾਣੀ ਚਾਰੇ ਬਾਣੀ ਭੇਦਾ । ਅਸਟ ਦਸਾ ਖਟ ਤੀਨ ਉਪਾਏ । ਸੋ ਬੁਝੈ ਜਿਸ ਆਪ ਬੁਝਾਏ । (ਬਿਲਾਵਲ ਮ: ੧ ਸ: ੫) ਅਰਥ—“ਚਉਥ ਦਾਰੇ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਤਿਸ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਪੁਨਾ ਚਾਰ ਬੇਦ ਉਤਪਤ ਕੀਏ ਹੈਂ, ਚਾਰੋਂ ਖਾਣੀ ਕਰੀ ਹੈਂ, ਔਰ ਪਰਾ, ਪਸੰਤੀ, ਮਧਮਾ, ਬੈਖਣੀ, ਚਾਰੋਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਭੇਦ ਵਾ ਅਨੁਸ਼ਟਪ ਆਦੀ ਛੁੱਟੋਂ ਕੇ ਭੇਦ ਹੈਂ, ਪਰੰਤੂ ਤਿਸ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਕੋ ਸੋ ਬੁਝ (ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕੋ ਉਹ ਆਪ ਸਮਝਾਤਾ ਹੈ।”

ਉੱਤਰ—ਏਥੋਂ ਭੀ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਛੁਟਿਆਈ ਹੀ ਪਾਈਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ੪ ਵੇਦ

ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਉਪਾਏ ਹੋਣ ਦਾ ਤਾਤਪ੍ਰਯ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਇਉਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਬੁਝ ਕਿਉਂ ਨਾ

ਸਕਦੇ? ਕਿੰਤੂ ਜ਼ਰੂਰ ਬੁਝਦੇ । ਇਸ ਲਈ “ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਚਾਰੇ ਬੇਦ ਉਪਾਏ ਏਹ ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਅਯੁਕਤਿ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਬਾਣੀ ਭੇਦਾਂ ਦਾ ਅਰਥ “ਅਨੁਸ਼ਟਪ’ ਆਦੀ ਛੰਦਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸੋ ਭੀ ਮਹਾਸ਼ਯ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤਯ ਵਲੋਂ ਅਗਿਆਨ ਨੂੰ ਹੀ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਣੀ ਦੇ ਭੇਦਾਂ ਵਿਚ ਅਨੁਸ਼ਟਪ ਆਦੀ ਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਏਹ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਪਿੰਗਲ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਹਨ, ਸੋ ਬਾਣੀ ਦੇ ਭੇਦ ਪਿੰਗਲ ਦੇ ਵਿਸ਼ਯ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਸਾਹਿਤਯ ਦੇ ਵਿਸ਼ਯ ਹਨ, ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਸੰਮਤੀ ਯਾ ਵਾਚਕ ਆਦੀ ਕਰਕੇ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਤਰਾਂ ਦੀ ਅਥਵਾ ਸਿੰਗਾਰ, ਲਲਤ ਕਰਕੇ ੧੨ ਤਰਾਂ ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਨੁਸ਼ਟਪ ਆਦੀ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਮੂਲ ਵਿਚੋਂ ਏਹ ਅਰਥ ਕਿਸੇ ਸੂਰਤ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਭਲਾ ਜੇ ਮੰਨ ਭੀ ਲਈਏ ਤਾਂ ਭੀ ਏਹਦਾ ਭਾਵ ਏਹ ਹੈ, ਕਿ ਵੇਦ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥ (ਜੋ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਗਿਣੇ ਹਨ) ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬੁਝ ਸਕਦੇ ਇਸ ਲਈ ਵੇਦ ਈਸ਼ਰ ਕ੍ਰਿਤ ਸਿੱਧ ਨਾ ਹੋਏ, ਫੇਰ ਆਪ ਦੇ ਕਥਨ ਨੂੰ ਕੀ ਸਹਾਰਾ ਹੋਇਆ ?

ਅਸਲ ਵਿਚ ਏਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਣਾ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਪਿਛੋਂ—“ਤੀਨ ਸਮਾਏ ਚੌਥੇ ਬਾਸਾ । ਨਾਨਕ ਹਮ ਤਾਕੇ ਦਾਸਾ” ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਕਰਕੇ ਉਹਦੇ ਜਾਨਣ ਦਾ ਉਪਾਉ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸਮੁਦਾਜ ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਯਥਾ:—ਚਉਥ ਦਾਰਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ (ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ) ੪ ਵੇਦ ਕੁਦਰਤੀ ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ ਅਤੇ (ਵਿਦਾਨਾ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਲਈ ਵਿਭਾਗ ਕੀਤੇ ਹੋਏ) ਬਾਣੀ ਦੇ ਭੇਦ ੧੮ ਪੁਰਾਣ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਸ਼ਯ ਹੁਰੀਂ ਭੀ ਗਪੌੜੇ ਦਸਦੇ ਹਨ) ਛੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਲੋਕ ਇਹ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ, ਏਨਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬੁਝ ਸਕਦਾ, ਕਿੰਤੂ ਉਹ ਬੁਝਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਨਦਰ ਦਾਰਾ ਬੁਝਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਲੰਘ ਕੇ ਚੌਥੇ ਪਦ ਵਿਚ ਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਅਸੀਂ ਦਾਸ ਹਾਂ, ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਵੇਦ ਆਦੀ ਜੀਵ ਰਚਿਤ ਅਤੇ ਖਾਣੀ ਕੁਦਰਤੀ ਪਦਾਰਥ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਹੋਰ ਪ੍ਰਮਾਣ—“ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਬਾਣੀ ਵੇਦ ਬੀਚਾਰ । ਬਿਖਿਆ ਮੈਲ ਬਿਖਿਆ ਵਾਪਾਰ” ਅਰਥਾਤ ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਿਖਿਆ ਦੇ ਵਪਾਰ ਵਿਚੋਂ ਬਿਖਿਆ ਮੈਲ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

ਪੁਨ:—“ਦਿਨ ਸੁ ਰੈਣ ਵੇਦ ਨਹੀ ਸਾਸਤਰ ਤਹਾ ਬਸੈ ਨਰੰਕਾਰਾ । ਕਹਿਤ ਕਬੀਰ ਨਰ ਤਿਸੇ ਧਿਆਵਹੁ ਬਾਵਰਿਆ ਸੰਸਾਰਾ” ਇਸਤੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਛੁਟਿਆਈ ਹੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

(੬) “ਬੈਟ ਸਾਸਤ੍ਰ ਜਨ ਧਿਆਵਹਿ ਤਰਨ ਕੇ ਸੰਸਾਰ” ਆਸਾ: ਮ: ੫ ਸ: ੧੩੭। ਅਰਥ—ਏਹ ਵੇਦ ਸਾਸਤ੍ਰੋਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝ ਕੇ ਦਾਸ ਜੋ ਹੈਂ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤਰਨੇ ਕੇ ਤਿਸਕਾ ਧਿਆਵਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ॥

ਉੱਤਰ—ਇਹ ਅਰਥ ਬਿਲਕੁਲ ਅਸੁੱਧ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੁਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਰ ਸਾਧਨਾ ਦਾ ਨਾਮ ਗਿਣਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕੀ ਆਪਣੇ ਜਾਣੇ ਤਰਨ ਲਈ ਵੇਦ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ (ਜੋ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਜਾਣ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ) ਸਾਫ ਨਤੀਜਾ ਕਢਦੇ ਹਨ—“ਕਰਮ ਧਰਮ ਅਨੇਕ ਕ੍ਰਿਆ ਸਭ ਉਪਰ ਨਾਮ ਅਚਾਰ” ਅਰਥਾਤ ਵੈਦਿਕ ਕਰਮ ਆਦੀ ਸਭ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਕਰਮ ਹੈ। ਤਥਾ—“ਹਰਿ ਕੀਰਤ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਹੈ ਸਿਰ ਕਰਮਨਕੇ ਕਰਮਾ” ਤੋਂ ਭੀ ਏਹੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਰਮ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੈਦਿਕ ਕਰਮ ਨਿਖਿੱਧ ਹਨ।

(੭) “ਬਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੇਦ ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਹੁ ਪਾਪੁ ਤਜਾਇਆ ਬਲਰਾਮ ਜੀਉ” ਸੂਹੀ ਮ: ੪ ਲਾਵਾਂ। ਅਰਥ—ਬਾਣੀ ਜੋ ਬੇਦ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਚਰਤਾ ਹੈ, ਔਰ ਪਾਪੋਂ ਕਾ ਤਿਆਗ ਕਰਾਇਆ ਹੈ। ਬਲਿਹਾਰੇ ਜਾਈਏ ਰਾਮ ਜੀ ਕੇ।

ਉੱਤਰ—ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਭੀ ਉੱਪਰ ਕਹੇ ਹੋਏ ਨਿਦਰਸਨ ਅਲੰਕਾਰ ਨਾਲ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ‘ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਹੁ’ ਇਸ ਕ੍ਰਿਆ ਨਾਲ “ਬਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੇਦ” ਇਸ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਤੁਲਣਾ ਹੈ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਅਗਲੀ ਤੁਕ ‘ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਹੁ, ਹਰਿ ਨਾਮ ਧਿਆਵਹੁ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਆ’ ਨਾਲ ਰਲਾਕੇ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਯਥਾ—ਹੇ ਪੁਰਸ਼ੋ! ਤੁਸੀਂ ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਹੁ, ਜਿਸਨੇ ਸਭ ਦਾ ਪਾਪ ਤਜਾਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੇਦ ਹੈ, (ਅਗੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਉਪਮਾ ਹੈ) ਸੋ ਇਸ ਵਿਚੋਂ “ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਹੁ” ਏਹ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਵਯੰਜਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਧਰਮ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਹੁ। ਅਗੇ “ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਹੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਧਿਆਵਹੁ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਆ” ਇਸ ਤੁਕ ਤੋਂ ਭੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਨ ਦੀ ਹੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਵੇਦ ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਨ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀ ਭੀ ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਣ ਨੂੰ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਜੇ “ਵੇਦ ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਣ” ਦਾ ਤਾਤਪ੍ਰਯ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਸ ਤੁਕ ਵਿਚ ਭੀ “ਵੇਦ ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਹੁ” ਐਉਂ ਸਾਫ ਸਾਫ ਹੁੰਦਾ। ‘ਬਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੇਦ’ ਇਸ ਸਮਾਸ ਨਾਲ ‘ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਹੁ’ ਦਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ‘ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਹੁ’ ਇਹ ਪਾਠ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਭੀ ਅੱਡ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਵਿਚ ਭੀ ‘ਵੇਦ’ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਿਗੈਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਯਾਂਤੇ ‘ਵੇਦ ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਹੁ’

ਗਵਾਇਆ” ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਦੱਸੀ ਹੈ, ਵੈਦਿਕ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ‘ਸਹਿਜ ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ ਵਡਭਾਗੀ ਮਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ’ ਵਿਚ ਸਾਫ ਅਨੰਦ ਕਰਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਵੈਦਿਕ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਮਹਾਸ਼ਯ ਜੀ ! ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ‘ਵੇਦ ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਣ’ ਦੀ ਝਾਕ ਖੁਸ਼ੀ ਰੱਖਨੀ, ਇਥੋਂ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਖੰਡਨ ਹੀ ਮਿਲੂ।

(੮) “ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਪੁਕਾਰਨ ਪੋਥੀਆ। ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਸਭ ਕੂੜ ਗਾਲੀ ਹੋਛੀਆ” ਸੂਹੀ ਮ: ੫ ਅਸਟ ਪਦੀਆਂ ਸ: ੨।

ਅਰਥ—“ਇਸੀ ਬਾਤ ਕੇ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ੨੭ ਵੇਦ ੪ ਪੁਰਾਣ ੧੮ ਪੋਥੀਆਂ ਭੀ ਅਣਗਿਣਤ ਪੁਕਾਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਜਿਤਨੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਹੋਂ ਸੋ ਕੂੜੀਆਂ ਔਰ ਤੁੱਛ ਹੈਂ।”

ਉੱਤਰ—ਇਹ ਅਰਥ ਬਿਲਕੁਲ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਕੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਜੀ ਤੁਕ ਵਿਚਲੇ ‘ਗਾਲੀ’ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਜੇ ਗਲਾਂ ਹੋਛੀਆਂ ਕਰਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪਾਠ ਭੀ “ਗਲਾਂ ਹੋਛੀਆਂ” ਐਸਾ ਦਿਖਾਉਂਦੇ “ਗਲੀਂ ਬਾਤੀਂ ਮੈਂ ਬੜੀ, ਕਰਤੂਤੀਂ ਬੜੀ ਜਠਾਣੀ” ਇਸ ਕਹਾਵਤ ਵਿਚ “ਗਲੀਂ ਬਾਤੀਂ” ਅਤੇ ‘ਕਰਤੂਤੀ’ ਦਾ ਅਰਥ ‘ਗੱਲਾਂ, ਬਾਤਾਂ, ਅਤੇ ਕਰਤੂਤਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਸੀ ਤਰਾਂ ‘ਗਾਲੀਂ ਹੋਛੀਆਂ’ ਦਾ ਅਰਥ ‘ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਹੋਛੀਆਂ’ ਇਹ ਹੈ। ਸੋ ਏਥੇ ਅਧਿਕਰਣ ਕਾਰਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ‘ਗਾਲੀ’ ਦਾ ਅਰਥ ‘ਗੱਲਾਂ’ ਮੂਠਖਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰੂਗਾ। ਯਾਂਤੇ ਇਸ ਸਮੁਦਾਯ ਵਾਕ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੋਊਗਾ ਕਿ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ, ਵੇਦ, ਪੁਰਾਣ ਏਹ ਪੋਥੀਆਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਪੁਕਾਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਾਮ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਝੂਠੀਆਂ ਅਤੇ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਹੋਛੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਅੱਗੇ “ਨਾਮ ਨਿਧਾਨ ਅਪਾਰ ਭਗਤਾ ਮਿਨ ਬਸੈ। ਜਨਮ ਮਦਨ ਮੋਹ ਦੂਖ ਸਾਧੂ ਨਸੈ।” ਇਤ ਆਦੀ ਤੁਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭੀ ਇਹੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੋਹ ਅਤੇ ਦੁਖ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਭਾਵ ਕਿ ਵੇਦ ਆਦਿਕ ਵਿਚ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਝੂਠੀਆਂ ਤੇ ਹੋਛੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਐਵੇਂ ਖਾਲੀ ਹੋਕਰਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਪੱਖ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਖੰਡਨ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(੯) ‘ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਇਫਤਰਾ ਭਾਈ ਦਿਲ ਕਾ ਫਿਕਰ ਨ ਜਾਇ। ਟੁਕ ਦਮ ਕਰਾਰੀ ਜੋ ਕਰਹੁ ਹਾਜਰ ਹਜੂਰ ਖੁਦਾਇ।’ ਤਿਲੰਗ ਕਬੀਰ ਸ: ਮ: ੧।

ਅਰਥ—ਹੇ ਭਾਈ ! ਬੇਦ ਔਰ ਕਤੇਬੋਂ ਕੇ (ਇਫਤਰਾ) ਖੋਲਣੇ ‘ਅਰਥਾਤ ਪੜ੍ਹਨੇ ਬਿਨਾਂ ਧਾਰਨ ਸੇ ਰਿਦੋ ਕਾ ਫਿਕਰ ਸੰਸਾ ਨਹੀਂ ਜਾਤਾ, ਜੇਕਰ ਥੋੜਾ ਸ਼ਾਸ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ (ਕਰਾਰੀ) ਨਿਸਚਯ ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਔਰ ਗੁਰਾਂ ਕੇ ਬਚਨੋਂ ਪਰ ਕਰੋ, ਤਬ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹਾਜਰਾ ਹਜੂਰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।’

ਉੱਤਰ—ਇਸ ਵਿਚ ਇਫਤਰਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਜੋ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸੋ ਬਿਲਕੁਲ ਤੂਫਾਨ ਤੋਲਿਆ

ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਕਿਸੇ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਅਰਥੀ (ਇਖਤ ਰਾਹ) ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਗੱਪ, ਦਿਖਲਾਵਾ ਅਤੇ ਬਣਾਉਣ ਹੈ ਜੋ 'ਟੁਕ ਦਮ ਕਰਾਰੀ ਜੋ ਕਰਹੁ' ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ 'ਜੇ ਬੋਲੀ ਦੇਰ ਬੇਦਾਂ ਕਤੇਬਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰੋ' ਸੋ ਭੀ ਮੂਲ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੁਫਾਨ ਹੀ ਤੋਲਿਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ:—ਵੇਦ ਅਤੇ ਕਤੇਬ ਗੱਪਾਂ ਹਨ, ਏਹਨਾਂ ਨਾਲ ਦਿਲਦਾ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਜੇ ਇਕ ਛਿਨ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਟਿਕਾਉ ਕਰੋ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹਾਜ਼ਰ ਹਜ਼ੂਰ ਸਿੰਘ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੁਨਾ:—'ਕਹਿਤ ਕਬੀਰ ਭਲੇ ਅਸਵਾਰਾ। ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਤੇ ਰਹੇ ਨਿਰਾਰਾ' ਵਿਚ ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਤੋਂ ਬਚਣੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਭਲਾ ਅਸਵਾਰ ਕਹਿਆ ਹੈ। ਮਹਾਸ਼ਯ ਜੀ ! ਏਸੇ ਸਚਾਈ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਜੋ ਮਤਲਬ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੁਝ ਅਰਥ ਲਿਖ ਮਾਰਦੇ ਹੋ ? ਜਰਾ ਅੱਖਾ ਪੱਟਕੇ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਗੱਪ ਦੱਸਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਕਿਤਨਾ ਗਿਰਾਇਆ ਹੈ ?

(੧੦) 'ਵਾਚ ਵਾਦ ਨ ਬੇਦ ਬੀਚਾਰੇ। ਆਪ ਡੁਪੈ ਕਿਉ ਪਿਤ੍ਰਾ ਤਾਰੇ।' ਰਾਮ ਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ਅਸਟ ਪਦੀ ਸ: ੪ ॥

ਅਰਥ—'ਵਾਚਤਾ ਹੈਂ ਤੂੰ ਝਗੜਿਓਂ ਕੋ ਐ ਬੇਤੋਂ ਕਾ ਬੀਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਤਤਾ ਹੈਂ, ਜੋ ਆਪ ਹੀ ਡੁਬਤਾ ਹੋਵੇ ਸੋ ਪਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕੈਸੇ ਤਾਰੇਗਾ ? ਭਾਵ ਜੋ ਆਪ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਸੋ ਐਤੋਂ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਰ ਕੈਸੇ ਤਾਰੇਗਾ ?'

ਉੱਤਰ, ਇਹ ਅਰਥ ਭੀ ਅਸੁੱਧ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ 'ਸੁੱਧਾਪੁਨੁਤੀ' ਅਲੰਕਾਰ ਹੈ। 'ਅਪਨੁਤੀ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਛਿਪਾਉਣਾ'। 'ਨੁਛ' ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ ਹੈ। 'ਨੁਛ' ਧਾਤੂ 'ਅਪਨੁਵ' ਅਰਥ ਵਿਚ ਹੈ। ਯਥਾ 'ਨੁਛ' ਧਾਤੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਲਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 'ਤਿਨ' ਪ੍ਰਤਯਯ ਲਗਿਆ ਤਾਂ 'ਅਪਨੁਤੀ' ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਸੋ ਅਪਨੁਵ ਯਾ ਅਪਨੁਤੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ 'ਛਿਪਾਉਣਾ' ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਅਲੰਕਾਰਤਾ ਨਾਲ ਇਕ ਵਸਤੂ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕਰਕੇ ਦੂਜੇ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਉਸ ਅੰਦਰ ਲੁਕਣਾ ਦੱਸੀਏ ਓਥੇ ਅਪਨੁਤੀ ਅਲੰਕਾਰ ਆਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੈਸੇ 'ਮੂਰਖਾਂ ਦੀ ਜੀਭ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਸੱਪਣੀ ਹੈ' ਇਸ ਵਾਕਯ ਵਿਚ ਜੀਭ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕਰਕੇ ਉਹਦੇ ਥਾਂ ਉਸ ਅੰਦਰ ਸੱਪਣੀ ਦਾ ਛਿਪਾਉ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਸੀ ਤਰਾਂ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ (ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਆਰੀਆਂ ਅਤੇ ਦਸਯੂ ਕੌਮ ਦੇ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਆਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਵੈਦ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲਾ ਵੇਦ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਦਾ, ਏਹ ਤਾਂ ਵਾਦਿ (ਝਗੜੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ) ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਦ ਛਿਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜੇੜਾ ਆਪ ਹੀ ਡੁਬਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ (ਵੇਦੋਕਤ ਕਰਮਾਂ ਦਾਰਾ) ਪਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ

ਦੁਆਰਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਘਟ ਘਟ ਵਿਚੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਵੇਦ ਵਿਚਾਰਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ਦੂਜੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਪਿਤਰੀ ਕਰਮ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਕਿੰਤੂ ਦੋਦਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਕਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਤੂੰ ਵਾਦ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਇਉਂ ਜਦ ਆਪ ਹੀ ਡੁੱਬੋਂਗਾ ਤਾਂ ਪਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਤਾਰੋਂਗਾ? ਸੋ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਭੀ ਸਾਫ ਵੇਦ ਮਤ ਦਾ ਖੰਡਨ ਹੈ।

(੧੧) 'ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦ ਬੇਦ ਵੀਚਾਰ। ਗੁਰਮੁਖ ਮਜਨ ਚਜ ਅਚਾਰ।'

ਅਰਥ—'ਗੁਰਮੁਖੋਂ ਕਾ ਜੋ ਨਾਦ ਸ਼ਬਦ ਹੈ; ਏਹੀ ਵੇਦ ਕਾ ਵੀਚਾਰ ਹੈ; ਭਾਵ ਵੇਦ ਸੇ ਵਿਰੁਧ ਨਹੀਂ ਬੋਲਤੇ; ਗੁਰਮੁਖੋਂ ਕਾ ਏਹੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੈ; ਜੋ ਭਲੇ ਕੰਮ ਕਰਤੇ ਹੈਂ।'

ਉੱਤਰ ਇਹ ਅਰਥ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ ਮਗਰ ਇਹਦਾ ਭਾਵ ਜੋ 'ਵੇਦ ਸੇ ਵਿਰੁਧ ਨਹੀਂ ਬੋਲਤੇ' ਕਿਹਾ ਹੈ, ਸੋ ਬਿਲਕੁਲ ਅਗਿਆਨ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦ' ਅਤੇ 'ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੱਜਨ' ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਤ ਪੁਰਖ ਸਮਾਸ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਦ' ਅਤੇ 'ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਮੱਜਨ'। ਸੋ ਨਿਦਰਸ਼ਨਾਲੰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸਾਫ ਹੀ ਏਹਦਾ ਅਰਥ ਅਤੇ ਭਾਵ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ; ਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਦੇ ਹਨ; ਅਤੇ ਤੀਰਥ ਆਦੀ ਅਸ਼ਨਾਨ ਦੇ ਥਾਂ ਭਲੇ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਅਰਥਾਤ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਨੇ ਕਰਕੇ ਵੇਦ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਯਾਂਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵੇਦ ਦੇ ਖੰਡਨ ਵਿਚ ਹੈ।

(੧੨) 'ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਚੈ ਵੇਦ ਵੀਚਾਰੀ; ਗੁਰਮੁਖ ਪਰਚੈ ਤਰੀਐ ਤਾਰੀ।' ਰਾਮਕਲੀ ਸਿਧ ਗੋਸ਼ਟ ਮ: ੧

ਅਰਥ—'ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੇਦ ਕੇ ਵਿਚਾਰਨੇ ਸੇ ਪਰਚੈ ਹੁਏ ਹੈਂ, ਗੁਰਮੁਖੋਂ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ (ਤਾਰੀ) ਨਦੀ ਜੋ ਮਾਯਾ ਹੈ; ਸੇ ਤਰੀਤੀ ਹੈ।'

ਉੱਤਰ, ਏਹ ਭੀ ਅਰਥ ਠੀਕ ਨਹੀਂ; ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਕਰੀਏ ਕਿ 'ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੇਦ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ' ਤਾਂ ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਦਾ ਭੀ ਏਸੇ ਹਿਸਾਬ ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਪਵੇ ਕਿ 'ਗੁਰਮੁਖ ਤਾਰੀਆਂ ਤਰਦੇ ਹਨ' ਜੋ ਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਅੜਲੀ ਹੈ। ਤਾਂਤੇ ਸੱਚ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੁਖ ਦੁਆਰਾ ਅਰਥਾਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪਰਚਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੇਦ ਦਾ ਵਿਚਾਰੀ ਅਰਥਾਤ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ; ਜਾ ਉਸ ਨੇ ਵੇਦ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਹੈ; ਅਤੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਪਰਚਦਾ ਹੈ; ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਭੀ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਕਥਨ ਨੂੰ ਪਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ; ਕਿੰਤੂ ਨਿਰੋਲ ਖੰਡਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(੧੩) 'ਦੀਵਾ ਬਲੇ ਅੰਧਰਾ ਜਾਇ। ਵੇਦ ਪਾਠ ਮਤਿ ਪਾਪਾਖਾਇ। ਉਗਵੈ ਸੂਤ ਨ ਜਾਪੇ

ਚੰਦ । ਜਿਹ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤਹਿ ਅਗਿਆਨ ਮਿਟੰਤ । ਵੇਦ ਪਾਠ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਕਾਰ । ਪੜ੍ਹਿ ਪੜ੍ਹਿ ਪੰਡਿਤ ਕਠਹਿ ਵੀਚਾਰ' । ਸੂਹੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੧ ਸ: ੧੭ ।

‘ਅਰਥ—‘ਅਬ ਤੀਨ ਦਿਸ਼ਟਾਂਤੋਂ ਕਰ ਗਿਆਨੀ ਕੀ ਮਹਿਮਾਂ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ, ਜੈਸੇ ਦੀਵਾ ਬਲੇ ਸੇ ਅੰਦੇਰਾ ਜਾਤਾ ਹੈ; ਜੈਸੇ ਵੇਦ ਕਾ ਪਾਠ ਬੁਧੀ ਕੇ ਪਾਪੋਂ ਕੇ ਖਾਯ ਲੇਤਾ ਹੈ; ਪੁਨਾ--ਜੈਸੇ ਸੂਰਜ ਕੇ ਉਦੇ ਹੋਨੇ ਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀਤਾ ਜੋ ਚੰਦ ਕਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਹਾਂ ਗਿਆ ਹੈ; ਤੈਸੇ ਜਿਸ ਅੰਤਸ਼ ਕਰਣ ਮੇਂ ਗਿਆਨ ਕਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਤਾ ਹੈ; ਤਹਾਂ ਸੇ ਅਗਿਆਨ ਮਿਟ ਜਾਤਾ ਹੈ; ਐਸਾ ਜੋ ਵੇਦ ਪਾਠ ਥਾ ਜਿਸ ਪਰ ਬੁਧੀ ਕੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋਵੇਂ; ਸੋ ਵੇਦ ਪਾਠ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਕਾਰ ਸਮਝੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪੰਡਿਤ ਵੇਦਾਂ ਕੋ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਪਜੀਵਕਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਤੇ ਹੈਂ । ਵਾ ਯੇਹ ਜੋ ਵੇਦ ਪਾਠ ਹੈ ਕਿਆ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਕਾਰ ਹੈ ? ਕਿੰਤੂ ਨਹੀਂ ਜੋ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵੇਦ ਕੇ ਸਿਧਾਂਤ ਕੋ ਵਿਚਾਰਤੇ ਹੈਂ, ਸੋ ਪੰਡਿਤ ਹੈ, ਭਾਵ- ਵਿਚਾਰ ਦਾਰਾ ਤ੍ਰਿਗੁਣਾਤੀਤ ਹੋ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ।’

ਉੱਤਰ— ਇਹਦੀਆਂ ਚਾਰ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮਤਾਨੁਵਾਦ ਹੈ, ਪਿਛਲੀਆਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਸਿਧਾਂਤ ਰੂਪ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਭੀ ਅਗਲੀਆਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਹੋਰ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਚ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਪਾਜ ਖੁਲਣ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਪਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ । ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਰਲਾ ਕੇ ਅਸਲ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਾਂ:—

ਯਥਾ— ਵੇਦਕ ਧਰਮੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਕੂੰ ਦੀਵੇ ਨਾਲ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਸੋਹੇਂ ਚੰਦ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਵੇਦ ਪਾਠ ਨਾਲ ਬੁਧੀ ਦੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਪਰੰਤੂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਝੂਠ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਦ ਪਾਠ ਸੰਸਾਰੀ ਕੰਮ ਹੈ, ਪੰਡਿਤ ਪਏ ਪੜ੍ਹ ੨ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਮਗਰ— “ਬਿਨ ਬੁਝੇ ਸਭ ਹੋਇ ਖੁਆਰ । ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰ ।” ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਜਾਨਣ ਬਿਨਾਂ ਸਭ (ਵੇਦ ਪਾਠੀ) ਖੁਆਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਗੁਰਮੁਖ ਲੋਕ ਹੀ ਪਾਰ ਉਤਰਨਗੇ, ਵੇਦਕ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ “ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਿਓ ਅਰ ਵੇਦ ਬੀਚਾਰਿਓ ਨਿਵਲਿ ਭੁਯੰਗਮ ਸਾਧੇ। ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਸੰਗ ਨਾ ਛੁਟਿਕਿਓ ਅਧਿਕ ਅਹੰ ਬੁਧਿ ਬਾਧੇ । ਪਿਆਰੇ ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲਣ ਨ ਜਾਈ ਮੈਂ ਕੀਏ ਕਰਮ ਅਨੇਕਾ । ਹਾਰਿ ਪਰਿਓ ਸੁਆਮੀ ਕੇ ਦੁਆਰੇ ਦੀਜੈ ਬੁਧਿ ਬਿਬੇਕਾ ।” ਰਹਾਉਂ ਇਸ ਤੋਂ ਭੀ ਸਿੱਧ ਹੋਯਾ ਕਿ ਵਯਾਕਰਣ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਵੇਦ ਵਿਚਾਰਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕਰੋਧ ਆਦਿਕਾਂ ਤੋਂ ਖਹਿੜਾ ਨਾ ਛੁੱਟਿਆ, ਸਗੋਂ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਬੱਧੇ ਗਏ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤਰਿਆ ਜਾਣਾ ਨਾ ਦੇਖ ਕੇ ਹਾਰ ਕੇ ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਪਏ ਕਿ ਬਿਬੇਕ ਬਖਸ਼ੋ । ਸੋ ਪੂਰਬੋਕਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚ ਭੀ ਵੇਦ ਪਾਠ ਦਾ ਖੰਡਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਹੋਣੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਦੀ

ਵਡਿਆਈ ?

(੧੪) “ਚਾਰ ਪੁਕਾਰਹਿ ਨਾ ਤੂੰ ਮਾਨਹਿ । ਖਟ ਭੀ ਏਕਾ ਬਾਤ ਬਖਾਨਹਿ । ਦਸ ਅਸਟੀ ਮਿਲ ਏਕੋ ਕਹਿਆ । ਤਾਂ ਭੀ ਜੋਗੀ ਭੇਦ ਨਾ ਲਹਿਆ ।” ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੫ ਸ਼: ੧੨ ।

ਅਰਥ— ਹੇ ਜੋਗੀ ! ਚਾਰ ਵੇਦ ਜਿਸ ਸਿੱਧਾਂਤ ਕੇ ਵਿਚਾਰਤੇ ਹੈਂ, ਵੇਹ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮਾਨਤਾ ਹੈਂ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਭੀ ਏਕ ਹੀ ਬਾਤ ਕੇ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ, ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਜੀਵ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਹੈ, ਐਰ ਜਗਤ ਮਿਥਿਆ ਹੈ, ਪੁਨਹ ਅਠਾਹਰਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਨੇ ਭੀ ਮਿਲ ਕੇ ਏਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੋ ਹੀ ਸਰਬ ਮੇਂ ਪੂਰਨ ਕਹਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਜੋਗੀ ! ਤੈ ਭੀ ਤੈਨੇ ਭੇਦ ਨਹੀਂ (ਲਹਿਆ) ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਤੈਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼੍ਰੂਪ ਕੋ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ।

ਉੱਤਰ— ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਧੀ ਵਾਦ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਜੋਗੀ ਦੇ ਪ੍ਰਥਾਇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ‘ਪਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਾਕ ਹੈ, ਕਿ ਜੇ ਵੇਦਾਦਿਕਾਂ ਨੇ ਐਸਾ ਐਸਾ ਕਹਿਆ । ਉਸ ਤੋਂ ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਲਾਭ ਨਾ ਹੋਯਾ; ਸੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਹੈ; ਪਰੰਤੂ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਭੀ ਇੰਨੀ ਅੰਸ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਉਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਓ । ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਦਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਆਸਰਾ ਹੈ? ਸੋ ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵੱਲੋਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵੇਦ ਆਦੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਇਕੋ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਦਸਦੀਆਂ ਹਨ; ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ ਦੱਸਣ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ ।

(੧੫) “ਚਤਰ ਬੇਦ ਪੂਰਨ ਹਰਿ ਨਾਂਇ । ਨਾਨਕ ਤਿਸਕੀ ਸਰਨੀ ਪਾਇ” ।

ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੫

ਅਰਥ— ਜਿਸ ਹਰੀ ਕੇ ਨਾਮ ਕਰ ਚਾਰ ਵੇਦ ਪੂਰਨ ਹੈਂ, ਭਾਵ ਹਰੀ ਕਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਤੇ ਹੈਂ; ਤਿਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੀ ਸ਼ਰਨੀ ਮਨ ਆਪਣੇ ਕੋ ਪਾਓ ।

ਉੱਤਰ... ਇਹ ਅਰਥ ਭੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸ਼ਬਦ ਪੰਡਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈ “ਸੋ ਪੰਡਿਤ ਜੋ ਗੁਰ ਸਬਦ ਕਮਾਇ । ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਕੀ ਉਸ ਉਤਰੀ ਮਾਇ” ਕਰਕੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਦੇ ਖੰਡਨ ਅਤੇ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਕਮਾਂਉਣ ਦੇ ਮੰਡਨ ਵਿਚ ਹੈ; ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਅੰਤਮ ਤੁਕਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਪਹਿਲੀ ਕਹੀ ਹੋਈ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਵੇਦ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਨੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਧਾਰਿਆ ਤੇ ਗੁਰ ਕਾ ਸ਼ਬਦ ਕਮਾਇਆ ਹੈ ਉਹਨੂੰ ਚਾਰ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਯਾ ਸਮਝੋ । ਇਸ ਲਈ ਐਸੇ ਹਰਿ ਅਥਵਾ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦੀ ਸਰਨੀ ਪਉ । “ਸੋ ਪੰਡਿਤ ਸੋ ਪੜ੍ਹਿਆ ਬੀਨਾ ਜਿਸ ਰਾਮ ਨਾਮ ਗਲਿ ਹਾਰ” ਇਸ ਤੋਂ ਭੀ ਉਕਤ ਭਾਵ ਪੁਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਤੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦਾ ਕੱਢਿਆ ਹੋਇਆ ਭਾਵ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ।

Original with:

Digitized by:

Panjab Digital Library

(੧੬) ਓਅੰਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਤਪਤ। ਓਅੰਕਾਰ ਕੀਆ ਜਿਨ ਚਿਤ। ਓਅੰਕਾਰ ਸੈਲ ਜੁਗ ਭਏ। ਓਅੰਕਾਰ ਬੇਦ ਨਿਰਮਏ”। ਦਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰ ਮ: ੧।

ਅਰਥ... “ਓਅੰਕਾਰ ਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਰੂਪ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਤਪਤ ਹੋਏ। ਕੈਸਾ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਜਿਸ ਨੇ ਓਅੰਕਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੇ (ਚਿਤ) ਸਿਮ੍ਰਣ ਕੀਆ ਹੈ; ਓਅੰਕਾਰ ਸੇ ਚਾਰ ਪਰਬਤ ਹੂਏ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕੀ ਮ੍ਰੁਜਾਦਾ ਕੇ ਲੀਏ: ਉਦਯਾਚਲ; ਅਸਤਾਚਲ, ਬਿੰਧਯਾਚਲ, ਮੰਦ੍ਰਾਚਲ; ਅਰ ਜੁਗ ਭੀ ੪ ਹੂਏ। ਓਅੰਕਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੇ ਬੇਦ (ਨਿਰਮਏ) ਉਤਪਤ ਹੂਏ ਹੈਂ।

ਉੱਤਰ... ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਸਾਰਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ; ਇਸ ਲਈ... ‘ਓਨਮ ਅਖਰ ਸੁਣਹੁ ਬੀਚਾਰ। ਓਨਮ ਅਖਰ ਤ੍ਰਭਵਣਸਾਰ ॥੧॥ ਸੁਣ ਪਾਂਡੇ ਕਿਆ ਲਿਖਹੁ ਜੰਜਾਲਾ। ਲਿਖੁ ਰਾਮ ਨਾਮ ਗੁਰਮੁਖ ਗੋਪਾਲਾ ॥’ ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਭੀ ਸਨ; ਸੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਤਨੁਵਾਦ ਦੁਰਾ ਰਹਾਉ ਰੂਪ ਅੰਤ-ਲੀਆਂ ਦੇ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸਿਧਾਂਤ ਕਢਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਾਂਡੇ! ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਓਅੰਕਾਰ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਅਰ ਜੁਗ ਆਦਿਕ ਪੈਦਾ ਹੋਏ; ਓਅੰਕਾਰ ਤੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਓਨਮ ਅੱਖਰ ਤ੍ਰਭਵਣ ਦਾ ਸਾਰ ਹੈ; ਇਹ ਦੱਸ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵਤਾ ਮੰਨ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਆਦੀ ਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਕਿਉਂ ਜੰਜਾਲ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਇਕ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੱਤੀ ਲਿਖ। ਸੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਰੋਂ ਭੀ ਵੇਦ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਸਿਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਕਿੰਤੂ ਬੇਦ ਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਮਨੋਤ ਦੱਸ ਕੇ ਅਤੇ ਓਹਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਹੀ ਦ੍ਰਿੜਾਯਾ ਹੈ।

(੧੭) “ਓਅੰਕਾਰ ਉਤਪਾਤੀ। ਕੀਆ ਦਿਨਸੁ ਸਭ ਰਾਂਤੀ। ਵਣ ਤ੍ਰਿਣ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਪਾਣੀ। ਚਾਰ ਵੇਦ ਚਾਰੇ ਖਾਣੀ। ਖੰਡ ਦੀਪ ਸਭ ਲੋਆ। ਏਕ ਕਵਾਵੇ ਤੇ ਸਭ ਹੋਆ।

ਮਾਰੂ ਮ: ੫ ਸਬਦ ੧੭।

ਅਰਥ... “ਹੇ ਭਾਈ (ਓਅੰਕਾਰ) ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਤੇ ਉਤਪਤੀ ਹੈ, ਰਾਂਤੀ ਕਰੀਆਂ ਹੈ, ਸਭ ਦਿਨ ਕੀਏ ਹੈਂ, ਬਨ ਔਰ ਘਾਸ ਪੁਨਾਂ ਤਿੰਨੇ ਭਵਣ ਤਥਾ ਪਾਣੀ ਆਦਿ ਬੇਦ ਔ ਚਾਰੇ ਬਾਣੀਆਂ ਨੇ ਖੰਡ ਅਰ ਸਾਤ ਦੀਪ, ਔਰ ਜੋ ਸਭ ਲੋਕ ਹੈਂ, ਏਕ ਮਾਯਾ ਰੂਪੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਹੈ।”

ਉੱਤਰ... ਅੱਵਲ ਤਾਂ ਇਹ ਅਰਥ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ “ਓਅੰਕਾਰ” ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦਸੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ‘ਓਅੰਕਾਰ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ

‘ਕਵਾਉ’ ਦਾ ਅਰਥ ਪੁਸ਼ਾਕ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਸੰਦਿਗਧਾਰਥ ਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਵਾਕਯ ਤੇ ਤਾਤਪ੍ਰਯ

ਵਿਚ ਨਯੂਨਤਾ ਹੈ, ਭਲਾ ਜੇ ਮੰਨ ਭੀ ਲਈਏ ਤਾਂ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੂੰ ਕੁਝ ਭੀ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਏਸ ਅਰਥ ਤੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਯਾ ਕਿ 'ਵੇਦ ਆਦਿਕ ਸਭ ਮਾਯਾ ਰੂਪੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ਹੈਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ-ਦਾਇਕ ਨਹੀਂ। ਦੂਜੇ 'ਵੇਦਾਦਿਕਾਂ ਦੀ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਤੋਂ ਉਤਪਤੀ ਹੈ' ਤਾਂ ਫੇਰ ਵਡਿਆਈ ਵਾਲੀ ਕੀ ਗਲ ਹੋਈ? ਤਾਂਤੇ ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਪਰਮਾਤਮਵਾਦ ਰੂਪ ਸ਼ਮਝਣੀਆਂ ਚਾਹੀਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਲੋਕ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਤੋਂ ਵੇਦਾਦਿਕਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਗਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਸਿੱਧਾਂਤ ਵਿਚ ਹਨ। ਜਥਾ 'ਕਰਨੇ ਹਾਰ ਬੁਝਹੁਰੇ। ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਸੂਝਹੁਰੇ' ਅਰਥਾਤ ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਕਰਨਹਾਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲੋ। ਭਾਵ ਵੇਦ ਆਦਿਕਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾ ਉਲਝ ਜਾਓ, ਤਾਂਤੇ ਵੇਦ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੁਝ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਸਗੋਂ ਖੰਡਨ ਹੈ ॥

(੧੮) "ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਅਪਾਰ" ।

ਮਾਰੂ ਸੋਹਿਲੇ ਮ: ੩ ਸ਼: ੧੫ ।

ਉੱਤਰ- ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਪਹਿਲੀ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਿੱਧਾ ਬੇਦ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਦਸਿਆ ਹੈ।

(੧੯) "ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵੇਦ ਪੁਕਾਰਹਿ ਧਰਮ ਕਰਹੁ ਖਟ ਕਰਮ ਦ੍ਰੜਈਆ।

ਨਾਮ ਜਪਹੁ ਨਾਮੇ ਗਤਿ ਪਾਵਹੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਦ੍ਰੜਈਆ॥

ਬਿਲਾਵਲ ਅਸਟਪਦੀਆਂ ਮ: ਸ਼: ੨ ।

ਅਰਥ- ਛੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਐਰ ੧੮ ਪੁਰਾਣ ਚਾਰ ਬੇਦ ਐਸਾ ਪੁਕਾਰਤੇ ਹੈਂ, ਹੇ ਭਾਈ ਧਰਮ ਕਟੋ, ਖਟ ਕਰਮ ਜਪ, ਹੋਮ; ਸੰਧਿਆ ਇਸਨਾਨ ਦੇਵ ਅਰਜਨ ਅਤਿਥਿ ਪੂਜਨਾ ਇਹ ਜੋ ਛੇ ਹੈਂ; ਇਨ ਕੋ ਚਿਤ ਮੇਂ ਨਿਸਚੇ ਕਰੋ; ਤਾਂਤੇ ਹੇ ਭਾਈ ! ਤਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੇ ਨਾਮ ਕੋ ਜਪੋ, ਤਿਸ ਨਾਮ ਤੇ ਹੀ ਗਤੀ ਕਲਿਆਨ ਕੋ ਪਾਵੋਗੇ। ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਐਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਸਭ ਨਾਮ ਕੋ ਦ੍ਰੜਾਵਤੀਆਂ ਹੈਂ।

ਉੱਤਰ- ਧੋਖੇਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਝੂਠ ਦਾ ਤਾਂ ਸਮਾਜੀਆਂ ਕੋਲ ਠੋਕਾ ਹੀ ਹੈ; ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਵਾ ਦਯਾ ਨੰਦ ਨੇ ਭੀ ਆਪਣੇ ਝੂਠੇ ਕਥਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਲਈ ਅਨਯ ਮਤ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗਾ ਪਿਛਾ ਛੱਡਕੇ ਵਿਚਾਲਾ ਅਥਵਾ ਇੱਕ ਅੱਧਾ ਪਾਦ ਹੀ ਲੈਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਦਰਾਂ ਵਿਸ਼ੰਭਰ ਦੱਤ ਨੇ ਭੀ ਆਪਣਾ ਮਤਲਬ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਚਾਲਿਓਂ ਓਹ ਤੁਕ ਛੱਡ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਪਾਜ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਵਾਲੀ ਅੰਤਿਮ ਤੁਕ ਭੀ ਛੱਡ ਦਿਤੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਹ ਤੁਕਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਜਥਾ- "ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਪੁਕਾਰਹਿ ਧਰਮ

ਕਰੋ ਖਟ ਕਰਮ ਦ੍ਰਿੜਈਆ। ਮਨਮੁਖ ਪਾਖੰਡ ਭਰਮ ਵਿਗੂਤੇ ਲੋਭ ਲਹਿਰ ਨਾਵ ਭਾਰ ਬੁਢਈਆ।
ਨਾਮ ਜਪੋ ਨਾਮੇ ਗਤਿ ਪਾਵਹੁ ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜਈਆ। ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਤਾ ਨਿਰਮਲ ਹੋਵੈ।
ਗੁਰਮੁਖ ਪਰਚੇ ਪਰਮ ਪਦ ਪਈਆ।

ਅਰਥ—ਖਟ (ਸੰਧਿਆਦੀ) ਕਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਨ ਹਾਰੇ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਵੇਦ (ਆਦਿਕਾਂ)
ਨੂੰ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ (ਉਕਤ) ਧਰਮ ਕਰੋ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਪਖੰਡ ਅਤੇ ਭਰਮ ਨਾਲ ਬਿਗੜੇ
ਹੋਇਆਂ ਦੀ ਲੋਭ (ਰੂਪੀ ਦਰਯਾਇ) ਦੀ ਧਾਰਾ ਵਿਖੇ ਬੇੜੀ ਭਾਰ ਨਾਲ ਡੁਬ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਾਂਤੇ ਨਾਮ
ਜਪੋ, ਇਸੇ ਨਾਲ ਗਤਿ ਪਾਓਗੇ (ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਮਤਿ ਵਿਚ) ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਣਾ ਹੀ ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਹੈ।
ਜੇ ਹੰਕਾਰ ਨਿਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੁਧ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨਾਲ ਪਰਚੇਂ ਪਾਵੋ ਤਾਂ ਪਰਮ ਪਦ ਪਾਈਦਾ
ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਸਬਦ ਵਿਚ ਸਾਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਵੇਦੋਕਤ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਧੜੱਲੇਦਾਰ ਖੰਡਨ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਨਮੁਖ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਪਖੰਡੀ ਅਤੇ ਡੁਬਣ ਵਾਲੇ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਸਾਸਤ੍ਰ
ਵੇਦ ਬਕੈ ਖੜੋ ਭਾਈ ਕਰਮ ਕਰਹੁ ਸੰਸਾਰੀ। ਪਾਖੰਡ ਮੈਲ ਨਾ ਚੁਕਈ ਭਾਈ ਅੰਤਰਿ ਮੈਲ ਵਿਕਾਰੀ।
ਸੋਰਠ ਮ: ੧' ਵਿਚ ਭੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਵੇਦ ਨੂੰ ਖੜਾ ਬਕੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਸਭ ਕਰਮ
ਸੰਸਾਰੀ ਹਨ। ਪਾਖੰਡ ਨਾਲ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲਹਿਣੀ। ਫੇਰ 'ਖਟ ਸਾਸਤ੍ਰ ਉਚਰਤ
ਮੁਖ ਗਿਆਣਾ। ਪੂਜਾ ਤਿਲਕ ਤੀਰਥ ਅਸਨਾਨਾ। ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ਆਸਨ ਚਉਰਾਸੀਹ ਇਨ ਮੈ
ਸਾਂਤਿ ਨਾ ਆਵੈ ਜੀਉ' ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫। ਇਸ ਵਿਚ ਭੀ ਪੂਜਾ ਕਰਮ, ਤੀਰਥ, ਅਸਨਾਨ ਅਤੇ ਨਿਉਲੀ
ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾਯਕ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਪਰਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ
ਖੰਡਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦਾ ਪੱਖ ਖੰਡਨ ਹੋ ਗਿਆ।

(੨੦) 'ਬਟਨ ਆਸਰਮ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸੁਨਉ ਦਰਸਨ ਕੀ ਪਿਆਸ। ਰੂਪ ਨਾ ਰੇਖ ਨ ਪੰਚ ਤੱਤ
ਠਾਕਰ ਅਬਿਨਾਸ ॥ ਬਿਲਾਵਲ ਮ: ੫ ਸ਼: ੬ ॥

ਅਰਥ— 'ਸਭ ਬਰਨ ਅਰ ਆਸਰਮ ਮੇਂ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਸਾਸਤ੍ਰ ਕੋ ਸੁਨਤਾ ਹੂੰ, ਵਾ ਇਨ ਸਭ
ਤੇ ਸੁਨਤਾ ਹੂੰ, ਕਿਉਂਕਿ ਦਰਸਨ ਕੀ ਪਿਆਸ ਲਗ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾ ਨ ਰੂਪ ਹੈ ਨ ਰੇਖ ਹੈ ਨ ਪੰਚ
ਤੱਤੋਂ ਕਰ ਰਚਿਤ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਐਸਾ ਅਬਿਨਾਸੀ ਠਾਕੁਰ ਹੈ।

ਉੱਤਰ- ਵਾਹ ਜੀ ਵਾਹ!! ਇਸ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਘਰ ਪੂਰਾ ਹੋਯਾ? ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਰਥ
ਹੀ ਅਧੂਰਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਰੂਪ ਰੇਖ ਆਦੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਮੈਂ
ਬਰਨ ਆਸਰਮ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸੁਣਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਸਿੱਟਾ ਕੁਝ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ? ਯਾਂਤੇ ਸੰਧਗਿ ਧਾਰਥ ਦੇਸ਼!

ਦੂਜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ 'ਦਯਾ ਕਪਾਹੁ ਸੰਤੋਖ ਸੂਤ' ਦੁਆਰਾ ਬਣਨ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਦਾ ਮੁਖ ਸੰਸਕਾਰ ਦਾ ਹੀ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਕਰਕੇ 'ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਰਨ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ' ਕਲਪਣਾ ਭੀ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖਤਾ ਹੈ; ਜਾਂਤੇ ਅਸਲ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਪਿਆਸ ਹੈ; ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਬਰਨ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਹੀ ਸੁਣੀਂਦੇ ਹਨ। ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਰੇਖ ਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਅਬਿਨਾਸੀ ਨੂੰ 'ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਦੇ' ਇਹ ਵਯੰਜਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਾਂਤੇ ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਹਨ। 'ਉਹ ਸਰੂਪ ਸੰਤਨ ਕਹਹਿ ਵਿਰਲੇ ਜੋਗੀਸਰ' ਅਰਥਾਤ ਵਿਰਲੇ ਸੰਤ ਜੋਗੀਸਰ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨ; ਭਾਵ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ; ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਾ ਤਾਤਪਰਜ ਭੀ ਵੇਦ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਖੰਡਨ ਵਿਚ ਹੈ।

(੨੧) ਬੇਦ ਪੁਕਾਰਹਿ ਭਗਤਿ ਸਰੋਤਿ। ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਮਾਨੈ ਵੇਖੈ ਜੋਤਿ। ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਤਿ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜਮੰ। ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਂਤਿ ਉਤਮ ਕਰਾਮੰ।

ਬਿਲਾਵਲ ਅਸਟਪਦੀ ਮ: ੧।

ਅਰਥ... 'ਜਿਸ ਭਗਤੀ ਕੇ ਵੇਦ ਪੁਕਾਰਤਾ ਹੈ ਤਿਸ ਕੇ (ਸਰੋਤ) ਸੁਣ ਕਰੇ ਜੋ ਬੇਦੋਂ ਕੇ ਵਾਕੋਂ ਕੇ ਗੁਰੁਦਾਰੇ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕਰ ਮਾਨਤੇ ਹੈਂ ਸੋ ਸਰਬ ਮੈਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੀ ਪੂਰਨ (ਜੋਤਿ) ਸੱਤਾ ਦੇਖਤੇ ਹੈਂ; ਐਰ ਸਭ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਭੀ ਨਾਮ ਕੇ ਹੀ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਵਤੀ ਹੈਂ ਗੁਰਮੁਖੋਂ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਐਰ ਕਰਮ ਭੀ ਤਿਨਕੇ ਉਤਮ ਭਏ ਹੈਂ। ਐਰ ਕਹੀਂ 'ਕਰਾਮੰ' ਭੀ ਪਾਠ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਤਹਾਂ (ਕਰਾਮੰ) ਕਾ ਕਲਾਮ ਤਿਨਕੀ ਬਾਣੀ ਉਤਮ ਹੈ ਐਸਾ ਕਰਨਾ।'

ਉੱਤਰ— ਇਹ ਅਰਥ ਭੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਭੀ ਨਿਦਰਸਨਾਲੰਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਿਹ ਅਰਥ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਪੁਰਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੀ ਸਰੋਤ ਨੂੰ ਹੀ ਬੇਦ ਜਾਣ ਕੇ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਸੁਣਕੇ ਅਤੇ ਮੰਨ ਕੇ ਪਰਮ ਜੋਤ ਨੂੰ ਦੇਖੇ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜਨਾ ਹੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਤ ਕਰਕੇ ਮੰਨੇ ਅਤੇ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਦਾਤ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ ਭਾਵ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਹਿ ਆਦਿਕਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਝਾਕ ਖੁਸ਼ੀ (ਨਾਂ) ਰਖੇ ਸੋ ਇਸ ਸਬਦ ਵਿਚ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਸਾਫ ਖੰਡਨ ਹੈ।

(੨੨) "ਸਭੁ ਨਾਦੁ ਬੇਦੁ ਗੁਰਬਾਣੀ। ਮਨ ਰਾਤਾ ਸਾਰੰਗ ਪਾਣੀ॥"

ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੧ ਸ: ੧੦

ਅਰਥ— "ਸਭ ਬੇਦੋਂ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਮੇਂ ਹੈ, ਇਸ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਹਮਾਰਾ ਮਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਮੇਂ ਰੰਗਿਆ ਹੈ।"

ਉੱਤਰ— ਇਸ ਵਿਚ ਭੀ ਰੂਪਕਾਪੁਨੁਤੀ ਅਲੰਕਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਸੱਚਾ ਨਾਦ ਬੇਦ ਮੰਨੋ, ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਉਸ (ਗੁਰਬਾਣੀ) ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨਾਲ

ਸਾਡਾ ਮਨ ਰੰਦਿਆ ਹੈ, ਯਾਂਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੀ ਵਿਦ੍ਰੁਤਾ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਰ 'ਆ ਬੈਲ ਮੁਝੇ ਮਾਰ' ਇਹ ਅਖੌਤ ਭੀ ਆਪ ਲਈ ਹੀ ਬਣਾਈ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

(੨੩) 'ਪੰਡਿਤ ਬੇਦ ਬੀਚਾਰ ਪੰਡਿਤ । ਮਨ ਕਾ ਕਰੋਧ ਨਿਵਾਰ ਪੰਡਿਤ ।'

ਰਾਮ ਕਲੀ ਮ: ੧ ਸ: ੧੭ ।

ਅਰਥ—'ਹੇ ਪੰਡਿਤ ਤੂੰ ਪੰਡਿਤ ਹੋ ਕਰ ਨਾਵ ਬਿਬੇਕਵਤੀ ਬੁਧੀ ਕਰਕੇ ਜੁਗਤ ਵੇਦੋਂ ਕੋ ਵੀਚਾਰ, ਹੇ ਪੰਡਿਤ ਤੂੰ ਮਨ ਕਾ ਕਰੋਧ ਨਿਵਰਤ ਕਰ ।

ਉੱਤਰ—ਸ਼ਾਇਦ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧੇਣਾ ਹੀ ਮਹਾਸਯ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ੧੫ ਨੰਬਰ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਲਾ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਵੈਦਕ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਦੇ ਖੰਡਨ ਵਿਚ ਸਿੱਧ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਇਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਹੀ ਕਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੇਦ ਪਾਠੀ ਅਤੇ ਸਿਆਣਾ ਤਾਂ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈਂ ਮਗਰ ਮਨ ਦਾ ਕ੍ਰੋਧ ਤਾਂ ਨਿਵਾਰ ਲੈ, ਯਾਂਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਿਤੋਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੀ ।

(੨੪) ਅਠ ਦਸ ਵੇਦ ਸੁਨੇ ਕਹ ਡੋਰਾ । ਕੋਟ ਪ੍ਰਗਾਸ ਨ ਦਿਸੈ ਅੰਧੇਰਾ ।''

ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੫ ਸ: ੩੦ ।

ਅਰਥ—'ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣ ਔਚਾਰ ਬੇਦ ਏਹ ਬੋਲਾ ਕੈਸੇ ਸੁਨਤਾ ਹੈ' । ਭਾਵ ਸ਼ਰਧਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੇ ਸੇ ਰਹਿਤ ਜੀਵ ਇਨ ਸਭਕੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਕੋ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਸਕਤਾ ਔਰ ਕਰੋੜੋਂ ਭੀ ਚੰਦ ਸੂਰਜਾਦਿਕੋਂ ਕਾ ਜੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭੀ ਹੋਵੇ ਪਰੰਤੂ ਅੰਧੇ ਕੋ ਕੁਝ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇਤਾ, ਭਾਵ ਕਰੋੜੋਂ ਮੂਰਤੀਓਂ ਕੋ ਹੋਤੇ ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਕੋ ਸਿਧਾਂਤ ਦਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇਤਾ ।

ਉੱਤਰ—ਇਹ ਅਰਥ ਭੀ ਬਹੁਤੀ ਖਿੱਚ ਤੋੜ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਫ ਅਰਥ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਠਾਰਾਂ (ਪੁਰਾਣ) ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਾ ਜਿਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਸੁਣਦਾ ਹੈ (ਵੇਦਾਦਿਕਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਅੰਧੇਰਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਚਾਨਣੇ ਕਰਨ ਤੇ ਭੀ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿਸਣਾ, ਅਤੇ 'ਪੰਡਿਤ ਮੈਲ ਨ ਚੁਕਈ ਜੇ ਬੇਦ ਪੜੇ ਜੁਗ ਚਾਰ' ਭੀ ਸਾਡੇ ਕੀਤੇ ਅਰਥ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਯਾਂਤੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਭੀ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ।

(੨੫) 'ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਹਰਿ ਜਪਿਆ ਮੁਖ ਪੰਡਿਤ ਹਰਿ ਗਾਇਆ ।' ਮਾਰੂ ਮ: ੪ ਸ: ੨ ।

ਗੁਰਮਤ ਦੀ ਸ੍ਰੋਤ ਤੋਂ ਹੀਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੋਲਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ।

ਅਰਥ-ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਪੁਨਾ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਓਂ ਕੇ ਜੋ ਕਰਤਾ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਤਿਨੋਂ ਨੇ ਭੀ ਹਰਿ ਜਪਿਆ ਹੈ। ਪੰਡਿਤੋਂ ਮੇਂ ਮੁਖ ਜੋ ਵਿਆਸ ਆਦਿਕ ਹੈ ਤਿਨੋਂ ਨੇ ਭੀ ਹਰਿ ਕੋ ਗਾਇਆ ਹੈ।

ਉੱਤਰ-“ਨਕ ਸਿਣਕਣ ਦਾ ਬਹੁ ਨਹੀਂ ਨਾਉਂ ਮਾਤਾ ਰਾਣੀ” ਦੀ ਕਹਾਵਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਟੀਕਾ ਕਾਰ ਲੇਖਕ ਗਿਆਨੀ ਤਾਂ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਗਰ ਏਹੋ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਾਠ ਕੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਰਥ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਰਥਾਤ” ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਸਿੰਮ੍ਰਤ” ਦਾ ਜੋ ਅਰਥ ਵੇਦਾਦੀ ਕਰਤਾ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ” ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਹਿਸਾਬ ਭੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਮੁਖ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਯਾਸਾਦਿਕਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਭੀ ਅਣਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂਤੇ ਅਸਲ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਜਪਣ ਨਾਲ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਹੀ ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਹਰਿ ਕੀਰਤ ਨਾਲ ਪੰਡਿਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁਖ ਪੰਡਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ “ਜਪਿਆ” ਅਤੇ ‘ਗਾਇਆ’ ਕਰਣ ਕਾਰਕ ਵਿਚ ਭੇਦ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ‘ਜਪਿਆ’ ਅਤੇ ‘ਗਾਇਆ’ ਨਹੀਂ ਹੋਉ, ਕਿੰਤੂ ਜਪਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਕਰਕੇ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤਜਗਾ ਬਿੰਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ‘ਜਪਿਆ’ ਆਦੀ ਨੂੰ ਜਪਿਆ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ ‘ਹਸੀਦਿਆ ਖੇਲੀਦਿਆ ਪੈਨੀਦਿਆ ਵਿਚੈ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ’ ਇਸ ਵਿਚ ਬਿੰਦਾ ਲੋਪ ਹੈ ਅਤੇ ਅਰਥ ‘ਹਸਣ ਨਾਲ’ ਇਤ ਆਦੀ ਹਨ। ਯਾਂਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਵੇਦ ਦਾ ਖੰਡਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਮੰਡਨ ਹੀ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ।

(੨੬) “ਹਰਿ ਜੀਉ ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਭਾਵਈ ਬੇਦ ਕੂਕ ਸੁਣਾਵਹਿ”। ਮਾਰੂ ਦੀ ਵਾਰ ਮ: ੩ ਸ: ੬।

ਅਰਥ-“ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਭਾਵਤਾ, ਐਸੇ ਬੇਦ ਕੂਕ ਕੇ ਸੁਣਾਵਤੇ ਹੈਂ।”

ਉੱਤਰ-ਇਹ ਅਰਥ ਭੀ ਅਸੁਧ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ‘ਕੂਕ’ ਸ਼ਬਦ ਛੁਦ ਵਾਚਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਛੁਟਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ‘ਸੁਣਾਵਹਿ’ ਇਸ ਕ੍ਰਿਯਾ ਦਾ ਅਨੁਯ ਵੇਦ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੰਡਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਥਾਇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ‘ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਬਕੇ ਖੜੇ ਭਾਈ’ ਇਸ ਵਿਚਲੇ ਬੜੇ ਦੀ ਤਰਾਂ ‘ਕੂਕ’ ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਛੁਦ ਵਾਚਕ ਹੈ, ਯਾਂਤੇ ਸਮੁਦਾਯ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਹੋਉਗਾ ਕਿ ਹੇ ਪੰਡਿਤ! (ਅਧਯਾਹਾਰ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਬੇਦ ਤਾਂ ਕੂਕ ਕੂਕ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈਂ ਪਰੰਤੂ ਹੰਕਾਰ ਜਿਹੜਾ ਤੈਨੂੰ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰਮੇਸ਼ੁ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ। ਅਤੇ ਅਗਲੀ ਝੁਕ ‘ਅਹੰਕਾਰ ਮੁਏ ਸੇ ਵਿਗੁਤੀ ਗਏ ਮਰਿਜੰਮਹਿ ਫਿਰ ਆਵਹਿ’ ਵਿੱਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਹੰਕਾਰੀ ਹਨ, ਉਹ ਨਿਸਫਲ ਹੀ ਗਏ, ਅਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਪਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਭੀ ਵੇਦ ਨੂੰ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦਾ ਕੂਕਣਾ (ਭੋਂਕਣਾ) ਦੱਸਕੇ ਖੰਢਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

(੨੭) ‘ਸਿੰਮ੍ਰਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸੋਧ ਦੇਖ ਉਤਮ ਹਰਿ ਨਾਮ’।

ਅਰਥ-ਸਭ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਐਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਭੀ ਸੋਧ ਦੇਖੇ ਹੈਂ ਸਭ ਸੇ ਉੱਚੇ ਹਰਿਕੇ ਦਾਸ ਹੀ ਸਿਧ ਹੁਏ ਹੈਂ ।

ਉੱਤਰ-ਇਸ ਵਿਚ 'ਹਰ ਨਾਮ' ਦੇ ਥਾਂ ਹਰਿ ਦਾਸਾਂ ਪਾਠ ਚਾਹੀਏ । ਜਾਂਤੇ ਪਾਠ ਅਸੁਧ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਯਾਕਰਣ ਤੋਂ ਭੀ ਉਕੀ ਬੇ ਖਬਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ 'ਦੇਖ' ਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਭੂਤ ਕਾਲ ਦੀ ਸਮਝਕੇ ਉਹਦਾ ਅਰਥ 'ਦੇਖੇ ਹੈ' ਇਹ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸੋ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕ੍ਰਿਆ ਅਨੁਮਤਯਾਰਥ ਲਕਾਰ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖਤ ਅਪੂਰਣ ਕਾਲ ਦੀ ਹੈ, ਤਾਂਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਸਲ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਸੋਧਕੇ ਦੇਖੋ (ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ) ਹਰਿ ਦਾ ਦਾਸ ਹੀ ਉੱਤਮ ਹੈ (ਅੰਤ ਏਹੀ ਮੰਨਣਾ ਪਉਗਾ) ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਤ ਪੜ੍ਹਨੇ ਫਜ਼ੂਲ ਹਨ । (ਅਤੇ ਪਿਛਲੀ ਤੁਕ 'ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕੋ ਥਿਰ ਨਹੀ ਨਾਮੇ ਬਲਿ ਜਾਸਾ' ਤੋਂ ਗਿਆਤ ਹੋਯਾ ਕਿ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕੋ ਥਿਰ ਨਹੀਂ, ਜਾਂਤੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ । ਅਤੇ 'ਬਹੁ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬਹੁ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਪੇਖੇ ਸਰਬ ਵੰਢੋਲ । ਪੂਜਿਸ ਨਾਹੀ ਹਰਿ ਹਰੇ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਅਮੋਲ' ਤੋਂ ਭੀ ਏਹੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਫਜ਼ੂਲ ਹਨ, ਅਤੇ ਨਾਮ ਹੀ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ।

(੨੮) 'ਸਾਮ ਵੇਦ ਰਿਗ ਯਜੁਰ ਅਥਰਵਣ । ਬ੍ਰਹਮੇ ਮੁਖ ਮਾਇਆ ਹੈ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ' ।

ਮਾਰੂ ਸੋਹਲੇ ਮ: ੧ ਸ: ੧੭ ।

ਅਰਥ-ਸਾਮ, ਰਿਗ, ਯਜੁਰ, ਐਰ ਅਥਰਵਣ, ਜੋ ਯੇਹ ਚਾਰੋਂ ਵੇਦ ਹੈਂ ਤਿਨ ਵੇਦੋਂ ਕੋ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਕਰਤੇ ਬ੍ਰਹਮੇ ਆਦੀ ਜੋ (ਮੁਖ ਸਿਸ਼ਟ ਹੈਂ ਤਿਨਕੀ ਤੀਨੋਂ ਗੁਣੋਂ ਕਰ ਉਤਪਤੀ ਹੈ ।

ਉੱਤਰ-ਇਸ ਵਿਚ ਭੀ ਲੂਣ ਥੱਪ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮੂਰਖਤਾ ਦਾ ਅੱਵਲ ਦਰਜੇ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਮੁਖ ਦਾ ਅਰਥ ਇਸ ਜਗਾ 'ਮੂੰਹ' ਕਰਨ ਦੇ ਥਾਂ 'ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ' ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਧੋਖਾ ਹੈ, ਭਲਾ ਜੇ ਮੰਨ ਭੀ ਲਈਏ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਹੋਉਗਾ ਕਿ 'ਰਿਗਾਦੀ ਵੇਦਾਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮੇਂ ਸਿਸ਼ਟ ਮਾਯਾ ਹਨ' ਤਾਂ ਫੇਰ ਸਿੱਧ ਕੀ ਹੋਯਾ ? ਦੂਜੇ ਇਹ ਜੋ ਕਿਹਾ ਤਿੰਨ, ਗੁਣਕਰ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕਾਂ ਦੀਤੀਨੋਂ ਗੁਣੋਂ ਸੇ ਉਤਪਤੀ ਹੈ, ਸੋ ਭੀ ਧੋਖਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਥੇ ਉਤਪਤੀ ਵਾਚਕ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਭਲਾ ਜੇ ਮੰਨ ਭੀ ਲਓ ਤਾਂ ਜਦ ਸਾਰੇ ਜਹਾਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਤਿਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੈ ਤਾਂ 'ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੀ ਤਿਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉਤਪਤੀ' ਕਹਿਕੇ ਕੀ ਖੋਹਣੀ ਖੋਹੀ ਗਈ ? ਅਰਥਾਤ ਕੁਝ ਫਾਯਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਯਾ, ਇਸ ਲਈ ਅਸਲ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚਾਰੇ ਬੇਦਾਂ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਮਾਯਾ ਰੂਪ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਤ੍ਰਿਗੁਣਾਤੀਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ, ਅਤੇ 'ਬ੍ਰਹਮੇ ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਗਾਸੀ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਪਸਾਰਾ' ਤੋਂ ਭੀ ਇਹੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ਮਾਯਾ

(ਬਿਖ) ਰੂਪ ਹਨ ।

(੨੯) ‘ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦਾਨੁ ਨਾਨਕ ਕਉ ਗੁਣ ਗੀਤਾ ਨਿਤ ਵਖਾਣਿਆਂ’

ਮਾਰੂ ਮ: ੫ ਅੰਜਲੀਆਂ ਸਬਦ ੮ ।

ਅਰਥ—‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਜੋ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੈ ਸੋ ਦਾਨ ਮੇਰੇ ਕੋ ਦੇਹੁ, ਜਿਸ ਨਾਮ ਕੇ ਗੁਣ ਗੀਤਾ ਭੀ ਨਿਤ ਵਖਾਣ ਕਰਤੀ ਹੈ ਵਾ ਤੇਰੇ ਗੁਣੋਂ ਕੇ ਗੀਤ ਨਿਤ ਹੀ ਕਥਨ ਕਰੂੰ’ ।

ਉੱਤਰ—ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਗੁਣੋਂ ਕੇ ਗੀਤ ਨਿਤ ਹੀ ਗਾਉਂ” ਇਸ ਪਿਛਲੇ ਸੁਧ ਅਰਥ ਤੋਂ ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ ਹੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਵੇ ‘ਵੇਦ ਦੀ ਰਿਚਾ ਗਾਉਂ” ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਲਈ ਦਸੋ ਤਾਂ ਸਹੀ ਇਸ ਤੋਂ ਵੇਦ ਦੀ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਨਿਕਲੀ ? ਕੁਝ ਸੋਚਕੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿਆ ਕਰੋ ॥

(੩੦) ‘ਹਰਿ ਆਗਿਆ ਕਰਿ ਬੇਦ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਵਿਚਾਰਿਆ’ ।

ਮਾਰੂ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੫ ਡਖਣੋ ਪਉੜੀ ੩ ।

ਅਰਥ—‘ਹੇ ਹਰਿ ! ਤੇਰੀ ਆਗਿਆ ਕਰ ਬੇਦ ਹੁਏ ਹੈਂ ਜਿਨ੍ਹੋਂ ਮੇਂ ਸੇ ਪਾਪ ਪੁੰਨੋਂ ਕੋ ਰਿਖੀਓਂ ਨੇ ਬੀਚਾਰਿਆ ਹੈ ॥’

ਉੱਤਰ—‘ਹੇ ਹਰੀ’ ਅਤੇ ‘ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ’ ਇਤਆਦੀ ਵਾਧੂ ਢਕੋਂਸਲੇ ਲਾਉਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅਰਥ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਨਹੀਂ, ਅਸਲ ਇਹ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿ ਦੀ ਆਗਯਾ ਹੋਈ (ਤਾਂ ਅਸੀਂ) ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ‘ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਵਿਸਤਾਰਿਆਂ’ ਇਸ ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਆਦਿਕਾਂ ਨੇ ਤਾ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਅਰਥਾਂਤ ਮਾਯਾ ਜਾਲ ਖਿੰਡਾ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ‘ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਸਭ ਵੇਦ ਦਿੜਾਇਆ ਕਰਿ ਐਗੁਣ ਪਛੋਤਾਵਣਿਆ’ ਇਸ ਗੁਰੂ ਵਾਕਯ ਤੋਂ ਭੀ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪਾਪ ਆਦਿਕ ਕਰਨ ਲਾਉਣਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਉਸ (ਪਾਪ ਪੁੰਨ) ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ ਪਾਉਣਾ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਜੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਅੰਗੀਕਾਰ ਹੈ ।

(੩੦) “ਸੰਤ ਸਭਾ ਮਿਲ ਕਰਹੁ ਬਖਯਾਨ । ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ।’ ਰਾਮਕਲੀ ਮ:

੫ ਸ: ੫੪

ਅਰਥ—‘ਸੰਤੋਂ ਕੀ ਸਭਾ ਸੇ ਮਿਲਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਰਰੂਪ ਕੇ (ਬਿਖਯਾਨ) ਕਥਨ ਕਰੋ, ਪੁਨ: ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਸਾਸਤ੍ਰ ਐਰ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਸਭ ਏਹੀ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਵਾਸਤਵ ਬ੍ਰਹਮ ਜੀਵ ਸ੍ਰਰੂਪ ਕਾ ਬਖਯਾਨ ਹੈ ।’

ਉੱਤਰ—‘ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਰਰੂਪ ਕਾ ਬਖਯਾਨ ਕਰੋ’ ਅਤੇ ‘ਵੇਦ ਆਦੀ ਏਹੀ ਕਹਿਤੇਹੈ’ ਇਤਯਾਦਿਕ

ਕੋਈ ਪਦ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ 'ਬਖਯਾਨ ਪਦ' ਹੈ, ਅਤੇ ਬੇਦ ਆਦਿਕ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕ੍ਰਿਆ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ 'ਕਹਿਤੇ ਹੈ' ਇਹ ਅਰਥ ਭੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਸੋ ਅਸਲ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਤੁਕ (ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਗਈ) ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਬਖਯਾਨ ਕਰੋ, ਏਹੀ ਬਿਖਯਾਨ ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ (ਸਮਝੋ) ਅਰਥਾਤ ਏਦੂੰ ਚੰਗੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਤਾਂਤੇ ਪੂਰਬ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਭੀ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਵਖਯਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨੂੰ ਹੀ ਸੱਚਾ ਬੇਦ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ, ਇਸਤੋਂ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਸਾਫ ਵਯੰਜਤ ਹੋਯਾ ।

(੩੨) "ਸਾਚੀ ਕੀਰਤਿ ਸਾਚੀ ਬਾਨੀ । ਹੋਰਨ ਦੀਸੈ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨੀ!" ਮਾਰੂ ਸੋਹਲੇ ਮ: ੧ ਸ: ੧ ਸਲੋਕ ੨੫।

ਅਰਥ—ਤੋਰੀ ਕੀਰਤੀ ਸੱਚੀ ਔਰ ਰਾਮ ਨਾਮ ਰੂਪ ਤੋਰੀ ਥਾਣੀ ਭੀ ਸਾਚੀ ਹੈ, ਵੇਦ ਪੁਰਾਣੋਂ ਮੇਂ ਔਰ ਕਿਸੀ ਕੀ ਸਾਚੀ ਕੀਰਤੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀਤੀ ॥"

ਉੱਤਰ—ਇਹਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸੱਚੀ ਕੀਰਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੱਚੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜੇਹੀ ਕੀਰਤੀ ਵੇਦ ਅਰ ਪੁਰਾਣਾਂ ਆਦੀ ਹੋਰ ਥਾਈਂ ਦਿਸਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਜੇਹੀਆਂ ਕਤਾਬਾਂ ਨੂੰ 'ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਸਭ ਕੂੜ ਗਾਲੀ ਹੋਛੀਆ' ਦੀ ਪਦਵੀ ਦੇਕੇ ਅੱਛਾ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਤਯਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ।

(੩੩) "ਵੇਦਾਂ ਮਹਿ ਨਾਮ ਉਤਮ ਸੋ ਸੁਣਹਿ ਨਾਹੀ ਫਿਰਹਿ ਜਿਉ ਬੇਤਾਲਿਆ ।" ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੨ ਅਨੰਚ ।

ਅਰਥ—ਵੇਦੋਂ ਮੇਂ ਨਾਮ ਉਤਮ ਸੋ ਤੋ ਸੁਣਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਔਰ ਭੁਤੋਂ ਕੀ ਤਰਹਿ ਫਿਰਤੇ ਹੈਂ, ਭਾਵ ਅਸੁਧ ਹੈਂ ।'

ਉੱਤਰ—ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਅਰਥ ਵਾਦ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਛੰਦ ਬੰਦੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਅਨੁਯ ਬਲ ਨਾਲ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ, ਓਵੇਂ ਹੀ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਹਨ । ਸੋ ਇਸਦਾ ਅਨੁਯ ਇਹ ਹੋਇਆ:—'ਨਾਮ ਉਤਮ ਸੋ ਵੇਦਾਂ ਮਹਿ ਸੁਣਹਿ ਨਾਹੀ ਫਿਰਹਿ ਜਿਉ ਬੇਤਾਲਿਆ ।' ਅਰਥਾਤ ਨਾਮ ਉਤਮ ਸੋ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੁਣਾਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਾਲਣ ਵਾਲੇ) ਛੂਤਾਂ ਦੀ ਤਰਹਾਂ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਅਨੁਯ ਨਿਯਮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਥਾਈਂ

ਯਥਾ:—‘ਮਨਮੰਦਰ ਤਨ ਵੇਸ ਕਲੰਦਰ ਘਟਹੀ ਤੀਰਥ ਨਾਵਾ ।’ ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਇਉਂ ਲੱਗੂ ਕਿ ਤਨ ਰੂਪੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਮਨ ਕਲੰਦਰ ਦੇ ਵੇਸ ਵਿਚ ਹੈ, ਅਤੇ ‘ਸੁਣਕੈ ਜਮਕੈ ਦੂਤ ਨਾਇ ਤੇਰੈ ਛ ਡੇ ਜਾਹਿ’। ਇਹਦਾ ਅਨੁਯ ‘ਤੇਰਾਨਾ ਇਸੁਣਕੈ ਜਮਕੈਦੂਤ ਛਡਿਜਾਹਿ’ ਐਸਾ ਹੋਵੇਗਾ ਏਵੇਂ ਹੀ ਉਕਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਏ; ਅਤੇ:—

‘ਜੀਅਹੁ ਮੈਲੇ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ । ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ ਜੀਅਹੁ ਤ ਮੈਲੇਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਜੁਐ ਹਾਰਿਆ । ਇਹ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਵਡਾ ਰੋਗੁ ਲਗਾ ਮਰਣੁ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰਿਆ । ਵੇਦਾ ਮਹਿ ਨਾਮ ਉਤਮ ਸੋ ਸੁਣਹਿ ਨਾਹੀ ਫਿਰਹਿ ਜਿਉ ਬੇਤਾਲਿਆ । ਕਹੇ ਨਾਨਕ ਜਿਨ ਸਚੁ ਤਜਿਆ ਕੂੜੈ ਲਾਗੇ ਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਜੁਐ ਹਾਰਿਆ ।’’

ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਅਹੁ ਮੈਲੇ ਜਨਮ ਹਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਅਗਲੀ ਪਉੜੀ:—

‘ਜੀਅਹੁ ਨਿਰਮਣ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ । ਬਾਹਿਰਹੁਤ ਨਿਰਮਲ ਜੀਅਹੁ ਨਿਰਮਲ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੇ ਕਠਣੀ ਕਮਾਣੀ । ਕੂੜ ਕੀ ਸੋਇ ਪਹੁਚੈ ਨਾਹੀ ਮਨਸਾ ਸਚਿ ਸਮਾਣੀ ਜਨਮ ਰਤਨ ਝਿਨੀ ਖਟਿਆ ਭਲੇ ਸੇ ਵਣਜਾਏ । ਕਹੇ ਨਾਨਕ ਮੰਨੁ ਨਿਰਮਲ ਸਦਾ ਰਹਹਿ ਗੁਰ ਨਾਲੇ ।’ ਵਿੱਚ ‘ਜੀਅਹੁ ਅਤੇ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ’ ਸਾਫ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਹੈ । ਏਸੇ ਆਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ੨੭ ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ “ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਸਾਸਤਰ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਵਿਚਾਰਦੇ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ । ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ਗੁਰੁ ਬਾਝਹੁ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ । ਤਿਹੀ ਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰ ਭ੍ਰਮ ਸੁਤਾ ਸੁਤਿਆ ਰੈਣ ਵਿਹਾਣੀ’ ਤੋਂ ਭੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਆਦਿਕ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਹਨ; ਅਸਲ ਵਸਤੂ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ; ਉਹ ਗੁਰੁ ਬਾਝਹੁ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਪਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ । ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਤਿਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿਕ ਭਰਮ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੌਂ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਆਦੀ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਕਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਦੱਸ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਮੈਲੇ ਅਤੇ ਬੇਤਾਲ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

(੩੪)—‘ਤਾਤੇ ਜਾਪਿ ਮਨਾ ਹਰਿ ਜਾਪਿ । ਜੋ ਸੰਤ ਬੇਦ ਕਹਿਤ ਪੰਥ ਗਾਖਰੋ ਮੋਹਿ ਮਗਨ ਅਹੰ ਤਾਪ ।’ ਕਾਨੜਾ ਮ; ੫ ਸ: ੪੪ ।

ਅਰਥ—‘ਜੋ ਸੰਤ ਐਰ ਬੇਦ ਪ੍ਰਲੋਕ ਕੇ ਰਸਤੇ ਕੇ (ਗਾਖਰੋ) ਕਠਨ ਕਹਤੇ ਹੈਂ; ਇਸ ਉਲੰਘਣੇ ਕੇ ਹਰੀ ਜਾਪ ਹੀ ਹੈ; ਤਾਂਤੇ ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਹਰੀ ਜਾਪ ਕੇ ਜਪਣਾ ਕਰ । ਐਰ ਤੂੰ ਹੰਕਾਰ ਤਾਪ ਕਰ ਮੋਹਿ ਮੈਂ ਮਗਨ ਹੋ ਰਹਾ ਹੈਂ ।’

ਉੱਤਰ—ਇਹ ਅਰਥ ਬਿਲਕੁਲ ਅਸੁੱਧ ਹੈ; ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਤਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਜਾਪ ਨਾਲ ਸੰਤ

ਅਰਥ ਬੇਦ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਉਲੰਘਣਾ ਦੋਹਾਂ ਪੱਖਾਂ ਲਈ ਇਸ਼ਟ ਨਹੀਂ; ਦੂਜੇ ‘ਮੋਹਿ ਮਗਨ

ਅਹੰਤਾਪ' ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ 'ਹੋ ਰਹਿਆ' ਆਦੀ ਕੋਈ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੁਯ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚਲੇ 'ਮਨਾ' ਨਾਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦਾ, ਇਹ 'ਗਾਖਰੋ' ਦੇ ਵਾਕ 'ਪੰਥ' ਦੇ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਰਣ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ "ਹੈ" ਇਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਧਯਾਹਾਰ ਕਰਨਾ ਆਵ-ਸ਼ਯਕ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ 'ਤਾਂਤੇ ਜਾਪ ਮਨਾ' ਸਿੱਟਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਤੁਕ ਵਿਧੇਯ ਰੂਪ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚਲੇ 'ਮੋਹਿ ਮਗਨ' ਆਦਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਦਾ ਅਨੁਯ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚਲੇ 'ਮਨਾ' ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ, ਅਤੇ ਲਾਘਵਤਾ ਲਈ 'ਕਹਿਤ' ਕ੍ਰਿਯਾ ਦੇ ਕਰਤਾ ਸੰਤ ਅਤੇ ਵੇਦ ਦੋਵੇਂ ਹਨ (ਇਸ ਨੂੰ ਮਹਾਸ਼ਯ ਭੀ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਇਸ ਲਈ ਸੰਤ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਰਸਤਾ 'ਬਿਖੜਾ ਮੋਹਿ ਮਗਨ' ਅਤੇ ਅਹੰਤਾਪ ਰੂਪ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਏ ਦਾ ਅਰਥ ਅਨੁਯ ਰਰਕੇ ਹੋਊਗਾ। ਅਨੁਯ ਯਥਾ:—'ਜੋ ਬੇਦ ਕਹਿਤ ਪੰਥ ਗਾਖਰੋ' ਮੋਹਿ ਮਗਨ ਅਹੰਤਾਪ।' ਸੋ ਇਸ ਵਿਚ 'ਸੰਤ ਕਹਿਤ' ਇਤਨਾ ਤਾਂ ਅਵਾਂਤਰ ਵਾਕਯ ਹੈ, ਰਹਿੰਦਾ ਮੁਖ ਵਾਕਯ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਅਵਾਂਤਰ ਵਾਕਯ 'ਆਦਿਮ ਅਤੇ ਅੰਤਮ ਖੰਡ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ' ਕਰਤਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਯਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧੀ ਸੰਬੰਧਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੈਸੇ 'ਰਾਮ ਨੇ ਟੋਏ ਵਲ ਤੱਕ' ਆਖਿਆ, ਇਹ ਇਹ ਕਿਨ ਪੁੱਟਿਆ ਹੈ' ਇਸ ਵਿਚ 'ਟੋਏ ਵੱਲ ਤੱਕ' ਅਵਾਂਤਰ ਵਾਕਯ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕਰਤਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਯਾ ਦੇ ਵਿਚਲੇ ਹੈ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਕਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚ ਆਦਿਮ ਅਤੇ ਅੰਤਮ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਾਂਤੇ ਵਾਕਯ ਦਾ ਮੁਖ ਅਰਥ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਵੇਦ ਦਸਦੇ ਹਨ ('ਸੰਤ ਕਹਿਤ' ਨੂੰ ਛਡ ਜਾਓ) ਬਿਖੜਾ 'ਮੋਹਿ ਮਗਨ ਅਹੰਕਾਰ' ਅਤੇ ਤਾਪ ਰੂਪ ਰਸਤਾ ਅਤੇ ਅਵਾਂਤਰ ਵਾਕਯ (ਵਿਚ ਔਣ ਵਾਲਾ, ਗੋਣ) ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੋਯਾ ਕਿ (ਇਹ ਗਲ) ਸੰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਰਸਤਾ, ਬਿਖੜਾ, ਅਗਿਆਨ, ਅਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਤਾਪ ਰੂਪ ਹੈ, ਤਾਂਤੇ 'ਹੋ ਮਨ ! ਹਰੀ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪ' ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਵੇਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ ਵਿਖੇ ਤੈਨੂੰ ਐਖਯਾਈ, ਅਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਔਰ ਅੰਤਮ ਤੁਕ 'ਬਿਨਸਜਾਇ ਭੈ ਭਰਮਾ ਨਾਨਕ ਸੰਤ ਪ੍ਰਤਾਪ' ਵਿਚ ਭੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਭੈ ਭਰਮ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋਣਾ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਕਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸਥਾਈ ਰੂਪ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰ ਸਿਧਾਂਤ ਰੂਪ ਹੈ, ਕਿ ਹੋ ਮਨ ਹਰੀ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪਿ।

ਕਿਉਂ ਮਹਾਸ਼ਯ ਜੀ ! ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨੇ ਤਾਂ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖਦਾਇਕ ਸਿੱਧ ਕਰਕੇ ਉਲਟਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੀ ਡੰਗ ਦਿੱਤਾ। ਹੋਰ ਛੇੜੋ !

(੩੬) 'ਕਥਾ ਕਹਾਣੀ ਬੇਦੀ ਆਣੀ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਵੀਚਾਰ।'

ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੨ ਸ: ੧੬

ਹੈਂ, ਔਰ ਤਿਨੋਂ ਮੇਂ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਕੀ ਵੀਚਾਰ ਹੈ।

ਉੱਤਰ— ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਭਾਵ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ਵਿਚ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹੀ ਹਨ; ਕਿ ਅਮਕੇ ਰਿਸ਼ੀ ਯਾ ਰਾਜੇ ਨੇ ਅਮਕੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਬ੍ਰਿਤਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ; ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਅਹਲਯਾ ਨਾਲ ਵਿਭਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਅਤੇ 'ਯੋ: ਦੇਵਾਪੀ: ਸੁੰਤਨੁ ਵੈ ਪਰੋਹਿਤੋ ਹੋਤ੍ਰਾ-ਯ ਵਰਤ: ਰਿਗ ੧੦, ੮, ੯੮; ੭; ਅਤੇ ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਨਿਰੁਕਿਤ ਕਾਰ ਨੇ ਭੀ ਦੇਵਾਪੀ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਸੁੰਤਨੁ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖੀ ਹੈ; ਤਾਂ ਐਹੋ ਜੇਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਨਾਲ ਵੇਦ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ। ਅਗਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਬਾਬਤ ਹੋਰ ਦਸਦੇ ਹਨ:— 'ਦੇ ਦੇ ਲੈਣਾ ਲੈ ਲੈ ਦੇਣਾ ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਿਤਾਰ। ਉਤਮ ਮਧਮ ਜਾਤੀ ਜਿਨਸੀ ਭਰਮ ਭਵੈ ਸੰਸਾਰ' ਅਰਥਾਤ ਅਮਕੀ ਚੀਜ਼ ਦੋ ਦੇਣ ਯਾ ਲੈਣ ਨਾਲ ਨਰਕ ਵਿਚ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਮਕੀ ਨਾਲ ਸੁਰਗ ਵਿਚ, ਅਮਕੀ ਚੀਜ਼ ਖਾਧਿਆਂ ਯਾ ਅਮਕੇ ਥਾਂ ਨ੍ਰਾਤਿਆਂ ਉੱਤਮ ਅਥਵਾ ਨੀਚ ਹੋਈ ਦਾ ਹੈ, ਇਤਆਦੀ ਭਰਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਹੀ ਢਕੌਂਸਲੇ ਹਨ, ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਥਾ ਦਾ ਮੁਸ਼ਕ ਭੀ ਨਹੀਂ। ਅੱਗੇ ਏਸੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਹੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਬਾਣੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ? 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਤਤ ਵਖਾਣੀ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਆਈ। ਗੁਰਮੁਖ ਆਖੀ ਗੁਰਮੁਖ ਜਾਤੀ ਸੁਰਤੀ ਕਰਮ ਧਿਆਈ।' ਅਰਥਾਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਤਤ (ਅਸਲ) ਦੇ ਦੱਸਣ ਵਾਲੀ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਸਹਿਤ ਆਈ ਹੈ (ਉਹ) ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਖੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਸ੍ਰਵਣ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਵਾਲਿਆਂ ਸ੍ਰੋਤਿਆਂ (ਭਗਤਾਂ-ਭੱਟਾਂ) ਨੇ ਧਿਆਈ ਹੈ। ਭਾਵ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੁਰ ਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਸਹਿਤ ਹੈ, ਅਰ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਏਸ ਨੂੰ ਗਾਵਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਨਿਕੰਮੀਆਂ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਾਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਿਕੰਮੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚ ਭੀ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਖੰਡਨ ਹੈ।

(੩੬) 'ਬੇਦ ਪੁਕਾਰੇ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਕਾ ਬੀਉ। ਜੋ ਬੀਜੈ ਸੋ ਉਗਵੇ ਖਾਂਦਾ ਜਾਣੇ ਜੀਉ। ਗਿਆਨ ਸਲਾਹੇ ਵਡਾ ਕਰਿ ਸਚੇ ਸਚਾ ਨਾਉ। ਸਚੁ ਬੀਜੈ ਸਚੁ ਉਗਵੇ ਦਰਗਾਹਿ ਪਾਈਐ ਥਾਉ। ਬੇਦ ਵਪਾਰੀ ਗਿਆਨ ਰਾਸ ਕਰਮੀ ਪਲੇ ਹੋਇ। ਨਾਨਕ ਰਾਸੀ ਬਾਹਰਾ ਲਦਿ ਨ ਚਲਿਆ ਕੋਇ'॥

ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਾਰ ਮ:੧ ਸ:੧੬।

ਅਰਥ— 'ਬੇਦ ਪੁਕਾਰਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਪੁੰਨ ਔਰ ਪਾਪ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਸੁਰਗ ਔਰ ਨਰਕ ਕਾ (ਬੀਉ) ਬੀਜ ਹੈ, ਜੋ ਬੀਜਤਾ ਹੈ ਸੋ ਜੰਮਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੈਸਾ ਕਰਮ ਕਰਤਾ ਹੈ ਵੈਸਾ ਹੀ ਫਲ ਮਿਲਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਜੀਉ (ਖਾਂਦਾ) ਭੋਗਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਬੇਦ ਗਿਆਨ ਕੋ ਵਡਾ ਕਰਕੇ ਸਲਾਹਤਾ ਹੈ, ਸੱਚੇ ਕਾ ਸੋ ਸਚਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਤਿਸ ਕਰ ਸੋ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤਾ ਹੈ, (ਸਚ ਬੀਜੈ) ਜੋ ਨਾਮ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਿਦੇ ਮੇਂ ਧਾਰਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰ ਸਚ ਰੂਪ ਨਿਸਚਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਤਉ ਦਰਗਾਹ ਮੇਂ ਥਾਉਂ ਪਾਈਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ

ਪਰਲੋਕ ਮੇਂ ਆਦਰ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਵਪਾਰੀ ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਹੈ ਜਿਸ ਕੇ ਪਾਸ ਸਰਧਾ (ਰੂਪੀ) ਰਾਸ ਵੇਦ (ਰੂਪੀ) ਸਾਹੁ ਗਿਆਨ (ਰੂਪੀ) ਵੱਖਰ ਤਿਸ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਜੋ ਸਰਧਾ (ਰੂਪੀ) ਰਾਸ ਤੋ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਸੋ ਐਸਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਵੱਖਰ ਕੋ ਲਾਇ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾਤਾ ਹੈ'।

ਉੱਤਰ— ਇਹ ਅਰਥ ਨਿਰਾ ਹੀ ਅਸੁੱਧ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਗਿਆਨ ਸਲਾਹੇ ਵਡਾ ਕਰ' ਦਾ ਅਰਥ ਵੇਦ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਕਰਕੇ ਸਲਾਹਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੂਲ ਵਿਚ ਵੇਦ ਦਾ ਵਾਚਕ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਅਤੇ 'ਗਿਆਨ ਰਾਸ' ਦਾ ਅਰਥ ਭੀ 'ਸਰਧਾ ਰੂਪੀ ਰਾਸ' ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਵੇਦ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹ ਬਣਾਯਾ ਤਾਂ ਵਣਜਾਰਾ ਕੀਹਨੂੰ ਬਣਾਓਗੇ? ਨਾਲੇ ਵਪਾਰੀ ਦਾ ਅਰਥ ਸ਼ਾਹ ਕਰਨਾ ਭੀ ਮੂਰਖਤਾਈ ਹੈ। ਕਰਮੀ ਦਾ ਅਰਥ 'ਜਗਿਆਸੂ' ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦਾ, ਇਹਦਾ ਅਰਥ 'ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ' ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਿਵਸਥਾ ਭੀ ਬੇਢੰਗੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅਰਥ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਨਹੀਂ ਯਾਂਤੇ ਅਸਲ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਕਰਨਾ ਹੀ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਫਲ ਨਰਕ ਅਤੇ ਸੁਰਗ ਹੈ। (ਪਰਮ ਪਦ ਨਹੀਂ) ਜੋ ਜੀਵ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਓਹੀ ਫਲ ਭੋਗਦਾ ਅਤੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, (ਵੇਦ ਤਾਂ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੱਸ ਕੇ ਲਾਂਭੇ ਹੋਏ, ਜੋ ਭੋਗਣਾਂ ਪੈਂਦਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ) ਪਰੰਤੂ ਗਿਆਨ (ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ) ਵੱਡਾ ਕਰਕੇ ਸਲਾਹਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਭੀ (ਗਿਆਨ) ਸੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂਤੇ ਜੋ (ਗਿਆਨੀ) ਸੱਚ ਬੀਜਦੇ ਹਨ, ਸੱਚ ਹੀ ਉੱਗਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ) ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਵੇਦ ਵਪਾਰੀ ਦੇ ਪੱਲੇ ਗਿਆਨ ਰਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੱਖਰ ਲਵੇ। (ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ) ਗਿਆਨ ਰਾਸ ਤੋਂ ਹੀਣ (ਵੈਦਿਕ ਕਰਮਾਂ ਦੁਆਰਾ) ਕੋਈ ਵੱਖਰ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚ ਭੀ ਵੇਦ ਮਾਰਗ ਦਾ ਖੰਡਨ ਹੀ ਹੈ।

(੩੭) 'ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਧੂ ਜਨ ਇਹੁ ਬਾਣੀ ਰਸਨਾ ਭਾਖੀ' ।

ਸਾਰੰਗ ਮ:ਪ ਸ: ੧੨੧ ।

ਅਰਥ— ਬੇਦੋਂ ਔਰ ਪੁਰਾਣੋਂ ਅਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਓਂ ਨੇ ਏਹੀ ਕਹਾ ਹੈ, ਔਰ ਸਾਧ ਜਨੋਂ ਨੇ ਭੀ ਏਹੀ ਬਾਣੀ ਰਸਨਾ ਭਾਵ ਜਿਹਵਾ ਕਰਕੇ (ਭਾਖੀ) ਕਥਨ ਕਰੀ ਹੈ।

ਉੱਤਰ— ਏਸ (ਆਪ ਦੇ) ਅਧੁਰੇ ਅਰਥ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਬਰੇ ਸਾਧੂ ਜਨ ਆਦਿਕਾਂ ਨੇ ਕੀ ਬਾਣੀ ਕਹੀ ਹੈ? ਇਸ ਲਈ ਦੂਜੀ ਤੁਕ ਨਾਲ ਰਲਾਕੇ ਅਸਲ ਅਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— 'ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਧੂ ਜਨ ਇਹੁ ਬਾਣੀ ਰਸਨਾ ਭਾਖੀ। ਜਪ ਰਾਮ ਨਾਮ ਨਾਨਕ ਨਿਸ-ਤਰੀਐ ਹੋਰ ਦੁਤੀਆ ਬਿਰਥਾ ਸਾਖੀ।' ਅਰਥਾਤ ਸਾਧੂ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਬਾਤ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਮ

ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਓ, ਹੋਰ ਦੂਜੀ ਗਲ (ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਹੀ) ਫਜ਼ੂਲ ਹੈਨ, ਸੋਈ (ਨਾਮ

ਜਪਣਾ) ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਹੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਇਹ ਅਰਥ ਕਰੀਏ ਕਿ ਵੇਦ ਆਂਦਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੇ ਰਸਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਣੀ ਆਖੀ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਸੰਗਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਸਨਾਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਪੁਸਤਕ ਉਚਾਰਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਕਿੰਤੂ ਸਾਧੂ ਜਨ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੋ 'ਰਸਨਾ ਭਾਖੀ' ਇਸ ਕ੍ਰਿਯਾ ਦਾ ਵੇਦ ਆਂਦਿਕਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(੩੮) 'ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਗਤ ਠਾਢੀ। ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਸਿੰਮ੍ਰਤਿ ਸਾਧੂ ਜਨ ਖੋਜਤਿ ਖੋਜਿਤ ਕਾਢੀ।

ਸਾਰੰਗ ਮ: ੫ ਸ: ੭੪।

ਅਰਥ— 'ਹੇ ਹਰੀ ਆਪ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੀਤਲ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਮੈਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿਤਾ, ਚਾਰ ਬੇਦ, ਅਠਾਰਹ ਪੁਰਾਣ, ਸਤਾਈ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਔਰ ਸਾਧੂ ਜਨੋਂ ਨੇ ਏਹ ਬਾਤ ਖੋਜ ਖੋਜ ਕੇ ਨਿਕਾਲੀ ਹੈ।'

ਉੱਤਰ— ਇਹ ਪਰਮਾਣ ਭੀ ਸਾਡੇ ਪੱਖ ਦੀ ਹੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਭਾਵ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਗਤੀ ਸੀਤਲ ਹੈ, ਉਹ ਵੇਦ ਆਂਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਖੋਜ ੨ ਹਾਰ ਕੇ ਸਾਧੂ ਜਨਾਂ ਨੇ ਕੱਢੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਦ ਵੇਦ ਆਂਦਿਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਸੀਤਲਗਤੀ ਨਾ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਸਾਧੂ ਜਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਲਈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਸਿਵਬਿਰੰਚ ਅਰ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਤਾ ਮਹਿ ਜਲਤਉ ਫਿਰਿਆ। ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ ਭਏ ਸੀਤਲ ਦੁਖ ਦਰਦ ਭਰਮ ਹਿਰਿਆ। ਜੇ ਜੇ ਤਰਿਓ ਪੁਰਾਤਨ ਨਵ ਤਨ ਭਗਤਿ ਭਾਇ ਹਰਿ ਦੇਵਾ। ਨਾਨਕ ਕੀ ਬੇਨੰਤੀ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਮਿਲੇ ਸੰਤ ਜਨ ਸੇਵਾ'। ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਿਵ, ਬ੍ਰਹਮਾ (ਜੀਹਨੂੰ ਬੇਦ ਕਰਤਾ ਕਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਵਿਚ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਦੇਖੀ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਿਮਰਕੇ ਸੀਤਲ ਹੋਏ, ਅਤੇ ਦੁਖ ਦਰਦ ਭਰਮ ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਜੇ ਜੇ ਪਰਾਚੀਨ ਅਥਵਾ ਨਵੀਨ ਤਰਿਆ ਹੈ ਸੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਭਾਇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਰਿਆ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਸਾਡੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭ ਜੀ! ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਖਸ਼। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜਲਦੇ ਰਹਿਣਾ ਵੇਦ ਆਦੀ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦੀ ਸੀਤਲ ਗਤੀ ਨਾ ਹੋਣੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਜਨ ਤੋਂ ਸ਼ਾਂਤਿ ਆਉਣੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਟੋਲ ਕੇ ਕਢਿਆ, ਦੱਸ ਕੇ ਵੇਦ ਆਂਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪਵਿਤ੍ਰ ਰਤਨ ਤੋਂ ਤੂਹੜ ਵਤ ਖਾਲੀ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੇਖਿਆ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਵੇਦ ਆਦੀ ਦੀ ਕਿਆ ਸੋਹਣੀ ਮਨਉਤ ਨਿਕਲੀ !!

(੩੯) 'ਆਪੇ ਸਾਸਤ ਆਪੇ ਬੇਦ। ਆਪੇ ਪਾਵੇ ਘਟ ਘਟ ਭੇਦ'

ਭੈਰਉ ਮ: ੫ ਸ: ੫੦

ਅਰਥ— 'ਆਪੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਸਤ੍ਰ ਰੂਪ ਹੈ, ਪੁਨਾ ਆਪੇ ਹੀ ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਭੇਦ ਕੇ ਜਾਨਤਾ ਹੈ,

ਭਾਵੇ, ਸਭ ਜੀਵੋਂ ਕੇ ਰਿਏ ਕੀ ਬਾਤ ਕੇ ਜਾਨਤਾ ਹੈ'

ਉੱਤਰ— ਇਹਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰਗਟਿਆ; ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਣਾਮੀ ਯਾ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਸਿੱਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਰਨ ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਊ। ਸਗੋਂ ਇਹ ਮਤ-ਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ 'ਆਪੇ' ਕਹਿਣ ਦਾ ਫੇਰ ਕੀ ਤਾਤਪ੍ਰਯ ਹੋਯਾ? ਅਨਯ ਪ੍ਰਮਾਣ— 'ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਸੰਸਾਰ ਹਬਾਹੂ ਬਾਹਰਾ। ਨਾਨਕ ਕਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਦਿਸੈ ਜਾਹਿਰਾ।" ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਭੀ ਉਕਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਾ ਏਹੋ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਲਈ ਬੇਦ ਆਦੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਆਪੇ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ"।

(੪੧) "ਨਾਨਕ ਸੋਧੇ ਸਿੰਮਰਤ ਬੇਦ। ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਨਾਹੀ ਭੇਦ॥" ਭੈ: ਮ: ੫ ਸ: ੨੪।

ਅਰਥ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਸਭ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸੋਧ ਦੇਖੇ ਹੈਂ ਸਭ ਏਹੀ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ, ਪਾਰ-ਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਐਰ ਗੁਰੂ ਮੇਂ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ"

ਉੱਤਰ—ਇਸ ਅਰਥ ਵਿਚ "ਸਭ ਏਹੀ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ" ਇਸ ਵਾਕ ਦਾ ਵਾਚਕ ਮੂਲ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਬਿਵਸਥਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ; ਇਸ ਲਈ ਅਸਲ ਅਰਥ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਅਤੇ ਬੇਦ ਸੋਧ ਕੇ ਦੇਖ ਲਏ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ।

(੪੨) "ਗੁਣ ਨਾਦ ਧੁਨਿ ਅਨੰਦ ਬੇਦ। ਕਥਤ ਸੁਨਤ ਮੁਨਿ ਜਨਾ ਮਿਲ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ" ਕਲਿਆਨ ਮ: ੫ ਸ: ੫।

ਅਰਥ—"ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਆਨੰਦ ਪੂਰਬਕ ਬੇਦ ਕੀ ਧੁਨੀ ਸਹਿਤ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣੋਂ ਕੇ (ਨਾਦ) ਉਚਾਰਣ ਕਰਤੀ ਹੈ, ਤਿਸ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ਮੇਂ ਮੁਨੀ ਜਨੋਂ ਕੇ ਸਮੂਹ ਮਿਲ ਕਰ ਹਰੀ ਕੇ ਗੁਣੋਂ ਕੇ ਕਥਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਅਰ ਸੁਨਤੇ ਹੈਂ।"

ਉੱਤਰ—ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਭੀ ਗੁਣ ਨਾਦ ਆਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਆਉਣ ਕਰਕੇ 'ਬੇਦ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ (ਸਾਹਚਰਯ ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ) ਸਾਖਯਾਤ ਹੀ ਗਿਆਨ ਹੈ; 'ਬੇਦ ਪੁਸਤਕ' ਨਹੀਂ, ਜੇ 'ਬੇਦ' ਦਾ ਅਰਥ ਪੁਸਤਕ ਹੀ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਭੀ ਮੰਨਣਾ ਪਊ ਕਿ ਬੇਦ (ਕਥਿਤ) ਕਥਨ ਭੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ (ਸੁਨਤ) ਸੁਨ ਦੇ ਭੀ ਹਨ, ਫੇਰ ਬੇਦਾਂ ਦਾ ਕੀ ਵਾਧਾ ਰਹਿਆ? ਯਾਂਤੇ 'ਕਥਤ' ਅਰ 'ਸੁਨਤ' ਇਨ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਯਾ ਦੇ ਕਰਤਾ ਸੰਤ ਹਨ ਅਰ ਦੇਦ ਦਾ ਅਰਥ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਣ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਤੋ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਠੀਕ ਅਰਥ ਇਹ ਹੋਯਾ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਜੱਥੇ ਵਿਚ ਮਿਲੋ, ਓਥੇ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ, ਨਾਦ (ਕੀਰਤਨ) ਦੀ ਧੁਨੀ, ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣਦੇ ਹਨ। ਯਾਂਤੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਬੇਦ ਸੁਣਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਸਿੱਧ ਨਾ ਹੋਈ ਕਿੰਤੂ ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਅਤੇ ਓਧਰਨੂੰ

ਸਾਫ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੁਰਨਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

(੪੩) “ਕਹੰਤ ਬੇਦਾ ਗੁਣੰਤ ਗੁਣੀਆ ਸੁਣੰਤ ਬਾਲਾ ਦੁਹੁ ਬਿਧ ਪ੍ਰਕਾਰਾ ।” ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ
ਸਲੋਕ ਮ: ੧ ਸ਼: ੧੪

ਅਰਥ—“(ਗੁਣੀਆਂ) ਗੁਣ ਵਾਲਾ (ਗੁਣੰਤ) ਵੀਚਾਰ ਕਰ ਬੇਦੋਂਕੋ ਬਹੁਤ ਵਿਧੋਂ ਕਰਿ ਕਥਨ
ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਐਰ ਬਾਲਾ (ਜਗਯਾਸੀ) ਅਨੇਕ ਪ੍ਰ ਸੇ ਸੁਨਤੇ ਹੈਂ ।’

ਉੱਤਰ—ਕਿਉਂ ਮਹਾਸ਼ਯ ਜੀ ! ਜੇ ਏਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਏਥੇ ਹੀ ਮੰਨ ਲਈਏ ਤਾਂ
ਸਿੱਧ ਕੀ ਹੋ ਜਾਊ ? ਬਿਲ ਕੁਲ ਨਹੀਂ, ਜਿਕੂੰ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ “ਫਲਾਣੇ ਥਾਂ ਮੱਲਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਘੋਲ
ਹੋਯਾ, ਰੇਲਾਂ ਬੜੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਦਮੀ ਦੇਖੇ” ਤਾਂ ਇਸਤੋਂ ਕੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ
ਦੇਖੇ ਹੋਏ ਪਦਾਰਥਾਂ ਬਾਬਤ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਕੀ ਰਾਇ ਹੈ ? ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਏਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੀ ਇਕ ਤੁਕ
‘ਪਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਾਕਯ’ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬਤ ਅਪਨਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਗਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਕੱਢਿਆ ਹੈ, ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਨੂੰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਯਥਾ:—

“ਕਹੰਤ ਬੇਦਾ ਗੁਣੰਤ ਗੁਣੀਆ ਸੁਣੰਤ ਬਾਲਾ ਬਹੁ ਬਿਧ ਪ੍ਰਕਾਰਾ । ਦ੍ਰਿੜੰਤ ਸੁ ਵਿਦਿਆ ਹਰਿ
ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ । ਨਾਮ ਦਾਨ ਜਾਚੰਤ ਨਾਨਕ ਦੇਨ ਹਾਰ ਗੁਰ ਗੋਪਾਲਾ ।’

ਅਰਥਾਤ—ਬੇਦ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਗੁਣੀ ਲੋਕ (ਆਪਣੇ ਜਾਣੇ) ਗੁਣਾਂ
ਨੂੰ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਚੇਲੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਣਦੇ ਭੀ ਹਨ (ਪਰੰਤੂ) ਬੋਧਵਯ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਯੰਗ ਇਹ ਕਿ
ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਦਿਆ ਦ੍ਰਿੜੁਣੀ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਸ੍ਰੀਕਾਰ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਬੇਦ ਕਥਾ ਆਦੀ ਸੁਣ-
ਨੀਆਂ ਸੁਣੈਣੀਆਂ ਛੱਡਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਜਾਚਨਾ ਕਰਨੀ ਹੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

(੪੪) “ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੀਚਾਰੰ । ਏਕੰਕਾਰ ਨਾਮ ਉਰਿ ਧਾਰੰ ।” ਗਾਥਾ ਮ:
ਸਲੋਕ ੨੦ ।

ਅਰਥ—‘ਜਿਸਨੇ ਬੇਦੋਂ ਐਰ ਪੁਰਾਣੋਂ ਸਾਸਤ੍ਰੋਂ ਕਾ ਬੀਚਾਰ ਕਰਕੇ ਏਕ ਸਰੁਪ ਅਰਥਾਤ ਅਕਾਲ
ਪੁਰਖ ਕਾ ਨਾਮ ਰਿਦੇ ਮੈਂ ਧਾਰਨ ਕੀਆ ਹੈ, ਤਿਸਨੇ ਅਪਨੀ ਕੁਲੋਂ ਕਾ ਉਧਾਰ ਕੀਆ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ
ਜੀ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਐਸੇ ਵਡਵਾਗੀ ਜਨ ਨਾਮ ਜਪਕਰ ਆਪ ਤਰ ਕਰ ਐਰੋਂਕੋ ਤਾਰਨੇ ਵਾਲੇ ਦੁਰਲਭ
ਹੋਤੇ ਹੈਂ ।’

ਉੱਤਰ (੧) ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ‘ਕੁਲਾਂ ਦਾਂ ਉਧਾਰ ਕਰਨਾ’ ਆਦੀ ਅਰਥ ਕਿਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ
ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ; ਦੂਜੇ ਮੂਲ ਵਿਚ ‘ਏਕੰਕਾਰ’ ਪਾਠ ਸਾਫ ਹੈ; ਉਹਦਾ ਅਰਥ ‘ਏਕ ਸਰੁਪ’ ਪ੍ਰਮਾਦ ਨਾਲ
ਕੀਤਾ ਹੈ; ਅਸਲ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਏਕੰਕਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨਾ ਹੀ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਆਦਿਕਾਂ
ਦਾ ਵਿਚਾਰਨਾ ਹੈ; ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਨੇ ਏਕੰਕਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਉਹਦਾ ਕੰਮ ਵੇਦਾਂ ਵਲੋਂ

ਹੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ।

(੪੫) “ਬਾਵਨ ਅਖਰ ਸੋਧਕੇ ਹਰਿ ਚਰਨੀ ਚਿਤ ਲਾਇ ।’ ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ ੧੭੩ ।

ਅਰਥ—“ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਬ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਬਾਵਨ ਅੱਖਰੋਂ ਮੇਂ ਹੈਂ, ਤਾਂਤੇ ਤਿਨਕੇ ਸਿਧਾਤੋਂ ਕੇ (ਸੋਧ) ਬੀਚਾਰ ਕਰ ਹਰੀ ਕੇ ਚਰਨੋਂ ਮੇਂ ਚਿਤ ਕੇ ਲਗਾਇ ।’

ਉੱਤਰ—ਇਹਦਾ ਭਾਵ ਇਸ ਤੁਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ‘ਕਬੀਰ ਸੰਸਾ ਦੂਰ ਕਰ ਕਾਗਦ ਦੇਹ ਬਿਹਾਇ’ ਨਾਲ ਰਲਾਕੇ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ—(ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਅਪਨੇ ਮਨ ਪ੍ਰਤਿ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਬਾਵਨ ਅਖਰ ਮਈ ਵੇਦ ਆਦੀ ਸੋਧ ਲਏ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਹੁਣ) ਸੰਸੇ (ਦੁਬਿਥਾ) ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਕਾਗਦ [ਵੇਦ ਆਦੀ] ਪਰੇ ਸਿੱਟ ਕੇ ਹਰਿ ਚਰਨੀ ਲੱਗੁ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚੋਂ ਬੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਛੁਟਿਆਈ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

(੪੬) ‘ਦੇਦ ਵਖਾਣ ਕਹਹਿ ਇਕੁ ਕਹੀਐ । ਓਹ ਬੇਅੰਤ ਅੰਤ ਕਿਨ ਲਹੀਐ ।’ ਬਸੰਤ ਮ: ੧ ਅਸਟਪਦੀ ੨ ।

ਅਰਥ—‘ਬੇਦ ਉਸਤਤੀ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਔਰ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਉਹ ਜੋ ਏਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ ਤਿਸਕੇ ਜੱਸ ਕੇ ਵਹੁ ਬੇਅੰਤ ਹੈ ਕਿਸ ਕਾ ਅੰਤ ਕਿਸ ਨੇ ਲੀਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਲੀਆ ।’

ਉੱਤਰ ਇਹ ਅਰਥ ਅਸੁਧ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਅਸਟਪਦੀ ਦਾ ਰਹਾਉ ‘ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਕਉ ਕੇਤੀ ਬਿਲਲਾਇ । ਵਿਰਲਾ ਕੇ ਚੀਨਸਿ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਇ’ ਇਹ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਤਾਤਪਰਯ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਨੂੰ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਵਿਲਕ ਦੇ ਹਨ; ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਦੁਆਰਾ ਤੈਨੂੰ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਏਸੇ ਅਸਥਾਈ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰ ਕਹੇ ਹੋਏ ਵਿਰਲਾਟ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬੇਦ ਦਾ ਵਖਯਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭੀ ਕਹੀਏ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਓਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਿਨਾਂ ਕੌਣ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

(੪੭) ‘ਦਸ ਅਠਾਰਾ ਮੈ ਅਪਰੰਪਰੇ ਚੀਨੈ ਕਹੈ ਨਾਨਕ ਇਮ ਇਕ ਤਾਰੇ’ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮ: ੧ ਮ: ੨੬।

ਅਰਥ—ਚਾਰ ਬੇਦ ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ (ਅਠਾਰਾਂ ਮੈਂ) ਅਥਵਾ ਦਸ ਪੁਰਾਣੋਂ ਮੈਂ ਖੋਜ ਕੇ (ਅਪਰੰਪਰੇ) ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਜਬ (ਚੀਨੈ) ਜਾਨ ਲਵੋਗੇ; ਗੁਰੂ ਕਹੇਂ ਤਬ ਇਉਂ ਕਹੀ ਗੀਤ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਸੇ ਏਕ ਮੈਂ ਇਤੀ ਕਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੇ ਤਾਰੋਗੇ ।

ਉੱਤਰ—ਜਦ ਉੱਪਰਲੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਵੇਦ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਵਿਖੇ ਨਾਹੋਣਾ ਸਿੱਧ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਸੋ ਏਸ ਦਾ ਸੁਧ ਅਰਥ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ‘ਬੀਸ

ਤੂੰ (ਤੀਨ ਖੋੜਾ) ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਮਯ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਹੈਂ, ਤਾਂ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਨਿਤ ਕਾਲ ਸਾੜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦਹ ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ (ਲੋਕ ੧੪, ੪ ਜੁਗ) ੧੮ ਵਿਚ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣ, ਇਉਂ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤਾਰੂਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਏਹ ਅਰਥ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੇਦ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਏਸ ਵਿਚ ਨਾਮ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਵਡਿਆਈ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਣੀ ਸੀ ?

(੪੮) 'ਤੇਰਾ ਹੁਕਮ ਨ ਜਾਪੀ ਕੇਤੜਾ ਲਿਖ ਨਾ ਜਾਣੇ ਕੋਇ।' ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮ ੧ ਸਲੋਕ ੨ ਸ: ੧ ॥

ਅਰਥ—ਤੇਰਾ ਇਸ ਪੂਰਬ ਕਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਾ ਹੁਕਮ ਆਗਯਾ ਰੂਪ ਬੇਦ ਭੀ ਥੋੜਾ ਜਾਨਣੇ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖੋਂ ਸੇ ਜਾਨਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇ, ਜੋ ਕੇਤਾ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਅਰ ਕਿਆ ਤਿਸਕਾਂ ਭਾਵ ਹੈ।

ਉਤਰ-ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਅਨਰਥ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪਦ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਯਾ ਕਿਸੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਅਵਸ਼ਯਕਤਾ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਹੁਕਮ ਪਦ ਦੇ ਬੇਦ ਅਰਥ ਕਲਪ ਲਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਥੋੜਾ ਜਾਨਣੇ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖੋਂ ਸੇ ਬੇਦ ਭੀ ਜਾਨਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਭੀ ਉਤੋਂ ਹੀ ਢਕੋਂਸਲਾ ਜੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਫ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ। ਤੇਰਾ ਹੁਕਮ ਲਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਕਿੰਨਾਂ ਅਤੇ ਕਿਹੜਾ ਹੈ। ਜਦ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਵੇਦ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਹਨ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਦਾ ਅਰਥ ਵੇਦ ਕਰਨਾ ਮੂਰਖਤਾ ਹੈ ?

(੪੯) 'ਬੇਦ ਪੁਕਾਰੇ ਵਾਚੀਐ ਬਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਆਸੁ। ਮੁਨਿ ਜਨ ਸੇਵਕ ਸਾਧਿਕਾ ਨਾਮ ਰਤੇ ਗੁਣ ਤਾਸੁ।' ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮ: ੧ ਸ: ੧।

ਅਰਥ-ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਵਾਚੀਐ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਆਸ ਪੁਕਾਰੇ। ਐਸੇ ਮੂਲ ਅਨੁਯ ਅਰਥ ਹੈ; ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਕੋ ਵਾਚ ਕਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਐਰ ਬਿਆਸ ਆਦੀ ਰਿਖੀ ਕਹੇ ਹੈਂ ਯਦਵਾ ਬੇਦ ਬਿਆਸ ਬ੍ਰਹਮ ਵਾਚਕੇ ਕਹੇ ਹੈਂ ਮੁਨੀ ਜਨ ਮੁਨੀ ਲੋਕ ਸੇਵਕ ਭਗਤਿ ਜਨ ਸਾਧਿਕਾਂ ਸਰਵਣ ਆਦੀ ਸਾਧਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰਕੇ ਨਾਮ ਕੇ ਸੰਗ ਰਤੇ ਹੁਏ ਹੈਂ; ਗੁਣਤਾਸ ਗੁਣੋਂ ਕੇ ਸਮੂਹ ਹੋ ਗਏ।

ਉਤਰ-ਇਹਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਪਰਮਾਤਮਾਨੁਵਾਦ ਰੂਪ ਹੈ, ਜੀਹਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਆਸ ਆਦੀ ਪੁਕਾਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਵਾਚੀਐ। ਅਤੇ ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਸਿੱਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ (ਸਾਡੇ ਮਤ ਵਿਚ) ਮੁਨੀ ਜਨ, ਸੇਵਕ, ਸਾਧਿਕ, ਓਹ ਹਨ ਜੋ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਰੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਸੇ ਇਸ ਤੋਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੱਚਾ ਮੁਨੀ ਸੇਵਕ ਅਤੇ ਸਾਧਕ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ, ਬਿਆਸ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ।

(੫੦) "ਮਨ ਹਠ ਕਿਤੇ ਉਪਾਇ ਨਾ ਛੁਟੀਐ ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸੋਧੋ ਜਾਇ।"

ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਅਸਟਪਦੀਆਂ ਮ: ੨ ਅਸਟਪਦੀ ੨ ।

ਅਰਥ—ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਰੀਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਕੇ ਹਠ ਮਾਤ੍ਰ ਸੇ ਕੀਏ ਕਿਸੇ ਉਪਾਇ ਨਾ ਛੁਟੀਐ, ਕਹੂੰ ਉਪਾਇ ਸੇ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈਤਾ, ਇਸ ਬਾਤ ਕੇ ਨਿਸਚੇ ਹੇਤ ਸਿਮ੍ਰਤੀਓਂ ਔਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੋਂ ਕੇ ਖੂਬ ਸੋਧ ਦੇਖੋ ।

ਉੱਤਰ—ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਰੀਤੀ ਸੇ ਇਹ ਅਰਥ ਕਿਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਕਲਦਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅਸੁੱਧ ਹੈ, ਅਸਲ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਦੇ ਹਠ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਭੀ ਉਪਾਇ ਕਰਕੇ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਇਸ ਲਈ ਸਿਮ੍ਰਤਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ (ਸੋਧੇ) ਦਰੁਸਤ ਕਰੋ । ਤਾਤ ਪਰਯ ਇਹ ਕਿ ਸਿਮ੍ਰਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਤੇ ਹਠ ਨਾਂ ਬੰਨ੍ਹੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੂਬ ਸੋਧੋ । ਏਦੂੰ ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਮਿਲ ਸੰਗਤ ਸਾਧੂ ਉਬਰੇ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦ ਕਮਾਇ' ਅਰਥਾਤ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਸਬਦ ਨੂੰ ਕਮਾਇਕੇ ਹੀ ਉਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸਤੋਂ ਭੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਹੀ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ।

(੫੧) 'ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਤ ਬੇਦ ਮੁਖਾਗਰ ਬਿਚਰੈ ।' ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਅਸਟਪ: ਮ: ੫ ਸ਼: ੧ ।

ਅਰਥ—'ਸਿਖਯਾ ਕੇ ਸਾਧਨ ਖਟ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿਮ੍ਰਤੀ, ਬੇਦ ਮੋਂ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਨ ਕੀਏ ਧਰਮ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਅਰਥ ਕੇ ਯਾਦ ਕਰਾਵਣੇ ਵਾਲੇ ਮਨੂੰ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਆਦੀ ਗ੍ਰੰਥ (ਬੇਦ) ਜਾਨਿਆ ਜਾਵੇ ਧਰਮ ਔ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਅਰਥ ਜਿਨਸੇ ਐਸੇ ਈਸ਼ ਕੇ ਬਨਾਏ ਰਿਗਾਦੀ ਬੇਦੋਂ ਕੋ ਜੋ ਪੁਰਖ (ਮੁਖਾਗਰ) ਮੁਖ ਕੇ ਅਗਰ ਭਾਗ (ਬਿਚਰੇ) ਬਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਉਚਾਰਣ ਕਰੇ' ।

ਉੱਤਰ—ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵੇਦ ਮੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਨ ਤੋਂ ਲੈਕੇ 'ਈਸ਼ਕੇ ਬਨਾਏ ਤਕ' ਇਤਨਾ ਅਰਥ ਮੂਲ ਵਿਚੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਪ੍ਰਗਟ ਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਾਧੂ ਝਮੇਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਈਸ਼ਰ ਕ੍ਰਿਤ ਮੰਨਣਾ ਭੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਅਰ ਭਾਵ ਤੋਂ ਉਲਟ ਅਤੇ ਕਪੋਲ ਕਲਪਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਗਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਟਾ ਕਢਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਇਹ ਵਾਕਯ ਹੈ, ਇਹਦਾ ਇਕੱਲੇ ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਸੰਦਿਗਧਾਰਥ ਦੋਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਹ ਤੁਕਾਂ ਮਹਾਸ਼ਯਾਂ ਨੇ ਖਚਰਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਖੀਆਂ ਨਹੀਂ, ਯਾਂਤੇ ਉਹ ਨਾਲ ਰਲਾਕੇ ਅਸਲ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਯਥਾ—'ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਤ ਬੇਦ ਮੁਖਾਗਰ ਬਿਚਰੈ । ਤਪੈ ਤਪੀਸਰ ਜੋਗੀਆ ਤੀਰਥ ਗਵਨ ਕਰੇ । ਖਟ ਕਰਮਾ ਤੇ ਦੁਗਣੇ ਪੂਜਾ ਕਰਤਾ ਨਾਇ । ਰੰਗਿ ਨ ਲਗੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤਾ ਸਰਪਰ ਨਰਕੈ ਜਾਇ ।'

ਅਰਥ-ਭਾਵੇਂ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਬੇਦ ਕੰਠ ਹੀ ਕਰ ਲਵੇ । ਤਪੀਆ ਜੋਗੀ ਹੋਕੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਤੀਰਥੀ ਭੈਂਦਾ ਫਿਰੇ (ਸੰਧਯਾਦੀ) ਖਟ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਭਾਵੇਂ ਦੂਣੇ (੧੨) ਕਰਮ ਕਰੇ, ਪੂਜਾ ਕਰੇ, ਪੂਜਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਨੁਾਵੇ ਇਉਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕਿੰਤੂ (ਉਹ ਪੁਰਖ) ਅੰਤ ਨੂੰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਹੀ ਪੁੱਜੂਗਾ, ਹੁਣ ਸੱਜਨ ਜਨ ਵਿਚਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੀਆਂ ਲੁਕੋਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਤੁਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲਕੇ ਬੇਦ ਸਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਕੰਠ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਰਕ ਜਾਣਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ? ਮਹਾਸ਼ਯ ਜੀ ! ਤੁਕਾਂ ਲੁਕੇ ਛਪੋਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੇ ਦਿਨ ਡੰਗ ਸਰੂ ?

(੫੨) 'ਅੰਮ੍ਰਤ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀਆ । ਤੇਰਿਆਂ ਭਗਤਾਂ ਰਿਦੇ ਸਮਾਣੀਆ' । ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮ: ੧
ਸ: ੧ ਸਲੋਕ ੧੨ ।

ਅਰਥ-ਪੁਨਾ: ਹੇ ਹਤੇ ਗੁਰੋਂ ਕੀ 'ਦਯਾ ਸੇ ਅੰਮ੍ਰਤ ਵਤ ਅਮਰ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਕਰਮ ਸਰੂਪ ਬੋਧਕ ਬੇਦਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਹਨ ਸੇ ਤੁਮਾਰੇ ਭਗਤੋਂ ਕੇ ਚਿਤ ਮੇਂ ਸਮਾਈਆਂ ਹਨ' ।

ਉਤਰ-(੧) ਸੱਜਨ ਜਨ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨਾਲ ਸੋਚਣ ਕਿ ਮੂਲ ਵਿਚ ਕੇਵਲ 'ਤੇਰੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ' ਏਹੀ ਸਮਾਨਯ ਪਾਤ ਹੈ 'ਵੇਦਾਦੀ' ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਅਰਥ ਵੇਦ ਕਰਨਾ ਕਮਲ ਪਣਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ । ਤੇਰੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਅਰਥ ਗੁਰਿ ਘਰ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ । ਯਥਾ 'ਇਹੁ ਧੁਰਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ । ਜਿਨ ਸਗਲੀ ਚਿੰਤ ਮਿਟਾਈ ।

(੨) 'ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਚੀ ਹੈ ਬਾਣੀ । ਕਹਿਦੇ ਕਚੇ ਸੁਣਦੇ ਕਚੇ ਕਚੀ ਆਖਿ ਵਖਾਣੀ' ਆਦੀ, ਯਾਂਤੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਵਲੋਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਗੁਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚ 'ਵੇਦ' ਵਾਚਕ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਥਨ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ।

(੫੩) 'ਮਨਿ ਹਤ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ ਪੂਛਹੁ ਬੇਦਾ ਜਾਇ' । ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੪
ਸ: ੧੦ ।

ਅਰਥ-'ਮਨ ਕੀ ਸਲਾਹ ਸੇ ਉਚੀ ਬਾਹੋਂ ਕਰਕੇ ਅਗਨੀ ਤਾਪਕੇ ਕਹੂੰ ਜਨ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਪਾਇਆ । ਚਿਤ ਮੇਂ ਕੁਝ ਸੰਸੇ ਹੈ ਤਬ ਜਾਇਕੇ ਬੇਦਾਂ ਵਾਲੇ ਜਨੋਂ ਸੇ ਪੁਛ ਲੇਵੇ, ਵਾ ਪੜਕੇ ਵੇਦਾਂ ਮੇਂ ਦੇਖ ਲੇਵੇ । ਬੇਦ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਗਤੀ ਕਾ ਅਭਾਵ ਕਹਿਤੇ ਹੈ' ।

ਉੱਤਰ-ਬਾਹਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰਕੇ ਅਗਨੀ ਤਾਪਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਤਾਂ ਬਾਨ ਪੁਸਤਾਸ਼ਮ ਵਿੱਚ ਵੈਦਿਕ ਧਰਮੀ ਹੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਬਿਖੜੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਮਨ ਦੇ ਹਠ ਨਾਲ

ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਹੀਂ ਲੱਭਾ, ਤੁਸੀਂ ਵੇਦਾਂ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਪੁਛ ਲਓ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਕਤ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਪਾ ਲਿਆ ? (ਬਕ੍ਰੋਕਤੀ ਦਾਰਾ) ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਸੱਖਣੇ ਦੇ ਸੱਖਣੇ ਹੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਸਾਫ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ 'ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਨਾਇ'। ਅਰਥਾਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜੀਹਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵੀ ਵੈਦਿਕਮਤ ਦਾਖੰਡਨ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਪੱਖ ਦੀ ਦੌਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

(੫੪) — 'ਹੁਕਮ ਪਛਾਣਿ ਤਉ ਖਸਮੈ ਮਿਲਣਾ'।

ਅਰਥ—“ਪੁਨਾ (ਹੁਕਮ ਪਛਾਣਿ) ਜੋ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਤਿਸ ਕੋ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਜਾਨਕੇ ਉਸਕੇ ਤਾਤਪਰਯ ਨਿਰਣਯ ਦੁਆਰਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ਸਰਬ ਕੇ ਪਤੀ ਇਸ਼ਰ ਕਾ ਮੇਲ।”

ਉੱਤਰ—ਇਹ ਅਰਥ ਭੀ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਹੁਕਮ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ “ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਆਗਿਆਗਿਆ” ਕਰਨਾ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖਤਾ ਹੈ।

(੫੫) 'ਬੇਦ ਬੜਾ ਕਿ ਜਹਾਤੇ ਆਇਆ' ਗ: ਕਬੀਰ ਜੀ ਸ: ਮਾ: ੪

ਉੱਤਰ—ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਈਸ਼ਰ ਵਲੋਂ ਆਏ ਕਲਪਿਆ ਹੈ, ਮਗਰ ਇਹ ਅਗਯਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਨਾਲ ਰਲਾਕੇ ਸੁੱਧ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ—'ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਬੜਾ ਕਿ ਜਾਸਿ ਉਪਾਇਆ। ਬੇਦ ਬੜਾ ਕਿ ਜਹਾ ਤੇ ਆਇਆ॥'

ਸੂਚਨਾ—ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਅੰਗਾਂਗ ਸੰਕਰ ਅਲੰਕਾਰ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਬਕ੍ਰੋਕਤੀ ਅੰਗ ਹੈ, ਅੰਰ ਉਤਰੋਤਰ ਅਲੰਕਾਰ ਅੰਦੀ ਹੈ।

(੧) ਜਿਥੇ ਆਪਣੇ ਜਾਂ ਪਰਾਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਟੇਢ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਓਥੇ ਬਕ੍ਰੋਕਤੀ ਅਲੰਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੈਸੇ 'ਭੁਖਾ ਮਰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਣੇ? ਅਰਥਾਤ ਪੈਸੇ ਕਮੈਣੇ ਚੰਗੇ ਹਨ' ਅਤੇ :—

(੨) ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦੇ ਮੰਦ ਚੰਗ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਜਦ ਚੜ੍ਹਤੋਚੜ੍ਹਤ ਕਰਕੇ ਦੱਸੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਓਹ 'ਉੱਤੋ ਰਾਲੰਕਰ' ਹੈ, ਜੈਸੇ ਕਰਾੜ ਤੋਂ ਲੋਭੀ ਅਹਿਲਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਤੋਂ ਲੋਭੀ ਕੰਚਨੀ ਹੈ, ਇਤਿਆਦੀ।

(੩) ਜਿਥੇ ਕਈ ਅਲੰਕਾਰ ਦੁੱਧ ਪਾਣੀ ਦੀ ਤਰਾਂ ਮਿਲੇ ਹੋਣ ਓਥੇ ਸੰਕਰ ਅਲੰਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਹੈ। ਯਥਾ :—

Original with: ਅਰਥ—ਹੇ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਬ੍ਰਹਮਾ ਬੜਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨੇ ਓਹ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਓਹ ?

Language Department Punjab

Digitized by:

Panjab Digital Library

ਉੱਤਰ (ਬਕ੍ਰੋਕਤੀ ਨਾਲ) ਜਿਸਨੇ ਉਪਾਯਾ ਓਹੀ ਬੜਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਬੇਦ ਬੜਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ (ਬ੍ਰਹਮਾ) ਤੋਂ ਆਇਆ ਓਹ ਬੜਾ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ—ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਹੁਣ ਉਤ੍ਰੇਤ੍ਰਾਲੰਕਰ ਢਾਰਾ ਸਰਲ ਅਰਥ ਏਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਛੋਟਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੇਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਹੈ । ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ਦੇ ਅਭਮਾਨੀਓਂ ! ਇਹ ਬੋਝਾ ਬੇਦ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤਯੰਤ ਤੁੱਛ ਹੈ, ਓਸ ਬੜੇ ਦੀ ਸਾਰ ਨੂੰ ਕੀ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਸੋ ਬਕ੍ਰੋਕਤੀ ਅਲੰਕਾਰ (ਅੰਗ) ਤੋਂ ਉਤ੍ਰੇਤ੍ਰਾਲੰਕਰ 'ਅੰਗੀ' ਬਣਾਕੇ ਬੇਦ ਨੂੰ ਜੀਵ ਰਚਿਤ ਅਤੇ ਤੁਛ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

(੫੬) 'ਸੁਰਤਿ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਦੁਇ ਕੰਨੀ ਮੁੰਦਰਾ ਪਰਮਿਤ ਬਾਹਰ ਖਿੰਬਾ' । ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਸ: ੫੩ ।

ਭਾਵ—ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਮਹਾਸ਼ਯ ਜੀ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੋਰਖ ਦੇ ਜੋਗੀ ਤਾਂ ਬੇਫਾਇਦਾ ਮੁੰਦ੍ਰਾਂ ਕੰਨੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਮਗਰ ਸੁਰਤੀ ਦੀ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਮੁੰਦਰ ਗਿਆਨੀਵਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

ਉੱਤਰ—ਇਹ ਭਾਵ ਬੇਕਾਇਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਰਹੁ ਰੀਤੀ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਕਾ ਹੈ :—(ਕਿ) ਯਥਾਰਥ ਗਿਆਨ (ਪਰਮਤਿ) ਹੀ ਸਾਡੇ ਭਾ ਦਾ ਮੂਰਤੀ, ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀ, ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਅਤੇ ਕਫਨੀ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਹਾਨੀ ਕਾਰਕ ਹੋਇਆ ॥

(੫੭) 'ਜਾਂ ਤਿਸ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਹੁਕਮਿ ਮਨਾਵੈ' ॥ ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਸ: ੬੧ ॥

ਉੱਤਰ—ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਭੀ 'ਹੁਕਮਿ' ਦਾ ਅਰਥ ਵੇਦ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸੋ ਬੇਹਿਸਾਬਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਪੱਖ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸਰੱਥ ਹੈ ।

(੫੮) 'ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸਭ ਖੋਜੇ ਕਹੂੰ ਨ ਉਬਰਨਾ ।'

ਆਸਾ ਕਬੀਰ ਜੀ ਸ: ੫

ਭਾਵ— ਏਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦਾਦੀ ਸਭ ਵਿਚਾਰੇ ਹਨ ਓਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪੂਰਬੋਕਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਭੀ ਕਾਲ ਸੇ ਨਹੀਂ ਬਚੀਦਾ ।

ਉੱਤਰ— ਇਹ ਅਰਥ ਬਿਲਕੁਲ ਅਸੁੱਧ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਨਾਲ ਲਿਖਕੇ ਭਾਵ ਕਢਦੇ ਹਾਂ । 'ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸਭ ਖੋਜੇ ਕਹੂੰ ਨ ਉਬਰਨਾ । ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਇਉਂ ਰਾਮਹਿ ਜੰਪੋ ਮੇਟ ਜਨਮ ਮਰਨਾ ।' ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਬੇਦਾਦਿ ਦੇ ਖੋਜਣ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭੀ ਉਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜੰਪੋ (ਤੇ) ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਨਿਵਿਰਤ ਕਰੋ । ਏਸ ਲਈ ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਭੀ ਮਹਾਸ਼ਯ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਹੀ ਸਿਰ ਪੇਂਦਾ ਹੈ ।

(੫੬) 'ਜਾਕੇ ਨਿਗਮ ਦੂਧ ਕੈ ਥਾਟਾ । ਸਮੁੰਦ ਬਲੋਵਨ ਕਉ ਮਾਟਾ । ਤਾੜੀ ਹੋਹਿ ਬਿਲੋਵਨ ਹਾਰੀ ।' ਸੋਰਠ ਕਬੀਰ ਜੀ ਸ: ੫ ॥

ਅਰਥ— 'ਜਿਸ ਈਸ਼ਰ ਕੇ ਰਚੇ (ਨਿਗਮ) ਬੇਦ ਗਯਾਨ ਮਥਨ ਐ ਕਰਮ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਕੇ (ਥਾਟਾ) ਖੀਰ 'ਸਾਗਰ' ਵਤ ਥਾਨ ਹੈ ਭਾਵ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਪੁਨਾ ਵਹੁ ਬੇਦ ਰੂਪ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਥਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਬਿਆਸ ਜੈਮਨੀ ਆਦਿਕ ਰਿਖੀਓਂ ਕੇ ਮਥਨ ਹੇਤ ਮਾਟ ਹੈਂ । ਜੈਸੇ ਪ੍ਰਸ਼ੱਧ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਦੇਵ ਅਸਰੋਂ ਕੇ ਰਤਨ ਨਿਕਾਸਨੇ ਹੇਤੁ ਮਥਨੇ ਕਾ ਮਟਹੂਆ ਤੈਸੇ ਬੇਦ, ਬਿਆਸ, ਜੈਮਨੀ ਕੇ ਮਾਟ ਹੂਏ, ਕਾਹੇ ਤੇ ? ਬਿਆਸ ਨੇ ਵੇਦ ਸੇ ਵੇਦਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨਿਕਾਲਿਆ, ਜੈਮਨੀ ਮੁਨੀ ਨੇ ਮੀਮਾਂਸਾ ਨਿਕਾਲਿਆ, ਕਪਲ ਨੇ ਸਾਂਖ, ਪਤੰਜਲੀ ਨੇ ਯੋਗ, ਕਨਾਦ ਨੇ ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਕ, ਗੌਤਮ ਨੇ ਨਿਆਇ ਨਿਕਾਲਿਆ । ਜਿਸ ਕੇ ਰਚੇ ਵੇਦੋਂ ਸੇ ਰਿਖੀਓਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨਿਕਾਲੇ ਹੈਂ, ਹੇ ਜਗਯਾਸੂ ਰੂਪੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ! ਤੂੰ ਭੀ ਤਿਸ ਈਸ ਕੇ ਬੇਦ ਮੈਂ ਕਹੇ ਕਰਮ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਦੂਧ ਕੀ ਬਲੋਵਨ ਹਾਰੀ ਹੋ ।'

ਉੱਤਰ— ਇਸ ਅਰਥ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਬੁਧੀਵਾਨ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗੂ ਕਿ ਐਸੀ ਗੱਠ ਤੁਪ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ, ਦੂਜੇ 'ਪੁਨਾ' ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਅਗਾਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਭੀ ਅਸੁੱਧ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੂਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬੇਦਾਂ ਨੂੰ 'ਦੂਧ ਕੇ ਥਾਟਾ' ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ 'ਮਾਟਾ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਟੀਕੇ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਬਨਾ ਧਰਿਆ ਹੈ। ਤੀਜੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਣ ਦੀ ਪੌਰਾਣਕ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਮੰਨਕੇ ਓਹਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਵਿਆਸ ਆਦੀ ਦੁਆਰਾ ਵੇਦ 'ਰਿੜਕਣ' ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਕਢਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਅਸੰਗਤ ਹੈ; ਕਿਉਂਕਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਨਾਲੋਂ ਦਾਰਸ਼ਣਾਂਤ ਦੀ ਪਰਧਾਨਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; ਸੋ ਮੂਲ ਵਿਚ ਉਸ (ਦਾਰਸ਼ਣਾਂਤ) ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਲਈ ਕੋਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਨਹੀਂ ਕਲਪ ਸਕਦੇ। ਤਾਂਤੇ ਅਸਲ ਅਰਥ ਇਉਂ ਹੈ:— [ਸੂਚਨਾ] ਇਸ ਵਿਚ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚ ਲੁਕੋਏ ਜਾਣ ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕਣ ਦੀ ਪੌਰਾਣਕ ਸਾਖੀ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਜਾਯੋਕਤੀ ਅਲੰਕਾਰ ਵਿਚ ਦਸ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਿਧਾਂਤ ਕੱਢਿਆ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਰਾਂ ਹੀ (ਲਕਸ਼ਣਾ ਆਦੀ ਰੀਤੀ ਲੈਕੇ) ਸੁਆਦਲੀ ਰਚਨਾ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਉਥੇ ਪ੍ਰਜਾਯੋਕਤੀ ਅਲੰਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੈਸੇ:— 'ਸਦਾ ਦਿਆਲ ਜਗ ਪਾਲਦੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਲਾਲ' ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ 'ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦੇ ਲਾਲ' ਦੱਸਕੇ ਇਸ ਨਿਆਰੇ ਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਡਿਆਇਆ ਹੈ, ਤੈਸੇ ਏਥੇ ਭੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਹੱਤ੍ਵਤਾ ਪੁਰਾਕਲਪ ਵਾਕਯ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਜਾਯੋਗਤੀ ਅਲੰਕਾਰ ਵਿਚ ਸਿੱਧ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਯਥਾ:— ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਮਾਟ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਦੂਧ ਦੇ ਥਾਂ ਵੇਦ ਰਿੜਕੇ ਗਏ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦੀ ਤੂੰ ਬਲੋਵਣ ਹਾਰੀ (ਦੂਧ ਰਿੜਕਣ ਵਾਲੀ) ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਉਸਦੀ ਗੋਲੀ ਬਣ

ਜਾਹ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ 'ਚੇਰੀ ਤੂੰ ਰਾਮ ਨਾ ਕਰਸਿ ਭਤਾਰਾ। ਜਗ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ' ਵਿਚ ਭੀ ਰਾਮ ਦੀ ਚੇਰੀ ਹੋਣਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਸੋ ਇਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਵੇਦ ਰਿੜਕਣ ਯਾ ਬਿਚਾਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ, ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰਜਾਯੋਕਤੀ ਅਲੰਕਾਰ ਢਾਂਚਾ ਮਹੱਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦਾਸੀ ਹੋਣ ਨੂੰ ਬਲੋਵਣ ਹਾਰੀ ਰੂਪੀ ਅਨਯ ਰਚਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ।

(੬੦) 'ਨਾਨਾ ਖਿਆਨ ਪੁਰਾਣ ਬੇਦ ਬਿਧ ਚਉਤੀਸ ਅਖਰ ਮਾਹੀ।

ਬਿਆਸ ਬਿਚਾਰ ਕਹਿਓ ਪਰਮਾਰਥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਰਨਾਹੀ।'

6935 G ਸੋਰਠਿ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਸ: ੪

ਅਰਥ— '(ਨਾਨਾ ਖਿਆਨ) ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਮੇਂ ਅਨੇਕ ਇਤਹਾਸ ਔ (ਪੁਰਾਣ) ਭਾਗਵਤ ਆਦੀ ਪੁਨਾ (ਬੇਦ ਬਿਧੀ) ਬੇਦ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਬਿਧੀ ਬੋਧਕ ਬਚਨ 'ਰਾਮ ਤਾਪਨੀ' 'ਗੋਪਾਲ ਤਾਪਨੀ' ਆਦੀ ਉਪਨਿਸ਼ਿਦੋਂ ਮੇਂ ਸੇ ਪੂਰਬ ਕਹੇ ਜੇਤੇ ਯੋਗ ਚੈਤੀਸ ਅਖਰੋਂ ਮੇਂ ਹੈਂ ਤਿਨ ਸਭ ਇਤਹਾਸ ਪੁਰਾਣ ਵੇਦੋਂ ਕੇ ਬਿਚਾਰ ਕੇ ਬਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਯੋਗੀ (ਪਰਮਾਰਥਕ) ਸਚਾ ਅਰਥ ਕਥਨ ਕੀਆ ਹੈ, ਜੋ ਰਾਮ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕੇ ਨਾਮੋਂ (ਸਰ) ਤੁਲਯ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਔਰ ਕੋਈ ਯੋਗ ਯੋਗ ਆਦੀ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ।'

ਉੱਤਰ— 'ਵੇਦਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਕਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮੰਨਣਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਸ਼ਯ ਤੋਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਉਲਟ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਏਥੇ ਉਪਨਿਸ਼ਿਦ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ੩੪ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਦਾ ਤਾਤਪਰਯ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜੋ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਵੇਦਾਦਿਕਾਂ ਨੂੰ 'ਕੇਵਲ' ਦੌਂਤੀਸ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਚੁਪ ਕੀਤੇ ਮੰਨ ਜਾਣਾ ਲੇਖਕ ਦਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅੱਖਰਾਂ ਵਲੋਂ ਪਰਤੱਖ ਅਗਿਆਨ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵੈਦਿਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਅੱਖਰ ਤਾਂ ੬੩ ਹਨ। ਤੀਜੇ ਬਿਆਸ ਜੀ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਚ ਤਾਂ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੁਛੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਉਪਾਸ਼ਯ-ਉਪਾਸ਼ਕ, ਬੰਧ-ਮੋਖ, ਪੁੰਨ-ਪਾਪ, ਅਤੇ ਜੀਵ-ਈਸ਼ਰ ਭਾਵ ਇਤਿਆਦੀ ਦ੍ਰੈਤ ਪਰਮਾਰਥ ਕਰਕੇ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਰਾਮ ਨਾਮ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਭੀ ਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਕਤ ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਠੀਕ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਿਆਸ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਜੋ ਪਰਮਾਰਥ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਹ (ਵੇਦਾਂਤ) ਅਰੁ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਇਤਹਾਸ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਢੰਗ ੩੪ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਭਾਵ ੩੫ ਵੇਂ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਪਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਇਸ ਲਈ 'ਰਾਮ ਨਾਮ' ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਿਸਨੂੰ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਫਲਾਨੇ ਦਾ ਬੋਲ ਅਠੱਤੀ ਉਨਤਾਲੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੁਠਾ ਆਦਮੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ੩੫ ਅੱਖਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ 'ਲੋਕੋਕਤੀ' ਅਲੰਕਾਰ ਢਾਂਚਾ ਵੇਦਾਦਿਕ ਨੂੰ ੩੪ ਅੱਖਰਾਂ ਅੰਦਰ ਕਹਿਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਘਟੀਆ ਸੂਚਨ ਕਰਾਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ

ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ ਉਪਾਧਿ ਰਹਿਤ ਫੁਨ ਵਡੇ ਭਾਗਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ । ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਪ੍ਰਗਾਸ ਰਿਦੇ ਸਭਿ ਜਨਮ ਮਰਨ ਭੈ ਭਾਗੀ', ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਹਿਜ ਸਮਾਧੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਭੈ ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੋ ਏਥੇ ਵਿਆਸ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ, ਰਾਮ ਨਾਮ ਦੀ ਸਹਿਜ ਸਮਾਧੀ ਤੁਲਯ ਨਾ ਹੋਣਾ ਦਸਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਲੋਂ ਛੋਟਾ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

(੬੧) 'ਚਾਰ ਬੇਦ ਅਰ ਸਿਮਰਤ ਪੁਰਾਨਾ । ਕਮਲਾਪਤਿ ਕਮਲਾ ਨਹੀਂ ਜਾਨਾ' ।

ਧਨਾਸਰੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਸ਼: ੧ ॥

ਉੱਤਰ— ਇਸਦਾ ਭਾਵ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਇਹ ਕਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਚਾਰ ਬੇਦ ਅਤੇ ਲੱਛਮੀ ਆਦੀ ਨੇ ਭੀ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਤਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਸੋ ਇਹ ਭੀ 'ਆ ਬੈਲ ਮੁਝੇ ਮਾਰ' ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਵੇਦ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਭੇਦ ਤੋਂ ਅਗਿਆਤ ਦੱਸੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਮਤਿ ਲਈ ਇਸ਼ਟਾਪਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਸਤਿਆਨਾਸ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ।

(੬੨) 'ਪੰਡਿਤ ਹੋਕੇ ਬੇਦ ਬਖਾਨੈ । ਮੂਰਖ ਨਾਮ ਦੇਉ ਰਾਮਹਿ ਜਾਨੈ ।'

ਟੋਡੀ ਨਾਮ ਦੇਵ ਸ਼: ੧ ॥

ਅਰਥ— ਹੇ ਪੰਡਿਤ ਤੁਮ ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਹੋਕੇ ਬਹੁਤ ਵਿਦਯਾ ਪੜ੍ਹਕੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਬਣਾਏ ਬੇਦੋਂ ਕੇ ਅਰਥ ਕਹੇ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਅਨਪੜ ਨਾਮਦੇਵ ਨੇ (ਰਾਮਹਿ ਜਾਨੈ) ਬੇਦੋਂ ਕੇ ਬਣਾਵਨੇ ਵਾਲੇ ਰਾਮ ਕੋ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਤਾਂਤੇ ਬੇਦ ਕਾ ਤਾਤਪਰਯ ਜਾਨਣੇ ਸੇ ਪੰਡਿਤ ਹੋਕੇ ਤੁਮ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਕਹਿਣੇ ਵਾਲੇ ਮੂਰਖ ਹੋ ।

ਉੱਤਰ— ਜਦ ਉਪਰਲੇ (੬੧ ਵੇਂ) ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਤੇ ਪਿਛੋਂ ਹੋਰ ਭੀ ਕਈਆਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਵਲੋਂ ਆਪ ਹੀ ਅਗਿਆਤ ਦਸਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਬੇਦ ਕਹਿਣਾ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਉਹ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕਿਉਂ ਮਿੱਟੀ ਪਲੀਤ ਕਰਾਈ? ਸੋ ਇਸ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ 'ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ' ਅਗਿਆਨ ਕਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਟੀਕੇ ਅਤੇ ਮੂਲ ਪਾਠ ਵਿਚੋਂ ਸਾਫ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ— ਕਿ ਤੁਸੀਂ (ਪੰਡਿਤ ਲੋਕ) ਬੇਦ ੨ ਹੀ ਕੂਕੀ ਗਏ, ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮੰਨੇ ਹੋਏ, 'ਮੈਂ' ਮੂਰਖ (ਨਾਮ ਦੇਵ) ਨੇ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ, ਭਾਵ ਤੁਸੀਂ ਬੇਦਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਲੱਗ ਕੇ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਵਾਂਜੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਬੇਦ ਦੇ ਮੂਲ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਨੂੰ 'ਪਾਂਡੇ ਤੁਮਰੀ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਲੋਧ ਕਾ ਖੇਤ ਖਾਤੀ ਥੀ । ਲੋਕਰ ਠੇਗਾ

ਟਗਰੀ ਤੋੜੀ ਲਾਂਗਤ ੨ ਜਾਤੀ ਥੀ' ਇਉਂ ਕਿਉਂ ਆਖਦੇ ?

(੬੩) 'ਜਹਿ ਮੁਖਿ ਬੇਦ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਨਿਕਸੇ ਸੋ ਕਿਉਂ ਬ੍ਰਹਮਨ ਬਿਸਰ ਕਰੈ।'

ਰਾਮਕਲੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਸਲੋਕ ੫।

ਉੱਤਰ— ਇਹਦਾ ਭਾਵ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਇਹ ਕੱਢਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਹੋਏ ਬੇਦ ਅਤੇ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਬਿਸਾਰਿਆ ਹੈ ? ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਗਲਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਕਾਹੇ ਮੇਰੇ ਬਾਮਨ ਹਰਿ ਨ ਕਹਹਿ। ਰਾਮ ਨ ਬੋਲਹਿ ਪਾਂਡੇ ਦੋਜਕ ਭਰਹਿ।' ਇਸ ਸਥਾਈ ਅਨੁਸਾਰ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਾ ਏਹੀ ਅਰਥ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋ ਬਾਹਮਣ! ਜਿਸ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਉਸ ਬੇਦ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਦੇ ਥਾਂ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਪਦਾ, ਅਤੇ ਅੱਗੇ 'ਜਾਂਕੈ ਪਾਇ ਜਗਤਿ ਸਭ ਲਾਗੈ ਸੋ ਕਿਉਂ ਪੰਡਿਤ ਹਰਿ ਨ ਕਹਹਿ।' ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਸਭ ਜਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਹਰਿ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਉਚਾਰਦਾ ? ਫੇਰ ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਵਧੀਕ ਨਿਸ਼ਾ ਕਰਕੇ ਉੱਪਰਲੀ ਸਥਾਈ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਯਥਾ:— 'ਆਪਨ ਉਚ ਨੀਚ ਘਰਿ ਭੋਜਨ ਹਠੇ ਕਰਮ ਕਰਿ ਉਦਰ ਭਰਹਿ। ਚਉਦਿਸ ਅਮਾਵਸ ਰਚਿ ਰਚਿ ਮਾਗਹਿ ਕਰਿ ਦੀਪਕ ਲੈ ਕੂਪ ਪਰਹਿ। ਤੂੰ ਬ੍ਰਹਿਮਨ ਮੈਂ ਕਾਸੀ ਕਾ ਜੁਲਾਹਾ ਮੋਹਿ ਤੋਹਿ ਬਰਾਬਰੀ ਕੈਸੇ ਕੈ ਬਨਹਿ। ਹਮਰੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਹਿ ਉਬਰੇ ਬੇਦ ਭਰੋਸੇ ਪਾਂਡੇ ਡੂਬ ਮਰੈ' ਸੋ ਮਹਾਸ਼ਯ ਜੀ ! ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਕਰੋ, ਕਿਤੇ ਬੇਦ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਡੂਬ ਨਾ ਮਰਨਾ ?

(੬੪) "ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੋਟ ਬੇਦ ਉਚਰੇ।" ਭੈਰਉ ਕਬੀਰੀ ਅਸ਼ ੫: ੨

ਉੱਤਰ— ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਮਹਾਸ਼ਯ ਬੇਦਾਂ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਕ੍ਰਿਤ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਨਿਰਾ ਕਮਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦਾ ਸਾਫ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ (ਭਾਵੇਂ) ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮੇ ਬੇਦ ਉਚਾਰਣ ਕਰ ਲੈਣ। ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਤੋਂ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦਾ ਕੁਝ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਿੱਧ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੇਵਲ ਗਿਣਤੀ ਹੀ ਵਧਾਈ ਹੈ।

(੬੫) "ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਕਹਹੁ ਮਤ ਝੂਠੇ ਝੂਠਾ ਜੋ ਨ ਵਿਚਾਰੈ" ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਸ: ੪।

ਅਰਥ—ਜਬ ਕੁਰਬਾਨੀ ਆਦਿਕੋਂ ਸੇ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਤਬ ਤਿਨ ਸੇ ਮੁਕਤੀ ਕਹਿਣੇ ਵਾਲੇ ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਝੂਠੇ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗੇ। ਹੇ ਲੋਕੋ ! ਯੇਹ ਜੋ ਤੁਮ ਬਿਨਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਕਹਿਤੇ ਹੋ ਸੇ ਮਤ ਕਹੋ, ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਝੂਠੇ ਨਹੀਂ, ਝੂਠਾ ਉਹ ਪੁਰਖ ਹੈ ਜੋ ਜੈਸਾ ਅਗੇ ਕਹਿਣਾ ਹੋਵੈਸਾ ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਕਾ ਭਾਵ ਨ ਵਿਚਾਰੈ, ਕੇਵਲ ਜਿਹਵਾ ਕਾ ਸ਼ਾਦੀ ਬਨਾ ਅਪਨੀ ਬੁਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਕੋ ਮੁਕਤੀ ਕਾ ਸਾਧਨ ਜਾਨੇ।'

ਉੱਤਰ ਇਹ ਅਰਥ ਭੀ ਬਿਲਕੁਣ ਅਸੁੱਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨੇ ਯੋਗਯ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ “ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕਤੀ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ” ਸ਼ਕਾ ਦਾ ਉੱਤਰ ਏਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ “ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਦਾ ਤਾਤਪਰਯ ਸ਼ਾਦ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨ ਦਾ ਨਹੀਂ” ਸੋ ਇਹ ਉੱਤਰ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ; ਕਿਉਂਕਿ ਪੱਖ ਤਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਸਿੱਧ ਕਰਕੇ ਵੇਦ ਕਤੇਬਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਲਿਆ ਸੀ, ਮਗਰ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਧਯ (ਜ਼ੋਰ ਬਹਿਸ) ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਾਂਤੇ ਨਿਗ੍ਰਹਿ ਗ੍ਰਹਸਤ ਹੈ। ਦੂਜੇ “ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਤਾਤਪ੍ਰਯ ਜੀਵ ਦੇ ਸ਼ਾਦ ਲਈ ਨਹੀਂ” ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਅਤੇ “ਅਪਨੀ ਬੁੱਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਕੋ (ਕੁਰਬਾਨੀ ਕੋ) ਮੁਕਤੀ ਕਾ ਸਾਧਨ ਜਾਨੋ ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਿੱਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਤੁਕ “ਜਉ ਸਭ ਮਹਿ ਏਕ ਖੁਦਾਇ ਕਹਿਤ ਹਉ ਤਉ ਕਿਉ ਮੁਰਗੀ ਮਾਰੈ” ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਾਂਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰਾ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਕੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਯਥਾ--“ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਕਹਹੁ ਮਤ ਝੁਠੇ ਝੁਠਾ ਜੋ ਨ ਬਿਚਾਰੈ। ਜਉ ਸਭ ਮਹਿ ਏਕ ਖੁਦਾਇ ਕਹਤ ਹਉ ਤਉ ਕਿਉ ਮੁਰਗੀ ਮਾਰੈ। ਮੁਲਾ ਕਹਉ ਨਿਆਉ ਖੁਦਾਈ। ਤੇਰੇ ਮਨ ਕਾ ਭਰਮ ਨ ਜਾਈ॥ ਰਹਾਉ। ਪਕਰ ਜੀਉ ਆਨਿਆ ਦੇਹ ਬਿਨਾਸੀ ਮਾਟੀ ਕਉ ਬਿਸਮਿਲ ਕੀਆ। ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਅਨਾਹਤ ਲਾਗੀ ਕਹੁ ਹਲਾਲ ਕੀਆ ਕੀਆ। ਕਿਆ ਉਜੁ ਪਾਕ ਕੀਆ ਕਿਆ ਮੁਹ ਪੋਇਆ ਕਿਆ ਮਸੀਤ ਸਿਰੁ ਨਾਇਆ। ਜਉ ਦਿਲ ਮਹਿ ਕਪਟੁ ਨਿਵਾਜ ਗੁਜਾਰਹੁ ਕਿਆ ਹਜ ਕਾਬੈ ਜਾਇਆ। ਤੂੰ ਨਾਪਾਕ ਪਾਕ ਨਹੀ ਸੂਝਿਆ ਤਿਸਕਾ ਮਤਮ ਨ ਜਾਨਿਆ। ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਭਿਸਤ ਤੇ ਚੂਕਾ ਦੋਜਿਕ ਸਿਉ ਮਨ ਮਾਨਿਆ।”

ਸੂਚਨਾ—ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ “ਰਹਾਉ” ਦੀ ਪੰਕਤੀ ਸਥਾਈ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਯਾਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਹੋਰ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗਸਾਨ (ਅੰਤ) ਸਥਾਈ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਗੋਣ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ “ਰਹਾਉ” ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਹੇਤੁ ਆਈ ਸਾਮਗੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁਖ ਉਦੇਸ਼ ਸਥਾਈ ‘ਰਹਾਉ’ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਇਸ ਮੁੱਲਾਂ ਪ੍ਰਥਾਇ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ੧੦ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜ ਭਾਵ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ “ਮੁਲਾਂ ਕਹਉ ਨਿਆਉ ਖੁਦਾਈ। ਤੇਰੇ ਮਨ ਕਾ ਭਰਮ ਨ ਜਾਈ” ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਰਹਾਉ ਦੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਗੀ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਚਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਹਨ, ਜਾਂਤੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ‘ਸਬਲਵਤ’ ਅਲੰਕਾਰ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਹਿਤਯ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉੱਨਤ ਦਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਭਾਵ ਰਸ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਬਹੁਤੇ ਭਾਵ ਹੋਣ ਉਹ

‘ਭਾਵ ਸਬਲ’ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦ ਬਹੁਤ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਇਕ ਭਾਵ ਦੇ ਅੰਗ ਹੋਣ ਤਾਂ ‘ਸਬਲਵਤਾਲੰ-

ਕਾਰ' ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਿ ਰਸ ਦਾ ਅਪਰਾਂਗ ਹੈ। ਸੋਈ ਇਸ ਜਗਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸਥਾਈ ਦਾ ਅਰਥ ਦਸਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਗ ਰੂਪ ਚਾਰ ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਭ ਦਾ ਪਰਯਵਸਾਨ ਉਸ (ਸਥਾਈ) ਵਿੱਚ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਯਥਾ:-

ਅਰਥ-ਹੇ ਮੁੱਲਾਂ! ਮੈਂ ਰੱਬ ਲਗਦਾ ਨਿਆਉਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੇਰੇ ਇਉਂ ਦਿਲ ਦਾ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਭਾਵ ਤੂੰ ਅਗਿਆਨੀ ਹੈਂ।

ਹੁਣ; ਅਗਲੇ ਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੇਤੂ ਦਿੱਤੇ ਹਨ:-

੧. 'ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਕਹੋ ਮਤ ਝੂਠੇ' ਇਸ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਪਰਮਤਾਨੁਵਾਦ ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਝੂਠੇ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਨਾਂ ਵਿਚਾਰਣ ਵਾਲਾ ਝੂਠਾ ਹੈ। ਅਤੇ (ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ) ਜਦ ਸਭ ਵਿੱਚ ਤੂੰ ਇਕ ਖੁਦਾਇ ਭੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਫੇਰ ਮੁਰਗੀ (ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਲੱਛਤ ਹੋਰ ਜੀਵ ਭੀ) ਕਿਉਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ? ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਤੇਰਾ ਖੁਦਾਇ ਨੂੰ ਸਭ ਵਿਚ ਮੰਨਣਾਂ ਅਤੇ ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਨੂੰ ਸਤਾ ਕਹਿਣਾ ਭੀ ਅਗਯਾਨ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਵਿਚ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਸਕ ਆਦੀ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ।

੨. 'ਪਕਰ ਜੀਉ ਆਨਿਆ ਦੇਹ ਬਿਨਾਸੀ ਮਾਟੀ ਕਉ ਬਿਸਮਿਲ ਕੀਆ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਅਨਾ ਹਤ ਲਾਗੀ ਕਹੁ ਹਲਾਲ ਕਿਆ' ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੈਂ ਹਲਾਲ ਕੀਤਾ ਓਹਦੀ ਆਤਮਾ ਤਾਂ ਅਛੇਦ ਰੂਪ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਲਾਲ ਹੋ ਗੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਦੇਹ ਜੋ ਅੱਗੇ ਹੀ ਮਿੱਟੀ ਰੂਪ ਸੀ ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਹੀ 'ਤਕਬੀਰ' ਪੜ੍ਹ ਲਈ ਤਾਂ ਦਸ ਹਲਾਲ ਕਹਿੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਈ? ਸੋ ਇਸ ਵਿਚ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਟੇਢ ਗਿਆਨੀ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

੩. 'ਕਿਆ ਉਜੁ ਪਾਕ ਕੀਆ.....' ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ (ਵਜੂ) ਕਰਨਾ, ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਹੱਜ ਕਰਨਾ ਬੇਫੈਦਾ ਹੈ ਜਦ ਤਕ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਪਟ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਕਪਟੀ ਦਸਿਆ ਹੈ।

੪. 'ਤੂੰ ਨਾਪਾਕ ਪਾਕ ਨਹੀਂ ਸੂਲਿਆ.....' ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਾਪਾਕ ਅਤੇ ਨਰਕ ਗਾਮੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ (੧) ਹਿੰਸਕ; (੨) ਟੇਢ ਗਿਆਨੀ, (੩) ਕਪਟੀ; ਅਤੇ (੪) ਨਾਪਾਕ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਗਿਆਨੀ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਵਿਚ ਹਿੰਸਾ ਆਦੀ ਭਾਵ ਉਸ (ਮੁੱਲਾਂ) ਦੇ ਅਗਯਾਨ ਦੇ ਅੰਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਭਾਵਾਂ) ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨੀ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਣ ਦਾ ਮੁਖ-ਉੱਦੇਸ਼ ਹੈ, ਵੈਦਾਂ ਕਤੇਬਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਮੰਨਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਮਹਾਸ਼ਯ ਜੀ! ਅਜੇ ਭੀ ਹਠ ਕਰੋ ਤਾਂ

ਵੇਦ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੀਆਂ ਕਿਤੇਬਾਂ ਭੀ ਸੱਚੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਥੋੜੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਚਾਈ ਦਾ ਭੋਰਾ ਭੀ ਵੰਡਵਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਣਾਂ ?

(੬੬) “ਠਾਢਾ ਬਰਮਾ ਨਿਗਮ ਬੀਚਾਰੈ ਅਲਖ ਨ ਲਖਿਆ ਜਾਈ ।” ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ।

ਅਰਥ—ਕੈਸਾ ਤੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਜਿਸ ਤੁਝ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਕੇ ਦੁਆਰੇ ਮੇਂ ਖੜਾ ਹੋਕਰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਬੜੀ ਸਾਵਧਾਨਤਾ ਸੇ ਤੇਰੇ ਸਰੂਪ ਕਾ ਗਿਆਨ ਦੇਣੇ ਵਾਲੇ ਨਿਗਮ ਬੇਦੋਂ ਕੇ ਬਿਚਾਰੇ ਹੈ । ਪਰੰਤੂ ਤੂੰ ਤਿਨ ਵੇਦੋਂ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਸੇ ਭੀ ਅਲੱਖ ਲਖਨੇ ਕੇ ਕਠਨ ਵਸਤੂ ਹੈਂ । ਯਾਹੀ ਤੇ ਲਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਈ ।

ਉੱਤਰ, ਸੱਜਨ ਪੁਰਸ਼ ਸੋਚਣ ਕਿ ਜਦ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿਚ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਤਿਨ ਵੇਦੋਂ ਕੇ ਬਿਚਾਰ ਸੇ ਭੀ ਅਲੱਖ ਲਖਨੇ ਕੇ ਕਠਨ ਵਸਤੂ ਹੈਂ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਮੂਰਖਤਾ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦੇਣੇ ਵਾਲੇ ਕਹਿਣਾ ਵਦਤੋਵਯਾਂਘਾਤ ਦੋਸ਼ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਜਦ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਔਰ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਅਰਥ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਖੜਾ ਹੋਕੇ ਬੇਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ । ਤਾਂ ਫੇਰ ਅਸਚਰਜ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੀ ਢੀਠ ਬੁੱਧੀ ਨੇ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕੀ ਲਾਭ ਲੈਣ ਖਾਤਰ ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਮਾਰਿਆ !!

(੬੭) ‘ਸਬਦ ਸਲਾਹੈ ਅੰਤ ਨਾ ਪਾਰਾਵਾਰ ।’ ਗਉਰੇਰੀ ਮ: ੩ ਸ: ੧ ।

ਅਰਥ—ਸਬਦ ਜੋ ਵੇਦ ਹੈ ਸੋਈ ਸਲਾਹੈ, ਸਲਾਘਾ ਕਰੇ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਅਨੰਤ ਹੈ, ਦੋਸ਼ ਕਾਲਾਦੀ ਪਰਿਛੇਦ ਤੇ ਰਹਿਤ ਹੋਣੇ ਤੇ ਪਾਰਾਵਾਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ।

ਉੱਤਰ—ਜੇ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ‘ਸਬਦ’ ਦਾ ਅਰਥ ‘ਬੇਦ’ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਵਿਰੁਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਨਹੀਂ ।

(੬੮) ‘ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਭਨੇ ।’ ਗਉੜੀ ਮ: ਸ: ੧੪੪

ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਤਾਂ ਏਹੀ ਅਰਥ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮਗਰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੀ !

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਰਥ ਸੰਦਿਗਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

(੬੯) ‘ਬੇਬਰਜਤ ਬੇਦ ਸੰਤਾਨਾ । ਉਆ ਹੂ ਸਿਉ ਰੈ ਹਿਤਨੋ’ ਗਉੜੀ ਮ: ੫ ਸ: ੧੪੮ ।

ਅਰਥ—ਦੇਖ ਜੋ ਬਾਤ ਬੇਦੋਂ ਸੰਤੋਂ ਕਰਿ ਬਿਬਰਜਤ ਹੈ ਮਨ੍ਹੋਂ ਕਰੀ ਹੈ ਨਿਖਿੰਧ ਕਾਮਾਦੀ

ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਕਾਮਾਦਿਕੋਂ ਮੇਂ ਰੇ ਸਾਕਤ ਉਹਾ ਹੁੰ ਸਿਉ ਉਸੀ ਨਿਖਿੱਧ ਕਾਮਾਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਮੇਂ ਹਿਤ ਕਰਤਾ ਹੈਂ, ਹਿਤ ਕੋ ਬਾਂਧ ਰਹਾ ਹੈਂ ?

ਉੱਤਰ-ਇਹਦਾ ਅਰਥ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤ ਤਾਂ ਇਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ 'ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਇਫਤਰਾ ਭਾਈ ਦਿਲ ਕਾ ਫਿਕਰ ਨ ਜਾਇ' ਅਤੇ 'ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਜਗੁ ਵਰਤਦਾ ਤ੍ਰੇ ਗੁਣ ਕਰੈ ਵੀਚਾਰਿ। ਬਿਨ ਨਾਵੈ ਜਮੁ ਡੰਡ ਸਹੈ ਮਰਿ ਜਨਮੈ ਵਾਰੋ ਵਾਰ' ਆਦੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਹਦਾ ਸਾਫ ਅਰਥ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਤਾਂ ਬੇਦ ਵਲੋਂ ਬਰਜਦੇ ਹਨ, ਅਥਵਾ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਤਾਂ ਬੇਦ ਵਲੋਂ ਵਰਜਦਾ ਹੈ ਪਰ (ਮੂਰਖ) ਉਸੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(੭੦) 'ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਤ ਬੇਦ ਬੀਚਾਰੈ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਨ ਇਉ ਕਹਿਆ। ਬਿਨ ਹਰਿ ਭਜਨ ਨਹੀਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਸੁਖ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਲਹਿਆ।' ਗਉੜੀ ਮ: ੫ ਸ਼: ੧੬੨

ਅਰਥ-'ਪ੍ਰਤਿ ਛਿਨ ਪ੍ਰਨਾਮੀ ਹਨ ਸਰਬ ਹੀ, ਭਾਵ ਪਦਾਰਥ ਏਕ ਚਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਸਾਂਖ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਤੇ ਖਟ ਹੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਤੇ ੨੭ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਤੇ ਚਾਰੋ ਬੇਦ ਭੀ ਵਿਚਾਰੇਂ ਹੈਂ, ਤਿਨ੍ਹੋਂ ਮੇਂ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਯ ਭਇਆ ਹੈ ਅਰ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਭੀ ਇਉਂ ਇਸੀ ਤਰਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ 'ਬਹੁ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬਹੁ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਪੇਖੇ ਸਰਬ ਢਡੋਲ। ਪੂਜਸਿ ਨਾਹੀ ਹਰਿ ਹਰੇ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਅਮੋਲ।' ਇਤ ਆਦੀ ਵਾਕ ਤੇ ਹਰਿ ਭਜਨ ਬਿਨਾਂ ਨਿਸਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਰ ਕਿਨਹੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਬਿਨ ਹਰਿ ਭਜਨ ਤੇ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਲਇਆ, ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ।'

ਉੱਤਰ-ਅੱਵਲ ਤਾਂ ਇਸ ਅਰਥ ਦੀ ਸਚਾਈ ਇਸ ਦੀ ਵਯਵਸਥਾ ਦੇ ਵਾਹਯਾਤ ਪੁਣੇ ਤੋਂ ਆਪ ਹੀ ਟਪਕਦੀ ਹੈ, ਦੂਜੇ 'ਬਹੁ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬਹੁ ਸਿਮ੍ਰਤੀ' ਇਸ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਾਰਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਾ ਭੀ ਅਨਰਥ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਫ ਹੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰਿਪੂਜਕ ਨਹੀਂ ਦਸਦਾ, ਕਿੰਤੂ ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀਣ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਏਹਦਾ ਅਰਥ 'ਬਹੁ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬਹੁ ਸਿਮ੍ਰਤੀ' ਦੇ ਆਸ਼ਯਾਨੁਸਾਰ ਹੀ ਅਨੁਯ ਬਲ ਨਾਲ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਜਥਾ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿ ਭਜਨ ਬਿਨਾਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, 'ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਤ ਬੇਦ ਵਿਚਾਰੈ' ਅਰਥਾਤ ਬਿਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਕਿਨੇ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਸੋ ਇਸ ਵਿਚ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦੁਖ ਦਾ ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨੂੰ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦਾ ਸਾਧਨ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ।

(੭੧) 'ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਾਧ ਮਗਿ ਸੁਣ ਕਰਿ ਨਿਮਖ ਨ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ।' ਗਉੜੀ ਮ:

ਸ਼: ੬।

ਉੱਤਰ-ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਹੋਣਾ ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਨੀਕ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਥਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਆਪ ਨੂੰ ਬੇਦ ਦੇ ਸ੍ਰੋਤ ਅਤੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ

ਭੀ ਸੰਗੀ ਮੰਨਨ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਦੇ, ਅਰਥਾਤ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਸਮਝ ਕੇ ਫੇਰ ਹਰਿ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਗਾਉਂਦੇ, ਤਾਂਤੇ ਏਥੇ ਵੇਦਾਂਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵਿੱਚ ਬਿਲਕੁਲ ਤਾਤਪਰਜ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਵੇਦਾਦਿਕਾਂ ਦੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਤਾੜਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ।

(੭੨) 'ਬੇਦ ਪੁਰਾਨਿ ਪੜ੍ਹਹਿ ਕੋ ਏਹ ਗੁਣ ਸਿਮਰੈ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮਾ।' ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ
੯ ਸ: 1

ਅਰਥ—'ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨੇ ਕਾ ਤੇ ਇਹ ਏਕ ਹੀ ਗੁਣ ਹੈ ਜੋ ਹਰਿ ਜੀ ਕੇ ਨਾਮ ਕੇ ਹੀ ਸਿਮਰੈ।'

ਉੱਤਰ—ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਧੁਨੀਆਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਗੁਣ ਤਾਂ ਤਦ ਜਾਣੀਏਂ ਜੇ ਤੂੰ ਹਰਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਲਵੇਂ, ਭਾਵ ਬੇਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਾਮ ਲੱਭਨਾ ਨਹੀਂ, ਬੇਦ ਪੜ੍ਹਨਾ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਣਾ, ਦੂਜੀ ਇਹ ਕਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਪਨ ਲਈ ਤਾਂ ਬੇਦਾਂ ਦੀ ਕੁਝ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਮਗਰ ਜੇ ਬੇਦ ਪਾਠੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਾਮ ਨਾਂ ਜਪੇ ਤਾਂ ਵੇਦਾਦੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਗੁਣ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਅਭਿਮਾਨ ਜਨਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਔਗਣ ਹੈ, ਭਲਾ ਦਸੋ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਿਕੂੰ ਸਿੱਧ ਹੋਈ ?

(੭੩) 'ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਜਾਸ ਗੁਣ ਗਾਵਤ ਤਾਕੋ ਨਾਮ ਮੋ ਧਰੁ ਰੇ ।' ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ
੯ ਸ: ੯

ਅਰਥ—'ਰੇ ਨਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਬੇਦ ਤੇ ਪੁਰਾਣ ਸਰਬ ਜਿਸਕੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਵਤੇ ਹੈਂ, ਜਿਸਕੀ ਮਹਿਮਾ ਸਰਬ ਵੇਦੋਂ ਪੁਰਾਣੋਂ ਮੇਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਤਾਂਕੋ ਨਾਮ ਤਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਕਾ ਨਾਮ ਹੀਏ ਮੈਂ ਹਿਰਦੇ ਮੇਂ ਧਰ, ਧਾਰਨ ਕਰ।'

ਉੱਤਰ—ਜੇ ਇਸ ਵਿਚ 'ਵੇਦਾਂ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ' ਹੋਣਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ਸੋ ਬਿਲਕੁਲ ਅਨਰਥ ਹੈ; ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਦਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਜੋਧਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਅਤੇ ਜਿੰਨ ਭੂਤਾਂ ਆਦੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੈ, ਹਰਿ ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਤਾਂਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਦੁਰਜਨ ਤੋਸ਼ ਨਯਾਇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਣੀਆਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਅਪਨੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖੇ ਭਾਲੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ ਜੇ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ (ਚਾਹੇ ਵਾਸਤਵ ਮੇਂ ਹੈ ਨਹੀਂ) ਨਾਮ ਜਪਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਨ ਭੀ ਲਈਏ ਤਾਂ ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਯੱਗਆਦੀ ਦੇ ਤੰਦਣ ਤਾਣੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪੋ।

Original with (੭੪) 'ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਸੋਧ ਦੇਖਹੁ ਕੋਇ । ਵਿਨ ਨਾਵੈ ਕੋ ਮੁਕਤ ਨਾ ਹੋਇ' ਗਉੜੀ ਗੁਆਰੇਰੀ
Language Department Punjab
Digitized by: ਮ: ੩ ਸ: ੧।
Panjab Digital Library

ਅਰਥ—‘ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਸੋਧ ਵਿਚਾਰਕੇ ਦੇਖ ਲਵੇ, ਬਿਨਾਂ ਏਕ ਹਰਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਕੋਈ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ, ਸੰਸਾਰ ਬੰਧਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਛੁਟਤਾ।’

ਉੱਤਰ—ਇਹਦਾ ਭਾਵ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਹੀ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਸੋਧ ਸੋਧ ਦੇਖ ਲਵੇ, ਮੁਕਤੀ ਏਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੋਊਗੀ। ਸੋ ਏਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਭੀ ਸਾਡੇ ਪੱਖ ਦਾ ਹੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਧਿਕ ਹੈ।

(੭੫) ‘ਬ੍ਰਹਮਾ ਮੂਲ ਵੇਦ ਅਭਿਆਸਾ।’ ਗਉੜੀ ਗੁਆਰੇਰੀ ਅਸਟਪ ਮ: ੩ ਸ: ੪ ॥

ਭਾਵ—“ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੋ ਜਗਤ ਕਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਓਹ ਭੀ ਵੇਦ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਲੱਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।”

ਉੱਤਰ—ਇਸ ਵਿਚ ਭੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਖੰਡਨ ਹੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ‘ਤਿਸ ਤੇ ਉਪਜੇ ਦੇਵ ਮੋਹਿ ਪਿਆਸਾ। ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਭ੍ਰਮੇ ਨਹੀ ਨਿਜ ਘਰ ਬਾਸਾ। ਹਮ ਹਰਿ ਰਾਖੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਾਇਆ। ਅਨ ਦਿਨ ਭਗਤਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ।’ ਨਾਲ ਰਲਾਕੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਮੂਲ ਕੰਮ ਬੇਦ ਅਭਿਆਸ ਹੈ ਤਿਸ ਤੋਂ ਮੋਹ (ਅਗਯਾਨ) ਦੇ ਪਿਆਸੇ ਦੇਵਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਕੇ ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਭਰਮ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਬਚ ਗਏ; ਦਿਨ ਰਾਤ ਹਰਿ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਭਗਤੀ ਹੀ ਦ੍ਰਿੜਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਸੋ ਇਸ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਵੇਦ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਰੂਪ ਦੱਸਕੇ ਵੇਦ ਦਾ ਖੰਡਨ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।

(੭੬) ‘ਘੋੜੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵੇਦ ਸਭ ਆਨ ਨ ਕਥਤਉ ਕੋਇ’ ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ ਮ: ੫ ਸ ੨੦।

ਅਰਥ—“ਪੜ੍ਹੇ ਸੁਣੇ ਸੁਣੇ ਵਿਚਾਰੇ ਹਨ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਭੀ ਤੇ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਭੀ ਸਭ ਹੀ ਦੁਸਰਾ ਬਿਨਾਂ ਹਰਿ ਜੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਥਤਉ ਕਹਿੰਦਾ ਕੋਈ ਭੀ।”

ਉੱਤਰ— ਜਿਕੂੰ ਕੋਈ ਕਹੇ “ਫਲਾਣਾ ਆਦਮੀ ਆਪ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਤਿਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਠੱਗ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਹੁਣ ਹੋਰ ਤਾਂ ਬਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ” ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਭ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਘੋਖਕੇ ਦੇਖ ਲਏ ਹਨ ਜੇਹੇ ਕਿ ਓਹ ਹਨ, ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਰਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਥਨ ਕਰਨੋਂ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਅਥਵਾ ਬੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨਿਕੰਮੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਆਦੀ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁਛ ਕਥਨ ਕਰਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇ। ਭਾਵ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਕਥਕੜ ਕੋਈ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਯਾਂਤੇ ਸਾਫ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਹੈ।

(੭੭) “ਅਖਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਪੁਰਾਨਾ। ਅਖਰ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਦ ਬੀਚਾਰੇ।”

ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ ਮ: ੫ ਸ: ੫੪

ਉੱਤਰ— ਇਹਦਾ ਭਾਵ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਸਭ ਅੱਖਰ ਰੂਪ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਖਰ ਜੋੜ ੨ ਕੇ ਹੀ ਬੇਦ ਬਿਚਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਲਾ ਦਸੋ ਜੀ ! ਅਸੀਂ ਕਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਗਧੇ ਰੂਪ ਹਨ ਅਥਵਾ ਕਾਨੇ ਜੋੜ ੨ ਬੇਦ ਬੀਚਾਰੀਦੇ ਹਨ ? ਸੋ ਮਹਾਸ਼ਯ ਜੀ ! ਇਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਅੱਖਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂਦ ਸੀ ਹੈ, ਵੇਦ ਮਹਿਮਾਂ ਤਾਂ ਸੌ ਕੋਹ ਭੀ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ। ਤਾਂਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਸੁਣ ਕੇ ਨਾ ਚਾਂਭੜਾਂ ਪਾਇਆ ਕਰੋ।

(੭੮) 'ਸੁਣਿਐ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਬੇਦ।' ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਪਉੜੀ ੧੦

ਅਰਥ... 'ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਨੇ ਕਰਕੇ (ਜੀਵ) ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਤ, ਵੇਦ ਦੇ ਤਾਤਪਰਯ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।'

ਉੱਤਰ— ਇਹ ਅਰਥ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਨਿਰੋਲ ਸਿਧਾਂਤ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਨੇ ਤੇ ਹੀ ਵੇਦ ਦਾ ਤਾਤਪਰਯ ਸਮਝ ਲਈਦਾ ਹੈ, ਮਗਰ ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਬੇਦਾਂ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਜਪੀ ਦਾ ਹੈ।

(੭੯) 'ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਸੁਧਾਖਰ। ਕੀਨੋ ਰਾਮ ਨਾਮ ਇਕ ਆਖਰ।'

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਅਸਟਪਦੀ ੧

ਅਰਥ— 'ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਦਾ ਸੋਧਿਆ ਹੈ ਇਕ ਇਕ ਅਖਰ (ਇਸ ਸੋਧ ਤੋਂ) ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਸੁਧ ਅਖਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ।'

ਉੱਤਰ— ਇਹ ਅਰਥ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁੱਲ ਯੋਗਿਤਾ ਅਲੰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਮਦਾਯ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਇਕੋ ਰਾਮ ਨਾਮ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਜੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਬੇਦ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ 'ਕੀਨੋ' ਕਹਿਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੋ ਇਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਵੇਦ ਨੂੰ ਰਾਮ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ।

(੮੦) 'ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਸਿੰਮ੍ਰਤਿ ਬੁਝੇ ਮੂਲ। ਸੁਖਮ ਮਹਿ ਜਾਨੈ ਅਸਥੂਲ।

ਚਹੁੰ ਵਰਣਾਂ ਕਉ ਦੇ ਉਪਦੇਸ। ਨਾਨਕ ਉਸ ਪੰਡਿਤ ਕਉ ਸਦਾ ਅਦੇਸੁ'

ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫ ਅ: ੯

ਅਸਥੂਲ (ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ) ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਵੇ। ਚਹੁ ਵਰਣਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਵੇ (ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਉਸ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ'।

ਉੱਤਰ- ਇਸ ਅਰਥ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਸੰਮਤੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪੰਡਿਤ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਸੋ ਅਸੀਂ ਭੀ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਯੱਗ ਅਰ ਨਿਯੋਗਾਦੀ ਵਿਭਚਾਰ ਸਬੰਧੀ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਰੂਪ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਜਾਣ ਲਵੇ । ਵੇਦ ਕਿਸ ਪਦਵੀ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹਨ । (ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਸੁਣਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਖਹਿੰਦਾ ਫਿਰੇ) ਸਾਡੇ ਮਤ ਵਿਚ ਓਹੋ ਪੰਡਿਤ ਹੈ ਯਾਂਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਭੀ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਮਮਝਣ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੈ।

(੮੧) 'ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ' ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਅ: ੧੬ ।

ਅਰਥ-“ਸਿੰਮ੍ਰਤਿਆਂ ਅਤੇ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ (ਸਭ) ਨਾਮ ਦੇ ਧਾਰੇ (ਹੋਏ ਹਨ)”।

ਉੱਤਰ- ਇਹਦਾ ਭਾਵ ਤਾਂ ਨਾਮ ਦੀ ਅਤਯੰਤ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਵੇਦਾਦਿਕਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵਡਿਆਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

(੮੨) 'ਅਨਿਕ ਉਪਾਵ ਨਾ ਛੁਟਨਹਾਰੇ। ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਬੀਚਾਰੇ' ।

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਅਸਟਪਦੀ ੧੬

ਅਰਥ- 'ਹੋਤ (ਜੋ) ਉਪਾਵ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਜੀਵ) ਛੁਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ (ਭੀ) ਵਿਚਾਰਕੇ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਨ' ।

ਉੱਤਰ- ਇਹਦਾ ਭਾਵ ਤਾਂ ਸਾਫ਼ ਝਿਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਬੇਦ ਆਦੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਣ ਆਦੀ ਅਨੇਕ ਹੀਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜੀਵ ਨਹੀਂ ਛੁਟ ਸਕਦਾ । (ਨਾਮ ਨਾਲ ਛੁਟ ਸਕਦਾ ਹੈ) । ਤਾਂਤੇ ਬੇਦਾਦਿਕਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ।

(੮੩) 'ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਮਹਿ ਦੇਖੁ। ਸਸੀਅਰ ਸੂਰ ਨਖਤ੍ਰ ਮਹਿ ਏਕ' ।

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਮ: ੫ ਅਸਟਪਦੀ ੨੩

ਅਰਥ- 'ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਦੇਖ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਅਰ ਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚ (ਵੇਖ ਓਹੋ) ਇਕੋ (ਪੂਰਣ ਹੈ)' ।

ਉੱਤਰ- ਇਹਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਵੇਦ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਿੰਤੂ ਇਹਦਾ

ਭਾਵ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਵਜਾਪਕਤਾ ਵਿਚ ਹੈ। ਜੇ ਇਤਨੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਵੇਦ ਮੰਨਣੇ ਸਿੱਧ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਚੰਦ

ਅਤੇ ਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਮੰਨਣਾ ਪਉ ਜੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਸ਼ਯ ਤੋਂ ਭੀ ਉਲਟ ਹੈ। ਅਤੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਪੱਖ ਦਾ ਭੀ ਸਾਧਕ ਨਹੀਂ।

(੮੪) 'ਗੁਣ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ ਧੁਨਿ ਬਾਣੀ। ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬੇਤ ਬਖਾਣੀ'

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਅਸਟਪਦੀ ੨੪।

ਅਰਥ— 'ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਨੇ ਜੋ ਕਹੀ ਹੈ'।

ਉੱਤਰ— 'ਔਵਲ ਇਸ ਵਾਕਯ ਤੋਂ ਹੀ 'ਬਾਣੀ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਆਦੀ ਨੇ ਜੋ ਕਹੀ ਹੈ' ਇਹ ਗਿਯਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਾਕਯ ਅਜੇ ਅਪੂਰਣ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਦੀ ਬਾਬਤ ਸੰਦੇਹ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਖਬਰੋ ਉਸ ਬਾਬਤ ਵਕਤਾ ਦੀ ਕੀ ਰਾਇ ਹੈ? ਇਸ ਲਈ ਅਗਲੀ ਪਿਛਲੀ ਤੁਕਾਂ ਨਾਲ ਰਲਾਕੇ ਪੂਰਨ ਅਰਥ ਦਾ ਬੋਧਕ ਸ਼ਬਦ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਜੇ ਇਤਨੇ ਪਾਠ ਦਾ ਭੀ ਅਰਥ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਇਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਧੁਨਿ ਦੀ ਬਾਣੀ (ਅਸੀਂ ਜੋ ਕਹੀ ਹੈ) ਓਹੀ (ਸੱਚੀ) ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਅਰ ਬੇਦ ਹੈ। ਸੋ ਬਾਣੀ ਦੇ ਗੁਣ-ਧਰਮ ਦੀ ਵੇਦ ਆਦਿ ਨਾਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਤੁੱਲਯੋਗਿਤਾ ਅਲੰਕਾਰ ਹੈ।

(੮੫) "ਜੋਗਿ ਸਬਦੰ ਗਿਆਨ ਸਬਦੰ ਬੇਦ ਸਬਦੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਹ"।

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸਲੋਕ ੧੨।

ਅਰਥ— "ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਬੇਦ ਹੈ"।

ਉੱਤਰ— ਇਸ ਤੋਂ ਤਾਂ ਏਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਧਰਮ ਬੇਦ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਗੋਹਾ ਕੂੜਾ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਪਰੰਤੂ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਵਡਿਆਈ ਨਿਕਲੀ? 'ਭੁਖੇ ਅਗੇ ਕਥ ਪਾਈ ਆਖੇ ਰੋਟੀਆਂ' ਇਸ ਕਹਾਵਤ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਵੇਦ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਭੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰੇ ਉਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲ 'ਵੇਦ' ਪਦ ਆ ਜਾਵੇ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਬਗੈਰ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚ ਲਿਖ ਮਾਰਦਾ ਹੈ।

(੮੬) "ਗੁਰਮੁਖ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਤਿ ਬੇਦ"। ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੧ ਸਿਧ ਗੋਸ਼ਟ ਪਉੜੀ ੩੭

ਅਰਥ—ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਬੇਦ ਹੈ।

ਉੱਤਰ—ਵਾਹ ਜੀ ਵਾਹ! ਇਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨੂੰ ਹੀ ਸਚਾ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਬੇਦ ਦਸਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡਾ ਪੱਖ ਹੈ। ਮਗਰ ਤੁਸੀਂ ਸਿਸ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਹੋ।

(੯੧) 'ਨਿੰਦਾ ਚਾਲੈ ਬੇਦ ਕੀ ਸਮਝਨ ਨਹ ਅਗਿਆਨ ਗੁਬਾਰਾ । ਬੇਦ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰ ਹੱਟ ਹੈ ਜਿਤ ਭਵਜਲ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ।' ਵਾਰ ੧ ਪਉੜੀ ੧੭ ।

ਅਰਥ—ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਲੋਕ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਗੁਬਾਰ (ਹਨੇਰ) ਵਿਖੇ (ਕਿਸੇ ਨੂੰ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ । ਬੇਦ ਕੀ (ਕੀ ਹੈ ?) ਗੁਰੂ ਹਟ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹੋਣ ਓਹੀ 'ਬੇਦ' ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਆਸਰੇ ਭਵਜਲ ਪਾਰ ਹੋ ਸਕੀਦਾ ਹੈ ।

ਉੱਤਰ—ਮਹਾਸ਼ਯ ਜੀ ! ਜ਼ਰਾ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲਕੇ ਇਸ ਟੀਕੇ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਪੰਕਤੀ ਤਾਂ ਵੀਚਾਰੋ, ਇਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਵੇਦ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਏਸੇ (ਗੁਰ ਗਿਆਨ) ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਥੋੜੀ ਪੁਸਤਕੜੀਆਂ ਨੂੰ 'ਵੇਦ' ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ।

(੯੨) "ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪਰਗਾਸ ਕਰਿ ਲੋਕ ਬੇਦ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪਛਾਣੈ ।" ਵਾਰ ੬ ਪਉੜੀ

ਅਰਥ—ਗਿਆਨ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਖੇ ਵੀ ਅਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਖੇ ਭੀ ਇੱਕੋ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ (ਬਾਕੀ ਦਾ ਸਭ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ)

ਉੱਤਰ—ਇਹਦਾ ਭਾਵ ਸਿੱਖ ਦੇ ਲੱਛਣਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ (ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਦੇਹ ਅਨੁਭਵ) ਦੁਆਰਾ ਲੌਕਿਕ, ਵੈਦਿਕ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਪਛਾਣਦਾ ਹੋਵੇ । ਜਾਂਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਭੀ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵੈਦਿਕ ਗਿਆਨ ਨਾਲੋਂ ਨਿਆਰਾ ਅਤੇ ਚੰਗਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ।

(੯੩) "ਲੋਕਾ ਚਾਰੀ ਲੋਕ ਵਿਚ ਬੇਦ ਬਿਚਾਰੀ ਕਰਮ ਕਰੰਦਾ । ਸਾਵਧਾਨ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਜੁਗਤਿ ਵਿਚਰੰਦਾ ।" ਵਾਰ ੧੬ ਪਉੜੀ ੩ ।

ਅਰਥ—"ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਲੋਕਾਚਾਰੀ ਸੰਸਿਆਂ ਵਿਖੇ ਫਸੇ ਹੋਏ ਗ੍ਰਹਸਤੀ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਵੇਦ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ (ਪਰੰਤੂ) ਉਹ ਆਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿਖੇ ਸਾਵਧਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਜੁਗਤ ਵਿਖੇ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ ।

ਉੱਤਰ—ਇਹ ਅਰਥ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਤੇ ਸਾਡੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੀ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਉਲੇਖਾਲੰਕਾਰ ਹੈ, ਜਦ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਅਨੇਕਾਂ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਤੇ ਜਾਣੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਉਲੇਖਾ ਅਲੰਕਾਰ ਆਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ—"ਸਿਖ ਸਕਲ ਸਤਿਗੁਰ ਕਹਿਣ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਬਾਲ । ਕਹਿਣ ਅਨਾਥੁ ਸੁਪ੍ਰਾਣਿ ਪਤਿ ਮੁਗਲ ਕਹਿਣ ਕਲਾ ਗੁਰੁ ਕਾਵਯ ਦਰਸ਼ਨ ਝਲਕ ੨ ।

ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਤੇ ਕਲਪਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਲੇਖਾਲੰਕਾਰ ਹੈ । ਇਹੀ ਅਲੰਕਾਰਤਾ ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਲੌਕਿਕ

ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਵੈਦਿਕ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ ਆਦੀ ਦੱਸਕੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਮੌਜ

ਵਿਚ ਅੱਡ ਵਿਚਰਦੇ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕੇਵਲ ਉਲੇਖ
ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਇਹ ਜਣਾਯਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ।

੧. ਅਗੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਜੀ ਨੇ [੮੫ ਤੋਂ ੧੪੮ ਤਕ] ਸੌ ਸਾਖੀ, ਸਰਬ ਲੋਹ, ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ
ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਕਈ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਅਗਯਾਤ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ
ਰਾਇਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਮਤ ਵਿਚ ਵੇਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ,
ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਮਤ ਵੈਦਿਕ ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼ਾਖ ਹੀ ਹੈ, ਅੱਡ ਨਹੀਂ । ਜੋ ਅਸੀਂ ਇਹਦਾ ਸੰਖੇਪ ਹੀ ਉੱਤਰ
ਦੇਕੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਜੀ ਦੀ ਇਉਂ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਭੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਮੰਨ
ਦੇ, ਜੋ ਗੱਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ ਸੋ ਸੱਤ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਹਿੰਦੁਆਇਣਦੀ ਕੁਸੰਗਤ ਨਾਲ
ਲਿਖਿਆਂ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਅਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਹਨ । ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਸਿੱਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਕੁਝ ਮਜ਼ਾਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਿਧ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੇਦਾਂ ਦੇਪਿਛ-
ਲਗਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕਾਵਯਾਦੀ ਅਰਥਵਾਦ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਖਬਰੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਦੋਸ਼
ਕਰਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਵੇਦਾਨੁਕੂਲ ਕਹਿਣ ਲਈ ਭ੍ਰਾਂਤੀ ਹੋਈਪਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਅਪ੍ਰਮਾਣੀਕ
ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੁਝ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ।

੨. ਅੱਗੇ ਇਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਜੇ ਮੰਨ ਭੀ ਲਈਏ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਵੈਦਿਕ ਧਰਮ
ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅੱਲਗ ਹੈ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ ਯਾ ਨਵੀਨ ? ਜੇ ਪੁਰਾਣਾ
ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋਣ ਦਾ ਕੀ ਸਬੂਤ ਹੈ ? ਜੇ ਨਵੀਨ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸੇ ਪਹਿਲੇ ਕਰੋੜਾਂ
ਬਰਸ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੇ ਇਸ ਧਰਮ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਖਾਲੀ ਹੱਥੇ ?” ਇਸਤੋਂ
ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅਨਯਾਯ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਉੱਤਰ-ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਨਵੀਨ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਇਹ ਈਸ਼ਰ ਨਾਲ ਮਿਉਣ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ
ਈਸ਼ਰੀ ਸਨਾਤਨ ਹੈ । ਈਸ਼ਰ ਅਨਾਦੀ ਅਨੰਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਭੀ ਅਨਾਦੀ ਅਨੰਤ ਹੈ । ਇਸਦੀ
ਅਭਿਵ੍ਯਕਤੀ (ਪ੍ਰਗਟਤਾ) ਚਾਹੇ ਕਦੇ ਹੋਵੇ । ਆਦਮੀਆ ਨੂੰ ਧਰਮ ਬਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਣ ਦੀ ਈਸ਼ਰ
ਨੂੰ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਉਸਨੇ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤਯ ਅਸਤਯ ਨਿਰਲਣਯ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁੱਧੀ ਦਿਤੀ ਹੋਈ
ਹੈ, ਸੋ ਉਸਤੋਂ ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ੨ ਯੋਗਯਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਧਰਮ ਬਣਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜਾ
ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਲਛੱਨ, ਉਹਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਡਿਆਈ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਸਾਧਨ ਦੱਸੇ
ਓਹੀ ਧਰਮ ਈਸ਼ਰੀ ਹੈ । ਸੋ ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਵਿਚ ਇਹ ਗੁਣ ਘਟਣ ਕਰਕੇ ਈਸ਼ਰੀਯ ਸਨਾਤਨ ਹੈ ।

੩. ਫੇਰ ਮਹਾਸ਼ਯ ‘ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ’ ਨੂੰ ਬੇਦੀ ਅਤੇ ‘ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ’ ਨੂੰ ਸੋਢੀ ਦਸਕੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੈਦਿਕ ਧਰਮੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਮਗਰ ਏਸ ਭੋਲੇਮਹਾਸ਼ਯ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਭੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਧਰਮ

ਨਸਲ ਉਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਯਾ ਚਿੱਤ ਦੇ ਨਿਸਚੇ ਉਤੇ ? ਬੇਸ਼ਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਕੁਲ ਬੇਦੀ ਸੀ।

... ..

ॐ ਤੀਜਾ ਝਟਕਾ ॐ

ਸੂਚਨਾ— ਤੀਜੇ ਅੰਗ ਵਿਚ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਵੈਦਿਕ ਧਰਮੀ ਦੱਸਕੇ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ (ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ) ਗੁਰੂ ਪਦਵੀ ਮਿਲੀ, ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਅੰਗ ਵਿਚ ਪਰਾਚੀਨ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਤੇ ਯੂਰਪੀਨਾਂ ਦੀ ਰਾਇਆਂ ਲਿਖਕੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਤਿਕ ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਕ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸੋ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਹੀ ਝਟਕੇ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲੋ ਨਾਲ ਖੰਡਦੇ ਹਾਂ।

(੧) ਪਹਿਲੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਲਊ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ੁ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਵਿਚ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ, ਕੁਸ਼ੁ ਦੀ ਔਲਾਦ ਨੇ ਹਾਰ ਖਾਧੀ, ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਣ ਲਊ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ੁ ਦੀ ਔਲਾਦ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਕੇ ‘ਵੇਦੀ’ ਕਹਾਉਣ ਲਗੀ। ਫੇਰ ਲਊ ਦੀ ਔਲਾਦ ਦੇ ਰਾਜੇ ਜੋ ਮਦ੍ਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਸ਼ੁ ਦੀ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਵੇਦ ਸੁਣੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਰਾਜ ਦੇਕੇ ਆਪ ਬਣ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ, ਅਤੇ ਬੇਦੀਆਂ ਨੇ ਰਾਜ ਲੈਕੇ ਇਹ ਵਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਦ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਸੇ ਕਹਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਥੋਨੂੰ ਚੌਥੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦਿਆਂਗੇ। ਸੋ ਜਦ ਵੇਦੀ ਰਾਜ ਦੇ ਵਰ ਦੇਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਬਣ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਰਾਮਦਾਸ ਗੁਰੂ ਕਹਾਯਾ। ਤਾਂਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੀ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਪਦਵੀ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਵੈਦਿਕ ਧਰਮ ਤੋਂ ਅੱਡ ਕਿਕੂੰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?”

ਉੱਤਰ— ਜਿਕੂੰ ਖੁਸ਼ਾਮਦੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਈਸ਼ਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਅਕਬਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਲੋ ਉਪਨਿਸ਼ਚ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖਤ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਈਸ਼ਰਾਵਤਾਰ ਲਿਖਿਆ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਭੀ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁਰਾਣਕ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖ ਛਡਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦਸਮ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਜਦ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਬੀੜ ਬੰਨੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਭੀ ਕਵਿ ਰਚਨਾ

ਵਿਚੋਂ ਲੈਕੇ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ 'ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ' ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਨਹੀਂ, ਦੂਜੇ ਇਸ ਵਿਚਲੀ "ਗ੍ਰੰਥ ਬਧਣ ਤੇ ਅਧਿਕ ਡਰਾਉ" ਇਸ ਤੁਕ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਡਰ ਦੱਸਣ ਵਾਲੀ ਤੁਕ ਗੁਰੂ ਮੁਖਵਾਕ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਸ਼ਕ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਲੇਖ ਸ਼ੈਲੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀ, ਕਿੰਤੂ ਅਨਯ ਕਵਿ ਸ਼ੈਲੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਅਤੇ ਹੋਰ 'ਸਾਹਿਤੱਯ' ਵੇਤਾ ਸੱਜਣਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਹੀ ਸਾਖੀ ਹੈ।

(੨) ਅੱਗੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮਸਾਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜਨਕ ਰਾਜਾ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਆਪ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨੂੰ "ਮਿਥਿਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ" ਮੰਨ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਘਟਾ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ (ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ) ਨੂੰ ਸੱਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਜਿਸ ਤੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਜੀ ਦਾ ਪੱਖ ਆਪ ਹੀ ਗਿਰ ਗਿਆ।

ਅਗੇ ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚੋਂ "ਤੂੰ ਤਾਂ ਜਨਕ ਰਾਜਾ ਅਉਤਾਰ ਸਬਦ ਸੰਸਾਰ ਮਾਰੁ। ਰਹਹਿ ਜਗਤੁ ਜਲ ਪਦਮ ਵਿਚਾਰ" ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਰੂਪ ਨੂੰ 'ਰਾਜਾ ਜਨਕ' ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਉੱਤਰ— ਇਸ ਤੋਂ ਤਾਂ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਰਾਜਾ ਜਨਕ' ਨੇ ਭਾਈ ਲੈਹਣਾ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਸੋ "ਗਾਵਹਿ ਜਨਕਾਦਿ ਜੁਗਤਿ ਜੋਗੇਸਰ ਹਰਿ ਜਸ ਪੂਰਨ ਸਰਬ ਕਲਾ। ਗਾਵਹਿ ਸਨਕਾਦਿ ਸਾਧ ਸਿਧਾ— ਦਿਕ ਮੁਨਿ ਜਨ ਗਾਵਹਿ ਅਛਲ ਛਲਾ। ਗਾਵਹਿ ਗੁਣ ਧੋਮ ਅਟਲ ਮੰਡਲਵੈ ਭਗਤਿ ਭਾਇ ਰਸ ਜਾਣਿਓ। ਕਬਿ ਕਲ ਸੁ ਜਸੁ ਗਾਵਉ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਰਾਜੁ ਜੋਗੁ ਜਿਨ ਮਾਣਿਓ। ੩।" ਅਤੇ:— ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਸਨਕਾਦਿ ਆਦਿ ਜਨਕਾਦਿ ਜੁਗਹਿ ਲਗਿ" ॥ ੫ ॥ ਸਵੈਯੇ ਮ: ੧ ॥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜੱਸ ਗਾਉਂਦੇ ਸਿਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਏਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ 'ਰਾਜਾ ਜਨਕ' ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਕਹਿਣਾ ਮਹਾ ਅਗਯਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਕ ਨੂੰ 'ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ' ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਆਖਣਾ ਸਗੋਂ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ, ਅਸਾਡੇ ਮਤ ਵਿਚ ਇਹ ਇਸ਼ਟਾਪਤੀ ਹੈ।

Original with: ਫੋਰ 'ਹਰਿ ਨਾਮ ਰਸਿਕ ਨਾਨਕ' ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚਲੇ ਚੌਥੇ ਅੰਗ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ।
Language Department Punjab

Digitized by:

Panjab Digital Library

(੩) “ਹਰਿ ਨਾਮ ਰਸਿਕ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਰਾਜੁ ਜੋਗਿ ਤੈ ਮਾਣਿਓ ।੬॥ ਸਤਿਜੁਗ ਤੈ ਮਾਣਿਓ ਛਲਿਓ ਬਲਬਾਵਨ ਭਾਇਓ । ਤ੍ਰੇਤੈ ਤੈ ਮਾਣਿਓ ਰਾਮ ਰਘਵੰਸ ਕਹਾਇਓ । ਦੁਆਪਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਰਾਰਿ ਕੰਸ ਕਿਰਤਾਰਥ ਕੀਓ । ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਕਉ ਰਾਜ ਅਭੈ ਭਗਤਹਿ ਜਨ ਦੀਓ । ਕਲਿਗੁਗ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਅਮਰ ਕਹਾਇਓ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਜੁ ਅਬਚਲੁ ਅਟਲੁ ਆਦਿ ਪੁਰਖਿ ਫੁਰਮਾਇਓ”

ਅਰਥ— “ਹੇ ਹਰੀ ਨਾਮ ਕੇ ਰਸਿਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਰਾਜ ਜੋਗ ਇਕੱਤ੍ਰ ਤੈਨੇ ਹੀ ਮਾਨਿਆ ਹੈ ॥ ੬ ॥ ਸਤਿਜੁਗ ਕੇ ਬੀਚ ਤੈਨੇ ਐਸਾ ਮਾਨਿਆ ਹੈ ਜੋ ਬਲ ਰਾਜਾ ਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਹੇਤ ਛਲ ਲੀਆ ਹੈ, ਤਿਸੀ ਤੇ ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ ਤੁਝਕੇ ਭਾਵਤ ਭਯਾ ਹੈ, ਵਾ ਬਾਵਨ ਰੂਪ ਭਯਾ ਹੈ, ਤ੍ਰੇਤੈ ਕੇ ਤੈਨੇ ਐਸੇ (ਮਾਨਿਓ) ਭੋਗਿਆ ਹੈ । ਰਾਮ ਕੀ ਬੰਸ ਮੇਂ ਰਾਮ ਰੂਪ ਕਹਾਯਾ ਹੈ । ਪੁਨਾ: ਦੁਆਪਰ ਮੇਂ ਮੁਰਾਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕਰ ਕੰਸ ਕੇ ਮਾਰ ਕਰ (ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ) ਕਲਿਆਣ ਕੀਆ ਹੈ, ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਕੇ ਰਾਜ ਦੇ ਕਰ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਜਨੋਂ ਕੇ ਅਭੈਦਾਨ ਦੀਆ ਹੈ । ਸੋਈ ਅਬ ਕਲਿਜੁਗ ਮੇਂ ਤੀਨੋਂ ਜੁਗੋਂ ਕੇ (ਪ੍ਰਮਾਣ) ਸਮਾਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਸਤਿਗੁਰੋਂ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕਰ ਐਸੇ ਨਾਮੋਂ ਕੇ ਕਹਾਯਾ ਹੈ, ਤਾਂਤੇ ਹੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ! ਆਪ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਰੂਪ ਹੈਂ, ਜੋ ਆਪ ਕਾ ਰਾਜ ਭੀ ਅਬਿਚਲ ਹੈ, ਆਪ ਕੋ ਅਵਿਤਾਰ ਧਾਰਨੇ ਕਾ ਹੁਕਮ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ।

ਉੱਤਰ— ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਅਰਥ ਬਿਲਕੁਲ ਅਸ਼ੁੱਧ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਯਥਾ:—

(੧) “ਬਲ ਨੂੰ ਛਲਣ ਵਾਲਾ ਬਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਇਆ” ਕਹਿਣਾ ਅਯੁਕਤੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਕਾਮੀ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਖਾਤਰ ਛਲਿਆ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਕਾਹਦੇ ਹੋਏ ? ਸਗੋਂ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋਏ ।

(੨) “ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਹਦੀ ਕਲਿਆਣ ਕੀਤੀ” ਕਹਿਣਾ ਭੀ ਯੁਗਤੀ ਤੋਂ ਵਿਰੁਧ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮਰ ਕੇ ਭੀ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਹੋਈ ਹੈ ? ਅਤੇ ਜੇ ਕੰਸ ਦੈਂਤ ਦੀ ਭੀ ਕਲਿਆਣ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਆਦਿਕ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਕਿਹੜਾ ਵਧੀਕ ਫਲ ਲੱਭਾ ?

(੩) ਜਦ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਅਤੇ ‘ਹਰੀ’ ਨੂੰ ਇਕੋ ਹੀ ਮੰਨਕੇ ‘ਹੇ ਹਰੀ’ ਕਹਿਕੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ “ਆਪ ਕੋ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨੇ ਕਾ ਹੁਕਮ ‘ਆਦਿ ਪੁਰਖ’ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ” ਏਸ ਲੇਖ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਲਈ ‘ਹਰੀ’ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਿਹੜੇ ‘ਆਦਿ ਪੁਰਖ’ ਦਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਦਿਖਾਓਗੇ ? ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅਰਥ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਕਲ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਲਿਆ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

Original with ਯਥਾ— ਹੇ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ! ਤੈਂ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦੇ ਰਸਿਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਜੋਗ
Language Department Punjab

ਸਹਿਤ ਮਾਣ ਦਿਤਾ। (ਭਾਵ) ਤੈਂ ਸਤਿਜੁਗ ਨੂੰ ਭੀ ਮਾਣ ਦਿਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ (ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ) ਬਾਵਨ ਦੁਆਰਾ ਬਲ ਦਾ ਛਲਣਾ ਭਾਇਆ ਸੀ। ਤੇ ਤੇ ਜੁਗ ਨੂੰ ਭੀ ਮਾਣ ਦਿਤਾ, (ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਘੁ ਕੁਲ ਵਿਚ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਹੋਇਆ ਸੀ) ਦੁਆਪੁਰ ਭੀ ਮਾਣਿਓਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੰਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਰਾਰ ਹੋਏ: ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੂੰ ਰਾਜ ਅਰ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਅਭੈਦਾਨ ਦਿਤਾ। ਮਗਰ ਕਲਜੁਗ (ਸਭ ਜੁਗਾਂ ਨਾਲੋਂ) ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ; ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਹੋਏ (ਕਿਉਂਕਿ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ (ਤੈਂ) ਅਚੱਲ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ:- ਯੱਦਪੀ ਤੈਂ ਚੌਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦਿਤਾ, ਮਗਰ ਕਲਜੁਗ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਗਟਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਧਿਕ ਮਾਣ ਮਿਲਿਆ।

ਇਸ ਲਈ ਏਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ 'ਰਾਜ ਜੋਗ ਜਿਨ ਮਾਣਿਓ ਬਸਿਓ ਨਿਰਵੈਰ ਰਿਦੰਤਰਿ। ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਗਲ ਉਧਰੀ ਨਾਮ ਲੇ ਤਰਿਓ ਨਿਰੰਤਰ। ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਸਨਕਾਦਿ ਆਦਿ ਜਨਕਾਦਿ ਜੁਗਹਿ ਲਗਿ। ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਗੁਰ ਧੰਨਿ ਜਨਮੁ ਸਕਯਥੁ ਭਲੋ ਜਗਿ। ਪਾਤਾਲ ਪੁੰਡੀ ਜੈਕਾਰ ਧੁਨਿ ਕਾਥ ਜਨ ਕਲ ਵਖਾਣਿਓ। ਹਰਿ ਨਾਮ ਰਸਕ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਰਾਜ ਜੋਗੁ ਜਿਨ ਮਾਣਿਓ ॥ ੬ ॥' ਇਸ ਸਵੇਯੇ (ਜਿਸਦੀ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਅੰਤਮ ਤੁਕ ਹੀ ਲਿਖੀ ਹੈ) ਵਿਚ ਸਮੂਹ ਜੁਗਾਂ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਸੱਤਾ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਯੋਗ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਜਨਕ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋਣਾ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਏਸ ਦੀ ਹੀ ਅਨੁਬਿਤੀ (ਪੈਰਵੀ) ਵਿਚਾਰ ਗੋਚਰੇ ਸਵੇਯੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ 'ਛਲਿਓ ਬਲ ਬਾਵਨ ਭਾਇਓ' 'ਰਾਮ ਰਘੁਵੰਸ ਕਹਾਇਓ' ਆਦੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਸਿਫਤ) ਰੂਪ ਅਤੇ ਸਤਿਜੁਗ ਆਦਿ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ (ਮੌਸੂਫ) ਰੂਪ ਮੰਨ ਕੇ ਅਸਲ ਅਰਥ ਇਉਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ! ਆਪ ਨੇ ਸਤਿਜੁਗ ਨੂੰ ਭੀ ਮਾਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ (ਅਧਯਾਹਾਰ ਕਰਕੇ) ਬਾਵਨ ਦੁਆਰਾ ਬਲ ਦਾ ਛਲਿਆ ਜਾਣਾ ਭਾਇਆ ਸੀ। ਤੇ ਤੇ ਭੀ ਤੈਂ ਮਾਣਿਆ ਜਿਸ ਵਿਖੇ ਰਘੁਕੁਲ ਵਿਚ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਹੋਏ ਸੀ। ਦੁਆਪੁਰ ਨੂੰ ਭੀ ਮਾਣਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੰਸ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੋਏ, ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇਕੇ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਭੈਤਾ ਦਾ ਦਾਨ ਦਿਤਾ। ਹੁਣ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਭੀ ਆਪ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੋ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦੇਵ ਜੀ ਭੀ ਕਹਾਏ ਹੋ। ਤਾਂ ਤੇ ਹੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ! ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਰਾਜ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਯਾ ਨਾਲ ਅਬਿਚਲ ਤੇ ਅਟਲ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਿਛਲੇ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ 'ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ' ਆਦੀ ਹੋਣਾ ਸਿਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਪਰਿਛੇਦ ਸਾਹਿਤਯ ਵਿਚ ਤਾਤਪ੍ਰਯ ਹੈ।

(੪) “ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿ ਜੀਉ। ਕਵਲ ਨੈਨ ਮਧੁਰ ਬੈਨ ਕੋਟਿ ਸੈਨ ਸੰਗ

Original with:

ਸੋਭ ਕਹਿਤ ਮਾ ਜਸੋਧ ਜਿਸਹਿ ਦਹੀ ਭਾਤ ਖਾਹਿ ਜੀਉ।” ਸਵੇਯੇ ਮ: ੪ ਸਵੇਯਾ ੬।

Digitized by:

Panjab Digital Library

ਅਰਥ— ਹੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ! ਆਪ ਚਾਰੋਂ ਜੁਗੋਂ ਮੇਂ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਹੋ ਭਾਵ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਹੋ। ਅਰ ਹੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ! ਆਪ ਨੇ ਹੀ ਚਾਰੋਂ ਜੁਗੋਂ ਮੇਂ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰੇ ਹਨ। ਦੁਆਪਰ ਮੇਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਭਏ ਹੋ, ਕਮਲ ਕੇ ਸਮਾਨ ਨੇਤ੍ਰ ਅਰ ਮਧਰ ਬਚਨ ਵਾਲੇ ਕਰੋੜੋਂ ਗੋਪੋਂ ਕੀ ਸੈਨਾ ਆਪ ਕੇ ਸਾਬ ਸੇਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਥੀਂ ਅਰ ਜਿਸ ਆਪ ਕੋ ਮਾਤਾ ਜਸੋਦਾ ਜੀ ਕਹਿਤੇ ਥੇ, ਹੇ ਬੇਟਾ ਜੀ ਦਹੀਂ ਅਰ ਚਾਵਲ ਖਾਈਏ।

ਉਤਰ—ਇਹ ਅਰਥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੋਣ ਕਲਕੇ ਬਿਲਕੁਲ ਅਸੁੱਧ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ:—

(੧) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਦੱਸਣਾ ਅਗਿਆਨ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਐਤਾਰੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਆਦੀ ਦਾ ਖੰਡਨ ਸਿੱਧ ਹੈ।

(੨) “ਸੈਨ” ਦਾ ਅਰਥ ਗੋਪੀਆਂ ਕਰਨਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ੧੬੧੦੮ ਨੂੰ ਸੈਨ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਾਚਯ ਸਮਝਣਾ, ਉੱਕਾ ਹੀ ਮੂਰਖਤਾ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਯਾਂਤੇ ਇਹਦਾ ਅਸਲ ਭਾਵ ‘ਨਿਦਰਸ਼ਨਾਲੰਕਾਰ’ ਨਾਲ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ—ਜਿਸਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜਸੋਦਾ ਦਹੀਂ ਚੌਲ ਖਾਣ ਨੂੰ ਸੱਦਦੀ ਸੀ, ਕਮਲ ਨੇਨ, ਮਧੁਰ ਬੈਨ, ਅਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਮੈਨਾਂ ਨਾਲ ਭੂਸ਼ਤ ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਥਾਂ ਸਾਡੇ (ਵਕਤਾ ਭੱਟਾਂ) ਭਾ ਦਾ ਕਮਲ ਨੈਨ , ਮਧਰ ਬੈਨ ਆਦੀ ਸਭ ਕੁਛ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਜੈਸੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਜਸੋਦਾ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹੈ ਤੈਸੀ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਸਾਡੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਸੀ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ਸ਼ਬਦ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਤਿਗਯਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਕਮਲ ਨੈਨ ਆਦੀ ਸਭ ਕੁਛ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਵੱਯਾਂ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਭੱਟਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ:—“ਸੇਵਕ ਕੈ ਭਰਪੂਰ ਜੁਗ ਜੁਗ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰਾ ਸਭ ਸਦਕਾ। ਨਿਰੰਕਾਰ ਤੂੰ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤ ਕਹਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋਊ ਤੂੰ ਕਦਕਾ। ਚਤੁਰਾਸੀ ਲਖ ਜੋਨ ਉਪਾਈ ਰਿਜਕ ਦੋਰੋ ਸਭਹੁੰਕਉ ਤਦਕਾ। ਬ੍ਰਮਾ ਬਿਸਨ ਸਿਰੈ ਤੈ ਅਗਨਤ ਤਿਨਕੋ ਮੋਹ ਭਯਾ ਮਨ ਮਦਕਾ। ਸੇਵਕ ਕੈ ਭਰਪੂਰ ਜੁਗ ਜੁਗ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰਾ ਸਭ ਸਦਕਾ।’ ਸਵਯੇ ਮ: ੪।

ਅਰਥ—ਹੇ ‘ਸੇਵਕ’ ਕੇ ਸੁਆਮੀ ਵਿਆਪਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਜੁਗੋ ਜੁਗ ਤੇਰਾ ਹੀ ਸਦਕਾ ਗਾਵੀਂਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਐਨੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤ ਹੈਂ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਜੋ ਤੂੰ ਐਨੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਹੈਂ, ਚਰਾਸੀ ਲਖ ਜੂਨ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਸਭਨੂੰ ਓਦੋਂ ਦਾ ਹੀ ਰਿਜਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨ ਆਦੀ ਤੈਂ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ, ਪਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਹੀ ਅਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂਤੇ ਜੁਗ ਜੁਗ ਤੇਰਾ ਹੀ ਸਦਕਾ ਹੈ।

† 'ਸੇਵਕ' ਇੱਕ ਭੱਟ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਤੂੰ ਅਨਾਦੀ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਸਾਜੇ ਹੋਏ ਬ੍ਰਮਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਨ ਕਰਕੇ ਤੇਰੀ ਰੀਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਤੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਕਾਇਮ ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਰਿਜਕ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਿਛਲੇ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦੀ ਦੇ ਰੂਪ ਨਾਂ ਸਿਧ ਹੋਏ। ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸੁੱਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਨਾਗਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰਨੀ ਪੜ੍ਹਕਾ ਦੀ ਬੇਦਾਂ ਬਾਬਤ ਰਾਇ।

“ਸਤਿ ਕਾ ਕਭੀ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਗਾ।” ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੈਦਿਕ ਰਿਸ਼ੀ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਕਰਤਾ ਸਨ। ਵੈਦਿਕ ਸੂਕਤਾਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਰਚਨ ਵਾਲੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਛੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸਤੋਤਰ ਰਚਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ। ਲਿਖਿਆ ਭੀ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਪਿੱਛੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਗਣੇਸ਼, ਦੁਰਗਾ, ਸ਼ਿਵ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸੂਰਜ ਆਦੀ ਦੀ ਸਵਿੱਤਾ ਇੰਦ੍ਰਾਦਿਕਾ ਦੀਆਂ ਉਸਤਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਪੂਰਨ ਸਤੋਤਰ ਵੈਦਿਕ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹਨ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਪੱਖ ਐਡੀਟਰ ਨੇ ਛੋੜੇ ਹੀ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਹੀ ਹਨ, ਅਥਰਵਣ ਵੇਦ ਪਿੱਛੋਂ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਆਰਯਾ ਸਮਾਜੀਆਂ ਅਰ ਹੋਰ ਸਾਧਾਰਣ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਈਸ਼ਰ ਕ੍ਰਿਤ ਮੰਨਣਾ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਿਕ ਨਾ ਹੋਣਾ ਦੱਸਣਾ ਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੈ। ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਰਾਇਆਂ ਤੋਂ ਪਾਠਿਕ ਨਿਰ ਸੰਦੇਹ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੇਦ ਮਨੁੱਖ ਰਚਿੱਤ ਅਤੇ ਨਿਹਾਇਤ ਅਦਨਾ ਦਰਜੇ ਦੇ ਪੁਸਤਕ ਹਨ।

ਮਹਾਤਮਾਂ ਮੁਨਸ਼ੀ ਰਾਮ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਹਰੀਸ਼ ਚੰਦ੍ਰ (ਗੁਰੂ ਕੁਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਫਲ) ਆਪਣੇ ਸੱਤਜ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਵਿੱਚ ਵੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਇੰਸ ਆਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਬਕਵਾਸ ਦਸਦੇ ਹਨ।

ਮਹਾਸ਼ਯ ਜੀ ! ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਇਆਂ ਤੋਂ ਅਜੇ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਰਿਸ਼ੀ ਧਰਮਪਾਲ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੱਜਰੇ ਟ੍ਰੈਕਟ ਪੜ੍ਹਕੇ ਦੇਖੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਕਿਸਤਰਾਂ ਫੁੰਦੇ ਉੜਾਏ ਪਏ ਹਨ।

ਹੁਣ ਨਿਰਪੱਖ ਮਹਾਤਮਾ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਚੰਗੀਤਰਾਂ ਜਾਣ ਗਏ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਮਹਾਸ਼ਯ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਹੀ ਦਾਰਸ਼ਣਕ ਅਨਯਮਤੀ ਲੋਕ ਬਲਕਿ ਕਾਂਸ਼ੀ ਨਿਵਾਸੀ ਵੇਦਾਚਾਰਯ ਪੰਡਿਤ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਰਚਿੱਤ ਅਤੇ ਨਿਕੰਮੇ ਕਹਿ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਏਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਈਸ਼ਰੀ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਤ੍ਯ ਵਿੱਦਯਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਬਨਣਾ ਕੋਈ ਮਾਸੀ ਦਾ ਘਰ ਨਹੀਂ ਅਰਥਾਤ ਬਿਲਕੁਲ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।

‡‡ ਚੌਥਾ ਝਟਕਾ ‡‡

[ਜੋ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਅੰਗ ਨੂੰ ਖੰਡੇਗਾ]

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਲਹਾਮੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਉੱਤੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ੧੦

ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ :-

(੧) ਪ੍ਰ:- 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਲਹਾਮ ਕਿਤਨੇ ਪੁਰਸ਼ੋਂ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਮੇਂ ਹੁਆ ? ਔਰ

ਕਿਸ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਕਿਸ ਸਮਯ ਤੱਕ ਸਮਾਪਤ ਹੋਯਾ ?'

ਉੱਤਰ-ਅਸੀਂ ਉੱਪਰ ਕਹਿ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਅਤੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਇਲਹਾਮ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਪ ਵਿੱਚ

ਜ਼ਮੀਨ ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਫਰਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਫਜ਼ੂਲ ਹੈ, ਮਗਰ ਅਗਲਿਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ

ਦੇ ਉੱਤਰਾਂ ਦੀ ਦਰੁਸਤੀ ਅਤੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੂੰ ਇਲਹਾਮ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂਪ ਦੱਸਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਲਹਾਮ ਦੀ

ਵਯਵਸਥਾ ਇਉਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ :-

ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਯਦਾਰਥ ਸ਼ੁਰੂਪ ਦਾ ਬੋਧਕ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਪੁੰਜ ਗਿਆਨ

ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਏਕਾਂਤੀ ਅੰਤਹ ਕਰਣ ਵਿਚ ਸੁੰ ਹੀ ਫੁਰਿਆ ਤਦ ਅਨੁਕੂਲ

ਉੱਪੱਤੀ ਸੋ (ਈਸ਼ਰ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਦਾ ਅਸਲ ਸਾਧਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਈਸ਼ਰੀਯਾ ਇਲਹਾਮੀ ਹੈ ।

ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੋਰਨਾਂ ਵਾਂਗ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿਲਾਉਣ

ਲਈ ਅੱਖਰ, ਪਦ, ਮੰਤ੍ਰ ਯ ਆਯਤ ਆਦੀ ਸਾਵੇਂ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਲੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ, ਕਿੰਤੂ

ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਸਚਾਈ ਦੇ ਤਾਣ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ "ਜਬ ਲਗ

ਨ ਦੇਖਹੁ ਅਪਨੀ ਨੈਣੀ । ਤਬ ਲਗ ਨ ਪਤੀਜੇ ਗੁਰ ਕੀ ਬੈਣੀ ।' ਉਹ ਕੀ ? 'ਭਗਤਿ ਖਜਾਨਾ ਬਖਸ਼ਿਆ

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕੀਆ ਪਜਾਉ ਜੀਉ ।' ਤਾਂਤੇ 'ਜੈਸੀ ਸੈ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ ਤੈਸੜਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨ ਵੇ

ਲਾਲੇ ।' ਇਤਿਆਦੀ ਵਾਕਯ ਰਚਨਾ ਯਾ ਕਰਤੱਵਜ ਮਾਤ੍ਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਈਸ਼ਰੀ ਜਣਾਯਾ । ਸੋ ਗੁਰੂ

ਜੀ ਦਾ ਕਥਨ ਅਤੇ ਕਰਤਵਯ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਇਲਹਾਮੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਲਹਾਮ ਪੁਣੇ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ

ਇਲਹਾਮੀ ਹੈ । ਜੋ ਰਚਨਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਹੈ ਉਹ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ

ਆਦੀ ਉੱਤਮ ਆਸ਼ਯ ਨਾਲ ਸੰਮਤੀ ਜਣੇਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਣ

ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਯਾਂਤੇ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਮੰਨ ਕੇ ਇਹਦੇ ਉੱਤੇ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਣ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹਦੀ

ਪ੍ਰਮਾਣਤਾ ਨਿਸਚਯ ਕਰਾਉਣ ਆਦੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨਾਂ ਕਰਕੇ ਜੋ ਬਾਣੀ ਭੱਟਾਂ ਅਤੇ ਸੱਤੇ ਬਲਵੰਡ ਆਦਿਕਾਂ ਨੇ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤੀ ਉਹਦਾ ਆਸ਼ਯ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸਚਾਈ ਦਾ ਬੋਧਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੁਆਰਾ ਓਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਦੂਜੀ ਬਾਣੀ ਦਾ। ਤਾਂਤੇ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਸਾਂ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਕਥਨ ਅਤੇ ਕਰਤਵਜ ਦਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਅਤੇ ਉਸ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਦੇ ਸਦਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਸੋ ਇਲਹਾਮੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਰੋੜਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ।

(੨) ਪ੍ਰਸ਼ਨ— “ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਮਿਠੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ੪੪ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ; ਖਾਰੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ੪੫ ਦੀ, ਅਤੇ ਦਸਦਸੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਵਿਚ ੪੮ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਕਿਆ ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਬੀੜਾਂ ਇਲਹਾਮੀ ਹਨ ?

ਉੱਤਰ— ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਬੀੜ ਦਸਦਸੇ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਰਲਾ ਕੇ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ ਉਹ ਸ੍ਰਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ, ਦੂਜੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਭੀ ਇਹ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਹੈ।

(੩) ਤੀਜੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ “ਕਿਆ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਬਾਣੀ ਭੀ ਇਲਹਾਮੀ ਹੈ ? ਜੇ ਕਹੋ ਕਿ ਇਲਹਾਮੀ ਹੈ ਤਾਂ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਆਦੀ ਗ੍ਰੰਥ ਭੀ ਇਲਹਾਮੀ ਮੰਨਣੇ ਪੈਣਗੇ ? ਜੇ ਕਹੋ ਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅਪਣਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਭੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਮੰਨਣੀ ਪਉ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਭੀ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਕ ਦੋਹਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਉਂ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਵਾਕਯ ਭੀ ਝੂਠਾ ਹੋਉ ਕਿ “ਜੇ ਨਿਜ ਪ੍ਰਭ ਮੇ ਸੋ ਕਹਾ ਸੋ ਕਹਿਹੋ ਜਗ ਮਾਹਿ।”

ਉੱਤਰ— ਅਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਉਹ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸੰਮਤੀ ਰਖਣ ਕਰਕੇ ਓਨੀ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਹੈ ਜੈਸੀ ਕਿ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਕਹੀ ਹੋਈ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਲਹਾਮੀ ਹੈ, ਅਰ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਆਦੀ ਜੋ ਬਾਣੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਜਿੰਨੀ ਅੰਸ਼ ਵਿਚ ਪਰਮਤਾਨੁਵਾਦ ਰੂਪ ਹਨ ਉਤਨੀ ਅਪ੍ਰਮਾਣੀਕ। ਅਤੇ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਅੰਤਮ ਨੋਟ ਚਾੜ੍ਹੇ ਗਏ ਹਨ ਓਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਿਧੀ ਮੁਖਯਤਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਹਨ, ਜੈਸੇ ‘ਮੈ ਨ ਗਣੇਸਹਿ ਪ੍ਰਥਮੇ ਮਨਾਉ। ਕਿਸ਼ਨ ਵਿਸ਼ਨ ਕਬਹੁ ਨ ਧਿਆਉ।’ ਸੋ ਜੈਸੇ ਕੋਈ ਹਾਕਮ ਗਵਾਹਾਂ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਚ ਲਿਖਕੇ ਫੇਰ ਉਹਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਕੇ ਅਪਨਾ ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ ਸਿੱਧਾਂਤ ਕੱਢਦਾ ਹੈ, ਤੈਸੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਥਾਂ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਜੋ ਅੰਤਮ ਸਿੱਧਾਂਤ ਕੱਢੇ ਹੋਏ ਹਨ ਓਹ ਹੋਰ ਬਾਣੀ ਵਰਗੇ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ

(੪) ਚੌਥੇ ਦਾ ਭਾਵ— “ਆਦੀ ਸਿ੍ਸ਼ਟੀ ਮੇਂ ਜੀਵੋਂ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੇ ਲੀਏ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਸੀ ਯਾ ਨਹੀਂ ? ਜੇ ਕਹੋ ਹੋਈ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਕੀ ਕਮੀ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਲਹਾਮ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ? ਜੇ ਕਹੋ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮੁਨਸ਼ਿਫ ਨ ਹੋਯਾ ?”

ਉੱਤਰ— ਆਦੀ ਸਿ੍ਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਲੋਂ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਸ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਹਿਸ ਪਹਿਲੇ ਹਿਸੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਓਥੇ ਦੇਖੋ।

(੫) ਪੰਜਵੇਂ ਦਾ ਭਾਵ— “ਜੇ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੱਤੇ ਬਲਵੰਡ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਭੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ? ਜੇ ਕਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਇਲਹਾਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜੇ ਕਹੋ ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਡੂਮ ਆਦੀ ਕਿਉਂ ਲਿਖਿਆ ? ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਪਦਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦਿਤੀ ?

ਉੱਤਰ— ਅਸੀਂ ਅਗੇ ਕਹਿ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਸੱਤੇ ਬਲਵੰਡ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੋਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਪਰਯਵਸਾਨ ਰਖਣ ਕਰਕੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅੰਸ਼ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ।

ਜੈਸੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ “ਗੁਰ ਲਾਗਾ ਚੇਲੇ ਕੀ ਪਾਈ” ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦਾ ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਮਾਨ ਬਣਾਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਰਯਾਦਾ ਸਥਾਪਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪ ਓਹਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗਣ ਦਾ ਅਚੰਭਾ ਵਰਨਣ ਹੈ, ਤੈਸੇ “ਹੋਰਿਤੰ ਗੰਗ ਵਹਾਇਓਨ ਦੁਨਿਆਈ ਆਖੈ ਕਿਕਿਰਿਨ” ਵਿੱਚ ਸੱਤੇ ਬਲਵੰਡ ਨੇ ਭੀ ਇਹ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਚੰਭਾ ਵਰਤਾਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਉਸ ਨਾਲ ਸਮਾਨਾਧਿਕਰਣਤਾ ਰਖਦੀ ਹੈ ? ਜਿਕੂੰ ਤਮੱਸਕ ਉਤੇ ਇਕਰਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਿਵਾਇ ਉਗਾਹੀਆਂ ਆਦੀ ਭੀ ਤਮੱਸਕ ਦੇ ਭਾਵ ਦੀ ਸਰਾਈ ਵਿਚ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤਮੱਸਕ ਤੋਂ ਅੱਡ ਨਹੀਂ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਇਹ ਬਾਣੀ ਭੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰੂਪ ਹੀ ਹੈ, ਮਗਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਿਛੇ ਚਲਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਸਤੋਤਰ ਰੂਪ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਿਖ ਸੇਵਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਸਾਮੀ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਯਾਂਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਤਿਆਂ ਨੂੰ ‘ਗੁਰੂ ਪਦਵੀ’ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

(੬) ਛੇਵੇਂ ਦਾ ਭਾਵ— “ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਹੈ ਯਾ ਨਹੀਂ ? ਜੇ ਕਹੋ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਨਾ ਚੜ੍ਹਾਈ ? ਜੇ ਕਹੋ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਕੀ ਸਬਬ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ , ਅਤੇ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਜੋ ਭਾਵ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਸੀ ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਬਾਕੀ ਅਨੰਗੀਕਾਰ ਸਮਝਕੇ ਛੱਡ ਦੀਤਾ ।

(੭) ਸਤਵੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਭਾਵ-“ਜੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂਆਂ ਰਚਿਤ ਬਾਣੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸੱਚੇ ਹਨ ਕਿ ਝੂਠੇ ? ”

ਉੱਤਰ-ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਆ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਕਰਨਾ ਫਜ਼ੂਲ ਹੈ ।

(੮) ਅਠਵੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਦਾ ਭਾਵ-ਜੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਇਲਹਾਮੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਖਾਰੀ ਬੀੜ ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਮਿੱਠੀ ਬੀੜ ਬਰਾਬਰ ਕਿਉਂ ਰਖਿਆ ? ਜਦ ਕਿ ਭਾਈ ਬੰਨੋਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਬਾਣੀ ਮਿਲਾ ਦਿਤੀ ਸੀ ?

ਉੱਤਰ- ਆਪਣੀ ਤਰਫੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਿਲਾਈ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸੇ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਮਹਾਤਮ ਦੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ।

(੯) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਭਾਵ-ਜੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਇਲਹਾਮੀ ਪੁਸਤਕ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀਨੇ ਸੋਢੀਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨਾਂ ਦੇਣ ਤੇ ਦੂਜੀ ਬਾਰ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨ ਸਮਯ ਜਾਣ ਬੁਝਕੇ ੫-੭ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਕਿਉਂ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ?

ਉੱਤਰ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਭੀ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਫਰਕ ਪਾਇਆ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭੁਲ ਹੈ ।

(੧੦) ਦਸਵੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਭਾਵ-ਜੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਲਹਾਮੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨੰਦ ਦੇਂਦ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸ੍ਰਾਪ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤਾ, ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੋਜਾਉ ?

ਉੱਤਰ-ਕੋਈ ਸ੍ਰਾਪ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ।

ਨੋਟ-ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਸੰਖੇਪ ਕਰਕੇ ਇਸੇ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਹੋਰ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਿਗਤ ਆ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਕਰਨੇ ਫਜ਼ੂਲ ਸਨ, ਮਗਰ ਫੇਰ ਭੀ ਇਹ ਕੁਝ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕੇ, ਯਾਂਤੇ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਗਲਤ ਫਲਤ ਉੱਤਰ ਲੈ ਲੈਣਾ ਨਿਆਯ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਇਲਹਾਮੀ ਮੰਨਣਾ ਸਭ

Original with:

Panjab Digital Library

Digitized by:

Panjab Digital Library

† ਦੂਜਾ ਅੰਸ †

ਜੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ੯੪ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮਹਾਸ਼ਯ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਮੰਡਨ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਉਹ ਸਭ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮੰਡਨ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਪਰਮਤਿ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਕੇ ਕਿਤੇ ਦੁਰਜਨ ਤੋਸ਼ ਅਰ ਉਸ਼ਟ ਲੱਕੜ ਨਿਆਇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸਾਖਿਆਤ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਅਕਸਰ ਸਾਡੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਅਗਯਾਤ ਨਿੰਦਕ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਅਤੋਂ ਹੀ ਗਿਰਾੜਕੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂਕਿ ਅਗਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਨ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਜੈਸੇ “ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਇਫਤਰਾ ਭਾਈ ਦਿਲਕਾ ਫਿਕਰ ਨ ਜਾਇ” ਇਤਯਾਦੀ ਮੰਡਨ ਵਿਚ ਲਿਖ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਜੇਕਿ ਸਾਫ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਮਹਾਸ਼ਯ ਦੇ ਹੋਰ ਦੰਦ ਖੱਟੇ ਕਰਨ ਲਈ ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰੁਧ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਭੀ ਤਿਲਕ ਯਾ ਭਾਵ ਅਰਥ ਸਹਿਤ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ। ਯਥਾ:—

(੧)—“ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ਮੂਲ ਹੈ ਮਾਇਆ। ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਜਿੰਨ ਉਪਾਇਆ। ਕਾਮ ਕਹੋਧ ਪਰਿਆ ਸੰਸਾਰੇ ਆਇ ਜਾਇ ਦੁਖ ਪਾਇਦਾ।” ਮਾਝ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮ:੩ ਸਲੋਕ ੩੩।

ਭਾਵ —ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੂਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜਿੰਨ ਰੂਪੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ) ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਪਸਰਕੇਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਆਵਾ ਗੋਣ ਦਾ ਦੁਖ ਭੋਗਣਾ ਪਿਆ।

ਤਿਲਕ— ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਨ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

(੨)—“ਬੰਧਨ ਬੇਦ ਬਾਦ ਹੰਕਾਰ। ਬੰਧਨ ਬਿਨਸੇ ਮੋਹਿ ਵਿਕਾਰ। ਨਾਨਕ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਰਣਾਈ। ਸਤਗੁਰ ਰਾਖੇ ਬੰਧਨ ਪਾਈ” ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ ਅਸਟਪਦੀ ੫।

ਤਿਲਕ—ਬੇਦਾਂ ਨੂੰ ਬਾਦ ਅਤੇ ਬੰਧਨ ਰੂਪ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਬੰਧਨ ਕੱਟਨਹਾਰੇ ਦੱਸਿਆ।

(੩)—“ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਵਿਚਾਰਦੇ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ। ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ਗੁਰੂ ਬਾਝਹੁ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ।” ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੩ ਅਨੰਦ ਪਉੜੀ ੨੭।

ਤਿਲਕ—ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਤੱਤ ਦੀ ਸਾਰ ਅਤੇ ਪਾਉਣੀ, ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਤੱਤ ਵਸਤੂ ਤੋਂ ਬੇਖਬਰ ਹੋਣ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਕੀਤੀ।

(੪)—“ਬਹੁ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬਹੁ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀ ਪੇਖੈ ਸਰਬ ਢੰਢੋਲ। ਪੂਜਸਿ ਨਾਹੀਂ ਹਰ ਹਰੇ ਨਾਨਕ

ਨਾਮ ਅਮੋਲ।” ਸਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਸ: ੩।

ਭਾਵ-ਬਹੁ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਟੋਲ ੨ ਕੇ ਦੇਖ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਅਮੋਲਕ ਨਾਮ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪੁਜਦੀ ।

(੫)-“ਅਸਟ ਦਸੀ ਚਹੁ ਭੇਦ ਨ ਪਾਇਆ । ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰ ਬ੍ਰਹਮ ਦਿਖਾਇਆ ।” ਆਸਾ ਮ: ੫ ੨੦ ।

ਭਾਵ-੧੮ ਪੁਰਾਣ , ੪ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਭੇਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਕਿੰਤੂ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ

(੬)-“ ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਸੰਸਾਰਾ ਹਭਾਹੁ ਬਾਹਰ । ਨਾਨਕ ਕਾ ਪਾਤਸਾਹੁ ਦਿਸੈ ਜਾਹਿਰਾ ।” ਆਸਾ ਮ: ੫ ਸ: ੨੦ ।

ਭਾਵ-ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਅਗੋਚਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪੁਰਖ ਹੀ ਪ੍ਰਤਖ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ।

(੭)-“ਦਿਨਸੁ ਹੋਣ ਬੇਦ ਨਹੀਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਤਰਾਂ ਬਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰਾ । ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਨਰ ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਵਹੁ ਬਾਵਰਿਆ ਸੰਸਾਰਾ ।” ਆਸਾ ਕਬੀਰ ਸ: ੩੭ ।

ਭਾਵ-ਹੇ ਕਮਲੇ ਸੰਸਾਰ ! ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਓਥੋਂ ਤਕਨਹੀਂ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਧਿਆਉ ।

(੮)-“ਉਰਧ ਮੂਲ ਜਿਸ ਸਾਖ ਤਲਾਹਾ ਚਾਰਿ ਬੇਦ ਜਿਤ ਲਾਗੇ । ਸਹਿਜ ਭਾਇ ਜਾਇ ਤੇ ਨਾਨਕ ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਲਿਵ ਜਾਗੇ ।” ਗੁਜਰੀ ਅਸਟਪਦੀਆਂ ਮ: ੧ ।

ਅਰਥ-ਜਿਸ ਬ੍ਰਿਖ ਨੂੰ ਬੇਦ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਨੂੰ (ਪੁੱਠੀਆਂ) ਹਨ, ਹੇਠਾਂ ਟਾਹਣਿਆਂ ਨਾਲ ਬੇਦ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਲਿਵ ਨਾਲ ਜਾਗਣ ਵਾਲਾ ਸਹਿਜ ਭਾਇ ਹੀ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਵ-ਵੇਦ ਜਿਸ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਨ ਕਰਦੇ ਲਨ ਉਹ ਪਾਪ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਰਮਾਰਥ ਤੋਂ ਉਲਟ ‘ਉਰਧ ਮੂਲ’ ਹੈ ।

ਤਿਲਕ-‘ਉਰਧਮੂਲ’ ਲਾਕਸ਼ਣਕ ਪਦ ਹੈ । ਸਮਗ੍ਰੀ ਬਲ ਤੇ ‘ਬ੍ਰਿਖ’ ਦਾ ਅਧਯਾਹਰਕੇ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਗ ਦੇ ਥਾਂ ਸਥਾਪਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪਰਮਾਰਥ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਉਰਧਮੂਲਪਣਾ ਅਰੋਪਿਆ । ਯਾਂਤੇ ‘ਬ੍ਰਿਖ’ ਵਿਚ ‘ਸਾਰੋਧਾ’ ‘ਸਾਧਯਾਵਸਾਨ’ ਅਤੇ ‘ਉਰਧਮੂਲ’ ਵਿਚ ਬਹੁ ਬ੍ਰੀਹਿ ਸਮਾਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੋਧਾ ਗੈਣੀ ਲਕਸ਼ਣਾ ਹੈ ।

(੯)-“ਓਥੇ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਨ ਸਾਸਤਾ ਆਪੇ ਹਰਿ ਨਰ ਹਰਿ ।” ਵਾਰ ਬਿਲਾਬਲ ਮ:ਸ: ੩੧੮ ।

(੧੦) “ਬ੍ਰਹਮੇ ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਗਾਸੀ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਪਸਾਰਾ ।” ਵਡਹੰਸ ਮ:੩:੫ ।

ਤਿਲਕ ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਮੋਹ (ਅਗਿਆਨ) ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਦਸਿਆ ਹੈ ।

(੧੧) “ਮਹਿਮਾ ਨਾ ਜਾਨੇ ਬੇਦ । ਬ੍ਰਹਮੇ ਨਹੀਂ ਜਾਨੇ ਭੇਦ । ਅਵਿਤਾਰ ਨਾ ਜਾਨੇ ਅੰਤਾ ।

ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਬੇਅੰਤੁ । ” ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ਸ: ੩੬ ।

ਤਿਲਕ-ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਤੋਂ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਅਗਯਾਤ ਦਸਿਆ ਹੈ ।

(੧੨) “ਬੇਦ ਪੜ੍ਹਹਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਬੁਝਹਿ । ਮਾਇਆ ਕਾਰਨ ਪੜਿ ਪੜਿ ਲੂਝਹਿ ।

ਅੰਤਰਿ ਮੈਲ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧਾ ਕਿਉ ਕਰ ਦੁਤਰ ਤਰੀਜੈ ਹੇ । ਬੇਦ ਬਾਦ ਸਭ ਆਖਿ ਬਖਾਣਹਿ । ਨ

ਅੰਤਰ ਭੀਜੈ ਨ ਸ਼ਬਦ ਪਛਾਣਹਿ । ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਸਭ ਬੇਦ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਜੈ ਹੇ । ਮਾਰੂ

ਮੋਹਲੇ ਮ: ੩ ਸ: ੬ ॥

ਭਾਵ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਬੇਦ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈਂ ਹੇ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੇ ! ਇਤੁੰ ਦੁੱਤਰ (ਸੰਸਾਰ) ਕਿਵੇਂ

ਤਰੇਂਗਾ ? ਬੇਦ ਤੇ ਬਾਦ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਭਿੱਜਨਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਸਭ ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਹੀ ਫੈਲਾਇਆ

ਹੈ ਫੇਰ, ਬੇਦ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੋਯਾ ਪਾਪ ਤੇ ਕਿੱਕੂੰ ਛੁੱਟੇਂਗਾ ? ਤਾਂਤੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ।

(੧੩) “ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰਾ । ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਪਸਰਿਆ ਪਾਸਾਰਾ ਮੂਰਖ

ਪੜ੍ਹਹਿ ਸਬਦ ਨ ਬੁਝਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਿਰਲੈ ਜਾਤਾ ਹੇ ।” ਮਾਰੂ ਹੋਲੇ ਮ: ੩ ਸ: ੯ ॥

ਭਾਵ-ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਪਸਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਮੂਰਖ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ । ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ

ਜਾਣਦਾ ਹੈ ।

(੧੪) ਗੁਰ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਬੇਦ ਨ ਜਾਣੈ । ਤੁਛ ਮਾਤ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਬਖਾਣੈ ।” ਮਾਰੂ ਮੋਹ

ਲੇ ਮ: ੫ ।

ਤਿਲਕ-ਇਸ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨਾਂ ਜਾਣਦੇ ਕਹਿਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲੋਂ ਅਤਯੰਤ

ਛੋਟੇ ਜਣਾਯਾ ਹੈ ।

(੧੫) “ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਹੈ ਮਾਇਆ ਅੰਧਉ ਧੁੰਧ ਕਮਾਈ । ਖੋਇਓ ਮੂਲ ਲਾਭ ਧਹ

ਪਾਵਸ ਦੁਰਮਤ ਗਿਆਨ ਵਿਹੁਣੇ ।” ਭੈਰਉ ਮ: ੧ ਸ: ੫ ।

ਤਿਲਕ-ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਬੇਦਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਵਿਚ ਹੋਂਣ ਕਰਕੇ ਅੰਧੇ ਧੁੰਧ

ਕਮਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਰਮਤੀਏ, ਗਿਆਨ ਵਿਹੁਣੇ ਅਰ ਮੂਲ ਖੋਣ ਵਾਲੇ

(੧੬) “ਰੋਗੀ ਖਟ ਦਰਸ਼ਨ ਭੇਖ ਧਾਰੀ ਨਾਨਾ ਹਠੀ ਅਨੇਕਾ । ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਕਰਹਿ ਕਹਿ ਬਪੁਰੇ ਨਹਿ ਬੁਝੈ ਇਕ ਏਕਾ ।”

ਤਿਲਕ-ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਖਟ ਦਰਸ਼ਨ ਆਦੀ ਸਭ ਰੋਗੀ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਨਨੀਯ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਾਰੇ ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਹੀ ਏਕੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬੁਝ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗਕੇ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

(੧੭) “ਚਾਰ ਬਿਨਾਸੀ ਖਟਹਿ ਬਿਨਾਸੀ ਇਕ ਸਾਧ ਬਚਨ ਅਟਲਾਧਾ ।” ਸਾਰੰਗ ਮ: ੫ ਸ: ੩ ।

ਤਿਲਕ-੪ ਵੇਦ ਅਤੇ ੩ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਾਧੁ ਬਚਨ ਨੂੰ ਅਟੱਲ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

(੧੮) “ਦੇਵੈ ਤਰਫਾ ਉਪਾਇ ਇਕ ਵਰਤਿਆ । ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਵਰਤਾਇ ਅੰਦਰ ਵਾਦੁ ਘਤਿਆ । ਪਰਵਿਰਤ ਨਿਰਵਿਰਤ ਹਾਠਾ ਦੋਵੈ ਵਿਚ ਧਰਮ ਫਿਰੈ ਰੈਬਾਰਿਆ । ਮਨਮੁਖ ਕਤੇ ਕੂੜੇ ਮਾਰ ਤਿਨੀ ਨਿਹਚਉ ਦਰਗਹ ਹਾਰਿਆ । ਗੁਰਮਤਿ ਸ਼ਬਦ ਸੂਰ ਹੈ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਜਿਨੀ ਮਾਰਿਆ ।” ਵਾਰ ਮਲਾਰ ਮ: ੩ ਪਉੜੀ ੫ ।

ਭਾਵ-ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਪ੍ਰਵਰਤੀ ਅਤੇ ਨਵਿਰਤੀ ਰੂਪ ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵਰਤਾਕੇ ਜਗ ਵਿੱਚ ਵਾਦ ਖਿੰਡਾ ਦਿੱਤਾ । ਸੋ ਧਰਮ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਅਤੇ ਨਵਿਰਤੀ ਦੋਹਾਂ ਪੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ੨ ਹੀ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿ ਗਿਆ । ਤਾਂਤੇ ਵਾਦ ਰੂਪ ਬੇਦ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਮਨਮੁਖ, ਕੱਚੇ ਅਤੇ ਝੂਠੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਰੂਰ ਹੀ ਹਾਰਨਗੇ ਅਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧਾਈ ਨੂੰ ਜਿਤਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਸੂਰਮਾਂ ਹੈ।

(੧੯) “ਦੇਹਿ ਮੁਹਾਰ ਲਗਾਮ ਪਹਿਰਾਵਉ । ਸਗਲ ਤਜੀਨ ਗਗਨ ਦਉਰਾਵਉ । ਅਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਅਸਵਾਰੀ ਕੀਜੈ । ਸਹਿਜ ਕੇ ਪਾਵੜੇ ਪਗ ਧਰਿ ਲੀਜੈ ॥ ੧ ਰਹਾਉ ॥ ਚਲ ਰੇ ਬੈਕੁੰਠ ਤੁਝਹਿ ਲੈ ਤਾਰਾਉ । ਹਿਚਹਿ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਚਾਬੁਕ ਮਾਰਉ ॥ ੨ ॥ ਕਹਿਤ ਕਬੀਰ ਭਲੇ ਅਸਵਾਰਾ । ਏਦ ਕਤੇਬ ਤੇ ਰਹੇ ਨਿਰਾਰਾ ।” ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਮ:੧ ।

ਤਿਲਕ-ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਬੈਕੁੰਠ ਜਾਣ ਲਈ ਤਦਰੂਪ ਰੂਪਕਾਲੰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਹਿਜ ਦੀ ਰਕਾਬ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਚਾਬੁਕ ਆਦੀ ਸਾਧਨ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸਵਾਰ ਨੂੰ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਕਿ ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਰਹੇ ।

(੨੦) “ਪੰਡਿਤ ਮੈਲ ਨ ਚੁਕਦੀ ਜੇ ਬੇਦ ਪੜੇ ਜੁਗ ਚਾਰਿ । ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਮਾਇਆ ਮੂਲ ਹੈ ਵਿਚ ਹਉਸੈ ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ । ਪੰਡਿਤ ਭੂਲੇ ਦੂਜੇ ਲਾਗੇ ਮਾ ਏਆ ਕੇ ਵਾਪਾਰਿ । ਅੰਤਰਿ ਤ੍ਰੀਸਨਾ ਭੁਖ ਹੈ ਮੂਰਖ

ਭੁਖਿਆ ਮੁਏ ਗਵਾਰਿ ।’ ਸੋਰਠ ਦੀ ਵਾਰ ਮ:੩ ਸ:੧੦ ।

ਭਾਵ-ਹੇ ਪੰਡਿਤ ! ਭਾਵੇਂ ਚਾਰ ਜੁਗ ਬੇਦ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਹੁ ਤੇਰੀ ਮੈਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲਹਿਣੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਦ ਮਾਇਆ ਦੀ ਮੈਲ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਸਾਰਣ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈਂ, ਇਸ ਲਈ ਪੰਡਿਤ , ਵੇਦ ਰੂਪੀ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਲਗਣ ਕਰਕੇ ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਮੂਰਖ ਅਤੇ ਗਵਾਰ ਭੁੱਖੇ ਹੀ ਮਰ ਜਾਣਗੇ ।

(੨੧) “ਅਸ੍ਰ ਸਾਜ ਸਾਜ ਪੁਰਾਣ ਸੋਧਹਿ ਕਰਹਿ ਵੇਦ ਅਭਿਆਸੁ । ਬਿਨ ਨਾਮ ਹਰਿ ਕੇ ਮੁਕਤਿ ਨਾਹੀ ਕਹੇ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ।’ ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੧ ਸ: ੮ ।

ਭਾਵ-ਚਾਹੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਵਯਾਕਰਣ ਆਦੀ ਪੜ੍ਹ ਕਰਕੇ ਵੇਦ ਅਭਿਆਸ ਕਰੇ ਮਗਰ ਹਰਿ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੀ ।

(੨੨) “ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਭ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਇਨ ਪੜ੍ਹਿਆ ਮੁਕਤ ਨ ਹੋਈ । ਏਕ ਅਖਰ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਪੈ ਤਿਸਕੀ ਨਿਰਮਲ ਸੋਈ ।” ਸੂਹੀ ਮ: ੫ ਸ: ੫੦ ।

ਭਾਵ-ਬੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕਿੰਤੂ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਅੱਖਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਜਪਣ ਨਾਲ ਉਹਦੀ ‘ਪਵਿਤ੍ਰ’ ਸੁਹਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

(੨੩) “ਨਾ ਤੂੰ ਆਵਹਿ ਵਸਿ ਬੇਦ ਪੜ੍ਹਾਵਣੇ । ਨਾ ਤੂੰ ਆਵਹਿ ਵਸਿ ਬਹੁਤ ਘਿਨਾਵਣੇ ਤੂੰ ਭਗਤਾਂ ਕੇ ਵਸਿ ਭਗਤਾਂ ਤਾਣ ਤੇਰਾ ।” ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੫ ਪਉੜੀ ੧੦ ।

ਭਾਵ-ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਆਦੀ ਕਿਸੀ ਕੰਮ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿੰਤੂ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

(੨੪) “ਜਗੁ ਚਤੁਰ ਸਿਆਣਾ ਭਰਮ ਭੁਲਾਣਾ ਨਾਉ ਪੰਡਿਤ ਪੜ੍ਹਹਿ ਗਵਾਰੀ । ਨਾਉ ਵਿਸਾਰਹਿ ਬੇਦ ਸਮਾਲਹਿ ਬਿਖ ਭੁਲੇ ਲੇਖਾਰੀ ।” ਮਾਰੂ ਅਸੁਪਦੀਆਂ ਮ: ੧ ਅਸੁ: ੧੧ ।

ਭਾਵ-ਜਗ ਆਪਣੇ ਜਾਣੇ ਸਿਆਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਨਾਉਂ ਪੰਡਿਤ ਹੈ, ਮਗਰ ਪੜ੍ਹਤ ਗਵਾਰੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਿਸਰਕੇ ਜੋ ਬੇਦਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਿ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਹ ਅਤੇ (ਬੇਦਾਂ ਦੇ) ਲਿਖਾਰੀ ਬਿਖ ਵਿਚ ਹੀ ਭੁਲੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ।

(੨੫) “ਬੇਦ ਪੜ੍ਹੇ ਅਨਦਿਨ ਬਾਦ ਸਮਾਲੇ । ਨਾਮਨ ਚੇਤੇ ਬਧਾ ਜਮ ਕਾਲੇ ।” ਮਾਰੂ ਸੋ: ਮ: ੩ ਸ: ੨੨ ।

ਤਿਲਕ-ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਾਮ ਨਾਂ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਜਮਾਂ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਦਸਿਆ ਹੈ ।

(੨੬) “ਬੇਦ ਪੜ੍ਹਹਿ ਸੰਧੂਰਣਾ ਤਤ ਸਾਰ ਨ ਪੇਖੰ ।” ਵਾਰ ਮਾਰੂ ਮ: ੫ ਪਉੜੀ ੧੩ ।

(੨੭) "ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਜਗ ਵਰਤਦਾ ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਕਰੈ ਬੀਚਾਰ। ਬਿਨ ਨਾਵੈ ਜਮ ਡੰਡ ਸਹੈ ਮਰ ਜਨਮੈ ਵਾਰੋ ਵਾਰ। ਸਤਗੁਰ ਭੋਟੇ ਮੁਕਤ ਹੋਇ ਪਾਏ ਮੋਖ ਦੁਆਰ।" ਮਲਾਰ ਅਸ੍ਰ: ਮ: ੩ ਅਸ੍ਰ: ੨।

ਤਿਲਕ-ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਜਹਾਨ ਜਮਾਂ ਦਾ ਡੰਡਾ ਸਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਜੰਮਦਾ ਹੈ, ਮੁਕਤੀ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਸਰਣ ਵਿਚ ਹੈਂ।

... ..

ਪੰਜਵਾ ਝਟਕਾ ਦਯਾਨੰਦ ਦਾ ਪੋਲ

[ਦਯਾਨੰਦ ਦੀ ਮੰਦ ਲੇਖਣੀ ਅਤੇ ਮੰਦ ਪ੍ਰਤਿਭਾ।]

(੧) "ਸਿਨੀ ਵਾਲੀ" ਦੇ ਭਾਸ਼ਯ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ "ਹੇ ਮੋਟੀ ਦੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਜੋ ਅਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸੈ ਯੁਕਤ ਤੂੰ ਵਿਦਵਾਨੋਂ ਕੀ ਭੈਣ ਹੈਂ ਸੋ ਤੂੰ ਮੈਨੇ ਜੋ ਸਭ ਓਰ ਸੇ ਹੋਮਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇਨੇ ਯੋਗ ਦਰਵੱਯ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤ ਸੇਵਨ ਕਰ।"

ਨੋਟ-ਲੇਖਣੀ ਦੀ ਮੰਦਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਕੁਝ ਮਤਲਬ ਹੀ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

(੨) "ਤਵ ਮੇਂ ਤਾਂ ਨਰਾਗੋ" ਦੇ ਭਾਸ਼ਯ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ-"ਹੇ ਸਭਾ ਅਤੇ ਸੈਨਾ ਦੇ ਪਤੀਜੈਸੇ ਸ਼ਰਵਣ ਕਰਣ ਵਾਲੇ ਤੁਮ ਇਨ ਪਿਤ ਰਹਿਤ ਅਨਾਥ ਕਾ ਉਤਮ ਸ੍ਰਵਣ ਅੰਨ ਯੁਕਤ ਮਿਤ੍ਰ ਕੇ ਸਾਥ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੀਪ ਹੋਨੇ ਵਾਲੇ ਸਾਠ ਨੱਵੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ।"

ਨੋਟ-ਇਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਕੀ ਲੱਭਾ? ਦੱਸੋ ਤਾਂ "ਸਾਠ ਨੱਵੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ" ਨੂੰ ਕੀ ਕਰੀਏ?

(੩) "ਕਹੁ ਸ਼ਿਵ ਦਵੇਸ਼ਾ" ਦੇ ਭਾਸ਼ਯ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ-"ਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ੋ! ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦੇਵਰ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਕਠੀ ਹੋਕੇ ਤੇ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਆਪਣੇ ਖਾਵੰਦ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਕੇ ਹਰ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੈਸੇ ਤੁਸੀ ਦੋਨੋਂ ਵਿਆਹਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਕਿੱਥੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਵੱਸੋ ਸੀ? ਕਿਥੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ? ਅਤੇ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ? ਤੁਹਾਡੇ ਸੌਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕੇੜੀ ਹੈ? ਕੌਣ ਅਤੇ ਕਿਸ ਦੇਸ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹੋ?"

Original with: ਨੋਟ-ਭਲਾ ਪੈੜਾਂ ਕੱਢਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਂਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਆਹਤਾ
Language Department Punjab

Digitized by:

Panjab Digital Library

ਜਾ ਨਿਯੁਕਤਾ ਇਸਤੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਦ੍ਰਸ਼ਟਾਂਤ ਦਾ ਕੀ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ? ਬਾਵਾ ਜੀ ਦੀ ਮੰਦ ਲਿਖਣੀ ਇਹ ਅਰਥ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਫ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ ।

(੪) ਪੰਨੇ ੮੬ ਉਤੇ ਬ੍ਰਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਇਤਹਾਸ ਯਾ ਅਨੁਵਾਦ ਦੱਸਕੇ ਵੇਦ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆਂ ਜੋ ਕਿ ਗਲਤ ਹੈ, ਭਲਾ ਜੇ ਅਨੁਵਾਦ ਹੀ ਮੰਨ ਲਈਏ ਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਹੇਤੂਨਾਂ ਦੇਣ ਕਰਕੇ ਬਾਵਾ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਅਤਯੰਤ ਹੀ ਮੰਦ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

(੫) ਬਾਵਾ ਜੀ ਨੇ ਪੰਨਾ ੧੦੭ ਉਤੇ ਆਪ ਹੀ ਵੇਦ ੩ ਮੰਨੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਥਾਂਈਂ ੪ ਮੰਨਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਕਥਨ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ ।

(੬) ਪੰਨਾਂ ੧੧੬ ਉਤੇ “ਨਾਸੀ ਦ੍ਰੋਣ” ਦੇ ਭਾਸ਼ਯ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂਆਂ ਦਾ ਕਦੇ ਅਭਾਵ ਭੀ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨਾਦੀ ਮੰਨਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਅਰਥ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਪਾਇਆ ।

(੭) ਪੰਨਾ ੧੨੭ ਉਤੇ “ਸ੍ਰੀਸੁਤੇ ਲਕਸ਼ਮੀਸੁ” ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਭਾਸ਼ਯ ਵਿੱਚ ‘ਸ੍ਰੀ’ ਅਤੇ ‘ਲਕਸ਼ਮੀ’ ‘ਇਸਤੀਆਂ ਸਮਾਨ’ ਇਹ ਅਸ਼ੁਧ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਏਥੇ ਸਾਫ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇਰੀਆਂ ਏਹ ਦੋਵੇਂ ਇਸਤੀਆਂ ਹੀ ਹਨ, ਨਾਂ ਕਿ ‘ਇਸਤੀਆਂ ਸਮਾਨ ।’

(੮) ਪੰਨਾ ੨੫੩ ਉਤੇ ‘ਬ੍ਰਹਮਚਰਯੋਣਤ:’ ਦੇ ਭਾਸ਼ਯ ਵਿਚ ‘ਇੰਦ੍ਰ’ ਦਾ ਅਰਥ ‘ਸੂਰਜ’ ਗਲਤ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਜਥਾ--‘ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਔਰ ਧਰਮਾਨੁਸ਼ਟਾਨ ਸੇ ਹੀ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਲੋਗ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੇ ਜੀਤਕੇ ਮੋਖ ਸੁਖ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਤੇ ਹੈਂ, ਜੈਸੇ ਇੰਦ੍ਰ ਅਰਥਾਤ ਸੂਰਜ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੇ ਨਿਜਮ ਮੇਂ ਇਸਥਤ ਹੋਕੇ ਸਭ ਲੋਕੋਂ ਕਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਹੁਆ ਹੈ ।’

ਏਥੇ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇੰਦਰ ਦਾ ਅਰਥ ਸੂਰਜ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਕਿੰਤੂ ‘ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ’ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ‘ਦੇਵੇਭਯ: ਸ੍ਰਾਭਰਤ’ ਪਾਠ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ । ਜੇ ਦਯਾਨੰਦ ਦੀ ਬੁਧੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਸੂਰਜ ਨੇ ਕਦ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਰਖਿਆ ਸੀ ? ਅਤੇ ਨਿਜਮ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਚਰਾਰੀ ਕਿਥੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ? ਅਤੇ ਮੂਲ ਵਿਚ ‘ਨਿਯਮ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ’ ਦਾ ਵਾਚਕ ਕੌਣ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ? ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦੇ ਬਦਲੇ ਉਸਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਪਦਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੀ ।

(੯) ੨੭੬ ਉਤੇ ‘ਯੇ ਨ: ਪੂਰਬੇ ਪਿਤਰ: ਸੋਮਯਸੋ ਅਨੂਹਿਰੇ ਸੋਮਪੀਥੰ ਵਸਿਸ਼ਟਾ ਤੇ ਭਿਰਯਮਾਸ’ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਵਸਿਸ਼ਟ. ਯਮ, ਆਦਿ ਸੋਮਾ ਪੀਠੇ ਵਾਲੇ ਪੂਰਬ ਪਿਤਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਪਸ਼ਟ ਆਯਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਦਯਾਨੰਦ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ‘ਸੁਭ ਵਿਦਯਾਰੋ’ ਮੇਂ ਰਮਣ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ‘ਨਯਾਏਕਾਰੀ’ ਆਦੀ ਅਸ਼ੁਧ

ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਮਤਿ ਮੰਦਤਾ ਦੇ ਸਬੂਤ ਹਨ ।

(੧੦) ਹੋਰਨੀ ਥਾਵੀਂ ਸਰਾਧ ਦਾ ਖੰਡਨ ਅਤੇ ੨੮੪ ਉੱਤੇ ਅਮਾਵਸ ਮੇਂ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਸਰਾਧ ਖਲੋਣਾ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਯਾਂਤੇ ਪੂਰਬਾਪੁਰ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ ।

(੧੧) ੨੭੬ ਉੱਤੇ 'ਦਯੋਰਮੇ ਪਿਤਾ' ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ 'ਪਿਤਾ ਦੁਹਿਤਰਗ ਰਭਮਾਧਾਤ' ਔਣ ਕਰਕੇ ਪਿਉ (ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ) ਅਤੇ ਧੀ ਦਾ ਭੋਗ ਕਰਨਾ ਸਾਫ ਪ੍ਰੰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਦਯਾਨੰਦ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਅਗਿਆਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਰਜ ਦੀ ਧੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਜੇ ਰੂਪਕਾਲੰਕਾਰ ਭੀ ਮੰਨੀਏਂ ਤਾਂ ਭੀ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਧੀ ਦੇ ਬਿਭਚਾਰਦੀ ਹੀ ਸਾਖੀ ਉਪਮਾਨ ਹੋ ਜਾਨ ਕਰਕੇ ਸੱਚੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

(੧੨) ੩੫੦ ਉੱਤੇ 'ਯਕਾਸਕੋ ਸਕੰਤਕਾ ਹਲਿਗਤੀ ਵੰਚਤੀ । ਆਹੰਤੀ ਗਭੇ ਪਸੋ ਨਿਗਲ ਗਲੀਤੀ ਧਾਰਿਕਾ ।' (ਯ: ੨੩--੨੨) ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ 'ਯਗਯ ਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਰਿਤ੍ਰਗ ਲੰਗ ਅਤੇ ਕੁਮਾਰੀਆਂ ਗੰਦਾ ਹਾਸਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਮਗਰ ਦਯਾਨੰਦ ਨੇ ਇਹ ਅਰਥ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਵਰਨਨ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕਾਵਯ ਆਦੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਭੀ ਨਿਯਮਾਨੁਸਾਰ ਸੁੱਧ ਨਹੀਂ ।

[ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਬੇ ਖਬਰੀ]

੧੩) ੩੮੮ ਉੱਤੇ ਅਲੰਕਾਰ ਭੇਦ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ ਬਾਵਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੂਰਨੋਪਮਾ ਦੇ ਉਪਮੇਯ, ਉਪਮਾਨ, ਵਾਚਕ ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਣ ਧਰਮ ਚਾਰ ਅੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੁਪਤੋਪਮਾ ੮ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਵਾਚਕ ਲੁਪਤ ਉਦਾਹਰਣ ਯਥਾ:—'ਭੀਮ ਇਵ ਬਲੀ ਭੀਮ ਬਲੀ' ਅਰਥਾਤ ਭੀਮ ਜੈਸਾ ਭੀਮ ਹੀ ਬਲੀ ਹੈ । ਹੁਣ ਦੇਖੋ ਬਾਵਾ ਜੀ ਨੇ ਸੁਣ ਸੁਣਾ ਕੇ ਹੀ ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਬੰਹ ਸਿਰਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਦਾਹਰਣ ਨਾਂ ਤਾਂ ਵਾਚਕਲੁਪਤੋਪਮਾ ਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਲੁਪਤੋਪਮਾ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਭੇਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਸਮ, ਤੁਲਯ, ਵਤ, ਇਵ ਆਦੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਵਾਚਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਸੋ 'ਭੀਮ ਇਵ ਬਲੀ ਭੀਮ' ਵਿਚ 'ਇਵ' ਸਾਫ ਪਰਗਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਾਚਕਲੁਪਤਾਦਾ ਉਦਾਹਰਣ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆਂ ।

ਦੂਜੇ 'ਭੀਮ ਜੈਸਾ ਬਲੀ ਭੀਮ' ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਭੀ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਭੀਮ ਉਪਮੇਯ ਅਤੇ ਭੀਮ ਹੀ ਉਪਮਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਅਨਨ੍ਰਾਲੰਕਾਰ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਲੁਪਤੋਪਮਾਲੰਕਾਰ ਬਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੱਕਿਆ ।

(੧੪) ੩੮੯ ਉੱਤੇ ਰੂਪਕਾਲੰਕਾਰ ਦਾ ਲੱਛਣ ਇਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ:—'ਉਪਮੇਯ ਕੋ ਉਪਮਾਨ ਬਨਾ ਦੇਣਾ ਔਰ ਉਸ ਮੇਂ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ' ਸੋ ਇਹ ਲੱਛਣ ਕੇਵਲ ਅਭੇਦ ਰੂਪਕ ਦਾ ਹੋਣ ਅਤੇ 'ਤਦਰੂਪ ਰੂਪਕ' ਇਸ ਤੋਂ ਲਾਭੇ ਰਹਿ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਅਵਿਆਪਤੀ ਦੋਸ਼ ਸਹਿਤ ਹੈ ।

(੧੪) 'ਇੰਦ੍ਰਾਕੁੰਡੀ' ਇਹ ਮੰਤ੍ਰ ਸ਼ਤਪਥ ਬ੍ਰਾ: ਕਾਂ ੩ ਪ੍ਰ: ੩ ਅਨੁ: ੩ ਬ੍ਰ: ੧ ਕੰਡਕਾ ੧੮ ਦਾ ਇੰਦ੍ਰਾਕੁੰਡੀ ਅਹੱਲਿਆ ਦੇ ਬਿਭਚਾਰ ਵਰਣਨ ਵਿਚ ਹੈ। ਮਗਰ ਆਪ ੩੦੧ ਉੱਤੇ ਰੂਪਕਾਲੰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਰਾਤ ਨੂੰ ਅਹੱਲਿਆ, ਚੰਦ ਨੂੰ ਗੋਤਮ, ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਕਾ ਨਾਮ ਇੰਦ੍ਰ, ਰਾਤ੍ਰੀ ਕਾ ਨਾਮ ਅਹਿਲਿਆ ਤਥਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਕਾ ਗੋਤਮ ਹੈ, ਯਹਾਂ ਰਾਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਕਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਕੇ ਸਮਾਨ ਰੂਪਕਾਲੰਕਾਰ ਹੈ।

ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਾਤ੍ਰੀ ਦਾ ਜਾਰ ਅਦਿੱਤਯ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸਕੇ ਉਦਯ ਹੋਨੇ ਸੇ ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀਓਂ ਕੋ ਅਨੰਦ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਰਾਤ੍ਰੀ ਦਾ ਜਾਰ ਅਦਿੱਤਯ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸਕੇ ਉਦਯ ਹੋਨੇ ਸੇ ਰਾਤ੍ਰੀ ਅੰਤਰਧਾਨ ਹੋ ਜਾਤੀ ਹੈ, ਔਰ ਜਾਰ ਅਰਥਾਤ ਯਹਿ ਸੂਰਜ ਹੀ ਰਾਤ੍ਰੀ ਕੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸਿੰਗਾਰ ਕੇ ਵਿਗਾੜਨੇ ਵਾਲਾ ਹੈ ਇਸ ਲੀਏ ਯਹਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਕਾ ਰੂਪਕਾਲੰਕਾਰ ਬਾਂਧਾ ਹੈ ਕਿ ਜੈਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਮਿਲ ਕਰ ਰਹਿਤੇ ਹੈਂ ਵੈਸੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਔਰ ਰਾਤ੍ਰੀ ਭੀ ਸਾਬ ਸਾਬ ਰਹਿਤੇ ਹੈਂ। ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਕਾ ਨਾਮ ਗੋਤਮ ਇਸ ਲੀਏ ਹੈ ਕਿ ਅਤਯੰਤ ਬੇਗ ਸੇ ਚਲਤਾ ਹੈ ਰਾਤ੍ਰੀ ਕੋ ਅਹੱਲਿਆ ਇਸ ਲੀਏ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਉਸ ਮੇਂ ਦਿਨ ਲਯ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਤਥਾ ਸੂਰਜ ਰਾਤ੍ਰੀ ਕੋ ਨਿਵਿਰਤ ਕਰ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲੀਏ ਵੋਹ ਉਸਕਾ ਜਾਰ ਕਹਾਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਉੱਤਮ ਰੂਪਕਾਲੰਕਾਰ ਵਿਦਯਾ ਕੋ ਅਲਪ ਬੁੱਧੀ ਪੁਰਸ਼ੋਂ ਨੇ ਵਿਗਾੜਨੇ ਜਭ ਮਨੁਖੋਂ ਮੇਂ ਹਾਨੀ ਕਾਰਕ ਫਲ ਧਰ ਦੀਆ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਾਵਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੰਦ ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਅਲੰਕਾਰ ਵਿਸ਼ਯ ਤੋਂ ਬੇ ਖਬਰੀ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਅੰਤਰਧਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਜਾਰ ਅਪਣੀ ਪ੍ਰਿਯਾਂ ਦੇ ਸਿੰਗਾਰ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਬਣੋਂਦਾ ਹੈ। ਤੈਸੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਜਾਰ ਬਣਾਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਰਾਤ੍ਰੀ ਦਾ ਭੱਜ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਸਿੰਗਾਰ ਵਿਗਾੜਨਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਉਹ ਯਾਰ ਕਾਹਦਾ ਹੋਯਾ ? ਵੈਰੀ ਹੋਯਾ, ਇਸ ਲਈ ਰੂਪਕ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸੱਕਿਆ। ਤੀਜੇ ਇਹ ਰੂਪਕ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਪੈਰਾਣਕ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਬਾਵਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਸੱਚ ਮੰਨਕੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਭਾਸ਼ਯਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਅਤੇ ਅਪਨੇ ਕਬਨ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿਖਲਾਇਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ 'ਜਦ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਉਪਮਾਨ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਉਪਮੇਜ ਸ੍ਰਾਂਗ ਧਾਰਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਓਥੇ ਰੂਪਕਾਲੰਕਾਰ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਜਦ ਗੋਤਮ ਅਹੱਲਿਆ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੱਚੀ ਸੀ ਤਾਂਹੀ ਰਾਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਆਦੀ ਉਪਮੇਜਾਂ ਨੂੰ ਗੋਤਮ ਆਦੀ ਦਾ ਸ੍ਰਾਂਗ ਠਹਿਰਾਯਾ ਗਿਆ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਰੂਪਕ ਹੀ ਨਾ ਬਣਦਾ। ਯਾਂਤੇ ਪੈਰਾਣਕ ਸਾਖੀ ਦਾ 'ਸੱਚੁ' ਹੋਣਾ ਬਾਵਾ ਜੀ ਤੋਂ ਰੂਪਕਾਲੰਕਾਰ ਦੱਸਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੀ ਅੱਛਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਰੂਪਕ ਚਾ ਨਾਉਂ ਹੀ ਨਾਂ ਲੈਂਦੇ। ਮਗਰ 'ਕੇਹਲੂ ਨੂੰ ਰਬ ਦਾ ਸੁਰਮੇਦਾਣਾ' ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਤਰਾਂ ਆਪ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ?

ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਪੰਨੇ ੪੦ ਉਤੇ ਫੇਰ ਆਰੰਭ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜਬਾ- “ਪ੍ਰਸ਼ਨ- ਮਨੁਖ ਕੀ ਸੁਭਾਵ ਸੇ ਜੋ ਚੇਸ਼ਟਾ ਹੈ ਉਸ ਮੇਂ ਸੁਖ ਔਰ ਦੁਖ ਕੀ ਅਨੁਭਵ ਭੀ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਸੇ ਉਤਰ ੨ ਕਾਲ ਮੇਂ ਕਰਮਾਨੁਸਾਰ ਸੇ ਵਿਦਯਾ ਕੀ ਕੀ ਬ੍ਰਿਧੀ ਭੀ ਅਵਸ਼ਯ ਹੋਗੀ, ਤਬ ਵੇਦੋਂ ਕੋ ਭੀ ਮਨੱਖ ਲੋਗ ਰਚ ਲੋਂਗੇ, ਫਿਰ ਈਸ਼ਰ ਨੇ ਵੇਦ ਰਚੇ, ਐਸਾ ਕਿਉਂ ਮਾਨਨਾ ?

ਉੱਤਰ- “ਇਸ ਕਾ ਸਮਾਧਾਨ ਵੇਦੋਪੱਤੀ ਕੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਮੇਂ ਕਰ ਦੀਆ ਹੈ, ਵਹਾਂ ਯਹੀ ਨਿਰ-
ਣਯ ਕੀਆ ਹੈ ਕਿ

ਹੁਣ ਸੋਚੋ ਜਦ ਬਾਵਾ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਪੂਰਬ ਪਖੀ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਸਿੱਧਾਂਤੀ ਹਨ ਤਾਂ ਸਿਹੜੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਆਪ ਹਲ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਲਿਆ ਘਸੋੜਨਾ ਅਪਣੀ ਬੇਸਮਝੀ ਦਿਖਾਉਣ ਦੇ ਸਿਵਾਇ ਹੋਰ ਕੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਰਖਦਾ ਹੈ ?

ਅਤੇ “ਕ੍ਰਮਾਨੁਸਾਰ ਸੇ ਬਿਦਯਾ ਕੀ ਬ੍ਰਿਧੀ” ਇਸ ਵਾਕਯ ਵਿਚ ਜਦ “ਕ੍ਰਮਾਨੁਸਾਰ” ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ “ਸੇ” ਕਹਿਣ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਲੋੜ ਬਾਕੀ ਰਹੀ ਸੀ ? ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਯਾ ਨੰਦ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਨਿਹਾਇਤ ਹੀ ਮੰਦ ਸੀ।

(੧੬) ਲਿਖਦੇ ਹਨ “ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਨਿਰਾਕਾਰ ਈਸ਼ਰ ਨੇ ਵੇਦ ਕਿਉਂ ਰਚੇ ? ਤਾਂ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ “ਮੁਖ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵੇਦ ਰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚੀ ਹੈ, ਕਿਆ ਉਹ ਨਹੀਂ ਰਚ ਸਕਦਾ ?”

ਆਕਸ਼ੇਪ- ਬਾਵਾ ਜੀ ! ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚਨ ਲਈ ਤਾਂ ਈਸ਼ਰ ਨੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਬਣੇ ਬਣਾਏ ਮਨੁਖ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਆਦੀ ਡਿਗਣ ਦਾ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਏਵੇਂ ਹੀ ਮਨੁਖਾਂ ਦੀ ਬੁਧੀ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁਭਾਵ ਸੇ ਹੀ ਵੇਦ ਆਦੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਣੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਈਸ਼ਰ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ! ਜੇ ਪਰੰਪਰਾ ਕਰਕੇ ਈਸ਼ਰ ਤੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ ਮੰਨੋਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਈਸ਼ਰ ਰਚਿੱਤ ਸਿੱਧ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਕੀ ਵਾਧਾ ਰਹੂ ?

(੧੭) - ੨੫ ਉਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

ਪ੍ਰਸ਼ਨ- “ਵੇਦੋਂ ਕੇ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨੇ ਮੇਂ ਈਸ਼ਰ ਕੋ ਕਿਆ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਥਾ ?”

ਉੱਤਰ... ਮੈਂ ਤੁਮ ਸੇ ਪੁਛਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਵੇਦੋਂ ਕੇ ਉਤਪੰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਮੇਂ ਈਸ਼ਰ ਕੋ ਕਿਆ

ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਥਾ ? ਜੇ ਤੁਮ ਯੋਹ ਕਹੋ ਕਿ ਇਸ ਕਾ ਉਤਰ ਹਮ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਸਕਤੇ ਤੋ ਠੀਕ ਹੈ..... ਜੋ ਵੇਦੋਤਪੱਤੀ ਕਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ ਸੋ ਆਪ ਲੋਗ ਸੁਣੋਂ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ... ਈਸ਼ਰ ਮੇਂ ਅਨੰਤ ਵਿਦਯਾ ਹੈ ਯਾ ਨਹੀਂ ?

ਉੱਤਰ... ਹੈ ! ਪੁ: ਉਸਕੀ ਵਿਦਯਾ ਕਿਸ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਕੇ ਲੀਏ ਹੈ ?

ਪ੍ਰਸ਼ਨ— ਅਪਨੇ ਹੀ ਲੀਏ, ਜਿਸ ਸੇ ਸਭ ਪਦਾਰਥੋਂ ਕਾ ਰਚਨਾ ਔਰ ਜਾਨਨਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ।

ਪੁ: ਅੱਛਾ ਤੋਂ ਮੈਂ ਤੁਮ ਸੇ ਯੋਹ ਪੁਛਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰੋਪਕਾਰ ਕੋ ਕਰਤਾ ਹੈ ਯਾ ਨਹੀਂ ?

ਉੱਤਰ— ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰੋਪਕਾਰੀ ਹੈ । ਇਸ ਸੇ ਯੋਹ ਬਾਤ ਅਤੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਯਾ ਜੋ ਹੈ ਸੋ ਸੁਾਰਥ ਔਰ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਕੇ ਲੀਏ ਹੋਤੀ ਹੈ ।

ਸੂਚਨਾ... ਬੁਧੀਵਾਨ ਇਸ ਸੰਬਾਦ ਕੋ ਵਿਚਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੋੜੀ ਜੇਹੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕੀਕੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਤਾ ਉੱਤੇ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਲਟੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜੜ ਦਿਤੇ ਹਨ ਜੋ ਨਯਾਯ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਵਿਤੰਡਾਵਾਦ ਹੈ । ਵਾਹ ਜੀ ਵਾਹ ! ਉੱਤਰ ਤਾਂ ਇਉਂ ਹੀ ਦੇਈ ਦੇ ਹਨ !

(੧੮) ੧੬ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:...

ਪ੍ਰਸ਼ਨ... “ਵੇਦੋਂ ਕੇ ਰਚਨੇ ਔਰ ਵੇਦ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ਈਸ਼ਰ ਨੇ ਲੇਖਣੀ ਸਿਆਹੀ ਔਰ ਦਵਾਤ ਆਦੀ ਸਾਧਨ ਕਹਾਂ ਸੇ ਲੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਾਗਜ਼ ਆਦੀ ਪਦਾਰਥ ਬਨੇ ਹੀ ਨਾ ਥੇ ?

ਉੱਤਰ... ਵਾਹ ਵਾਹ ਵਾਹ ! ਜੀ ਆਪ ਨੇ ਬੜੀ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰੀ, ਆਪ ਕੀ ਬੁਧੀ ਕੀ ਕਿਆ ਉਸਤਤ ਕਰੋਂ । ਅੱਛਾ ਆਪ ਸੇ ਮੈਂ ਕਹਿਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਆਪ ਕੇ ਪਗ ਆਦੀ ਅੰਗੋਂ ਸੇ ਬਿਨਾ ਤਥਾ ਕਾਸਟ ਲੋਹ ਆਦੀ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਕੇ ਸਾਧਨੋਂ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਈਸ਼ਰ ਨੇ ਜਗਤ ਕੋ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਚਾ ਹੈ ?”

ਇਤਯਾਦੀ ਕਰਕੇ ਅਗਾੜੀ ਭੀ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਕਮਲ ਕੁਟਿਆ ਹੈ ।

ਸੂਚਨਾ... ਦੇਖੋ ਅਸਚਰਜ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਕਲ ਤਾਂ ਬਾਵਾ ਜੀ ਆਪ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੇ, ਤੇ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੋਣਾ ਉੱਤਰ ਦਾਤਾ ਦੀ ਬੇਅਕਲੀ ਅਥਵਾ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਯਾ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਕਸੂਰ ਹੈ ?

(੧੯) ਸਤਯਾਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਰਦੂ ਸਫਾ ੮੯ ਉਤੇ “ਨਮੋ” ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ “ਖੁਰਾਕ ਦੇਣਾ” ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ।

(੨੦) ... ਸਤਯਾਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਫਾ ੧੮੮ ਉਤੇ “ਮਨੁਖਯਾ ਰਿਚਯਸਚ ਯੇਤ ਤੇ ਮਨੁਖਯਾ ਅਜਾਯੰਤ।” ਯਜੁਰ ਵੇਦ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਭਾਵ ਕਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਆਦਮੀ ਜੰਮੇ ਸੀ, ਦੁਨੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਦੀ ਔਲਾਦ ਨਹੀਂ। ਮਗਰ ਇਹ ਗਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਭੀ ਹਿਸੇ ਤੋਂ ਸਿਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਰਥ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਆਦਮੀ ਜਵਾਨ ਹੀ ਜੰਮੇ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਤੇ ਯੁਕਤੀ ਇਹ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਬੁਢੇ ਜੰਮਦੇ ਤਾਂ ਔਲਾਦ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੁੰਦੀ, ਜੇ ਬੱਚੇ ਜੰਮਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਲਣ ਲਈ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਰਹਿੰਦੀ। ਹੁਣ ਸੋਚੋ ਕਿ ਲਾਲ ਬੁਝਕੜ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਵਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਾਂ ਬਾਪ ਬਿਨਾ ਆਦਮੀ ਜੰਮੇ ਹੀ ਕੀਕੂੰ ਪਏ ?

ਏਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਜੋ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਓਹੋ ਭਲਾ” ਦੀ ਕਹਾਉਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਐਵੇਂ ਡਉਂ ਡਉਂ ਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਢੋਲ ਦੇ ਪੌਲ ਵਾਂਗ ਜਦ ਫੋਲਿਆ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨ ਨਿਕਲਿਆ। ਅਤੇ ਆਰਯਾ ਸਮਾਜੀਆਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਈਸ਼ਰ ਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਜੋ ਝੂਠਾ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸੁਪਨਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਇਲਹਾਮੀ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਿਹਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਅਜ ਕਲ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੀ ਤੁੱਲਤਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਏਸੇ ਲਈ ਸ਼ਾਇਦ ਜੈਨੀਆਂ ਤੇ ਚਾਰੂਵਾਕੀਆਂ ਨੇ ਅਪਣੇ ਰੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬਤ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਤਿਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਕਠਤਾ ਰਿਸ਼ੀ ਧੂਟਤ, ਭੰਡ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਚਰ ਹਨ। ਭੰਡ ਤਾਂ ਇਉਂ ਹਨ ਕਿ ਜੱਗ ਵਿਚ ਪਟਰਾਣੀ ਘੋੜੇ ਦਾ ਲਿੰਗ ਪਕੜੇ, ਇਤਿਆਦਿ ਅਸ਼ਲੀਲ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਇਹ ਭੰਡਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹਨ, ਧੂਰਤ ਇਉਂ ਹਨ ਕਿ ਅਪਣੇ ਲਾਲਚ ਲਈ ਯੱਗ ਤੇ ਦਾਨ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਲੰਬੀਆਂ ੨ ਬਿਧੀਆਂ ਲਿਖ ਮਾਰੀਆਂ ਹਨ। ਨਿਸ਼ਾਚਰ ਇਉਂ ਹਨ ਕਿ ਵੇਦਾਂ, ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹ ਸੂਤ੍ਰ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੇਵਤਾ ਪਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਅਤਿਥੀਕਰਮ ਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ੨ ਕੇ ਖਾਣਾ ਵੇਦ ਵਿਹਿਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਅੱਛਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਆਰਯ ਸਮਾਜੀ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਅਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਯਾਨੰਦ ਦੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋਕੇ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਕਰਨ ਤਾਂ ਕਿ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਪਾਈ ਹੋਈ ਉਸਤਰਿਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾਂ ਦੇ ਘਾਵਾਂ ਤੋਂ

Original with:

Digitized by:

Digitized by:

Panjab Digital Library

ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਛਪੀਆਂ

ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

੧. ਜਪਜੀ ਸਾਹਿਬ (ਕਾਮਧੋਨ ਵਿਆਖਿਆ)	੨) ਰੁਪੈ
੨. ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤ ਦਾ ਵਿਕਾਸ (ਪੂਰਬਾਰਧ)	੩) ਰੁਪੈ
੩. ਅਲੰਕਾਰ ਨਿਰਣਯ	III) ਆ:
੪. ਸ਼੍ਰੇਣੀ ੨੦ ਤੋਂ ਦੋਹਰੇ ੧੦ ਸਟੀਕ	I =) ਆ:
੫. ਗੁਰਮੁਖੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਲਿਪੀ ਦਾ ਟਾਕਰਾ	II) ਆ:
੬. ਗੁਰੂ ਪਦਾਰਥ ਨਿਰਣਯ	੧I) ਰੁਪਯਾ
੭. ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ	੧) ਰੁਪਯਾ
੮. ਖੜਗ ਖਾਲਸਾ— ਦਯਾਨੰਦੀ ਮਤਿ ਦਾ ਖੰਡਨ	੨) ਰੁਪੈ

—:ਮਿਲਨ ਦਾ ਪਤਾ:—

੧. ਪੰਡਿਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾਖਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ।
੨. ਗਿਆਨੀ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਖੇਲ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਪਾਣੀਪਤ ਜ਼ਿ: ਕਰਨਾਲ।

ਪ੍ਰਿੰਟਰ:— ਸ: ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ,
ਪ੍ਰੋਪ੍ਰਾਈਟਰ ਦੀ ਪਾਲ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਪ੍ਰੈਸ ਚੌੜਾ ਬਜ਼ਾਰ ਲੁਧਿਆਣਾ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ:— ਪੰ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾਖਾ ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ।

Original with:
Language Department Punjab
Digitized by
Panjab Digital Library